CROFT

Suhog a pálca

A mű eredeti címe

SPARE THE ROD

A Longmans, Green and Co. 1954-es kiadása alapján készült fordítás

Fordította

RÓNA ILONA

MICHAEL CROFT

SUHOG A PÁLCA

SELEJT

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1956

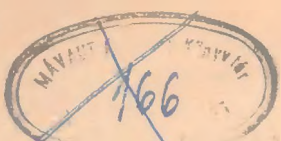

IVY SIMPSONNAK AJÁNLOM

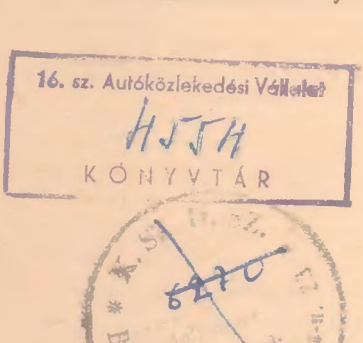

AZ ÍRÓ MEGJEGYZÉSE

A Worell a képzelet szülötte. A valóságban nem minden iskolában olyan a helyzet, amint lefestettem, bizonyos körzetekben azonban annyira jellemző ez a kép, hogy igazolja, amit megírtam. Remélem, könyvem felhívja a figyelmet azokra a súlyos, bonyolult problémákra, amelyekkel sok pedagógusnak meg kell birkóznia. A tanárok munkáját igyekeztem hiven és megértően leírni.

AZ ÍRÓ ELŐSZAVA A

SUHOG A PÁLCA MAGYAR KIADÁSÁHOZ

Nagy esemény történt 1944-ben az angol közoktatásban. A parlament új közoktatási törvényt fogadott el, mely tizennégyről tizenöt évre emeli az iskolakötelezettség korhatárát. Ugyanakkor sok iskolát is építettek, és az állam tandíjsegély és havi juttatás formájában bőkezűen támogatott többezer munkásszármazású ifjút, hogy tanulmányait egyetemi színvonalon folytathassa.

Csendes forradalom volt ez, olyan lehetőségek nyíltak meg az ifjúság előtt, amelyeket a háború előtt megtagadtak tőlük. Nagyobb távlatú és változatosabb lett az iskolai munka. Sok iskolában a régi merev oktatási és fegyelmezési formák helyett a gyermekek képességeit jobban serkentő új módszereket vezettek be, és több megértéssel fordultak a tanulók egyéni nehézségei felé.

Sajnos azonban e nagy változások ellenére is a háború okozta szűkös anyagi helyzetben sok iskolának új nehézségekkel kellett szembenéznie. Különösen néhány nehézipari körzetben váltak égetővé ezek a problémák. A túlzsúfoltság, az elhelyezési nehézségek, a felszerelés hiánya s ezen felül a szétzilált otthon szerencsétlen légkörében nevelkedő gyermekek örökös problémája akadályozták haladó eszmék gyakorlati megvalósítását. Némely iskolában nagyon súlyos volt a helyzet, amit mind a sajtóban, mind pedagógus-berkekben erősen bíráltak.

Legjobban az úgynevezett modern középiskola-tipust hibáztatták. Ezt az iskolafajtát a régi elemi iskola helyett olyan gyengébb képességü gyermekek számára teremtették meg, akik a gimnáziumokba nem jutottak be. Sok modern középiskola elérte azt a színvonalat, hogy méltán állítható a világ bármely hasonló tipusú iskolája mellé, mégis volt, ahol a tanárok módszerei nem sokat fejlödtek. Nagyon kevés az ilyen iskola, de maga az a tény, hogy mégis akad, igazolja az effajta könyv iróját.

Mi, angolok, demokráciánk nemes hagyományához hiven bíráljuk intézményeink hibáit. A nagyközönség meleg fogadtatásban részesítette a Suhog a pálca első kiadását és ez azt bizonyítja, hogy ez a hagyomány mindmáig élő maradt.

M. C.

ELSŐ RÉSZ

1

John az őszi félév első napján valamivel kilenc óra után érkezett az iskolába. A derűs, üde reggelen a korai napsütés jótékony lepelbe borította a szennyes utcákat. Földszintes, zord az iskolaépület, és John — bár jól látta a barátságtalan ablakrácsokat, a ki-beszögellő, kétoldalt görcsösen kapaszkodó komor házakat — mégis bizakodik, kíváncsiságot, izgatottságot érez. Az ígéret napja ez; ilyenkor hiszi az ember, hogy valóra válthatja elképzeléseit.

Izgatottsága nyomban eloszlott, amint gyermekhangokat hallott valahonnan az épület belsejéből: a reggeli dicséretet. Rájismer azonnal, ő is énekelte mindennap az iskolában:

Áldj meg, Isten, mindnyájunkat,
Akik egybegyűltünk itt...

Belépett a kapun, és a bágyadtan kiszűrődő ének most csak úgy árad felé. Valahol a falak közt lehangolt zongorán kalimpál valaki, és kiver a dallamból minden harmóniát — nyoma sem maradt. Kamaszhangok rekedt dörmögése színtelenül vegyült a serdülő lányok éles sipításába. E két szólam fölé emelkedett a kisebb gyermekek repeső madárhangja. A kicsik elvétették az ütemet, a dallamot, de legalább volt valami lelke-

sedés az énekükben, valami kedves ártatlanság. Időnként lökésszerűen, túlharsogva mind e hangzavart, elszánt női visítás hatolt John fülébe: nyilván az éneket kívánta egybehangolni, de fittyet hányt a zongorista ütemének.

Törd meg, Uram, kísértésnek
Hatalmát én lelkemben,
Henyeség és bujaság
Ne rágódjék testemen.

Az ének felidézte John iskolás korának félelmeit, kétségbeeséseit, a rádöbbenést az új iskolaév elkerülhetetlen valóságára, a keserves beletörődést a szolgaságba, a fegyelmet, a büntetéseket, az egyhangú, kicsinyes munkát. Megint rendben kell tartani a könyveket, meghallgatni a felnőttek unott parancsait és intelmeit — jönnek a kietlen, nyomasztó napok, a zöldfalú börtön, a mindennapi hiábavalóság. A körbefutó folyosó ütött-kopott falai elfelejtett szenvedésekről beszélnek, s most emlékeiben megcsillan egy régi folyosó képe. Hányszor állt ő azon a folyosón magányosan, csendesen, ijedten, és várta napi büntetését. Legjobb lenne most visszafordulni, kitaszítani a zöld ingóajtót és menekülni, ki az udvarra, el a vöröstégla-épületek mellett, el innen, mentől messzebb az iskolától, ettől a folyosótól, az újraéledő emlékektől; elmenni és vissza sem térni soha!! Ó, éltető verőfény, te lándzsás napsugár! Márpedig John, vitéz keresztes, vár a harc, lássuk, mit tudsz! Ábrándozol? Hangokat hallasz? Hallgasd a való élet hangjait! Az legyen álomfejtőd!

A zongorajáték abbamarad, az ének zavaros csuklásokba fullad, mint vízbuggyanás az eldugult csatornában. A váratlan csendben John magához tér, összeszedi erejét és elindul a folyosón, hogy megkeresse az igazgató irodáját.

Az öltöző mellett a folyosón poros üvegszekrény, csaknem betölti egy hatalmas kitömött madár. Efféle madarat sohasem látott; kecses, mint a kócsag, de a tolla barna, a csőre éles és hegyes. Nagyon öreg lehet. Üvegszemével gőgösen tekint le a magasból, és egész lénye fensőbbséget áraszt.

A madaras-szekrény fölött pazar keretben fapajzs. A rácsavarozott sárgaréz plakett poros és kopott, de John mégis kibetűzi a feliratot. Nemes egyszerűséggel hirdeti: *F. A. Hoarman-jutalomdíj R. Cummingnak, munkája elismeréséül, 1935.*

Bent a teremben ostorcsapásként pattog a tanári parancsszó: „A legnagyobb csendben kimehettek!" — A folyosó végén nyílnak az ajtók.

Gyerekek özönlenek a folyosóra, nevetgélve, csevegve. Néhány nagyobbacska diák siettében taszigálja, lökdösi félre az útból a kisebbeket. Izgatottan beszélgetnek, és John tudja jól: a szünidei élményeket tárgyalják. Mintha zokon vennék, hogy megérti őket, elhaladnak mellette és egészen a falnak szorítják; behúzódik egy sarokba és fájdalmas lökést érez: egy nebuló könyökkel jól gyomron taszította. A folyosó túlsó végéről sípszó hallatszik, aztán egy recsegő hang:

— Ejnye, de nehezen mentek vissza az osztályba! Fél percen belül mindenki a helyén legyen!

A folyosó kiürül, és az egyik baloldali ajtó mögül, alacsony, őszhajú asszony tűnik elő.

Hunyorog, hóna alatt nyilvántartó könyvet cipel. Sietve John elé lép rövid pipaszár lábain. Úgy látszik, hatalmas energiatartalékát akarja levezetni.

— Az új tanár, ugyebár? — mondja. — Hadd mutatkozzam be. Miss Fogg vagyok. — És rázza, egyre rázza John kezét.

— Nem is hiszi, mennyire örülök, hogy kaptunk még egy embert — cseveg tovább. — Most legokosabb, ha velem jön

Jenks igazgató úr szobájába, és megvárja, míg ráér beszélni magával.

Az igazgató szobája kicsiny, telezsúfolva mindenféle iskolaszerrel. Az ablak előtt íróasztal, szinte megroskad a nyilvántartások, ügyiratok, névsorok, dolgozatfüzetek alatt. Mindenfelé könyvcsomók a földön, jól megtömték könyvekkel a fal mellett sorakozó szekrényeket is. Az egyik sarokban nagy halom futballkülső meg felfújásra váró belsők, a másik sarokban a földön villany teafőző és egy teáscsészékkel megrakott tálca. A földre tették le a rozsdás acél-délkörös, hatalmas földgömböt is, aztán megint egymásra rakott könyvek szerte a padlón. John eltűnődött, hogy is ül az íróasztalához az igazgató, ha egyáltalán bajlódik ilyesmivel. Az íróasztal mögött a falon egy Gauguin-tájkép fakó lenyomata, szemben Dél-Afrika térképét szegezték az ajtó fölé. Poros, rongyos ez a térkép, de most mégis rátévedt egy futó napsugár, és derűs színfolt lett a dolgozószoba sivár unalmában. E pillanatban John gondolatai messze kalandoznak Miss Foggtól, aki ismét cseveg. John lovakat lát a prérin, látja a Durbani-öblöt, a Tablehegyet a tenger felől... Különös így egymás mellett ez a térkép meg Gauguin... ezekhez menekül talán az igazgató, ez a röpke öröme az iskolai robot-teendők között, mint a börtönrácsok közé beszökő napsugár, vagy egy-egy korty suttyomban lenyelt tömény ital?

Most megint felfigyelt Miss Foggra, aki ott sürgölődött körülötte:

— Mindennap benézek majd magához is, beszedem az ebédpénzt és könyvelek. Kisegítek a kézimunka-tanításban is. Ilyenformán elég gyakran látjuk egymást.

John mosolyogva válaszolta, hogy tartja szerencséjének.

— Az elődje nem volt valami ügyes ember — folytatja Miss Fogg. — Sohasem hozta egyenesbe az elszámolását az

osztállyal. Vagy túl sok ebédpénzt szedett be, vagy túl keveset. Képtelen volt rendet tartani. Biztos vagyok benne, Sanders tanár úr, maga jobban csinálja majd.

— Remélem — válaszolt John. — Ha mégis hiba lenne, gondom lesz rá, hogy a főkönyv tartozik oldalán mutatkozzék.

Észbekapott, most helytelen dolgot mondott.

— Semmiféle hibát nem szabad sem elkövetnünk, sem elnéznünk — folytatta Miss Fogg. — Szeretem, ha minden rendben van. Pénteken este zárom a könyveket, és ilyenkor úgy érzem, kiérdemeltem a hétvégi pihenőt.

John éppen ama reményének akar kifejezést adni, hogy nem okoz majd álmatlan éjszakákat Miss Foggnak, de az más témára tér át.

— Nagyszerű, hogy férfi jött hozzánk. Ami azt illeti, elég gyatra alakokat küldtek az elmúlt évben. Volt egy nyomorékunk meg még egy, az bénán jött meg a háborúból, őelőtte pedig Mrs. Nelson volt itt, aztán nyugdíjba ment még a háború előtt. Bizonyára ön, Sanders tanár úr, sajnálja őket, de attól tartok, maga is meglátja, hogy fegyelem dolgában nem valami jól állunk, s ebben nekik nagy részük van, annyi bizonyos.

„Nyilván jóindulatú teremtés — gondolta John — de nem lehet komolyan venni. Talán azt sem tudja, kivel beszél, fontoskodik, megfenyegeti az embert az ujjával, mint egy gyereket."

John türelmetlenül várta az igazgatót. Most már élő valóság az iskola, és ő a legszívesebben azonnal munkához látna. Jót tett a nyers ismerkedés a folyosón. Az a kölyök a gyomronvágással kizökkentette kétségbeesett hangulatából.

Kint a folyosón elül a zaj, és az igazgató belép a szobába. Miss Fogg matat még a papírjai közt, aztán elnézést kér és elmegy. A két férfi kezet fog.

— Örülök, hogy megjött — mondja az igazgató. — Nagyon nagy szükségem volt új tanerőre. Méghozzá hála istennek épkézláb ember, amint látom, minden tagja használható.

John mosolyog, de az öreg biztosítja, hogy nem tréfál.

— A tornatanítás miatt mondom, azzal vagyunk bajban. Senki sem akarja vállalni. Föntről pedig örökké rokkantakat küldözgetnek ide. De ha nem is rokkant, mind azzal kezdi: „Kérem, én már kiöregedtem a hajladozásból-nyújtózásból." Jött ide egy tanár, az meg azt sütötte ki, hogy roggyantak az inai. De nem is csoda, hisz idestova negyvenöt éves lesz már.

John bólint, de nemigen tudja, mit feleljen.

— Higgye el, Sanders tanár úr, semmit sem várhat az ember ettől a szakmától. Semmit, azazhogy voltaképpen mindenre fel kell készülnie. Nekem kellett átvennem a tornaórákat attól az alaktól. És harminc éve lesz már, hogy tornát tanítok. Ha valakinek megroggyannak az inai, csak én lehetek.

Alig néhány perce van John az iskolában, de az bizonyos, hogy eddig semmi mulatságos dolgot nem tapasztalt. De most, ha elgondolja, nemsokára látja majd, hogy ez az öregedő, furcsa kis ember ugrál, hajladozik a tornaórán az osztály előtt, nem nyugszik a humorérzéke. Összeszorul a gyomra, és a nevetőgörcs ellenállhatatlanul tör fölfelé. Felenged a nyomás, amely eddig ránehezedett. Végre! Most már lerázza ezt a rossz hangulatot, előzi könyörtelenül, mindenáron, mert derűs lesz, igenis az, és munkához lát végre!

John most érzi, hogy az öreg rászegzi a tekintetét, méregeti a képességeit, latolgatja, miben veheti hasznát, támpontokat keres. Visszafojtja a nevetést, hátát keményen nekiveti a falnak, behúzza a gyomrát, és lassan, óvatosan nyomja ki magából a levegőt. „Hát ide jut az ember? — gondolja. — Harminc esztendő menthetetlenül idáig juttatja az embert? Ez a világ legnemesebb mestersége, és ennek is ez a vége?!"

2

Az Üreg szemmelláthatóan nem siet. Felvesz jobbról-balról egy-egy könyvcsomót az íróasztala mellől, aztán újra leteszi a labdahegy mögé. John segíteni akar.

— Hagyja csak, Sanders tanár úr — hárítja el az Üreg. — Csak elteszem innen az útból. Üljön le egy percre, míg előkészítem a számokat a tejosztáshoz.

John egy összecsukható széket vesz elő, le akar ülni, csakhogy hiányzik róla az egyik vasmerevítő. Másik széket hoz, az már üzemképes állapotban lenne, de éppen az ülésrészén jókora hasadás fut keresztbe. John addig helyezkedik, míg megtámasztja valahogy az ülepét a körbefutó faperemen, mintha keskeny vécédeszkán lovagolna.

Figyelmesebben néz körül a szobában. Mindenfelé hirdetmény, órarend, ügyelet-beosztás, a Tankerületi Főigazgatóság utasításai. Mosolyog az egyik hirdetmény címsorán. Fejtágító tanfolyamot hirdet a minisztériumi körlevél a tanerők számára. No, gondolja kajánul, jó lenne megkérdezni az öreget, vajon ő is részt vesz-e majd rajta?

Négy papírdoboz, egymás mellett az íróasztalon. Kréta, radírgumi, ceruza, tollhegy. Ezek a dolgok ráébresztik hivatásának kézzelfogható lényegére. De hát a tanítás nemcsak táblára-írogatás, meg dolgozatjavítás! Majd ő élettel tölti meg ezt a foglalkozást. Igenis, minden lelkesedését, minden energiáját beleviszi a munkájába a tanítványai javára. Tűnődését az Üreg szakította meg.

— Úgy hallom, múlt héten beszélt a helyettes főigazgatóval. Amint nyilván tőle is tudja, ez itt ideiglenes állás, de állandó alkalmaztatás lehet belőle. Rettentő szükségem van egy megfelelő emberre. Mondja csak, hány éves gyakorlata van?

— Most tanítok először — felel John.

— Most került ki a gyakorlóiskolából?

— Nem voltam gyakorlóban — mondja John — csak most szántam rá magam a tanításra.

— És mióta van meg az oklevele?

— Csak háború után szereztem — magyarázta. — Egyenesen az iskolából vonultam be a haditengerészethez. Amikor pedig vége lett a háborúnak, összevont tanfolyamot végeztem az egyetemen és megszereztem a diplomát. Azóta volt néhány állásom, de alig pár hete döntöttem el magamban, hogy tanítani fogok.

Az Üreg most jól megnézi Johnt, mérlegelve, mennyire őszinte, de a fiatalember barna szemének állhatatos, komoly tekintete, állának határozott vonala hamarosan meggyőzi, hogy komolyan gondolja, amit mond. Méltán megelégedésére szolgál, hogy újonca széles vállakkal és két hatalmas, erős tenyérrel rendelkezik, bizonyára erőssége lesz majd a rugby-csapatnak, no meg olyan tanár, aki nem sokat habozik, ha arra kerül a sor, hogy megzabolázzon egy rakoncátlan osztályt. Gondolatainak nem ad hangot, mindössze ennyit kérdez:

— Mi vitte a tanításra? A maga korában? Ilyen fiatal és máris életunt?

Ezt komolyan kérdezi, mosolynak nyoma sincs az Üreg arcán, és John azon tűnődik, hogyan is válaszoljon. Elmondja most, milyen derűsnek látta a jövőt, mikor mint lelkes, fiatal, kiszolgált katona, otthagyta a haditengerészetet és alig várta, hogy kivegye a részét a szép, új világ felépítésében. A túlzsúfolt három egyetemi év alatt megingott az elhatározása. Utána meg kitűzött cél nélkül, kedvetlenül hányódott állásból állásba, volt újságíró, elárusító, végül pedig hirdetési ügynök; így került egy elsüggesztő utazás során Stillthorpe-ba, ott aztán sutba vágta az állását, és miután önmagával számot vetett, el-

16. sz. Autóközlekedési Vállalat
4554
KÖNYVTÁR

határozta, hogy itt marad vadidegenként az ismeretlen városban. Mondja el az Öregnek, hogy maga is csodálkozott, amikor azon a nyomasztó délutánon végre elhatározta, hogy elmegy tanítani? De az elhatározásból egy csapásra olyan meggyőződés lett, hogy felkerekedett és bátortalanul, de izgatottan érdeklődött a főigazgatóságnál. A helyettes főigazgató elragadtatással fogadta és azonnal állást ajánlott a Worrell utcai iskolában. Megértené-e az Öreg, ha elmondaná mindezt, és érdekelné-e egyáltalán? Az Öreg azonban nem ad alkalmat, hogy kérdésére megtalálja a választ.

— Mindenesetre a legjobb helyre jött, itt aztán szerezhet tapasztalatokat — mondja. — Nem akarom elkedvetleníteni, de ez nem lesz majális! Nem figyelmeztetésként mondom — ez egyszerű ténymegállapítás. Ide kemény ember kell. Kemény és szívtelen. Aki nem az, biztos, hogy elbukik!

— Köszönöm a figyelmeztetést – mondja John — de hát tulajdonképpen mi itt a baj?

Az Öreg keserűen mosolyog.

— Nincs is tulajdonképpeni baj. Általános bajról van szó, amennyire általános csak lehet. Dougal rossz tankerület, és Stillthorpe rossz város. Sohasem tudhatja, mit kap, és ha már kap valamit, az aztán éppen nem kell. De hamarosan meglátja maga is. Természetesen, ha az Isten is pedagógusnak teremtette — és ebben semmi okom kételkedni — akkor nem lesz semmi baj!

E pillanatban mintha valami furcsa fény csillanna meg az Öreg szemében, és John eltűnődik rajta, nem tudja, mire vélje.

Az Öreg feláll az íróasztaltól, kézbe veszi a tollhegyes dobozt, aztán megszólal:

— És most elindítom a rögös úton. A II. osztály osztályfőnöke lesz. Sajnos, ezen nem változtathatok. Az egész társaság, úgy, amint van, minden hájjal megkent apa-anyaszomorító. A

MÁVAUT Főműhely Könyvtár
166
Szabolcs-u. 23
Sz. D. 617
6270
tulajdona
Budapest
Szabolcs-u. 23

fele előbb-utóbb bizonyára javítóintézetben köt ki, arra pedig, hogy a többi hol köt ki, jobb nem is gondolni. Nem a magam jószántából teszem magát arra a helyre, tanár úr, hanem egyszerűen nincs senki más, akit ezzel a feladattal megbízhatnék. Murry tanár úr *két kézzel* sem győzi a munkát a felső osztályban — azok egy évvel idősebbek és egy évvel ostobábbak, de nem annyira vásottak. Gubb tanár úr is épp eléggé meg van terhelve, Bickerstaff tanár úrra nem merem rábízni őket, nem marad hát más megoldás, csak maga.

Johnt nyugtalanította az Üreg jellemzése az osztályáról, de ennél is jobban meglepte az, amit emögött sejtett.

— Nem törődöm vele, milyen módszereket alkalmaz — folytatta az Üreg — mindaddig, míg féken tartja őket. Higgye el nekem, ha ezzel a társasággal megbirkózik, akkor maga már minden osztállyal boldogul.

Most rámutatott a baloldali szekrényre.

— Ebben a szekrényben van egy nádpálca, azt magának adom. De ha használja, egy-két dologról nem szabad megfeledkeznie. Mindenekelőtt az a fontos, hogy a gyerek az ujját teljesen feszítse ki, aztán vigyázzon, hogy húzza egészen hátra a hüvelykujját, ki az ütés irányából. Soha ne üssünk a hüvelykujjra! Nekem egy se szaladjon haza azzal, hogy megsérült a hüvelykujja! Aztán mindig csak bal kézre a tenyerest. A jobb kell az írásra — természetesen, ha kénytelen két tenyerest adni, olyankor persze nincs más megoldás.

Johnt felháborította az Üreg érzéketlen hangja. Mindig azt tartotta, hogy a verés csak a gyöngeség beismerése, de most nem mert hangot adni a viszolygásának. Ha megtenné, elárulná magát, hogy máris megveti az igazgatót.

— További fontos dolog — folytatta az Üreg — arra ügyelni, hogy a gyerek egész feszesen nyújtsa ki a karját. Fontos a feszesre nyújtott vízszintes tartás. Ha ez megvan, sohasem éri

a térdet az ütés, még akkor sem, ha nem a kezét találja. Nem véti el persze, ha kifelé suhint, távol a törzstől, de ezekkel a ravasz kis gazfickókkal itt sose lehet az ember elég óvatos. Nem is egy szívesen elviselne akár egy lábsérülést is, csak hogy bíróság elé juttasson bennünket.

John még mindig nem tudta, mit szóljon. Jó lenne másra terelni a beszédet, akármire, de a legeslegjobb menekülni innen, ki ebből a szobából.

Az Üreg — úgy látszik — megsejtette, mit érez most John.

— Természetesen — mondta — ha bot nélkül boldogul, annál jobb. Csakhogy a II. osztályban ez nem valószínű.

Odalépett Johnhoz és keményen összehúzott szemmel nézett rá.

— Nincs más módszer — mondta és összeszorította az öklét, lefelé fordította a hüvelykujját — nem tehet mást, mint rövidre fogja a gyeplőt és megszorongatja őket. — És Nero módjára megint lefelé fordította a hüvelykujját, a szemöldökét meg szigorú ráncokba vonta. — Ne engedjen nekik, különben a bolondokházában végzi!

„Kioktat, mint egy újdonsült börtönőrt, veszedelmes gonosztevők között" — gondolta magában John. De az Üreg magatartásában semmi nem vallott rossz emberre, hacsak a hangja nem. Inkább agyonzaklatott ez, mint gonosz. A szája két sarka rángatózik, mikor beszél, idegesen jár fel-alá a dolgozószobájában, és annyira rövidlátó, hogy sohasem tudja, nem megy-e neki valaminek. Most letette a letépett tejszámokat az íróasztalra, és a keze kissé reszketett. Egymás után több iratot vett kézbe, vizsgálgatta, közben eszébe jutott, hogy az a bizonyos darab, amit keres, a fiókban van. Előhúzta és leült a szék szélére, majdhogy előre nem billent. Kézbe vette a tollat, kétszer is megmártotta a tintatartóban, és csak most vette észre, hogy görbe a tollhegy. Másik tollért nyúlt és meglökte a tinta-

tartót, hajszálon múlt, hogy le nem sodorta az asztalról. Ideges mozdulatai meg az a rángatózás a szája két szegletén arra vallottak, hogy még aközben is, míg a bot helyes használatát magyarázza, másfelé járnak a gondolatai, mint akinek valami más sürgős dologba kell kezdenie, vagy töri a fejét, hogy mit is felejtett el, mit kell még elintéznie?

Bármennyire nem tetszett is mindaz, amit az imént hallott, azt látta John, hogy az Üreg jót akar. Csakhogy ő nem fogadhat el ilyen segítséget, sőt még színlelni sem tudja, hogy hálás. És most, mikor az ütött-kopott szarukeretes szemüveg mögül csaknem áthatolt rajta az Üreg fáradt, zöld szeme, John hirtelen úgy érezte, hogy valami borzalom fenyegeti mindkettőjüket. Olyasvalami, amit nem tud megnevezni sem. Azt tudja csak, hogy az a valami jelen van, talán kísértő, rég legyőzött szellem, csalogatja s bolondját járatja vele. Az imént a folyosón gyöngének érezte magát, amint a régi gyűlölt levegőt szívta megint, most egyre erősebbnek kezdi érezni magát. Jól látja már, hogy az igazgató a gyönge. Elesett ember, és akár tudja, akár nem, ő fél legjobban. Félelemből fordul most Johnhoz, éppen most, pályája kezdetén, és igyekszik befolyásolni, magával rántani a maga kétségbeesett, elszomorító színvonalára. És John nagyon jól tudja, hogy az Üreg a jó tanács kulisszája mögé húzódva próbára teszi. És vele vajon mi lesz? Ő is feladja-e majd az elveit, igaz valóját, s olyan lesz, mint a többi? Eggyel több, aki rövidre fogja a gyeplőt, és majd megmutatja az osztálynak! Megtagadja-e ő is kétségeit, érzékenységét, mélységesen háborgó lelkét, rálép-e a többivel együtt a „helyes" útra, a könnyebben járható útra, a kitaposott útra?

John fölvetette a fejét, szeme már nem mélyedt az igazgatóéba, hanem Dél-Afrika térképét nézte az Üreg háta mögött, gondosan fésült ritkuló haja fölött a falon. „Nem, Jenks igazgató úr — gondolta magában — köszönöm szépen, ebből nem

kérek... Keresztüllátok rajtad... halott ember vagy te, de én életben maradok... Nagyszerű, hogy máris észrevettem a veszélyt. Ismerlek — gondolta — megtagadlak. Semmi közünk egymáshoz. Nincs egyetlenegy közös pontunk sem, ahol találkozhatunk. Még csak nem is sajnállak, mert már azzal is elárulnám önmagam. Külön úton járunk mi ketten, és bár én ismerlek, sose leszek neked más, csak idegen."

3

Ott megy John az igazgató oldalán, végig a folyosón, elhaladnak az öltöző mellett, el a kitömött madár mellett, a baloldali utolsó ajtóig. A tanteremből kiabálás, csapkodás hallatszik.

— Azon kell kezdenünk, hogy felolvassuk az Iskolai Fegyelmi Szabályzatot — mondta az Üreg. Kinyitja az ajtót, és ebben a pillanatban egy izgatott srác félreugrik a jól irányzott olvasókönyv elől, fejjel nekiütközik Johnnak, akit az ütés pontosan az álla alatt ér. Johnt elfutja az indulat, legszívesebben felemelné a kezét és jól nyakon vágná a gyereket. A fiú feltekint, meglátja az igazgatót és eliszkol.

Az Üreg dühösen túlkiabálja a lármát:

— Felállni! Mindenki! Csend legyen!

Megáll, farkasszemet néz az osztállyal, fejét előreszegzi, a nyakán kidagadnak az erek, szemét körülhordozza a tantermen. A kiabálás óvatos suttogássá halkul, aztán elcsendesedik, s az ütésre emelt karok, a futó lábak megállnak és nagy ártatlanul visszahúzódnak természetes helyzetükbe; a földön fekvő testek szép lassan elválnak a talajtól. De nem mindenki hallotta

meg az Üreg szavát, és az osztály csak fokozatosan jön rendbe. Már mindenki csendben van, de két lány még mindig vihog. Egyszerre körülnéznek, kezüket a szájukra tapasztják és megint vihognak.

Az Üreg még mindig mereven áll az ajtónyílásban, arca egyre vörösebb, az erek egyre jobban kidagadnak a nyakán.

— Hát így kezdjük az új iskolaévet! — üvöltötte. — Nem volt elég a szünidőből egy, már az első napon kezdenétek a másikat!

Senki sem mozdul a teremben, de senkit se érdekel túlságosan, mit mond a Diri. Az pedig szünetet tart, erőt gyűjt, válogatja a szavait; és az eddiginél is élesebb, vadabb dühroham következik.

— Azt már látom, ti hogy akartok viselkedni. De most jövök én! Mit gondoltok, mit csinálok erre én?! Hármat lehet találgatni! Nem is kell három! Már elsőre rájöhettek! Ha bármelyiktek meg akarja kapni a magáét, csak egy szót szóljon, máris megkapja — mégpedig kiadósan!

Beljebb lépett:

— Álljatok tisztességesen! — ordított három gyerekre, mert az asztalra támaszkodtak. — És ki a kézzel a zsebből, hozzátok beszélek!

Az osztály a legnagyobb csendben áll már, de John észreveszi, hogy a gyerekeket most inkább ő érdekli, mint az igazgató. Apróra számot vetnek vele, mint az igazgató az imént. Olyasfélét érez, mintha kis színpadon állna — nincs se reflektorfény, se jelmez, és ellene hangolt nézőközönségnek játszik. Bár a főszerep az Üregé, a közönség őt már unja és most az új embert figyeli, mintegy latolgatva, hogyan vehetnék el a kedvét attól is, hogy a szerepét elmondja. Eddig valahányszor szerepelt, John maga is mindig élvezte a játékot, és magával tudta ragadni a közönségét; most megdöbbentette ez az érzé-

kelhető ellenszenv a teremben, zavarba jött, mint akinek kipárolgott a fejéből minden, hiába próbálkozik, nem jut eszébe, mi következik, a darabot meg nem ismeri és rögtönzéssel sem vághatja ki magát. Elfordította tekintetét az osztályról, és az igazgatót nézte maga mellett, azt remélve, hogy ezzel a gyerekek figyelmét ismét a főszereplőre irányítja. Az igazgatót még jobban kihozta a sodrából, hogy elveszíti a figyelmet, márpedig az kijár neki, és újabb heves kitöréséből látszott, hogy elértette John ideges mozdulatát.

— Tessék rám nézni! — ordította.

Csak akkor folytatta, amikor meggyőződött róla, hogy mindenki rá, csakis őrá figyel.

— Úgy látszik, akadnak egyesek, akik még mindig nem értik, hogy mégiscsak van némi különbség iskola meg állatkert között! Ha valamelyiktek még kételkednék ebben, biztosíthatom, igenis van! Ez itt iskolaépület! Ha állatkert lenne, viselkedhetnétek majmok módjára. Csakhogy — és most ádázul megemelte a hangját — ez iskola! Bármennyire nehezetekre esik is, ez az, s amíg az iskolában tartózkodtok, emberi lényekhez illő módon fogtok viselkedni!

Szünetet tartott, szemét körüljártatta a teremben.

— Mindenki megértett? — megköszörülte a torkát és választ nem várva, folytatta: — Tudom, van, aki jobban érezné magát rácsok között, ketrecben. Az ilyet bízvást oda juttatnám, csak azt a szerencsétlen flótást sajnálnám, akinek tisztogatni kell utána! Ez a tanterem azonban nem ketrec. Mi ez itt? — csapott le hirtelen egy tátott szájú, mocskos gyerekre, aki éppen szemben állt vele. Szegény srác még jobban eltátotta a száját, mielőtt megszólalt. Aztán meggondolta magát és egészen szorosra zárta.

— Mi ez itt? — ismételte a kérdést az Üreg.

A srác újra eltátotta a száját.

— Micsoda? — kérdezte.

— Süket vagy? — ordított az Üreg. — Mi ez a helyiség?

— Tanterem — motyogta a gyerek.

Alig hallható kuncogás fut át a termen. John észreveszi, hogy több gyerek száját összeszorítva fojtja vissza a röhögést. Az egyik lány nem tud tovább uralkodni magán. Kirobban és kezét szájára tapasztja. Abban a pillanatban rajta az Üreg szeme. Rákiált. — Doris Hope, állj tisztességesen! — A kislány leereszti a kezét, merően az Üregre néz, ártatlan képpel, mint aki készséggel megadja magát.

— Lennél szíves megmondani nekünk — teszi fel most az Üreg a kérdést — mi még ez a helyiség amellett, hogy tanterem?

— Igenis... itt mi otthol vagyunk — felelt Doris, elégedetten magasra tartva az orrát.

— Nagyon örülök, hogy eljutottunk idáig — rivall a kislányra az Üreg. — Remélem, ezt most már a tanév végéig észben tartjátok.

John minden erejét összeszedte, hogy el ne mosolyodjék. Bődületes az Üreg. Az egész jelenet siralmas. Nem is ellenséges nézőközönség az osztály, amint először hitte, hanem vatta, bárgyú széksor-töltelék. Az nevet fel minden elcsépelt szólamra. Nem mer az osztályra nézni, fél, hogy lerí róla, milyen fonáknak tartja a helyzetet. Tekintetét az ablakpárkányon álló virágcserépre szegzi és komoran szemléli, az igazgató meg csak mondja a magáét.

— Otthon, a lakószobátokban biztosan nem rugdossátok összevissza a bútort, de itt is ez az utolsó eset, hogy ezt művelhettétek. Ebben a teremben mindennel úgy kell bánnotok, mint odahaza a saját holmitokkal.

Ismét szünetet tart, mintegy időt adva, hogy prédikációjának első részét megemésszék, mielőtt újabb fejezetbe kezd. A

színész csak úgy arat igazán sikert, ha csínján bánik a lendülettel, a szerepéhez mérten: az Üreg sokatmondó szüneteit és az őrjöngésig fokozott, mesterien kiszámított erősítéseit sok színész megirigyelhetné.

— Ez a mai viselkedés — foglalta össze nagyon vontatottan — szégyenére válna még a legkisebb dedósoknak is. — Újabb szünet. Újabb lesújtó pillantás végig az egész osztályon, és az Üreg kéjesen szívja be a magateremtette légkör levegőjét, majd fejét még jobban előrelendíti, és gépfegyver-kattogás szaggatott sebességével kitör:

— E-lő ne for-dul-jon töb-bé!

Ez a netovább. Az osztály meg se moccan, az idegek megfeszülnek, a végső sortűz eldördült, de amint az Üreg újból megszólal — ezúttal leeresztve a hangját — elernyednek; valaki csosszant a padlón, egyesek lehajtják a fejüket, a testtartás meglazul. „Jól tudják, hogy most ennyivel megúszták a dolgot — gondolja John. — Szánalmas jelenet, annyi bizonyos. Mind a két fél hibás, a gyerekek szörnyű ricsajt csaptak, az Üreg meg borzasztó az ostoba dühöngésével. Mit tennék az Üreg helyében?" Elhessegette magától ezt a kérdést. Ilyesmire nála nem is kerülhet sor. Ő megnyeri majd az osztályt a maga számára; barátnak tekintik és ügyelnek arra, hogy ne okozzanak neki bosszúságot. Az Üreg ordított még egy sort. Lecsapott az előbb, mikor a legnagyobb volt a ricsaj, megfélemlítette és lecsendesítette a zajongást, rendet teremtett, bebizonyította az erejét, most már csak ismételgette önmagát, figyelmeztette a gyerekeket mulasztásaikra és óva intette őket, mi vár rájuk, ha nem térnek a javulás útjára.

— Most pedig — jelentette ki — rendbehozhatnók a tantermet, hogy emberi tartózkodásra alkalmassá váljék!

Néhány gyerek nekikészült, hogy helyére húzogassa az asztalokat,

— A helyén marad mindenki — ordított az Üreg. — Én mondom meg, mikor mozdulhattok! Egyetlen szó nélkül fogja mindenki a legközelebbi széket. — Kiszólított két fiút, Harknesst meg Shrubbot, rájuk parancsolt, hogy szedjék össze a könyveket és szép rendesen rakják abba a szekrénybe az ajtó mellett. A fiúk nehezen birkóztak meg a feladattal. A magas, tagbaszakadt Harkness beleütközött az egyik gyerekbe. John azt gyanította, hogy szándékosan. A könyvcsomó kiröpült a kezéből, és szétszóródott a földön. Nem nagyon sietett, hogy összeszedje, míg az Üreg rá nem mordult. Végül helyrerakták a könyveket, feltörölték a tintát az asztalokról meg a padlóról, és megvolt az emberi tartózkodásra alkalmas otthon.

John kénytelen-kelletlen belátta, hogy az Üreg jól csinálja, amit csinál. Van benne valami pallérozott, katonás módszeresség. Első lépés: roham, következik a megszállás, az intelmek, a fenyegetések, végül a kíméletlen, tervszerű rendcsinálás. Mindennek természetesen nincs semmi jelentősége, semmi köze ahhoz, hogy a tanítás teremtő erejű munka, de mindenesetre az ilyen jelenet megmutatja, mit ér az Üreg gyakorlata.

Most újabb hadmozdulat következett: az ültetés. Az Üreg megparancsolta, hogy álljon fel az osztály a padsorok között és várja a további utasításokat.

— Akinek a nevét szólítom — nyilatkoztatta ki — lábujjhegyen elindul. Balról jobbra egymás után csendesen elfoglaljátok az üres helyeket!

Lassan megtelnek a padok. Negyvenkét gyerek van az osztályban. Az első három sorban ábécé-rendben ülnek a fiúk, a hátsó háromban a lányok. Itt akad néhány durcás arc, mert egyiket-másikat elszakították a barátnőjétől.

— Egyenesen ülni — üvölt az Üreg — kezeket karba! Harkness, osszad ki a zacskókat.

Harkness lassan tolat a szekrényhez és az alsó polcról fe-

Már e rövid idő is elég volt, hogy kibontakozzék előtte, mi is a kötelessége. Szégyellheti magát, hogy hirtelen dühében képes lett volna nyakon vágni azt a szegény kis kölyköt, mert nekiszaladt az ajtóban. A gyereknek megértés kell. Dühből, indulatból eddig is kaptak éppen eleget. Ha az arcokat nézi az osztályban, valamennyi arról beszél, hogy megértés kell nekik. Hát ő azon lesz, hogy kielégítse őket, és ez őt is kielégíti majd.

4

Az Üreg felvett az asztalról egy doboz tollat és a melléhez szorította, mint győztes bajnok a versenykupát.

— A tollgyártáshoz használt acél — mondta az osztálynak — másra is kell, nemcsak a ti mulatságtokat szolgálja. Amellett nagyon drága is. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy pusztán azért vásároljunk egyre-másra tollhegyet, mert ti szerettek célbadobást játszani a padlón. Ennek a doboznak elegendőnek kell lennie, és ha ostoba hanyagságtok folytán eltöritek a tollat, gondoskodhattok új tollról magatoknak.

Harkness kiosztotta a tollat: a gyerekek szépen a helyére tették a tollszárba. Most már kezdődhet a rendes napi munka.

— Nagyon örülünk — jelenti be most az igazgató — hogy ebben az iskolaévben hozzánk érkezett Sanders tanár úr.

Valamennyi szempár John felé fordul. Ő meg újra a virágcserepet vizsgálgatja.

— Sanders tanár úr keményen fog dolgozni a ti javatokért, ti pedig mindent megtesztek, ami tőletek telik, hogy segítsétek az ő munkáját. Rád is vonatkozik, amit mondok, Angell — ordít egy kisnövésű fiúra. A gyerek a tollát harapdálja.

Angell leteszi a tollat és mosolyog.

— Két perce sincs, hogy intettelek benneteket, vigyázzatok a tollhegyekre, és lám máris akad egy hülye, aki táplálkozás céljára akarja használni.

Angell megint mosolyog. Az Üreg Johnhoz fordul:

— Ha ez a fiú akár a legcsekélyebb zavart is okozza, Sanders tanár úr, egy percig se sajnálja, csak kapja meg, ami jár neki!

— Nincs senki ebben az osztályban — folytatja — akit mint az értelmesség példaképét állíthatnék a többiek elé, de ez még nem jelenti azt, hogy nem mutathatjátok meg Sanders tanár úrnak, ha mást nem is, de legalább viselkedni rendesen tudtok. Tanár úr, ne tűrjön el semmiféle sületlenséget. Ha nem szedik össze magukat, küldje őket hozzám.

Harkness kiosztja a számtankönyveket, és az Üreg kiadja az utasítást: kezdjék a munkát összeadással.

Ezután még egy jóindulatú figyelmeztetés következik.

— Ne engedjen nekik egy fikarcnyit sem — inti még Johnt, miközben az ajtó felé indul. — És sok szerencsét hozzájuk!

John most egyedül marad az osztállyal. Nem is készíthetett óravázlatot, még arra sem készült, mit mondjon először. Most minden fej a könyv fölé hajol, de John jól tudja, hogy a gyerekek gondolatai körülötte forognak. Láttak ők már tanárt eleget, eddig is jöttek-mentek. Ő most csak egy újabb zsarnok a szemükben, az új váltás, ezentúl ő osztja ki nekik a mindennapi rettegést, ami már hozzátartozik az életükhöz. Nem is emberi lény ő a szemükben, inkább ellenség, és az erős meg a gyenge oldalait ezután kell majd kitapasztalni. Most egytől fél csak, hogy elárulja a gyakorlatlanságát. Nem kell más, csak egy ballépés, most, mikor még nincs tekintélye, rögtön kapnak rajta és kinevetik. Pillanatnyilag az a legfontosabb, hogy otthonosan mozogjon, magatartása legyen állhatatos, de sohasem ellenszenves.

Becslése szerint a gyermekek tizenhárom-tizennégy év körüliek lehetnek, bár egyik-másik jóval idősebbnek látszik. Érti ő, nagyon is megérti dacos ellenkezésüket az igazgató bánásmódjával szemben. Ezek már felnőttnek tartják magukat, ő sem boldogul másként, csakis ha felnőtt számba veszi őket; tulajdonképpen nem is tehet mást, nincs is gyakorlata hozzá, hogy mást próbáljon.

Úgy látja, itt az ideje, hogy elfoglalja a helyét a tanári asztalnál. Alig néhány lépésnyi távolságra van tőle az a félelmetes bútordarab, a tanterem bal oldalán, de az a tudat, hogy az osztályban minden szem sunyin követi minden lépését a könyv mögül, visszatartja attól, hogy változtasson pillanatnyilag elfoglalt helyzetén.

Szigorúan néz az osztályra és felbecsüli a távolságot önmaga meg az íróasztal között. Négy lépés, és egyvonalban van vele. Aztán csak fellép a kis dobogóra, és máris nyugodtan leülhet. Fenn a katedrán kevésbé lesz magabiztos. De ott legalább támaszkodhat valamire. Az lesz neki az asztal, ami egy cigarettadoboz, vagy egy pohár sherry a félszeg fiatalembernek, aki először van társaságban. Kiszámított könnyedséggel készülődött a katedrához, ahogy egy fiatalember fontolgatja, hogy lépjen be a fogadóterembe. És most hirtelen könnyedén átveti magát a szakadékon, megtörtént; már ül és biztonságban van.

Az osztály — úgy látszik — még mindig elmerül a számtanfeladványban. John pedig az asztalon fekvő osztálykönyvet kezdi tanulmányozni. A tanuló jelenlétét vörös tintával húzott függőleges vonás jelzi, jobbról balra irányuló sorban a délelőtti, és balról jobbra a délutáni tanítás alatt. A vonások behúzásának változó iránya szimmetrikusan osztja meg a lapot. Minden név mellé, ha az egész tanítási napon részt vett a gyermek, kis háromszöget rajzolnak. Az egyöntetűséget csak az esetleges hiányzás jelzése bontja meg; ezek fekete tintával írott

„O" betű-szerű jegyek, és olyan élesen ugranak ki a háttérből, mint valami szégyenbélyeg. Minden kis háromszög egy gyermek életének egy-egy napját zárja magába. Hogy telik el egy ilyen nap? Meghódítottak-e valami új területet azon a napon? Gyarapodtak-e valamiféle új értékkel? A háromszög erre nem felel, mindössze annyit mond, hogy a tanuló a napot ott töltötte az iskolában. Egyik nap után jön a másik, és minden napot hasonló napok egymásutánja követ... Így telik el egy hét, egy év, egy gyermekkor, és az idő múlására csak az osztálykönyvbe pedánsan berajzolt háromszögek sora emlékeztet.

John összecsukja a könyvet. Az arcokat kezdi vizsgálni és azt reméli, hogy leolvas róluk valami eleven jegyet, valami felvilágosítást, amit hiába keres az osztálykönyvben.

De most még korai a keresés. A legtöbb gyerek komolyan a könyve fölé hajol, homlokát ráncolja, mintha mélységesen belefelejtkezne az eléje meredő problémába, némelyik lopva felfelnéz, óvatosan Johnra pillant. A szoba csendjét nem zavarja semmi, csak a toll sercegése, és néha megzizzen egy-egy lap.

John szeretné megtörni a csendet, szeretne áthatolni az életkor meg a tekintély korlátain, hogy az se válassza el a gyerekektől. Ami őket illeti, negyvenkét háromszög jelzi a mai napot az osztálykönyvben. De ő tartalommal akarja megtölteni ezt a jelet, hogy ott legyen valahol személyes életük történetében. „Beszélgetnünk kell egymással — gondolta magában — a gyerekek szóljanak hozzám, én meg a gyerekekhez, ha azt akarom, hogy örüljenek, mert beléptem az életükbe. Engem meg boldoggá tesz, felüdít ifjúságuk visszhangja. Azt akarom, hogy olyan ünnep legyen ma, mint valami születésnap."

Szavakat keresett. Úgy akarta kifejezni gondolatait, hogy a gyerekek rögtön megértsék. De csak a kékhasú osztálykönyv fekszik előtte az asztalon, a komor fekete tábla szolgálatkészen várja, hogy írjon rá, a füstös falak, mocskos zölden, ocsmány

barnán, tintapecsétesen zárják körül. Osztálykönyv, falak, tábla, otromba székek, sivár, ütött-kopott asztalok, iskolai tollak, amelyek haszontalanságokat kaparnak a vonalazott dolgozatfüzetekbe. Ezeknek jegyében múlik el a mai nap is. És ezekben van a lényeg is. „A gyerekek értik ezeket a dolgokat — gondolja — ilyen fogalmakban gondolkoznak. Azon kell lennem, hogy megteremtsem az összhangot az ő értékeik meg a magam értékei között. Ha ez megvan, akkor elkezdhetem beléjük vésni, hogy az enyémek fontosabbak."

5

Egy kis figyelmet kérnék!

John az első pillanatban érezte, hogy eltalálta a hangot. A „figyelem" szó is a gyerekek jellegzetes fogalomvilágához tartozik, és ő most ezzel a szóval a tekintélyét hangsúlyozza, de mégsem parancsolja, csak kéri, hogy figyeljenek rá.

Olvasni próbál a feléje fordult gyermekarcokról, de amit látni szeretne, az nincs sehol. Most fellélegzenek, egy kis haladékot kapnak a munkában, és boldog mosolyuk nem neki szól.

Egy epizód jut az eszébe tengerészkorából. Új, fiatal tiszt jött a hajóra és így mutatkozott be a legénységnek: Fiúk, én sokkal kevesebbet értek a hajósélethez, mint ti. Legokosabb, ha egészen rátok bízom magam, húzzatok ki a csávából. — Ügyes fogás volt, a legénység bedűlt. Ilyesféleképpen kezdi most ő is a dolgát, úgy tesz, mint az a fiatal tiszt:

— A mai napon — kezdett beszélni — valahogy úgy érzem magam köztetek, mint egy új fiú.

Figyeli a hatást, de fapofákat lát.

— Ti most bizonyára azon gondolkoztok — folytatta — vajon miféle gyerek ez az új fiú. Nekem pedig az jár a fejemben, hogy vajon ti miféle gyerekek lesztek majd.

Egy-két gyerek kényelmesebben helyezkedett el a székén, de csak ennyi volt a válasz, semmi más.

— Pillanatnyilag — mondta — éppenséggel semmit nem tudok rólatok. És ti sem rólam. Időbe telik majd, míg megszokjuk egymást. Remélem, segítségemre lesztek, amennyire tudtok. Ti sokkal jobban ismeritek az iskolai szokásokat nálam, én tehát rátok bízom, csináljatok mindent úgy, hogy minél simábban, zavartalanabbul menjenek a dolgok. Ha így lesz, én nem gáncsoskodom, és akkor jó osztály lesz a miénk, jól megleszünk egymással.

A gyerekek még mindig gyanakodva néztek rá.

— A munkánkra vonatkozólag még nem készítettem határozott terveket, de lehetetlent nem kívánok senkitől. Már azzal is beérem, ha becsületes igyekezetet látok valakiben. Ti pedig gondoljatok arra, hogy azért vagyok itt, hogy segítsek nektek, és ha bárkinek akár iskolai, akár más természetű baja, nehézsége van, én mindenről tudni szeretnék.

Egy pár gyerek üres szemmel néz, mintha nem értené, vagy oda sem hallgatna. De néhány szemben gyanakvás látszik. Egy nagyobb fiú rosszul leplezett röhögéssel néz maga körül. A lányok jobban figyeltek, de egy-kettő vészesen közel állt a kirobbanáshoz, és John sejti, hogy az asztal alatt rugdossák egymást. Ezekhez így még nem közeledett senki — gondolja. Idő kell hozzá, majd megszokják.

— Mindössze ennyit akartam mondani. Folytassátok, amit eddig csináltatok!

A fejek ismét a könyvek fölé hajolnak. John megfordul és megindul vissza az asztal felé, mikor egy fiú az első sorban jelentkezésre emeli a kezét és megszólal.

— Ki lesz a vigyázó, tanár úr?

Harkness a terem túlsó végén felkiált:

— Shrubb meg én, mi ketten. Mi vagyunk a vigyázók, tanár úr.

A gyerekek felnéznek a füzetből, és innen is, onnan is beleszólnak a dologba. John tudja, hogy most gyorsan kell cselekednie. Elhatározza, hogy csak akkor emeli fel a hangját, ha másként nem boldogul. Meg akarja nekik mutatni meg önmagának is, hogy békés eszközökkel is lehet rendet tartani.

Kopog az asztalon és összeráncolt homlokkal néz szembe az osztállyal.

Néhány gyerek engedelmeskedik, elhallgat és kezét felmutatva, engedélyt kér, hogy beszélhessen. Egy csomó gyerek felteszi ugyan a kezét, de tovább ordítozik és felváltva, hol felé fordulva kiabálja — tanár úr — hol meg válogatott megjegyzéseket Harkness felé, aki feláll, hogy megvédje viselt tisztségét. Tudomást sem vesz a tőle alig néhány lépésnyire álló tanárról, egyszerűen hátrafordul és vitába száll a hátsó sorokban ülő gyerekekkel. John még szigorúbban összevonja a szemöldökét, de még mindig nem inti le őket. Elhatározta, hogy egyetlen szót sem szól mindaddig, míg nincs teljes csend.

Rosszul számított. Pontosan az ellenkezője történt. Most már az a néhány gyerek is, aki elhallgatott a kopogásra, jobbnak látta, ha részt vesz az általános ricsajban, míg név szerint le nem intik. Jelentkezésre emelt kezüket visszahúzzák, de teli torokkal csatlakoznak a többiek kórusához, John újabb kopogására pedig már ügyet sem vetnek. Óriási a zenebona az osztályban, és Harkness, aki állta a lányok támadását a hátsó padból, most összeszorított ököllel indul feléjük.

A fiú boldog, hogy fitogtathatja a hatalmát, az új tanárt pedig kutyába se veszi. Johnt egy pillanatra elfutja a düh, azt hiszi, menten elkapja a srácot, jól megrázza és kihajítja a te-

remből. Két kézzel markolja az asztal szélét, megembereli magát, és belátva, hogy az első csatát elvesztette, erős éles hangon elkiáltja magát:

— Csend legyen!

Az osztály lassan engedelmeskedik a parancsnak. Néhány fiú morog még; amikor rájuk néz, elhallgatnak ugyan, de nem sokáig, kezüket felnyújtják és tovább kiabálnak.

— Tanár úr, tanár úr!

Harkness szembefordul Johnnal, de nem ül a helyére. Valamennyien az új tanárt nézik, feszülten figyelik: most meglátjuk, kicsoda?!

— Mindenki tegye le a kezét — mondja.

Harknessre néz és vár, hogy a fiú leüljön a helyére. Harkness azonban az asztalnak támaszkodik és egyenesen szembenéz vele. John zavarba jön. „Ejha — gondolja — hát farkasszemet nézünk? Én is csináltam eleget gyerekkoromban. Állom a tekintetedet — te nem az enyémet!" — De most többről van szó, ez nem játék. Harkness első helyre pályázik az osztályban, valamennyi gyerek fölé akar kerekedni, sőt a tanár fölé is. Ez kihívás: férfi férfi ellen, de neki tanármódra kell válaszolni, hiszen gyerekkel áll szemben.

Az osztály figyeli őket, a legnagyobb csendben most már. „Azt várjátok, hogy szégyent valljak — gondolja John. — Kifütyülnétek, mint a tömeg a toreádort, ha lelép a porondról, és nem adja be a halálos döfést."

Ha kelleténél hamarabb szólal meg, hibát követ el; nyers lehetne csak, goromba, fenyegetőző — ez pedig olyasmi, amit már megszoktak; ha túl soká gondolkozik, hülyének nézik! Elereszti hát az asztal szélét, igyekszik hanyagul viselkedni, kezét a nadrágzsebbe süllyeszti, ajkát biggyeszti, mint akinek természetes mindez, és változatlanul állja Harkness tekintetét. Mozdulatára megenyhül a feszültség az osztályban. A gye-

rekek vele együtt felengednek. Néhányan húzogatják a székük, egy fiú köhög, egy-egy lány matatni kezd a padjában. Jól tette, hogy várt. Kezdi magát már jobban érezni. Már kissé humorosnak is találja a jelenetet. Önkéntelenül rámosolyog Harknessre, és a fiú lassan elpirul. Zavarba jön, tekintetét félrefordítja Johnról, lesüti a szemét és a padlót nézi. John nem hagy időt, hogy összeszedje magát.

— Lennél szíves leülni? — szól hozzá.

A fiú esetlenül hátratolja a székét és magába roskadva lehanyatlik rá. Nem néz senkire, sem Johnra, sem a gyerekekre.

John haragja már elpárolgott, de nem hagyhatja szó nélkül a történteket. A vigyázó-kérdés olyan dolog, amit nem láthatott előre, de most egy-kettőre el kell intéznie.

— Nos — szólal meg erélyesen, de nyugodtan — értsük meg egymást. Először is ilyen ordítozásra semmi szükség nincs. Tudom, nem mindegy nektek, ki lesz a vigyázó, de azért még nem kell ilyen ricsajt csapni. Már most megmondom, nem tűröm az effajta felfordulást az osztályban! Nem szeretnék egyenként figyelmeztetni mindenkit, aki kiabál, tehát akinek mondanivalója van, inkább nyújtsa fel szépen a kezét, és mindenki várjon a sorára!

Alighogy befejezte, egy fiú máris jelentkezik.

— Nos? — kérdezi John.

— Ki lesz a két vigyázó, tanár úr kérem?

— Helyes, mindjárt rátérek erre.

Harkness felnyújtja a kezét és be sem várva, mit mond John, közbeszól:

— Shrubb meg én voltunk a múlt harmadévben.

— Akkor hát — feleli John — valaki mással kellene próbálkoznunk!

Harkness ismét elvörösödik, és haragosan néz Johnra.

John úgy érzi, ez az a pillanat, mikor alkalmat adhat az osztálynak, hogy maga intézze az ügyeit.

— Hogy senki ne érezze mellőzöttnek magát — mondja — szavazással fogjuk az új vigyázókat megválasztani! Azt akarom, hogy közösen döntsétek el, ki a legalkalmasabb erre a tisztségre, és az a kettő, aki a legtöbb szavazatot kapja, átveszi a megbízatást.

Egy kislány megkérdezi, mi az a szavazás? John csendre int két fiút, mert röhögnek, aztán megmagyarázza a dolgot.

Jó ötlet a szavazás, de megvalósítani már sokkal nehezebb. John körüljárja az osztályt és felírja a javasolt neveket. A fiúk egytől egyig tudják, kit akarnak, olyan is akad, aki önmagára szavaz, de a lányok között alig tud valaki dönteni. Amint az egyik javasol valakit, a többi rögtön vitába száll vele. Az egyik nagy ügyet csinál a dologból, az ujjait harapdálja, ünnepélyesen a mennyezetet kémleli, a fejét vakarja, és amikor már-már úgy látszik, hogy elhatározásra jutott, megint meggondolja magát és kijelenti, hogy maga sem tudja, ki legyen. A másik komoly meggyőződés hangján nevezi meg a jelöltjét, a harmadik meg vihogások közepette. A fiúk megpróbálják befolyásolni a lányok döntését, integetnek nekik, hogy rájuk szavazzanak.

John türelmesen vár. Ha már egyszer kedvezett nekik azzal, hogy rájuk bízta a döntést, most nem akarja elrontani a dolgot közbelépésével. Feltűnő, hogy Harknessre és Shrubbra egyetlenegy lány sem szavaz. Harkness jóképű fickó, tagbaszakadt, sötétbarna szemű, sűrű fekete haja hullámos. Fejlettebbnek látszik a többinél. John nem érti, mi lehet az oka, hogy a fiú ennyire népszerűtlen?

Még csak öt lány szavazott le, amikor egy jelentkezésre emeli a kezét és megkérdezi:

— Tanár úr kérem, az egyik vigyázó nem lehetne lány?

Ez méltányos megoldásnak látszott, de még mielőtt John válaszolhatott volna, a fiúk padsora ordítva tiltakozik. Hiába inti őket, megint óriási zenebona tör ki.

John tapsol és kiabál, rendre inti a gyerekeket, de mielőtt még lecsendesednének, belép az osztályba az igazgató.

— Miféle rendetlenkedés ez itt?

John elmondja, hogy szavazással próbálkozott.

— Lány nem lehet vigyázó — mondja az Üreg nyomatékosan. — És ők ezt nagyon jól tudják. Ha belemegy, örökké csak bajlódhat velük.

— Mi lesz itt! — rivallt a gyerekekre, mert újra kezdődött a suttogás.

— Fogjátok be az ostoba szátokat! Sanders tanár úr azzal kedvezett nektek, hogy vigyázót választhattok, ti meg mást sem tudtok, csak fecsegni.

— Ez így nem megy — magyarázta Johnnnak. — Ha velük választat vigyázót, a cimborájukat ajánlják, azoktól aztán semmit sem tudunk meg, azt sem, ha hiányzik vagy megrongálódik valami. A lányok pedig mind Hoole-ra és Kite-re szavaznak.

Fejével két fiú felé int a második sorba. Az egyik szélesvállú, derűs, de ostoba képű kamasz, a másik kövér és szeplős, élénk szeme mindig pillogat.

— Ott a két csábfiú! Nem lehet őket egyedül hagyni az osztályban, ha mégis, meglátja, a lányok fele is bent marad velük.

— Lehet ebből valami baj? — kérdezte John.

Az igazgató kedvetlenül mosolygott.

— Attól tartok, megér itt még egyet-mást — felelte. — Most pedig, ha megengedi, megoldjuk ezt a vigyázó kérdést. Legjobb lesz, ha megtartja Harknesst és Shrubbot. Nem bízhat meg egyikben sem, de ez a kettő legalább már csinálta azelőtt is.

Odább lép John mellől és dühösen néz az osztályra.

— Figyeljetek rám! — parancsolta.

A gyerekek morcosan néznek rá, nem bocsátják meg neki, hogy beleavatkozott a dologba. A szavazás alatt lelkes volt az arcuk, még ha ostobán viselkedtek is. A Diri most elrontotta az örömüket. Becsapás az egész, nem más! Ezt tudhatták volna előre!

— Azt hiszitek, nagyon okosak vagytok, legalábbis egyesek azt hiszik — kezdte megint az Üreg. — Nos, meg kell mondanom, cseppet sem vagytok okosak. Azt hiszitek, ha alkalmat adnak nektek, hogy valami érdekes dolgot csináljatok, ez már azt jelenti, hogy hülyék módjára viselkedhettek. Ma reggel már figyelmeztettelek benneteket, és nincs szándékomban folyton csak figyelmeztetgetni. Ez a tanév első napja, és azt hiszem, keservesen megemlegetitek, ha már ma megkezdem a büntetést. Jó lesz vigyázni, megmondom! És ez most egytől egyig mindenkinek szól!

Elhallgat és ott áll velük szemben mozdulatlanul, kihívóan: mozduljon csak, aki mer! Senki se moccan. Egy órán belül most másodszor csap le rájuk, mintha gőzkalapács sújtana le! John elgondolkozik, vajon mennyit bírnak el? Csak elkábulnak egy időre, vagy pedig meglapulnak és az ütések során formálódnak, szépen felveszik a kívánt alakot? De ha nem egymás után jönnek az ütések, nem szenvedi-e meg ő is velük? Hogy jut el a magasabbrendű emberiességhez, ha mindig csapkod a személytelen tekintély kalapácsa, mégpedig mindenkor innen, a teremnek ebből a feléből, ahol ő áll, a másik oldalra, a gyerekekre? Most már világosan látja, hogy az Üreget távol kell tartania. Kézbe kell vennie az osztályt, akkor nem lesz alkalma közbelépésre, de ezt csak úgy éri el, ha legalább egy időre szigorúbb lesz, mint előre elgondolta.

— Remélem, elég világosan fejeztem ki magam — folytatta

az Üreg. — Mindenki megértett? Most pedig foglalkozzunk a vigyázó kérdéssel — folytatta. — Harkness, Shrubb, álljatok fel.

A két fiú talpraszökken, Shrubb nyájas készséggel, hogy elfogadjon bármit, amit az igazgató mond, Harkness bosszúsan szenvedő ábrázattal, mint aki mindezt már régen tudja, és fölöslegesnek tart minden további vitát ebben a kérdésben.

— Egyelőre fiúk, ti ketten, mint eddig, tovább csináljátok a dolgot — mondta az igazgató. — De jól vésséjtek ám az eszetekbe, hogy azonnal leváltom mind a kettőt, ha a hanyagságnak csak a legcsekélyebb jelét is tapasztalom. Elvárom tőletek, hogy minden erőtökkel segítsétek Sanders tanár urat. Máris elkezdhetitek, menjetek az öltözőbe és vegyétek számba a tornacipőket.

A két fiú kimegy. John diadalmas csillogást lát Harkness szemében és halvány mosolyt az ajka körül.

6

Az osztály folytatja a számolást, közben az Üreg magyarázza Johnnak, hol találja a különféle tankönyveket, amelyekre szüksége lesz. Két tintapecsétes, ütött-kopott szekrényben nagy halomba rakva olvasókönyv. Amint az Üreg megjegyezte, nagy részük hiányos, John is rögtön látja, hogy valamennyi igen rossz állapotban van.

— Egyszerűen nem tudunk új könyvet venni — mondja az Üreg. — A múlt évben túlléptük az előirányzatot, és most nem költhetek erre legalább tizenkét hónapig. Még akkor se, évekbe telik, míg hozzájutunk a szükséges könyvekhez! Már nem is

bánom. Nem tehetünk mást, boldogulnunk kell, ahogy tudunk, azzal, amink van!

Zöld kötésű történelemkönyvet vesz elő. Címe: *A Tudorok és a Stuartok regényes története.*

— Ebben talál jó anyagot — mondja és felüti a tartalomjegyzéket. — Itt van Erzsébet, 1559—1605. Beleszőheti az Armadát, Drake-et, a tekejátékost, Raleigh-t meg a köpenyét. Aztán ott van I. Jakab, 1603—1625. Ide beveheti Guy Fawkest és Jeffreys bírót. Mégsem — helyesbít. — Hová is kalandoztam? Természetesen ez II. Jakab volt, 1685—1688. Nos, ezzel kihúzza egy darabig. Aztán rátérhet I. Károlyra. Ott már adódik John Hampden, a Polgárháború meg a kivégzés. Itt becsúsztathatja még Montrose herceget is. Cromwellből úgysem csinálhat nagy ügyet — ez 1649—1660. Legokosabb, ha gyorsan áttér II. Károlyra, annál már ott van magának Blake tengernagy meg a Nagy Tűzvész, 1660—1685.

John már derűsebb színben látja a világot. Ha ezt az anyagot kell történelemből tanítania, akkor nagyobb áttekintést adhat az osztályának, nagyobb távlatot nyithat meg előttük, mint akik előtte tálalták nekik az anyagot.

— És Nell Gwynn? — kérdezte. — Őt nem vehetnénk be valahová?

Az Üreg nem érzi Jobn hangjában a tréfát. Nem is volt valami nagy ötlet, az bizonyos, de — gondolja — ha Raleigh köpenyénél tartunk, Nell Gwynn mért maradna ki a dologból.

— Nem, nem tanácsos — mondja az Üreg. — Nem óhajtunk több bogarat tenni a fülükbe, mint amennyi már amúgy is benne van.

Rámutat egy szekrényre a terem végében.

— Abban a hátsó szekrényben, ott tartjuk a körzőt, fejesvonalzót, szögmérőt — mondja. — Adok majd rajzhoz való irónokat, ha szükség lesz rá.

— Szabadkézi vagy mértani rajz? — kérdezi John.

Az Üreg ránéz, fáradt mosollyal.

— Műszakit sohasem rajzolt?

— Nem — felel John. — Nem rajzoltam én soha semmit.

— Nagyon egyszerű. Mintát bőven talál a könyvben. Csak a méreteket kell megadnia, a többit már nyugodtan rájuk bízhatja. Közkedvelt tantárgy ez. És a tanfelügyelők igen sokat adnak rá. Azt mondják, ezzel fejlesztjük a fiúk önbizalmát. Hát, nem tudom, de legalább az idejüket kitölti egyszer egy héten.

Az íróasztal mellett van egy tekintélyes szekrény, kívül két Bunsen-lámpát szereltek rá — két szélről egyet-egyet. Az Üreg kinyitja a szekrényt és rámutat egy készülékre.

— Remélem, a természettant megszeretteti majd a fiúkkal.

— Attól tartok, hogy ennek a tantárgynak a tanítására vagyok legkevésbé felkészülve — válaszol John őszintén. Diákkorában négy éven át vitathatatlanul leghátul kullogott a fizika tudományában.

Az Üreg becsukja a szekrényt és feláll. John most azt várná tőle, hogy kifejti, igenis, tanítania kell, ez is a kötelességei közé tartozik. Az Üreg azonban szelíd, megfontolt hangon válaszol.

— Nem akarom kedvét szegni, de egy ilyen középiskolában, mint a miénk, el lehet rá készülve, hogy mindent tanítani kell!

— Sajnálom — mondja John — de a fiúk valószínűleg többet tudnak ezen a téren, mint én.

— Köztünk szólva — mondja most az Üreg és lehalkítja a hangját — számos dologról többet tudnak, mint mi! De alul marad a játszmában, ha nem sikerül elhitetnie velük, hogy mindent maga tud a legjobban!

John érdeklődve néz rá. Most árulja el az Üreg először, hogy van humorérzéke. Talán nem is jól ítélte meg eddig ezt

az embert? Vagy csak azért mentegeti az Üreg mások hiányosságait, hogy könnyebben a nyakába varrja a fizikát, mint a gyümölcstolvaj srác, ha társat akar szerezni: „Engem nem csíptek el a gyümölcsösben, nyugodtan bejöhetsz te is!"

— Aligha tudnám elhitetni velük, hogy valamit is konyítok a fizikához — szabódik John.

— Egyszerű dolog — felel az Üreg. — A nehézkedés elmélete, Newton meg az alma, a víz, a levegő, a színkép, kísérletek lakmusz-papírral...

— Sajnálom — hajtogatja John. — Egyszerűen nem értek ehhez a tárgyhoz.

— Minden benne van a könyvben — mondja az Üreg — előtte való este könnyen bevágja az anyagot!

— Na, igen — felel John. Hogyan is értethetné meg magát, hogy se önzőnek, se lustának ne tartsák? Így volt ez annak idején az öreg fizikatanárával is, magyarázgatta, hogy egyszerűen nem érti, miről van szó. Nagyon jól tudja, hogy az Üreg azért ragaszkodik ehhez, mert ha nem vállalja a tanítást, akkor külön munkája lesz valaki másnak. De hát a gravitáció elmélete, a lakmusz-papír megelevenedtek előtte... egy laboratórium körvonalai rémlenek fel, egy tanár hangja zúg a fülében, lombikokat kézhez adó fiúk, csodálatosan érthetetlen levegőmérés, magyarázatok, és ismétlés, egyhangú darálás újra meg újra, ő pedig ott áll tanácstalanul, megzavarodva, imádkozik, hogy fel ne hívják, majd fölényes feleletek mögé rejtett tudatlanság, epekedés, feszült várakozás, hogy csak megszólalna már a csengő!

— Nem, valóban nem vállalhatom — mondja — lehetetlenné tenném magam!

— Rendben van — felel az Üreg. — Felmentem alóla. Magamnak kell valahogy beosztanom!

„Nem — gondolta John — ő ezt nem érti meg. Annyi az

egész, mint ha valaki fényes bőrcipő helyett inkább antilopcipőt hord. Ezen túl nem lát semmit."

Az Üreg azonban olyan megjegyzést tett, ami arra mutatott, hogy mégiscsak ért valamit.

— Meg kell kérnem, hogy valami mást vállaljon helyette. Nem venné át például cserébe Dabbott tanárnő osztályában a költészettant? Ennek a társaságnak itt úgysem taníthat költészettant, mert nincsenek könyveink. Ezzel a megoldással viszont elérjük, hogy olyannal is foglalkozzon, amiben kedvét leli.

Az Üreg megfordul, hogy lecsendesítse a suttogást az osztály mélyén, aztán felhívja John figyelmét az új osztálykönyvre, amelyet odatett számára az íróasztalra.

— Ez a legfontosabb feladata — mondja. — Vezessen pontos osztálykönyvet. Nem nagy baj, ha más egyéb rosszul megy, de az osztálykönyvére ügyeljen!

Megmutatja, hogyan kell kitölteni a rovatokat, hogy készítse el John az összlétszám-kimutatást, majd tüntesse fel az osztály minden egyes tagja részvételének százalékos arányát.

John ismét az osztálykönyvet szemléli, fél füllel hallgatja az Üreg utasításait, bólogat, mikor az illendőség úgy kívánja, kénytelen-kelletlen hallgatja, mint a fáradt utas az útitárs leírását olyan helységekről, ahová soha az életben nem kívánkozik.

— Ha rendben tartja a nyilvántartást — ismétli az Üreg — nem sokat piszkálom más dolgok miatt! Most pedig — mondta, és összecsukja az osztálykönyvet — utána kell néznie, hogy megkapják a tejüket. Háromnegyed tizenegykor kezdődik a szünet, 10,20-ra be kell szedetnie a könyveket, aztán kiosztani a tejet és ügyelni rá, hogy senki ne maradjon bent csengetés után. Ez azt jelenti, hogy mindig számoljon az idővel és ne engedje idebent lődörögni azt, aki már megkapta a tejet.

— Mindenkinek jár tej? — kérdezi John.

— Csak egy-két fiúnak nem. Jól nézzen a körmükre, különösen csütörtökön és pénteken. Csütörtökön két részre oszlik az osztály, fele főzésen, fele műhelygyakorlaton van, és mikor visszajönnek, mind megpróbál elcsenni egy-egy üveg tejet. Pénteken a legtöbb úszni megy, de egy-kettő mindig itt tengleng, ezeket aztán szemmel kell tartania. Aztán ott van Evelyn Baker, az tébés, neki két üveg jár mindennap. Ügyeljen, nehogy valaki elcsenjen egyet belőle. No, természetesen a tejlapot minden nap ki kell töltenie. Ezt mindig még a reggeli istentisztelet előtt el kell juttatnia hozzám. Azzal kezdi, hogy beír mindent az osztálykönyvbe, aztán egymás után megcsinálja a tej- meg az ebédlistát, így legalább mindig tudja, hányadán áll!

„Vagy épp az ellenkezőjét" — gondolja John.

— Majd később bejön hozzám, megmutatom, hogyan vezeti az ebéd-kimutatást. Miss Fogg segítségére lesz, ha bármiféle nehézsége támad. Lesz néhány gyerek, aki hétfőn befizeti az egész heti ebédet, a többi naponta fizet. Akad egy-kettő, aki elmozizza a pénzét, aztán megpróbál maszlagolni és azzal jön a hét közepén, hogy hétfőn befizetett. Hamarosan meglátja, kik ezek! Aztán ott van Angell és Ethel Burt, ez a kettő ingyen ebédet kap. Tartsa szemmel Angellt, hogy ki ne maradjon belőle. Igaz, el ne felejtsem, ha részt akar venni maga is az ebédelésben, egy shilling hat pennyért ebédelhet az iskolai étkezdében.

Volt valami az Üreg hangjában, amiből úgy érezte, hogy az iskolai ebéd még annyit sem ér.

— Igazgató úr itt ebédel? — kérdezte John.

— Néha itt — felelte olyan hangon, mintha egy hibát ismerne be. — Természetesen ez sok mindentől függ, de nagyon messze lakom, nem mehetek mindennap haza ebédelni. Aztán

a napi ügyeletben is kisegítek. Mindegyikünkre egyszer hetenként kerül sor. Ugye, nincs kifogása ellene, ha magát is befogom?

— Dehogyis, tessék csak! — feleli John.

— Most mennem kell. Ne felejtse el, hogy úgy tíz perc múlva tejet kell osztani. Baloldalt a szekrényben találja a szalmaszálakat.

7

A két fiú, Harkness meg Shrubb, megérkezik a tejjel. Rekeszes ládában cipelik a tejesüvegeket.

Harkness gyors pillantást vet Johnra. Szó nélkül leereszti a földre a rekesz feléje eső végét, és int Shrubbnak, hogy ugyanezt tegye. Aztán egymás után hat üveget előszed és már indul is, hogy megkezdje az osztást. Shrubb habozik, kövesse-e vagy sem? John Harknessre néz, és maga sem tudja, hagyja-e, vagy ne szóljon egy szót se. Mire a fiú az első két üveget kézbe adja, John gyors elhatározásra jut.

— Egy pillanatra — szólal meg. Harkness még egy üveget kiad, aztán megáll, hátat fordít a tanárnak.

John még nem tudja, mi legyen a következő hadmozdulata; ha nem helyesen kezeli, megmakacsolja magát a fiú. Az osztály most valamiféle rendreutasítást vár tőle, és John az igazgató intelmeire gondolt.

— Szedd össze előbb a könyveket — mondja. — Aztán kiosztlhatod a tejet.

A gyerekek egymásnak adogatják a könyveket, és Harkness összeszedi, ügyet sem vetve Johnra, Shrub-bal együtt sorra jár

minden asztalt. Az osztály figyelemmel nézi, amint a könyvcsomókat lerakja John asztalára. Néhány gyerek vihogni kezd. John hirtelen rájön, azért oda, mert akkor már neki kell a helyére rakni a könyveket.

— Nem tennétek inkább a becsületes helyükre? — szól rájuk.

Harkness vállat von és elteszi a könyveket az asztalról.

— Csak addig akartam otthagyni, míg kiosztom a tejet — mondja, miközben a szekrény felé megy.

— Helyes — válaszol John. Még mindig nem döntött, rendreutasítsa-e a fiút, mert most a legfontosabb a tejosztás. — Mégis jobban szeretem, ha egy dolgot tisztességesen befejezel, mielőtt belekezdesz a másikba!

Harkness kiosztja a tejet, Shrubb mindenütt a nyomában jár a szalmaszálakkal. A lányok fecsegnek, amíg várják, hogy Harkness odaér a tejjel, és a fecsegés hamarosan újabb ricsajjá fajul. Harkness az asztal egyik végéről a másikra csúsztatja a tejesüvegeket, sőt egyet a terem végéből hajít oda egy lánynak, aki átkiabált hozzá. Egy csomó lány felugrál a helyéről, körülveszik Shrubbot, kikapkodják a szalmaszálakat a dobozból, míg a nagy huzakodásban ki nem verik a dobozt a kezéből. A szalmaszálak szerteszét szóródnak a földön, székek, asztalok alá gurulva, a lányok nagy vihogása és a fiúk harsány röhögése közepette.

John most nem habozik.

— Mindenki menjen a helyére — kiáltja.

A legtöbb gyerek engedelmeskedik. de egy-két lány még mindig a szalmaszálakat szedegeti. Shrubb mindenesetre megpróbál kibújni a felelősség alól.

— Nem az én hibám, tanár úr — kezdi.

John elhallgattatja.

— Ha azt mondom, mindenki, az egész osztálynak szól, kivétel nélkül! — csattan fel.

— Nem tehetünk róla, tanár úr — nyafogja egy-két lány a háttérből.

— Leülni, egy-kettő! — adja ki a parancsot és ekkor váratlanul szövetségesre talál Harknessben, aki feléje közeledik és dühösen mondja:

— Mindig így csinálnak, tanár úr! Nem hagyják, hogy rendesen végezzük a munkánkat!

John bólint, hálás a közbelépésért, és azon gondolkozik, mi késztette erre a fiút. Egy lány rákiált:

— Pofa be, Harkness!

John most eszmél rá, hogy parancsát valahogy Harknessre is érvényesíteni kell, de mégis meg kell tartania a fiút a maga oldalán.

— Teljes csendet kérek, mielőtt bármi másra térnénk. Köszönöm — mondja, mikor mindenki elhallgat. — Most pedig — fordul a vigyázókhoz — szedjétek össze a szalmaszálakat és osszátok ki tisztességesen.

— Nem mi szórtuk ki — kiált Harkness. — Szedjék össze ők!

Ez hiba volt — gondolta John — ostoba melléfogás. Nesze neked igazság, logika, miegyéb, igaza van a gyereknek, hogy az ördög vinné el!

— Tudom jól, ki a hibás — mondja szigorúan és azt reméli, hogy ez Harknessre meg a rendbontókra egyformán hat — én azonban — folytatja szelídebb hangon — mégis azt szeretném, ha te szednéd össze. — A fiú durcásan engedelmeskedik.

— Ilyesmi többé ne forduljon elő — mondja az osztálynak John — hogyan végezze el rendesen a feladatát a két vigyázó, ha ilyen dolgokkal feltartjátok őket! Ha nem várjátok ki nyugodtan a sorotokat, szépen elmehettek, és nem kaptok tejet. Azt hiszem, így van ez rendjén, és remélem, ti is belátjátok.

Megszólal a csengő, figyelmeztetve Johnt, hogy ez a tej-ügy

máris túl sokáig tartott. A lányok újra kezdik a fecsegést és cseppet sem sietnek a tejivással. A fiúk gyorsan kiisszák a magukét, és John engedélyt ad nekik a távozásra. Akad, aki ott hagyja az üres üveget az asztalán, ezeket vissza kell hívni. A lányok felállnak és kis terefere-csoportokra szakadoznak a tanterem végében. John nem látja helyénvalónak, hogy ismét beavatkozzék. A lányok azonban éppenséggel nem sietnek mindaddig, míg az igazgató be nem nyit. Rájuk ordít, hogy igyák meg gyorsan a tejet, aztán kifelé!

— Nézze meg mindig, hogy üres-e a tanterem tízpercben és ebédidő alatt — figyelmezteti Johnt. — Különben a lányok mindig bent lődörögnek, és hogy, hogy nem, egyszer csak itt látja köztük Hoole-t meg Kite-et, aztán a jó ég tudja, mi lesz! Most pedig — tette hozzá, amint az utolsó gyerek is becsukta már maga mögött az ajtót — menjünk mi is, merítsünk erőt egy csésze teából.

8

Az erőgyűjtés színhelye az igazgatói szoba volt.

Egy idősebb fehérhajú hölgy a süllyedő hajó kapitányára valló elszántsággal üli meg az egyetlen rozzant széket, a többi tanár meg kényelmetlennél kényelmetlenebb tartásban támaszkodik neki a szekrényeknek, könyvespolcoknak. Az ajtó mögött Miss Fogg hajol a földön elhelyezett teáskanna fölé. Mellette az ajtó mögé préselve még egy tanár szorong, és Miss Foggnak erősen ki kell számítania minden mozdulatát, hogy le ne öntözgesse teával az illető nadrágszárát. Szabad kezével az ajtót támasztja, nehogy a kannának baja essék.

— Parancsoljon, Jenks igazgató úr — és mosolyogva nyújtja a csészét az Öregnek.

— Köszönöm, alig vártam már — mondja Jenks. És most pedig az egész szobához intézi szavait. — Hadd mutassam be új kollégánkat!

John átküzdi magát a szobán, kezet szorít a tantestülettel és igyekszik megjegyezni a neveket, amint az igazgató eléje sorolja. — Bickerstaff tanár úr — szemüveges, komoly fiatalember: — örvendek a szerencsének! — Gubb tanár úr — alacsony, petyhüdt orcájú, ősz haja göndör, szemöldöke erős: — no végre, csakhogy fiatalember jön közénk! — Murry tanár úr — magas, rőt bajuszú, Miss Foggon áthajolva nyújt kezet, kimért, tartózkodó. — Alcock tanárnő, fiatal, szemüveges, kedélyes, ostobán mosolyog.

— Remélem, jól érzi majd magát köztünk — szólal meg a hölgy a karosszékből.

— Helyezkedjék kényelembe — mondja az igazgató.

— Más kényelme úgysem lesz — jegyzi meg Gubb tanár úr. — Hogyis mondja Pondné? Vagy megszokik vagy megszökik. Háháhá!

— Ha! ha! — nevetnek mindenfelől. — Hahaha! — nevet John.

— Ha beletörődik az ember, mindent megszokik — mondja a hölgy a karosszékben. — Nem így van, Gubb tanár úr?

— Hiszen évek óta ezt mondogatom magának, Pondné!

— Ügyeljen rá, mit beszél — felelt Pondné. — Nehogy Sanders tanár úr túlságosan sötétnek lássa a helyzetet. Igyék egy csésze teát, tanár úr, ha tetszik!

Miss Fogg tovább kezeli a kannát és olyan mosollyal nyújtja át a csészéket, mint aki éltető cseppet oszt a halálból megtérteknek. Az egyetlen kanál kézről kézre jár.

— Van benne cukor — jelenti ki Fogg kisasszony.

— Micsoda remek nedűvel köszöntjük az új évet! — bókol az igazgató.

— Tea- és cukoradományokat köszönettel nyugtázunk! — hirdeti Fogg kisasszony.

— Soha jobbkor — szólal meg az ajtóban egy szívélyes, férfiasan zengő hang. Miss Fogg gyorsan odakap, amint az ajtó veszedelmesen közeledik a kanna felé.

— Ne féljen, vigyázok — nyugtatja meg a rőthajú férfi.

— No, ez a mai délelőtt — sóhajt az újonnan érkezett — már azt hittem, sose helyezkednek el, annyit huzakodtak! Máris holtfáradt vagyok!

— Jöjjön csak, Dabbott tanár úrnő — mondja Jenks igazgató — jöjjön, bemutatom Sanders tanár urat.

— Hálistennek, végre férfit küldtek! Most már megszabadulok a tornaóráktól. Valami nagy szabadságot persze ez se jelent, abban most tizennégy hétig aligha lesz részem!

— Ami azt illeti, igen megnyugtató színben van — szólt közbe Alcock tanárnő.

— Mintha nyaralásból érkezne — teszi hozzá Bickerstaff tanár. — Ne is mondja, hogy valami baja van, fürge, akár a gyík.

— Még hogy gyík — epéskedik Gubb tanár úr.

Kutyabaja, az biztos — gondolja magában John. — Feszülnek a karizmai a kötött blúz alatt, magas nő, a tartása szálegyenes, barna szeme tágranyílt, tekintete élénk, figyelmét nyilván semmi sem kerüli el — fenn hordja az orrát, élesnyelvű, vezényszó-hangnemben pattog. A ráncok, meg az őszülő haja elárulják, feszes kis mellének körvonalai meghazudtolják korát, derekának formás hajlata alatt csípője hirtelen szélesedik, akár egy pálinkás flaskó.

Mi lehet emögött? — töri a fejét John. — Elfecsérelt szerelem, Leszbosz, önmegvetés, meddőség? Szegény ártatlan kis porontyok! Uram Isten, irgalmazz...:

— Nem mesélne valamit Olaszországról? — kérdezi Gubb tanár úr.

— Miért ne, mi érdekli?

— Magára bízom — felel Gubb tanár úr — hiszen tudja, nekünk minden újság! Jómagamnak nincs módomban, hogy külföldön csatangoljak — és Murry tanár úrra kacsint — magára vagyunk hát utalva, ha tudni akarjuk, mi újság a nagyvilágban?

— Mégiscsak elment Rómába? — kérdi Bickerstaff.

— Először Rómába, csak onnan mentem tovább Firenzébe. Róma — csodálatos! Akkor döbbentem csak rá, mi is az építészet, mikor a Sixtusi Kápolnát megláttam. Csak ne lenne mindenütt az a rettentő sok ember. De ez a legrosszabb, ilyenkor augusztusban. Szinte el is felejti az ember, hogy Olaszországban jár, annyi az idegen a városban.

— De mégis remek dolog látni azt a sok gyönyörű épületet — szólt közbe Pondné, hogy helyrezökkentse Dabbott tanárnő eredeti gondolatmenetét. — Azt hiszem, olyan élmény, mint London.

Dabbott tanárnő elfojt egy gúnyos mosolyt, ami kijárt volna Pondnénak, felveti a fejét és folytatja az elbeszélést.

— Minden külföldinél rosszabbak az amerikaiak. Akárhova mentünk, mindenütt csak beléjük ütköztünk. Szórják a pénzt, elbarikádozzák az utat az örökös fényképezéssel, mert azok lekapnak, amit csak látnak. Ellepnek mindent; mi meg alig találtunk helyet, ahol legalább egy-két felvételt készíthessünk.

— De mégiscsak elsütötték a gépet egyszer-kétszer, nem? — kérdezi Murry tanár úr.

— Nem is hagytuk, hogy az amerikánusok mindenhonnan kitúrjanak bennünket. Nem csekélység, de elmondhatom, hogy lekaptam minden érdemleges történelmi nevezetességű építményt.

— No, az éppen elég — jegyzi meg Gubb tanár úr.

— Elhiszem, nagyszerű dolog előszedni a fényképeket — szólal meg ismét Pondné. — Az ember újra látja a városokat, amerre járt, és újra átéli az üdülés örömeit. A fiamnak is van egypár tavaly nyári, remek felvétele Torquayről.

— Legjobban az bosszantott — szakítja félbe Dabbott tanárnő — hogy a pápát nem sikerült levennem. Tíz percen múlott, hogy elszalasztottuk. Ez volt a második esténk Rómában. Többé aztán meg se jelent. Mi ketten hajtóvadászatra indultunk a pápa után, aztán az lett a vége, hogy a nagy izgalomban elvesztettük egymást. Meg voltunk rémülve mind a ketten! A húgom valahogy rossz helyen fordult be, én meg egyszer csak azt veszem észre, hogy nincs sehol. Órákig hajkurásztuk egymást összevissza a városban, míg mindkettőnknek eszébe nem jutott, hogy legjobb lesz visszamenni a szállodába.

— Kellemetlen az ilyesmi — veszi át ismét a szót Pondné. — Én ugyan sosem jártam Rómában, nemhogy lefényképeztem volna a pápát, de van a fiamnak egy remek felvétele a yorki érsekről. Még a légierőknél szolgált, amikor csinálta. Impozáns jelenség az érsek. Szigorú arc, de van benne valami rendkívüli. Valóban, van benne valami szent; nem tudom, értik-e, mit akarok mondani?

Dabbott tanárnő nem sokat töri a fejét, mit is akar mondani Pondné, hanem mondja tovább a mondókáját, hogyan kereste a húgát, a húga meg őt.

John tengerészkorában kétszer is Rómában töltötte a szabadságát, most tehát érdeklődéssel hallgatja Miss Dabbott színes leírását azokról a városrészekről, melyeket bejárt. Alig állja meg, hogy meg ne jegyezze, van abban más vonzerő is, nemcsak a művészi élmény. Az igazgató még alkalmat is ad a közbeszólásra, mert megkérdi, nem járt-e Olaszországban a háború alatt. Az arcok várakozón fordulnak John felé, Dabbott tanárnő

azonban nyilván kizárólagos joggal sajátította ki magának Olaszországot. Johnnak pedig éppenséggel semmi kedve sincs, hogy visszaemlékezéseket hasonlítgasson össze, annál kevésbé, mert az ő emlékei egészen más természetűek. Olyasfélét mormog inkább, hogy nem igen tartózkodtak egy-egy kikötőben annyi ideig, hogy lásson is valamit az országból.

Gubb tanár úr itt megjegyzi, sejtette ő mindjárt, hogy Sanders a haditengerészetnél szolgált, s rögtön hozzáfűzte, jómaga viszont a helyi polgárőrség tagja volt.

Pondné most a bátyjáról beszél, aki mint gépész szolgált a kereskedelmi flottánál, természetesen még a háború előtt, mert már 1938-ban nyugalomba vonult, nem sokkal utóbb meg is halt...

Miss Foggnak erről valami ismerőse jut az eszébe, aki tiszt volt valamiféle hajón, szabadságra ment és meghalt, de az az érdekes, hogy a hajót a következő útján megtorpedózták, a legénység pedig az utolsó emberig vízbefúlt.

Pondné a legnagyobb csodálat hangján emlékezik meg a hajóskapitányokról, akik kénytelenek hajójukkal együtt leszállni a tengerfenékre, ami Dabbott tanárnőt valami francia filmre emlékeztette, bár a címe, sajnos sehogysem jut az eszébe. Igen, igen, hajókról szólt a film, és abban éppen a szabadsága alatt halt meg valaki — „Le Navire Perdu", vagy inkább „Le Marin Perdu" lehetett. Gubb tanár úr szívesen kisegítené, de sajnos sohasem tudott annyi időt szakítani magának, hogy megtanuljon franciául, Pondné viszont azzal nyugtatja meg Dabbott tanárnőt, hogy később bizonyára eszébe jut majd a film címe.

Ebben a pillanatban egy teniszlabda süvítve vágódik az igazgatói szoba ablakrácsának. John kinéz és látja, hogy odakint nagyban folyik a játék.

— Pucolni — adja ki a jelszót egy fiúhang.

Bent a szobában mozgolódás támad, az igazgatónak pedig hirtelen eszébe jut, hogy még nem csinálta meg a játszótérügyelet beosztását.

Gubb tanár úr önként vállalkozik, hogy kivizsgálja ezt a labda-ügyet. Átvágja magát a szobán és néhány másodperc múlva már az ablak előtt látható, amint élesen megfújja sípját. A legtöbb gyerek azonnal egy helyben megáll, aki pedig a sípszó után tovább játszott, azt kiszólítja Gubb tanár úr. Megparancsolja nekik, hogy sorakozzanak fel az osztály előtt, majd később ellátja a bajukat. John nem hallja, mit mond még, mert Miss Fogg éppen az üres teáscsészéjét kéri tőle, amit nem tudja, hova tegyen, és még most is a kezében tart. A többiek már kézről kézre adva visszajuttatták a magukét Miss Fogghoz, elismerő nyilatkozatuk kíséretében, hogy szünidő ide — szünidő oda, Miss Fogg bizony nem felejtette el a teakészítés művészetét.

Jenks igazgató úr úgy véli, jó néhány csésze teára lesz szükség, hogy erőt merítsenek a karácsonyi szünetig, Pondné pedig hozzáteszi, hogy a tea még hagyján, csak ne legyenek kénytelenek aszpirinnal megtetézni.

Bickerstaff tanár úr elnézést kér, nem szeretné most ilyesmivel zavarni az igazgató urat, de később talán ki lehetne keresni az olvasókönyveket az osztálya számára, mire az Öreg azt feleli, hogy nem ígérhet semmit. Amíg más nincs, olvastassa csak nyugodtan tovább az osztállyal a „Történetek a norvég mondavilág köréből" című könyvet.

Dabbott tanárnő éppen mondani készül valamit, amikor Gubb tanár úr visszatér azzal, hogy sejti, ki rúgta be a labdát, bár nem tudja biztosan, de legalább megtanította rendre azokat, akik a sípszó után nem maradtak nyugton.

Pondné megjegyzi, hogy szünidő után sohasem férnek a bőrükbe, és biztosan egyik-másik már azt is elfelejtette, hogy

egy helyben kell maradnia, ha meghallja a sípszót. Gubb tanár úr erre azt válaszolja, hogy ezek ugyan nem felejtenek el semmit, éppen csak azt, amit az órák alatt tanulnak, és ha az ember már az első napon keményen kézbe veszi őket, a továbbiakban sok gondtól-bajtól kíméli meg magát.

Jenks igazgató úr Gubb tanár úr felé fordul és felfohászkodik: — Isten a megmondhatója, Arthur, hogy megtettük, ami tőlünk tellett, nemde? — Dabbott tanárnő pedig kijelenti, hogy valahányszor visszajön ide egy-egy szünidő után, azon töpreng, érdemes-e egyáltalán megint elejéről kezdeni az egészet?

Mind ez ideig John egyetlen szóval sem vett részt a társalgásban, nem félszegségből, nem is zárkózottságból, hanem egész egyszerűen azért, mert semmi olyat nem mondhatna, ami érdekelné a többieket. Jól tudja John, mit jelent az, ha új fiú az ember valahol, és nem is akar beleavatkozni a dolgokba, amelyeket még nem ismerhet eléggé.

Nincs valami nagy véleménye a kollégáiról, de nem akarja elhamarkodva megítélni őket. Valószínűleg Gubb és Miss Dabbott jóval kellemesebbek, ha közelebbről ismeri őket az ember. Bickerstaff meg Alcock tanárnő jóformán nem is szólt semmit, amiből aligha következik az, hogy nincs is mondanivalójuk. Lehetséges, hogy ők is, akárcsak jómaga, belefulladtak Gubb meg Dabbott tanárnő szóáradatába. Pondné emberséges lénynek látszik, Murry csendes, és gondolatai másfelé járnak, John azonban elfogta egyszer-kétszer a pillantását és úgy érzi, hogy ez az ember meghúzza magát a társalgás kulisszája mögött, és mindenről megvan a maga véleménye.

Gubb tanár úr az órára néz és megjegyzi, hogy ideje már beterelni őket. Pondnénak ezzel szemben az a véleménye, hogy nem olyan nagy baj, ha most ráadnak is egy-két per-

cet, az elkövetkező hetekben behozzák úgyis bőven. Gubb tanár úr azon sopánkodik, hogy a kézicsengő nincs sehol, mire az Üreg a labdahegyet kezdi széjjelhányni és ki is ássa a sokszorosan megragasztott labdabelsők alól. Átnyújtja Gubb tanár úrnak és közben valami olyasfélét mormog, hogy nincs egyetlen percük sem vesztenivaló.

Dabbott tanárnő kiadja a jelszót: minden ember a fedélzetre; Pondné pedig kihámozza magát a rozzant karosszékből és a fenekét dörzsölgetve kijelenti, hogy bizony, ilyen az élet.

Megszólal a csengő az udvaron. Rohanó lábak dobognak végig a folyosón, aztán hangokat hallani, játékban felhevült, izgatott hangokat. Jenks igazgató felugrik azzal, hogy majd ő rendet teremt, kirohan, és csakugyan lesz is rend. Bickerstaff távozóban még odafordul Johnhoz.

— Sose búsulj, öregem — mondja — megszokod egy-kettőre — és ezzel megy is Murry tanár úr után. John is indul kifelé, de az ajtóban Jenks igazgatóba ütközik, s ő visszahívja, hogy átadja neki az osztálya órarendjét.

9

Vigyázzon, ne maradjon egyetlen szabad percük sem — mondja Jenks, miközben az órarendet magyarázza. — És ne várakoztassa meg őket óra előtt, mert ricsajt csapnak.

Kinyitja az ajtót, megáll kint a folyosón, szorosan az ajtóhoz simulva és feszülten figyel, nem hall-e valami rendellenes lármát.

Semmi nesz.

— Ez azt jelenti, hogy valami komiszságra készülnek — mondja.

A szomszéd teremből kihallatszik Dabbott tanárnő félreismerhetetlenül búgó hangja.

— Minden ember izzad — magyarázza. — Éppen úgy izzadunk, mint az állatok. Egyszóval mindenki izzad. Iz-za-dás, izzadság. Nem mindig tudjuk, honnan jön az izzadság, azt azonban tudjuk, hogyan távozik tőlünk. Ki tudja, hogy távozik az izzadság a testből?

— Miféle tantárgy ez? — kérdi John.

— Egészségtan — felel Jenks incselkedőn hunyorítva. — A tanfelügyelők különös fontosságot tulajdonítanak neki.

Visszament a szobájába és egy botot vett magához a szekrényből.

— Majd én megkezdem az órát — mondta.

John szabadkozik, köszöni, ne fáradjon, de az Öreg megindul előtte az osztály felé.

A legnagyobb meglepetés most éri Johnt, amint benyitnak a terembe. Ott ül az osztály, mindenki nyugodtan a helyén, és csendben beszélgetve várja, hogy megkezdjék a munkát. Harkness kint áll a táblánál és jelenti:

— Minden rendben van, tanár úr!

John a fiú arcát kémleli, gyanítja, hogy valami turpisság rejlik emögött, de csúfolódásnak nyoma sincs, inkább szolgálatkész arcot vág.

— A helyedre, Harkness, egy-kettő — mordul rá az igazgató.

— Kezeket karba — parancsol az osztályra. — Mit mondtam!

Rácsap a bottal az asztalra.

— Mindenki kihúzza magát. Azt mondtam, mindenki! Ez nektek is szól, Gladys Wadell meg Hoole. Üljetek tisztességesen!

Hoole még mindig nem engedelmeskedik.

— Talán baj van a kezeddel? — üvölt rá az igazgató és csak átront a termen, lecsapja a pálcát a fiú asztalára.

— Mindjárt megtudod, mi van a kezeddel, ha fel nem ébredsz rögtön!

Szavainak lett is foganatja. Kivétel nélkül mereven ül már mindenki, feszesen karba tett kézzel.

Harkness felszólítás nélkül végigmegy az osztályon az igazgató felé és megkérdezi:

— Milyen könyvet osszak, igazgató úr?

— Tudtommal nem mondtam, hogy osszál bármit is, de kioszthatod az irodalmi olvasókönyveket, mégpedig csendesen! És meg ne halljam, hogy valakinek nem tetszik a könyv, amit a kezébe kap — figyelmezteti az osztályt.

— Tartson olvasás-órát — fordul most Johnhoz — nem olvasnak eleget.

Harkness kidugja a fejét a szekrényből, és egy viharedzett, tintafoltos könyvet tart a kezében.

— Nincs más olvasókönyvünk, csak ez? — kérdezi.

— Miért, az mért nem jó? — csattan fel az igazgató.

— Tavaly is ezt olvastuk, de sokan már tavalyelőtt is!

— Mi a címe?

— Nyelvünk kincsestára — feleli fennhangon a fiú.

— Örüljetek, hogy egyáltalán olvashattok valamit! Tavaly nem ezt kellett volna olvasnotok, de annyi bizonyos, hogy úgysem olvastátok ki tisztességesen. Nos, kiosztani, egy-kettő! Sajnálom — fordul ismét Johnhoz — nem sok öröme telik majd bennük, de hát nincs más olvasókönyv. Most már meg kell kezdenünk. Ez a legfontosabb, kezdjük meg az órát!

Harkness John kezébe is ad egy könyvet és jelenti, hogy tizenkét gyereknek nem jutott.

— Akinek nincs könyve, az a szomszédjáéból olvas — mondja az igazgató.

— Lapozzátok fel az első fejezetet, és kezdjétek még az olvasást. Most pedig — szól Johnhoz — mennem kell, magára bízom a továbbiakat. Jobb lesz, ha eleinte fennhangon olvastat, akkor meglátja, hányadán áll velük?

Hóna alá kapta a pálcáját és egy utolsó dühös pillantást vetett az osztályra.

— Egy hangot se halljak, ha kimegyek a teremből — mondta búcsúzóul és vészjósló tekintettel indult az ajtó felé.

Végre kint van. A megkönnyebbülés sóhaja szakad fel az osztályból. John is csak nehezen állja meg, hogy fel ne sóhajtson.

— Ülhettek, ahogy akartok — szólal meg nyugodtan, magabiztosan. — Nem bánom, hogyan ültök, míg nem zavarjátok egymást, sem a tanítást.

A gyerekek nem tudják, hogyan viselkedjenek. Harkness példát mutat, előrehajol és fejét a két összekulcsolt kezére támasztja, úgy hogy az álla majdnem az asztalt éri. Úgy látszik, a legtöbb gyerek így szeret elhelyezkedni, csak a lányok támaszkodnak inkább hátra, s magasan tartják, majdnem az orrukra tapasztják a könyvet. Na igen — gondolja John — a fedezék mögül nyugodtan fecseghetnek a szomszédjukkal.

John felüti a könyvét. Az első olvasmány részlet volt a *Wakefieldi pap*-ból, előtte bevezető jegyzet a szerző életéről meg egy derűs, élettől duzzadó férfi arcképe, akinek tintával fogkefebajuszt meg szemüveget rajzolt valaki.

A bevezető kiemeli a szerző ragyogó humorát és leszögezi, hogy a *Wakefieldi pap,* amely nemes érzelmekről tanúskodik, csakis nemes szemléletű, makulátlan erkölcsi tisztaságú, becsületes keresztény jellemű férfiú tollából származhatik. A szerkesztő befejezésül megjegyzi még, hogy bár Goldsmith a következő fejezetnek ezt a címet adta: „A sértést is könnyű megbocsátani, ha szeretet van a dolog mélyén", ő maga, már-

mint a szerkesztő, megfelelőbb címet talált: „A gyengéd atya szeretete makrancos gyermeke iránt".

Johnnak eszébe jut, hogy az igazgató az imént milyen hangnemben tárgyalta a történelmet, és most már itt az ideje, hogy ő maga is véleményt nyilvánítson.

— Nem szeretném, ha túlságosan komolyan vennétek azt a bevezető megjegyzést ott felül — mondja. — Sokan azt hiszik, hogy a jó írónak feltétlenül makulátlan, tökéletes jellemű embernek is kell lennie. Csakhogy nagyon kevés író az. Ellenkezőleg, akad köztük nem egy valóságos botrányhős is.

Szünetet tartott, szerette volna valamelyik arcon felfedezni a meglepetés, vagy legalább a tetszés halvány megnyilvánulását. De az osztály érzéketlenül néz szembe vele, és John belátja, hogy az ő számukra holt tárgy az irodalom, egyszerűen azért, mert színtelenül, szárazon tálalták nekik. Kivonatolt pótanyagot kaptak még az írók személyéről is.

— Goldsmith nagy író volt — folytatta. — Ő írta egyik legmulatságosabb vígjátékunkat — remélem, sor kerül rá, hogy elolvassuk egyszer — azonkívül írt néhány kitűnő könyvet is. De ha nem az írásait nézzük, tulajdonképpen bolond hírében állt. Ezt a véleményt nyilvánította róla Dr. Johnson is, aki Goldsmith-nél is nagyobb író volt és éppenséggel nem bolond. — Most jelentőségteljesen néz körül a teremben és hozzáteszi. — Azt hiszem, akad köztünk is egy-két bolond!

Szeretné, ha nevetnének, de a gyerekek csak kényszeredett arccal néznek rá. John mi mást tehet, maga mosolyog. Ez már jeladás az osztálynak, és egy csomó gyerek vele mosolyog.

— Ne féljetek — mondja csúfondáros-komolyan — hamarosan rájövök majd, ki a bolond.

Most már valamennyien élénkebben reagáltak, s ez felbuzdította. Feszélyezettsége alábbhagyott, elmondott néhány dol-

got Goldsmith életéről, hogy nem akart iskolába járni, összeütközésbe került a kollégiumával, beszélt férfikori szokásairól, féltékenységéről és keserű elégedetlenségéről, arról, hogy az alkoholnak meg a nőknek nem tudott ellenállni.

Beszél és érzi, hogy felkeltette az érdeklődésüket, sikerült lerombolnia az olvasókönyv alkotta hamis képet a gyerekekben és most rátér, hogy megmagyarázza, miben áll Goldsmith nagysága.

— Tehát — mondja befejezésül John — Goldsmithről el szoktuk ugyan mondani, hogy bolond volt, de ne feledjük, bizonyos dolgokban minden ember bolond, nagyon kevés emelkedik ki a különcségből a nagyságig.

Így beszélt a gyerekekhez, barátságosan, közvetlenül, nem a szokásos üvöltő, fenyegető vagy a megfontolt kínzás hangján, és sikerült közelebb kerülni hallgatóihoz. Megláthatta ezt a lányok tágra nyitott, figyelő szemén, meg a fiúk testtartásán, mert már régen felemelték a karjukra hajtott fejüket és egyenesen ülnek a helyükön.

John tudja, hogy csatát nyert és biztosra veszi, hogy a gyerekek most már meg is maradnak az ő oldalán. Sejtelme sincs, hogy ez csak az első ösztönös megnyilvánulás, a pórázról szabadjára engedett kutya hálája, de ennek a világon semmi köze nincs sem Goldsmith-hez, sem a tizennyolcadik század nyomorúságához. Nem tudhatta, hogy vissza is élhetnek a felajánlott szabadsággal, ha lankad a lelkesedése vagy az ébersége, és meg is szomoríthatják.

A folyosón megszólal a csengő. John az órára néz, és látja, hogy már húsz perce beszél... Még egy negyvenperces óra van hátra ebédszünetig, és ezt az időt Jenks fogalmazásnak szentelte az órarendben. Nos, nem törődik ő most az órarenddel, hanem folytatja a hangos olvastatást. Felszólítja Hoole-t, hogy kezdjen olvasni.

— Tanár úr kérem, nekem nem megy jól az olvasás — szabadkozik a fiú.

— Lehetséges — válaszolt John — de erről meg akarok győződni, hallanom kell, hogyan megy.

— Tanár úr, Harkness olvas a legjobban.

— Nem, én sem — szól közbe Harkness — nem szeretek olvasni.

— Elég legyen! — inti le őket John. — Ha jól tudom, most olvasás órán vagyunk, és én mindenkit meg akarok hallgatni. Ha azt hiszitek, hogy még nem megy elég jól, igyekszem majd segíteni, s akkor nektek is könnyebb lesz. Tessék, Hoole. Próbáld meg.

A fiú mélyen a könyvére hajtja fejét, arcán ott van a végsőkig feszített figyelem gyötrődése, és olvasni kezd. Nagy megpróbáltatás ez. Nyilván most kívánták tőle életében először, hogy hangosan kimondjon nyomtatott szavakat. Megmegáll összevont szemöldökkel, mint aki ismeretlen jegyeket próbál megfejteni. John hagyja, hadd botladozzék, de amikor eljut a „határozat" szóhoz, felnéz a könyvből és négy eredménytelen kísérlet után feladja a harcot.

— Ezt sehogy sem tudom összehozni, tanár úr.

A lányok kuncognak, de John egyetlen pillantással elhallgattatja őket.

— Helyes, Hoole, elég volt, kifáradtál! Lássuk, jobban megy-e a barátnőidnek ott az osztály végén?

Csend lett a lányok között; próbálkozásuk még siralmasabban sült el, mint a fiúé. John türelmesen kérdezgeti őket, mi is az tulajdonképpen, amin megakadnak, mi nehézség van ebben? Az egyik lány felkiált.

— Nehéz nagyon, az egész olvasás nehéz!

— De hiszen, úgy tudom, ti már olvastátok ezt a könyvet — vitatkozik John.

— Hogyne — felel a kislány — de Pond tanárnő sohasem magyarázott meg semmit.

Még mielőtt John bármit is mondhatna, közbevág Harkness.

— Ők sohasem figyelnek oda, tanár úr!

Erre a kijelentésre hangos tiltakozás tör ki a lányok padsoraiban.

John megvárja, míg lecsendesednek, aztán folytatja:

— Tehát, hogy mindenki megértse, először én olvasom fel a történetet és bekezdésről bekezdésre mindent megmagyarázok.

— Köszönjük, tanár úr — kiáltják a lányok. — Kissé túlzott ez a lelkesedés — gondolja John.

John erős drámai hangsúllyal olvassa fel a novellát, a gyerekek meg követik a szöveget a könyvben, vagy áhítatos szemmel, csendben figyelik az előadót. Mikor befejezi, egy lány fennhangon mondja:

— Hát ez sokkal jobban olvas, mint az a pofa, aki volt!

A szomszédja ugyancsak hallhatóan súgja oda:

— E nem is lesz rossz ember!

John tovább magyarázza a nehezebb helyesírású szavak kiejtését, hangsúlyozását, és Harkness megint közbeszól:

— Nem mindegy, hogyan ejtjük ki a szavakat, mit számít, hogy jól vagy rosszul?

— Szoktál te futballozni? — kérdezte John.

— Igenis, tanár úr.

— És számít az, hogy ismered-e a játékszabályokat, tudod-e irányítani a labdát, vagy sem?

— Hogyne, persze hogy számít!

— Nos, éppen olyan fontos, hogy a szavak kiejtésének szabályait ismerjed.

Nem valami sikerült hasonlat, de úgy látszik, mégis volt

némi hatása, és John erre építi a továbbiakat, figyelmezteti a gyerekeket, milyen fontos az életben a helyes beszéd, menynyit számít, ha például a kereskedelemben akar elhelyezkedni valaki. Már éppen azt hiszi, nyert ügye van, amikor Angell felnyújtja a kezét, és kijelenti:

— Nem kérek én a magos állásokból, tanár úr. A papám motorral dolgozik egész életében és aszongya, hogy ami jó neki, annál nekem se kell jobb.

— És te mit gondolsz, igaza van apádnak? — kérdezi John.

— Hát ő így mondja, és ő a papám!

— Helyes, de tegyük fel, hogy apád nem mondott semmit. Tegyük fel, hogy apád azt mondja, légy, ami akarsz; nos, akkor mi szeretnél lenni?

— Nem tudom, tanár úr, azt hiszem, akkor is motorszerelőnek mennék.

— Hát csakugyan szereted azt a munkát?

— Nem, tanár úr. De ott jó a kereset, és az a legfontosabb.

— Ejnye — csattant fel Harkness türelmetlen hangja — hát a pénz még nem minden! Angell is mehetne jó állásba, ha nem volna olyan lusta.

— Pfuj, Harki, lusta, aki mondja — zengi a lányok kórusa a tanterem mélyén.

— Nohát, én ugyan nem mennék motorszerelőnek — kiáltja Harkness. — Hát úgy akarod leélni az életedet?

— Vigyázz a fejedre, Harkness — szól oda az egyik lány. — Még elsül, és takonnyal kell összeragasztani.

Harkness elpirul és dühösen fordul a lány felé, John pedig rendre inti az osztályt.

— Később egyszer — mondotta még — beszélünk majd a különböző foglalkozásokról, most azonban folytassuk az olvasást.

John ezúttal lányt szólít fel és örömmel látja, hogy folya-

matosan, jól olvas. De a kislány annál a résznél, ahol a papa, mielőtt hazatérne, megcsókolja a leányát, kuncogni kezd, s a többi lányra ráragad a vihogás, a felolvasó meg sehogy sem bír magával. Most már a fiúk is röhögnek. Csókot dobálnak a lányoknak, az egyik meg cuppogat feléjük.

Persze hogy a rosszul megválasztott szemelvény az oka — gondolja John magában. — Jobban megnézem ezután, mit olvastatok.

— Helyes — mondta fennhangon — elég lesz. Semmi különös nincsen abban, hogy egy apa megcsókolja a lányát. Sőt éppen az lenne különös, ha *nem* csókolná meg.

Már előbb észrevette, hogy az egyik kislány bele sem néz a könyvébe, hanem egész órán üres, majdnem szomorú tekintettel bámul maga elé. Felszólítja. A kislány nem kezd olvasni, hanem motyog valamit, amit ő nem ért. Azt hiszi, az a baj, hogy nem tudja, hol tartanak, ki akarja segíteni: kezdje az utolsó bekezdés elején. A kislány kétségbeesetten rázza a fejét, és a szomszédjához fordul segítségért, aki végre megmondja az igazat:

— Ő nem olvas, tanár úr, nem tud olvasni!

Utána még három gyerek nyújtja fel a kezét.

— Mi sem, tanár úr. Nem tanultunk meg olvasni.

Harkness megerősíti: úgy van, igazat mondanak.

— Igen, tanár úr, négy van ilyen. Egy szót sem tudnak olvasni.

Az osztály, mintha ezen semmi csodálkozni való nem volna, bólintással jelzi, hogy így áll a dolog, aztán mindenki megint nyugodtan a könyvébe néz.

Ebédszünetre csengetnek. Harkness meg Shrubb beszedi a könyveket, simán, minden baj nélkül. John elbocsátja az osztályát és gondterheltebben, mint eddig, elindul az igazgatói szoba felé.

10

Hancúrozva, lökdösődve özönlenek ki a gyerekek az osztályokból a folyosóra és rohannak tovább. Dabbott tanárnő figyelmeztető hangja hallatszik — menjetek tisztességesen — az igazgatói iroda mögötti tanteremből pedig Gubb tanár úr tűnik elő, bot van a kezében.

— Álljon meg mindenki! — ordítja.

— Megállni, ahányan vagytok! — kiált másodszor is olyan hangon, hogy ezt már mindenki meghallhatja. Ezúttal ott a közvetlen közelében ímmel-ámmal megállnak a gyerekek, a többi ellenben tovább nyargalászik, fecseg. Gubb nekiindul, hogy elbánjon velük. Ebben a pillanatban kivágódik az öltöző ajtaja, és egy kisfiú menekül ki rajta, egy nagyobb meg kergeti, mind a kettő vakon rohan egyenesen neki a bősz tanárnak. Összerándul fájdalmában, a kisebb gyerek fejjel nekiment, és az ütés a gyomra táját érte.

— Fene a hülye fejeteket — ordít, a két gyerek meg rémülten húzódik a falhoz. Megragadja az inggallérjukat és jól megrázza őket. Most Jenks igazgató vészjósló alakja tűnik fel a folyosón; dermedten megáll mindenki.

Az igazgató ádáz tekintettel végigvonul a folyosón, és a gyerekek kétoldalt mukkanás nélkül húzódnak a falhoz.

Gubb tanár úr kerek arca bíborvörös a dühtől, még mindig rázza a két főbűnöst és osztja az áldást.

— Magatok kerestétek a bajt, és amit kerestetek, megkapjátok. — Most eltaszítja őket magától.

— Kezet fel — ordít — mind a kettő! — teszi hozzá, mert csak a nagyobb fiú engedelmeskedik.

— Remélem, ebből tanul mind — szól oda Jenks igazgatónak, aki zordul szemléli a jelenetet a folyosó végéről.

Előbb a nagyobbik fiún van a büntetés sora. Zömök, göndör, tizenhárom év körüli kamasz. Kinyújtja a bal karját, de a tartás nem Gubb tanár ínyére való.

— Magasabbra a kezet — vezényel s közben a bottal bökdösi a fiú ujjait.

A fiú egy arasszal magasabbra tartja a kezét.

— Nyújtsd ki az ujjaidat, ha nem akarsz megsérülni.

A srác megfeszíti az ujjait, amennyire csak tudja, a hüvelykjét mereven hátrahúzza, míg derékszögben nem áll mutatóujjára. Egyenes tartásban, fejét hátravetve, állát felszegve várja a büntetést, az ajka kissé reszket félelmében, de az arca dacos és elszánt. Mint a katonák — gondolja John — azok is ilyen arccal tűrték, hogy esetlen kezek érzéstelenítés nélkül távolítsák el a szilánkot a sebükből. A fiú a tanárra szegzi tekintetét. Nem mozdul, amikor Gubb tanár úr a válla fölé emeli a botot és elmélyedve szemléli a gyerek ujjait, mint golfjátékos a labdát. A fiú önuralma csak akkor hagy ki, mikor a bot lecsap a kezére. Ebben a pillanatban pislog, visszarántja a fejét, visszahőköl, eltorzítja a száját, és mikor már átesett a borzalmon, amikor kint van a szilánk a sebből, teste elernyed, és leereszti a kezét. A megjátszott közönynek ellene mond, hogy elfordul a többi gyerektől és összekulcsolja a kezét maga mögött.

— A kezedet — ordít Gubb tanár úr a kisebbikre, egy ápolatlan, nem egészséges külsejű kölyökre.

— Nem tudod, melyik a jobb, melyik a bal?

A gyerek leereszti a kezét, de a másikat nem tartja oda, hanem szánalmasan elfordítja a fejét és bőg.

— Nos, mi lesz? — kérdi Gubb tanár úr. — Nem tetszik talán bevenni az orvosságot? Fel a kezet, mert megbánod!

A gyerek szipákol, hebeg, mint aki mondani akar valamit, de szó nem jön ki a torkán.

Gubb tanár úr a gyerek ujjait bökdösi a bottal.

— Mozgás! — rivall rá vészjóslón. — Ne viselkedj már úgy, mint egy kisasszony. Rajta... Nincs több időm vesztegetni való.

A fiú még mindig nem engedelmeskedik, de egyre jobban bömböl. Vállát, mellét rázza a görcsös zokogás. Az orra csurog, a feloldott szutyok két szennyes folyamban megindul lefelé a szája két sarkánál, a nyomorult kis féreg meg se próbálja elállítani.

Körös-körül a gyerekek moccanás nélkül, dermedt csendben állnak, feszült figyelemmel kísérve, mi lesz most a sráccal. Gubb tanár úr dühös lendülettel ragadja meg a gyerek karját.

— Ha magad nem nyújtod, emelem én!

A tanár kezdi kifeszegetni a gyerek ujjait, izgatott mozgolódás támad a gyerekek között, és egy dühös, tiltakozó hang közbekiált. John abban a szempillantásban ráismer: Harkness!

— Ne tessék bántani az öcsémet! Fáj a keze, tanár úr!

Gubb tanár úr elengedi a gyerek kezét és Harknessre néz.

— Ki kért fel szószólónak? — mordul rá.

— Senki — felel a fiú és előlép — de éppen a kezével volt kórházban, és ha megütik, már mehet is vissza!

— Mi lelte a kezét, mi?

— Szálka ment belé, és elmérgesedett a tenyere. Még most sem gyógyult be.

— No jó — fordul Gubb tanár úr az áldozatához — miért nem szóltál már előbb?

A feszültség felenged a folyosón. John már azt reméli, hogy Gubb most elengedi a gyereket. Tévedett. Szó sem lehet megbocsátásról; a büntetést le kell róni, intő példát szolgáltatni.

— Add a másik kezedet — rivall rá Gubb tanár úr.

Még mindig bömbölve, de nem olyan szánalmasan, mint az imént, kinyújtja a jobb kezét.

— Remélem, ezt majd nem felejted el — mondja Gubb tanár úr. Kiméri a távolságot, megfontoltan helyezkedik, kétszer is meglóbálja a botot a válla fölött, aztán hirtelen suhint. De mielőtt befejezné a mozdulatát, a gyerek ijedtében visszarántja a karját, és a bot üresen koppan a padozaton.

— Utoljára figyelmeztetlek — inti Gubb tanár úr — ha még egyszer így teszel, hát...

— Hagyja, tanár úr — szól közbe Jenks igazgató — majd ellátom én a baját később.

— Még egy utolsó alkalmat adok neki — válaszol Gubb tanár úr és mellbelöki a gyereket a bottal.

— Elfogadod tőlem a tenyerest, vagy akarod, hogy az igazgató úrtól kapjad meg a magadét?

A gyerek szánalmasan szipogva, szó nélkül feltartja a kezét. Ezúttal nincs menekvés. Bőg a gyerek, de szilárdan tartja a kezét. Megkapta a tenyerest, eltorzul az arca, és megrándul a fájdalomtól. Teste előre fordul és összeszorított két kezét a térde közé kapva a falhoz támolyog.

Gubb tanár úr most a gyerekekhez fordul, és botját magasan a vállára vetve, mint egy puskát, imígyen szól:

— Ebből az esetből mindenki tanulhat! Meg ne lássam még egyszer, hogy valaki futkároz a folyosón. Aki megteszi, legalább tudja, mi vár rá! Most pedig tisztuljatok innen, a legnagyobb csendben — egy szót se halljak!

John figyeli a gyerekeket, amint kifelé mennek. Néhány arcon dacos kifejezést lát, a legtöbb azonban egykedvű. „Ma neked, holnap nekem — gondolja John — most éppen más fogta ki." Talán kint a szabadban, a játszótéren másként viselkednének. Ebben a pillanatban csak egy dolog a fontos: kijutni innen, szó nélkül, ép bőrrel, megszabadulni Gubb tanár úr meg az igazgató árgus szemének kutató pillantásától. — „No igen — gondolja John — persze az enyémtől is."

Különös dolgot csak a nagyobbik Harkness arcán lehet látni. Még mindig egy helyben áll a fiú, Gubbot figyeli, barna szemében gyűlölet. Szinte nekimenne a tanárnak. John most azon gondolkozik, mit csináljon, ha a fiú csakugyan megteszi. Harkness észreveszi, hogy John figyeli, de az arckifejezése nem változik. Megfordul és odasúgja a szomszédjának:

— Megkapja még tőlem a nyomorult, ne félj! — Aztán Gubb tanár úr háta mögött az öccséhez megy. Átkarolja a vállát, kilöki az ingóajtót és kivezeti a gyereket a játszótérre.

A jelenet meglepi Johnt, valósággal rosszul lesz tőle. Elgondolja, hány szülő, apa, anya él abban a tudatban, hogy az igazság nevében kínozzák gyerekét. De ami nagyobb baj, ki törődik ezzel? Épp így szenvedtek ők is annak idején, talán még ennél is rosszabbul bántak velük. Talán helyeslik is. Ne üss? Miért ne? Törd meg, szelídítsd meg a kölyköt, faragj embert belőle; egy kiadós verés még nem ártott meg senkinek. Én is kaptam, mégis itt vagyok, nekem is használt.

De mit? Mit használt a szipákoló nyomorult kis féregnek, aki rémületében még azt sem merte megmondani, hogy az egyik keze kevésbé van botozható állapotban, mint a másik? Miféle embert faragott a verés a megfontolt szülőből: szilárdabb lett talán a jelleme, gazdagabb a gondolatvilága? Vajon szemmelláthatólag több jó tulajdonság van benne, mint az olyan emberben, akit gyengéd szeretet vett körül gyermekkorában? És miféle embert faragott Gubb tanár úrból, a rend meg a jog őréből, aki bíró, esküdtszék és ítéletvégrehajtó egy személyben. A reszkető, élő hús, amelyre lesújt, egy felfedezett bűn jelképe csupán, kelt-e valami visszhangot lelkében az ütése nyomán támadt vércsík? Vagy éppen gyönyörűsége telik ebben a kötelességteljesítésben, elégtételt érez, mint aki kábítószer rabja, és nem tud szabadulni az álnok szenvedélytől, mely hínárként fonja be életét?

Ha merné, ha megtalálná a szavakat, ha bízna magában, John legszívesebben megragadná Gubb tanár urat, ugyanúgy, mint áldozatait ő, falnak szegezné és jól megszorongatva keményített inggallérját, számon kérné tőle, miféle törvény alapján, és micsoda józan ésszel felfogható célból csapott le a két gyerekre. Ha ő most akár vértanúságra készen bosszút állna, rávetné magát erre a féregre, erre a mindennek megcsúfolójára, amit ő legtöbbre becsül. Ha ő most engedhetne indulatainak, és nem volna békeszerető polgár, akitől elvárják, hogy józan emberek között s az ő módjukra éljen, ha nem most kezdené a pályáját, s nem volna kénytelen mások kedvében járni, mert mint kezdő tanárnak ez az első napja az iskolában, aki valami földi paradicsomról álmodott valaha... s ha Gubb tanár úr nem teremne máris ott mellette, mosolygósan, bólogatva, s nem biztosítaná Johnt:

— Ez a módja! Így kell bánni velük. Keményen már az első napon...

...Csak ne kellene meghallgatni, feleletet mormogni, erőtlenül visszabólogatni.

Vége a csatának. Gubb tanár úr Jenks igazgatóhoz fordul:

— Remélem, lesz gondja erre a nagyobbik Harknessre. Kezd nagyon nagy mellel járni!

Mire Jenks:

— Hogyne. Napról napra szemtelenebb, de hagyjuk ezt most; ha nem sietünk, kihűl az ebéd.

Később már hiába törte John a fejét azon, mi történt, hiába vizsgálta, mit kellett volna tennie, legfeljebb elítélhette magát, hogy nem tette meg, amit kellett volna. Csak az ebéd ki ne hűljön!

11

Ha velem jön — mondja Jenks igazgató — megmutatom, hogy megy itt az ebédelés.

Vagy húsz gyerek álldogál kint a mocskos falat támasztva; az egyik jelenti, hogy kilenc gyerek még mindig hiányzik.

Jenks igazgató úr erre egy rövidet fúj a sípjába és odakiált a fiúknak a játszótérre, hogy siessenek.

— Ha nem vagytok itt, legközelebb nem kaptok ebédet! — fenyegeti őket, de halkan odasúgja Johnnnak:

— Ezt persze nem komolyan mondom. Szegény kis kölyköknek nagyon fontos a táplálkozás, és tudja Isten, némelyik úgy néz ki, hogy nagyon is ráférne a tisztességes ebéd. — Ezzel eltűnik az épületben.

— Mi lesz már, sietni! — hangzik belülről. — Némelyikőtök bizony úgy viselkedik, hogy nem is érdemel ebédet!

Nyílik az ajtó, kijön az Üreg és három lányt odalök a sorba. Most meg egy-kettő azon kezd vitázni, hogy ő jött előbb. Az igazgató csendre inti őket.

— Ezt a hármat az öltözőből húztam elő — mondta Johnnak. — Szép három mákvirág. Minden nap be kell néznie az öltözőbe, többször is, szünetben, ebédidőben. Van egypár, aki több időt tölt a tükör előtt, fésülködéssel, mint azzal, hogy valami mégiscsak legyen a fejében.

A menet csoszogva megindul. Jenks elmondja útközben, hogy vagy negyedmérföldnyire egy templom épületében bonyolítják le az étkeztetést, és ebben az akcióban még három másik iskola is részt vesz. Át kell menniök a Fő-utcán, befordulnak egy zsúfolt, mocskos, szűk mellékutcába, végül egy hatalmas, vaslemezből épült csarnok elé érnek.

John már jó messziről hallja a sok-sok hang kusza zsivaját.

Mikor pedig Jenks után belép, olyan elképesztő hangzavar zúdul rá, hogy képtelen egyetlen szót is megérteni abból, amit az Üreg a fülébe ordít.

A gyerekek terítetlen, hosszú asztalnál ülnek. Vannak itt kicsik, nagyok vegyesen, és üvölt valamennyi, ahogy csak a torkán kifér. John úgy látja, hogy nem ügyel fel rájuk senki, bár az ételelosztó pult előtti asztalnál egész tanárcsoport ül. A terem komor, de nem világítják: körös-körül minden ablak zárva. Kifröcskölt mártás- meg krumplipacnik éktelenkednek mindenfelé a betonpadlón. Egy csomó srác ütemesen veri az asztalt üres tányérjával, mások meg késsel-villával cselekszik ugyanezt. Némelyik kétpofára zabál, de egyidejűleg beszélgetni próbál jobbra-balra a szomszédjával, közben mindent teleköpködnek. Az egyik asztalnál két tagbaszakadt kamasz közelharcot vív egy evőkanál birtoklásáért, s a küzdelemhez a környezetükben ülő fiúk is csatlakoznak.

John habozva közeledik a tanári asztalhoz. Jenks igazgató int, hogy üljön le. Látja, hogy John arcáról lerí, hogy nincs éppen elragadtatva, és fanyar mosollyal fordul feléje:

— Megszokja hamarosan — kiáltja. — Nem bánjuk, mit csinálnak, míg bennünket nem zavarnak. Hiába csendesítjük le az egyik bandát, ha nem szedjük ráncba valamennyit. Ha meg azt akarnánk, akkor mi magunk sohasem jutnánk ebédhez, annyi szent.

Gubb tanár úr szemben ül Johnnal és átkiált neki valamit, ő azonban nem érti. Murry tanár úr, John bal oldalán ül, feléje fordul és a fülébe bömbölve kérdezi:

— Tudsz szájról olvasni?

John a fejét rázza.

— Meglátod, fenemód tökéletesedsz ebben is, mire pályafutásodat befejezed nálunk — ordít vissza Murry.

Egy lány pörköltet tesz John elé tört burgonyával. A pör-

költadag mártás három darabka hússal, de John még a háromból is otthagy egyet. Mikor végez az evéssel, Murry megint odaszól hozzá.

— Nem olyan rossz egy shilling hatért, mi? Ha éhes vagy, kérhetsz repetát abból a falrengető törtkrumpliból, adnak!

John int, köszöni, elég volt.

— Nagyon helyes — hagyja helyben Murry. — Jó lesz helyet hagyni étlapunk különlegessége, a szivacs-pudding számára!

A pudding előállott.

— Ez aztán megtölti a bendőket — kiált Murry. — Szedj és tartsd számon, ki evett legtöbbet.

John keservesen forgatja szájában az íztelen, híg szörppel nyakon öntött szivacsot. Körülnéz. Dabbott tanárnő szemmelláthatóan élvezettel megy neki a puddingjának, Pondné finomkodó falatokban fogyasztja a magáét. Gubb mindent eltüntet a tányérjáról és tréfásan csettintget a nyelvével John felé. John csak bámulja az étvágyukat. Murry ismét bátorítóan fordul feléje.

— Nem baj, öregem, senkinek se ízlik eleinte, de lassanként megszokja az ember. Egy hét múlva már te is odamégy repetát kérni — és a puddingos asztal előtt sorakozó gyerekekre mutat. — Nézd azt a tömeget! Repetára várnak. Odáig vannak érte. Olyan is akad, aki becsúszik és még egy harmadikat is kimesterkedik magának. Így leszel vele magad is, ha ezt eszed háromszor hetenként.

„Alig hiszem" — gondolja magában John — és észreveszi, hogy Murry tányérján ott az egész adag, hozzá sem nyúlt a puddingjához. Ő is félretolja a tányérját és elfogja Gubb tekintetét, aki rosszalló szemmel néz rá.

— Ne törődj vele — nyugtatja meg Murry. — Pár perc múlva visszamegyünk és iszunk egy jó teát.

A gyerekek, akik nem akarnak pótadagot vagy nem juthatnak hozzá, kimennek a kantinból, és most már nem kell kiabálni, lehet beszélgetni is egymással. John megtudja, hogy Murry a felsősök főnöke és az iskolai futballcsapat kapitánya.

— Mehetünk, és még pihenhetünk is néhány percig — mondja Jenks igazgató, amikor testületének utolsó tagja, Dabbott tanárnő is végzett a második adagjával.

Az iskola felé menet Gubb tanár úr barátságosan megkérdezi Johntól, hogy tetszik az első nap?

— Úgy tudom, egyetemről jött — mondja. — Ugye, megvan a diplomája?

— Meg, de nem valami híres — ismeri be John.

— Ehhez a munkához itt ugyan nem kell oklevél — heveskedik Gubb tanár úr. — Az az igazság, hogy a Worrellben jobb, ha nincs oklevele az embernek. Nem kell ide más, csak józan ész. Józan ész és fegyelem!

John erre szárazon megjegyzi, hogy bár megvan az oklevele, reméli, eleget tesz majd e két fontos követelménynek is.

— Oda nézzen — mutat Gubb tanár úr Alcock tanárnőre, aki éppen akkor ért oda Bickerstaff tanár úr oldalán. — Látja, ennek diplomája, meg tudomisén hányfajta bizonyítványa van, és mégis kétségbeejtő, lehetetlen. Egyszerűen az. Se fegyelmet nem tud tartani a kölykök közt, se férjet fogni magának. Márpedig elhiheti nekem, ezért mindent megpróbál.

— No, ne legyen olyan szigorú a mi kedves Fannynkhoz — kel a védelmére Murry. — Meg kell hagyni, hogy jót akar.

— Nem olyan biztos. Neki meg ennek a fiatal Bickerstaffnak köszönhetjük, hogy az a sok maszlag ide is behatol, minden kollégiumi nagy ötlettel egyetemben. Elmélet az, semmi más. Magának is azt ajánlom, tegyen félre minden ide nem illő, elvont dolgot. Ha boldogulni akar, itt nálunk le kell ereszkednie a gyakorlati tényekhez.

Erre a témára megint visszatér az igazgatói szobában, ahova teához terelték őket.

— Milyen tantervet készített erre a harmadra? — szól oda Gubb könnyedén Alcock tanárnőhöz, s gúnyosan hunyorít a tantestület többi tagja felé.

— Nem is gondoltam, hogy ez érdekli magát, Gubb tanár úr — vágott vissza csípősen Alcock tanárnő.

— Hogyne, mindig érdekel, amit a nálamnál műveltebb kollégáim csinálnak — felel Gubb. — Talán levonhatok belőle valami hasznos tanulságot magam is.

— Halljuk, Miss Alcock — szólal meg most Dabbott tanárnő. — Ne hagyjon sötétben botorkálni bennünket. Jól tudja, mi nem értünk az efféle tervekhez. Igen nagy segítségünkre lehet, ha elmondja.

— Nagyon helyes — veti közbe vidáman Pondné is karosszéke mélyéről. Eddig csöndesen kötögetve ült köztük, mint akit nem érdekel a társalgás, lehet, hogy nem fogta fel Gubb tanár úr megjegyzéseit, oda sem hallgatott talán. A kedvesen érdeklődő hang azonban, ahogy e pillanatban közbeszólt, tompította az ugratás élét, és bár Gubb tanár úr mogorván nézett maga elé, Alcock tanárnő mégis válaszolt.

— Tehát a táplálkozással szeretném kezdeni, ilyesféle tervet készítettem. Nem veszem sorra külön-külön az országokat, egyes földrészeket, mintha egymáshoz semmi közük nem lenne. Az egész világon ismert legfontosabb termékekről fogok beszélni, elmondom, honnan származnak, milyen körülmények között termelik őket és így tovább.

— Nagyszerű gondolat — lelkesedik Pondné. — Bizony, kezdhetné például a reggelihez használt élelmiszereken, mondjuk a zabpelyhen. A gyerekeknek biztosan tetszik majd.

— Hol talál ehhez tankönyveket? — szól bele most Jenks. — Tudja jól, nincs más, csak „Fizikai földrajz" könyvünk.

— Térképekkel és más képanyaggal kell majd megcsinálnom a dolgot — feleli Alcock tanárnő. — Sok minden hasznos dolgot talál az ember újságkivágásokban.

— Én is próbálkoztam ilyesmivel gyakorlókoromban — szólal meg Bickerstaff. Választékosan, lassan beszél, nem látszik valami magabiztosnak. — Én azonban a nyersanyagokon kezdtem, mondhatnám, elemi közgazdaságtant adtam. Úgy láttam, nagyon jól megragad a gyerekek fejében.

— Azt hiszem, ilyesmivel lehet érdeklődést kelteni — véli Alcock tanárnő.

— Bizonyára — jegyzi meg Gubb tanár úr kellemetlen nyomatékkal. — És mivel akarja kezdeni?

— Amint Pondné mondta, a reggelivel. Először a teával fogok foglalkozni.

— A teával? — lepődik meg csúfondárosan Gubb. — Hát ilyet ki hallott? Mióta élelmiszer a tea?

— Nézet dolga, Gubb tanár úr...

— Nézetem szerint pedig — szól közbe Jenks igazgató, megkoccantva a teáskanna fedelét — nézetem szerint forr a víz. Felönti Fogg kisasszony, vagy készítsem el én?

— Megyek már — mondja Fogg kisasszony felemelve a kannát — annyira belemerültem az ebédpénz-kimutatás lezárásába, hogy a tea egészen kiment a fejemből.

— Hagyja néhány percig állni — tanácsolja Gubb tanár úr s ismét Alcock tanárnőhöz fordul. — Nehezen tudom elképzelni, de mondja csak, nem állíthatna össze egy olyan érdekes tervezetet, amiért fizetésemelést kapnánk?

Mindenki nevet, csak Murry jegyzi meg savanyú-komolyan:

— Ezt magának jobban kell tudnia, Gubb tanár úr, hiszen maga kapja azt a bizonyos „külön felelősségi pótlékot".

Gubb tanár úr nem felel semmit.

— Nos, kezdjük már — türelmetlenkedik Jenks igazgató.

Fogg kisasszony pedig kezdi sorjában átnyújtani a csészéket, meg az egyetlen szál kávéskanalat.

— Kezdjük, parancsoljanak.

Gubb tanár úr időnként ki-kinéz az ablakon, hogy megbizonyosodjék róla, nem történik-e valami rendzavarás a játszótéren, Pondné pedig megkérdezi Johntól, kellemesnek találja-e az első napot az iskolában, és igyekszik megnyugtatni, hogy hamarosan megszokja majd és egy-kettőre szilárdan áll a lábán.

— Remélhetőleg — mondja Murry — nem fogja a bőröndjét, csomagol és szökik innen az első héten, amint már jó néhány ideiglenes tanár cselekedett.

Gubb tanár úr kifejti, hogy az olyan emberről, aki a Haditengerészetnél szolgált, feltételezhető, hogy egyetemi végzettsége ellenére is állja majd itt a sarat, bár a II. osztállyal nehezebb boldogulni, mint megfékezni egy hajó lázongó legénységét.

Pondné még azt jegyzi meg, hogy Johnnak a lányokkal remélhetőleg nem lesz sok baja, hiszen szívük szerint tulajdonképpen rendes gyerekek azok, csak az az örökös fecsegés ne lenne! Aztán Jenks igazgatóhoz fordul és megkérdezi, nem hallott-e valamit Doris Greenről meg a múlt évben született csecsemőjéről.

Murry pedig vállon veregeti Johnt és szárazon ennyit mond:

— Ez is olyasmi, amit meg kell szoknod!

12

John megkérdezte az osztályát, mit tanultak utoljára történelemből.

Az egyik lány nagy lendülettel emeli a kezét a levegőbe és hirtelen kivágja:

— Arról a tagról, tanár úr, akinek annyi sok felesége volt.

Tréfálkozik vajon, vagy nem is tudja másként kifejezni magát? Johnnak nem marad ideje, hogy eldöntse magában ezt a kérdést, mert egy másik lány megvető hangon inti le az előtte szólót.

— Dehogyse. Nem őtet. Az már előbb volt. — Az arcát csapkodja, ráncokba vonja a homlokát, mint aki gyötrő gondolatokba mélyed, aztán megszólal:

— Azt a királynét, teccik tudni, amelyik sose volt férjnél. Asziszem úgy hítták, Viktória királyné.

— Nem, nem — kiabálják a lányok mindenfelől. — Aszt nem is tanultuk. Nem is értünk mi odáig.

John megnézi a füzetüket, de nem sokra megy vele. Az első, amelyet a kezébe vesz, olvashatatlan, minden egyes lap tintával leöntve. A második már tisztább valamivel, de a helyesírása gyalázatos, a szavakra jóformán rá sem lehet ismerni.

— Hallottatok valamit a Spanyol Armadáról? — kérdezte az osztályt.

A gyerekek haboznak, de az egyik fiú határozottan állítja:

— Aszt már tanultuk, tanár úr.

— Jól van, fiam, mondd el, mit tudsz róla — szólítja fel John.

A gyerek zavartan néz körül és elkezdi:

— Hajókról volt szó, tanár úr, akik Drake ellen mentek, tanár úr.

Reménykedve megáll, John pedig biztatja.

— Folytasd, ez még csak a kezdete!

— Ennyi az egész, nem volt több, tanár úr. De, tudom már — süti ki. — Felgyújtotta, asztán kergette körül a *Jóremény-ség-fok*nál. Asztán elzsákmányolta tőlük az aranyukat.

— Jó, tegyétek le a kezeteket — mondja John. — Azt hiszem, jobb lesz, ha újra kezdjük az elején.

Azért választotta ezt a részletet, mert párhuzamba állíthatta a mai eseményekkel. Beszélt az Angliai Csatáról, az 1940-es izgalmas napokról. Nemsokára észreveszi, hogy a fiúk, bár néhány percig még lomhán terpeszkedtek el a székükön, most érdeklődve néznek rá. A kis külvárosi srác helyeslően bólogat, amikor John arról az emlékezetes szeptemberről meg a légicsatákról beszél. De a lányok nem figyelnek annyira. A körmüket rágcsálják, piszkálják az orrukat, a fülükbe turkálnak az ujjukkal. Csak mikor szembeállítja Churchill beszédeit meg Erzsébetnek Tilburynél elmondott szavait és idézi is ezt a mondatot: „Bár én csak asszony vagyok, de szívem királyi szív, még pedig Anglia királyának szíve . . .” csak most figyelnek éppen olyan érdeklődéssel, mint a fiúk.

Belemelegszik a témába és idézi Macaulay költeményének néhány sorát. A fiúk továbbra is figyelmesen hallgatják, de a lányok közt már egy-kettő megint fecseg. John nem mondja tovább a verset. Harkness azonban felkiált:

— Hogy van tovább, tanár úr, tessék elmondani a végét!

John gondolkozik egy kicsit, aztán úgy dönt, hogy inkább a Csatornában lefolyt nagy harcokról mond el néhány részletet a gyerekeknek.

Cserben hagyta az emlékezete. Azt kérdezik, hány hajó vett részt az ütközetben, kénytelen beismerni, hogy nem tudja biztosan, azt hiszi, a spanyoloknak kétszázötven hajójuk lehetett, az angoloknak meg aligha volt még száz is.

Megszólal a csengő, és John megelégedéssel állapítja meg magában, hogy ez most sikerült óra volt. Na igen, nem minden korszakról lehet így beszélni, más anyag is van, nemcsak a Spanyol Armada. Lesz éppen elég favágás, száraz írásbeli meg formális munka, de ha fel tudja kelteni a gyerekek érdeklődését, tűrhetően meglesznek majd egymással.

Csendesen nyílik most az ajtó, és Jenks igazgató lép be az osztályba. Most legalább láthatja — gondolja John — milyen csend van az osztályban. Jenks nem tesz megjegyzést, csak azt kérdezi meg, mivel foglalkoztak.

— Lássuk csak, mennyire figyeltek? — mondta.

— Egyenesen ülni, kezeket karba! — parancsol rájuk.

Eleinte helyes válaszokat kap a kérdéseire, mikor azonban olyan részletekre tér át, melyeket John nem említett, a pontos évszámot kérdezi, meg hogy hány embere volt az Armadának, mennyi idő alatt jutottak el a Csatornáig, a gyerekek vad dolgokat hasalnak össze, és az Üreg dühbe gurul.

— Egyesek itt ülnek, oda se figyelnek, miről van szó — pattog. — Elbízzátok magatokat, és ki tudja, minek képzelitek magatokat.

A gyerekek nem szólnak semmit, John azonban melléje lép és megmondja, hogy magyarázatában csak nagy körvonalakban foglalkozott az eseménnyel.

— Nem baj — mondja Jenks. — Mindenképpen tudniok kellene. Tanulták tavaly is, sőt van, aki már annak előtte is. Stake — csap le a külvárosi srácra, aki éppen a vonalzója végét rágcsálja — ülsz egyenesen! Nos, megmondanád, hány hajó volt az Armadában?

— Kettőszázötven — felel habozás nélkül a fiú.

— Ostobaság! — üvölt Jenks. — Mi van a fejedben? Ostoba sötétség van ott belül, semmi egyéb. Éppen feleannyit kellett volna mondanod!

John szívesen látná, ha most tiltakoznék az osztály, de megadással tűrik, hogy Jenks igazgató úr folytassa a magáét.

Erzsébet királynőről magyaráz tovább. Döcögő, szaggatott mondatokban közli, jól jegyezzék meg maguknak, hogy Erzsébetet a „jóságos Bözsi királyné" néven emlegették, meg hogy Boleyn Anna leánya volt, és kis híja, hogy neki is a fejét nem vették, mikor az anyját lefejezték, hogy országát soha nem hagyta cserben, és ha valaki azt kérdezné bármelyiküktől, milyen színű volt a menyasszonyi ruhája, ne dőljenek be a trefának, mert Erzsébet volt az egyedüli vénlány az angol uralkodók között.

— És ezzel elég is — fejezi be az igazgató úr, és zordonan tekint végig az osztályon. — Éppen elég, ha ennyit megjegyeztek Erzsébet királynőről.

Az osztály ezt tudomásul veszi, az Üreg pedig Johnhoz fordul és figyelmezteti, hogy tanrend szerint rajzóra következik.

— Mielőtt kiosztja a rajzeszközöket, válassza külön őket, ki tud a festékkel bánni, ki nem, és ehhez mérten más-más feladatot adjon nekik. Alaposan tartsa szemmel azt a néhány mákvirágot ott a hátsó sorokban, nehogy széthurcolják a dekorációkat, azt meg éppenséggel ne tűrje, hogy óra alatt mászkálás legyen az osztályban. Ha nem ügyel eléggé ezen az órán, úszik majd minden a festékben.

Az osztállyal tovább olvastat, ő pedig a hátsó sarokba vezeti Johnt a szekrényhez.

— Nézze — mondja — van itt számtalan ábra, választhat közülük.

Kiválaszt egy otromba vázlatot. A minta magányos fát ábrázol, mely árván emelkedik ki a zöld mező hátteréből.

— Tessék, milyen egyszerű színek. Barnára a törzset, zölddel a leveleket, világosabb zölddel a lejtőt itt elöl, sötétzölddel hátul a mezőt, egészen világosbarnával a hátteret és világos-

kék eget hozzá. Nézze, milyen egyszerű és mégis határozott vonalak. Ezt meg tudják csinálni.

Ő is rajzol a táblára színes krétával, de abbahagyja, mikor a fiúk soraiból az elismerés moraja hangzik. Hátraszól, hogy csak rajzoljanak tovább. Aztán Johnhoz fordul és azt tanácsolja, nézze végig a mintákat és ellenőrizze, hogyan dolgoznak a gyerekek. Felhívja John figyelmét egy mozaiksorozatra, mely szerinte azért hasznos, mert minden darabja egyenként is annyi munkát ad, hogy három-négy rajzórán keresztül leköti az osztályt.

Johnnak eddig eszébe sem jutott, hogy a rajztanítás demonstrálással jár együtt, és most erős kételyei támadnak. Vajon hogy is megy ez majd? Talán még úgy sem, mint Jenksnek, ő még ilyen egyszerű vonalakat, arányokat, ilyen darabos rajzot sem tud produkálni.

— No, most már elkezdheti a dolgot — mondja Jenks igazgató, a két vigyázó pedig kiosztja az ecseteket meg a festéktálakat. Csendre inti a zúgolódókat, mert már innen is, onnan is méltatlankodnak, hogy rossz az ecset, nem lehet használni. Aztán a fiúk sorban a vízcsaphoz járulnak és megtöltik az ecsettálukat, az igazgató úr eközben körvonalazza, milyen sors vár arra, aki kidönti a vizet az asztalra. Mikor mindenki mindent megkapott, még néhány intelmet fűz a prédikációhoz és felhívja a figyelmet a takarékosságra meg az eszközök kímélésének fontosságára, aztán távozik, magára hagyva Johnt osztályával.

A gyerekek csöndesen munkához látnak, John pedig járkál a sorok közt, végig az osztályon. Látja, hogy három csitri viháncolva összedugja a fejét, és az asztal alatt vihogva szemlélnek valamit, a középső rajzát. Mikor feléjük közeledik, a kislány egyik kezével elfödi a rajzot, a másikkal meg buzgón radírozni kezd. Esetlen kapkodása hiábavaló, John meglátja,

milyen irányban működtette fantáziáját a Jenks-vázolta határozott körvonalú fatörzs.

John jobban szemügyre veszi az eredeti mintát és elcsodálkozik azon, hogy az Üreg nem vette észre, hogy a műve miféle otromba képzettársításra indít. Most látja, hogy az osztály többi tagjára is igaz, amit Harknessről megállapított. Felnőnek ezek egyik napról a másikra. Elnézi a fiúk testtartását, félszeg kézmozdulataikat, lábuk esetlenül izeg-mozog az egymásra zsúfolt asztalok közötti szűk térségben. Akad egy-két gondozott, jól öltözött fiú, csinos sportöltönyben, de legtöbbjüknek kopott, elhanyagolt, viseltes, rongyos a ruhája, zsírpecsétes a nadrágja, piszkos az inge. Többen, akárcsak Harkness, kinőtték a ruhájukat, és szorosan a karjukra tapad kabátjuk rövid, szűk, kirojtosodott ujja. Hozzájuk képest a lányok jól-öltözöttek. Színes ruhájuk, csinos kötött blúzaik mellett még fakóbb a fiúk kék meg barna öltözéke. A lányokon jobban is áll a ruha, kényelmesen mozognak benne, és egyik-másiknak domborodik már alatta szépen fejlődő, formás kis melle. Vajon jól teszi-e, hogy egy szót sem szól a kislány ocsmány ábrázolata miatt? Most, mikor tanítványai botladozva sarjadnak át a felnőtt korba, hogy irányithatná magatartásukat, ha nem veszi figyelembe azt a lelkiállapotot, amelynek az ilyesmi egyik megnyilvánulási formája.

Elmélkedését félbeszakítják az osztály minden tájáról neki szegzett kérdések. A festékek közötti minőségi különbségeket kell tudomásul vennie, le kell intenie néhány túlbuzgó nebulót, aki izeg-mozog, és csak úgy tud dolgozni, ha felugrál és más-más szemszögből nézegeti a tárgyát.

Hoole kiviszi aláírásra a kész rajzot, s mikor John megdicséri, megkérdezi:

— Tanár úr, miért nem rajzolunk egyszer már valami érdekesebb dolgot?

— Miért, mit csinálnál szívesebben?

— Hajót, repülőgépet vagy más ilyesfélét!

John megígéri, hogy a jövő órán rajzolhat hajót, és a fiú kezét dörzsöli örömében, úgy megy vissza a helyére.

A mögötte ülő fiú hátba böki:

— Mit mondott?

Hoole elújságolja, de a hír eljut a lányok soraihoz, és az elégedetlenség moraja tör ki közöttük. Az egyik szólásra jelentkezik és megkérdezi, igaz-e, amit Hoole állít? John megerősíti a dolgot, erre újabb felzúdulás következik, aztán késhegyre menő vita indul a lányok meg a fiúk között.

Kifröccsen a festék, vízcseppek úsznak a levegőben, festékdobozok, ecsettálak fenyegetőleg emelkednek a magasba, a gyerekek ordítozva felugrálnak, csúfneveket kiabálnak egymásnak.

John felugrik. Nagyot csap az osztálykönyvvel az asztalra, csak úgy porzik. Úgy érzi, a saját vermébe esett, saját szavai robbantak ellene, ő szentesítette a felfordulást, ő mondta ki, hogy szabad a vásár.

— Csönd legyen! — kiáltja.

Egy pillanatig azt gondolja, hogy ügyet sem vetnek rá, de a gyerekek lassan, ímmel-ámmal visszamennek a helyükre, leülnek és őt nézik. Mi lesz most?

Johnnak most hirtelen, éppúgy, mint az imént, nevethetnékje támad. Hát ez ugyancsak groteszk jelenet volt, röhögni való, még túltesz a legtúlzóbb karikatúrán is. Az a legszebb, hogy őkörülötte tombol ez az egész cirkusz! Ő a szánalmas kis figura, a kirojtosodott ruhájú, gyilkos tekintetű, mordképű pedagógus!! Haha, óriási! Lehetséges, hogy csakugyan az lesz belőle? Lehetséges, hogy ő a siralmas karikatúra, aki itt sétál a sorok között? És ez a furcsa osztály itt előtte csakugyan kézzelfogható, eleven valóság? Ha így áll a dolog, akkor most

kell megfogni, míg nem késő. És csendesen, nyugodtan megszólal:

— Mit ültök itt, mit bámészkodtok rám? Tessék! Folytassátok! Nem akarom én elrontani a játékotokat!

A gyerekek mogorván merednek rá.

— Nos, mire vártok? — kérdezi. — Nem állok az utatokba.

A gyerekek kelletlenül fészkelődnek a helyükön, gyanakodva néznek rá, nem tudják, mit is akar tulajdonképpen.

— Azt mondtam, hogy tehettek, amit akartok — beszél tovább John. — Az előbb kitűnően szórakoztatok. Mi van most veletek, miért nem folytatjátok?!

Fog egy ecsetet és fröcsköl vele az első sor, a fiúk felé:

— Látjátok, nem olyan nagy dolog ez!

Belemártja az ecsetet és festéket fröcsköl a táblára.

— Nézzétek csak, ugye remek színfolt! — És tovább szórja a festéket. — Én is így csináltam, míg el nem kaptak! Tessék, folytassuk! Lássuk, ki tud jobban!

Nagy megkönnyebbülésére nem mozdul senki. A gyerekek egyenesen ülnek, csak néznek rá, nem hisznek a szemüknek. Végre az egyik süldő vihogni kezd, aztán egy másik folytatja a röhögést.

John leteszi az ecsetet. Megtört a jég! Közelebb került hozzájuk, most már kedvezőbb szelek járnak. Kijelöl három fiút, hogy tegyék rendbe az osztályt. Szó nélkül engedelmeskednek. Utána mindenki csendben dolgozik tovább.

Mikor csöngetés után bemegy az igazgatói szobába, jelenti, hogy az osztályban nem volt semmi baj.

— Azt hiszem, még örömöm is telik majd bennük — mondja.

Jenks igazgató kétkedve néz rá.

— Nono, várja csak meg a hét végét, Sanders tanár úr! Addigra kitapasztalják magát, és maga is meglátja, hányadán áll velük!

MÁSODIK RÉSZ

1

A tanítványaival csak Pondné volt megelégedve, senki más. Néha megjegyezte ugyan, hogy az ember sohasem tudhatja, miben törik a fejüket, de némi megfontolás után hozzátette, hogy alapjában véve minden gyerek egyforma, és voltaképpen az a baj, ha nem így van.

Az iskolai rendetlenkedéseket olyasvalaminek tartja, ami hozzátartozik a rendes hivatali munkához, és bizonyos öntudattal töltheti el az embert, ha állja az ilyesmit. Amikor meglátta, hogy a gyerekek leszedték az íróasztala tetejét, csupán ennyit mondott:

— Remélem, helyre is tudjátok tenni, ha már leszedtétek!

Mikor pedig ebédidő alatt az asztal teteje csodálatos módon visszakerült a helyére, elégedetten bólintott és ilyesfélét mormogott:

— Nemsokára jobban értik majd az asztalosságot, mint Gubb.

Jenks igazgató dühtől tajtékozva ecsetelte, milyen ostoba Pondné osztálya, de ő megértően végighallgatta és csak annyit ismert el, hogy bizony vannak gyerekek, akikkel nagy megértéssel lehet csak bánni, s utána mindjárt Jenksné asszony egészségi állapota felől érdeklődött, meg arról, hogy eldöntötték-e már Jenksék, milyen színre tapétáztatják hálószo-

bájukat. Mikor pedig Gubb tanár úr példás büntetést tartott szükségesnek a Pondné egyik tanítványának megrendszabályozására, az asszony a kötésével foglalatoskodott, majd jóindulatúan kérlelte a tanár urat, ne foglalkozzék a sok dolga mellett még az ő osztályával is, hiszen annyira túlterheli magát, hogy nemsokára nem lesz Gubb, aki a műhelygyakorlatot vezesse, és akkor Isten a megmondhatója, mihez fogunk, mert ő ugyan, ha megfeszül se tudja ebben Gubb tanár urat helyettesíteni.

John nagy örömmel hallotta Pondnétól, hogy lánytanítványai elragadtatással beszéltek róla.

— Kézimunka órára járnak hozzám — újságolta Pondné. — Lelkendezve jöttek, mind csak magáról beszélt, hogy milyen érdekesek az órái. Egy szót se szólhattam, máris elkezdték mesélni, amit magától hallottak. Bizony tanultam belőle magam is.

— No, az nagyszerű óra lehetett — szólt közbe Jenks igazgató.

— Bizony az — folytatta Pondné. — Mennyi mindent tudnak Erzsébetről, hogy nem ment férjhez, azután Leicesterről, Essexről...

— Őrülök neki — vágta el a témát John — nem is tudtam, hogy ennyire érdekli őket.

Az óráján legutóbb megpróbálta kitölteni Jenks magyarázatának réseit. A lányok megérezték, hogy van valami a Szűz Királynő körül, ami nem áll a történelemkönyvben, és kérdezgetni kezdtek. Nem tehetett mást, vagy leinti őket, vagy őszintén válaszol. Válaszolt inkább, és a gyerekek figyelemmel hallgatták.

Pondné nap mint nap megkérdezte Johntól, kezdi-e már megszokni ezt a helyet. és tekintet nélkül a válaszra, rögtön utána azt mondta, nagyon örül, és tudta ő ezt előre.

John unta az asszony kicsinyességét és semmiképpen nem

akart közeledni ahhoz a szűkre szabott kis világhoz, amit maga körül teremtett, de mégis érezte, hogy szövetségesre talált benne. Pondné az emberség oldalán áll, ő pedig örült, hogy ilyen ember is akad itt.

Ezek a mindennapi tea-összejövetelek kezdtek egyre jobban az idegeire menni. Valahogy még csak elviselné, ha hagynák, mint Murryt, megállni szép csendesen a szoba legtávolabbi sarkában, de őhozzá állandóan kérdésekkel fordulnak és igyekeznek bevonni a társalgásba.

— Mindennemű hozzájárulást köszönettel nyugtázunk — mondta feddő hangsúllyal Jenks igazgató úr, egy teázás után, amelyet John úgy állt végig, hogy a „köszönöm"-ön kívül egyetlen szót sem szólt. — Tudja, egyet meg kell adni a mi iskolánknak. Lehet, hogy unalmas társaság vagyunk így együtt, de összetartunk és a lehető legjobb barátságban vagyunk egymással!

Az egyetlen örök téma a gyerekek hanyagsága; a fiúk mocskos dolgozatfüzete, meg a lányok, hogy elhagyják, rongálják a tollat; meg hogy ki lusta, ki jár későn, ki feledékeny, iskolakerülő, megbízhatatlan, haszontalan, háládatlan; pedig menynyi erőfeszítéssel igyekeznek segítségükre lenni, mennyi alkalmat adnak nekik, hogy megjavuljanak, mily óriási türelmet tanúsítanak irántuk. Úgy látszik, egyetlenegy gyerek sem akad az egész iskolában, aki bármiben és bárki megelégedésére cselekedett volna, ilyesmi csak Pondnéval esik meg, az ő véleményére azonban úgysem ad senki.

John nagy örömmel beszélt arról, milyen szépen fest Hoole meg Kite. Jenks igazgató úr máris jónak látta figyelmeztetni, hogy még két fecske sem csinál tavaszt, és ha nem fogja rövid pórázra a két nagyságos urat, majd meglátja, egy-kettőre a fejére nőnek.

John most a nagyobbik Harknessre terelte a szót és azt

találta mondani, hogy bár elég nehéz gyerek, mégis érettebb, mint az osztálytársai, mire Gubb tanár úr biztosította, hogy ez a kölyök a legpimaszabb semmirekellő mind között.

Úgy látta, ha szeretet nincs is, de talán gyűlölet sincs bennük. Kiábrándult, keserű emberek ezek, akiknek nem igen szolgál javára a mindennapi robot. Ott állnak évről évre, hétről hétre egyszerre negyven-ötven mindenféle-fajta gyerek előtt, a tanulékonyak, az elmaradottak, a faragatlanok, az ostobák előtt, küzdve, korholva, kínlódva, hogy kisarjadjon a mag, és legalább a veszett fejsze nyelét mentsék. Ez a küzdelem megbénítja és felemészti életerejüket, szétzúzza illúzióikat.

Amint mondják, munkájuk most fárasztóbb, mint a háború előtt. Mindenben nehezebb a helyzetük, a gyerekek rakoncátlanabbak, elmaradottabbak, nyugtalanabbak. Lehetséges! Lehet, hogy igazságtalanul hárítják rájuk a felelősséget az oktatás kudarcáért. A háborús pusztítások nem fejeződnek be a fegyverszünet pillanatában, a betegek sem gyógyulnak meg tőle. Az sem igaz, hogy csak a háború az oka mindennek. Ha Stillthorpe-ban új gyárépületet húznak fel, akkor az iskolában még egy sarkot kell szorítani, újabb tehervonat fut ki Dougalból, újabb botra van szükség. Több munkás, több gyerek. Nem tudja elítélni kollégáit, mert a kétségbeesett önvédelem álláspontjára helyezkedtek.

Vitába szálljon velük? Eleget húzták az igát, gondolatviláguk bezárult. Tudják jól maguk is, öregek ők már ahhoz, hogy sokat töprengjenek a módszereiken, és máson gondolkozni fáradtak, hacsak azon nem, hogy megússzák a mai napot. Ő nem tud velük keserves szakmai problémáikról beszélni. Legfeljebb igyekszik mégiscsak valami közös területet találni velük, megvitatni talán Jenks igazgatóval a rajzminták kérdését, vagy Dabbott tanárnő szünidei utazását, baráti módon viselkedni, nem törődve azzal, hogyan fogadják, várni a jótékony csen-

gőre, hogy megszabadítsa innen, és visszavonulhasson fedezékébe, az osztályba.

Bickerstaff az egyetlen, akivel szövetkezhetne, hiszen ő is fiatal és optimista. Csakhogy John őt eleve bukott embernek tartja. Bármilyenek is természetes képességei, Bickerstaff rosszul választotta meg a hivatását. Egyénisége távol áll a gyerekektől. Az ő szemükben pali ő, nem egyéb, akinek ideges habogását csúfondárosan utánozgatják, jámbor, rövidlátó, hiszékeny figura, akivel azt csinálnak, amit akarnak.

Bickerstaff külügyi szolgálatba akart lépni, a rossz szeme miatt aztán a tanári pályát választotta. Nem gondolt arra, hogy a gyerekek azonnal kitapasztalják a nevelőik gyöngeségeit, és amint felfedezték, kegyetlenül ki is használják. Nem tud szigorú lenni, nem tartja kézben a gyerekeket — egyszerűen nem tud a nyelvükön beszélni. Belátja, hogy szegények nem tudják, mit cselekszenek, és mártíromságában keres vigaszt, azt azonban sohasem érti meg, miért nem segít mindaz a gyermekpszichológia, amit egyetemi évei során magába szívott.

John sajnálja ugyan, de nem sok melegség van a részvétében. Inkább idegesíti Bickerstaff méla beletörődése méltatlan sorsába, és sejtelme sincs, miért nem boldogul. Bizonyos, hogy Bickerstaff tíz-húsz év múlva is ugyanígy mentegetőzik majd, szenvedélyesen magyarázkodik, kissé keményebb lesz, kevésbé hiszékeny is talán, de éppen annyira lehetetlen.

Egy ideig Bickerstaff nagyon kereste John barátságát. Egyszer hosszasan magyarázta, miért nem végezte el az egyetemet, mint aki mentegetőzik, hogy valami, ami Johnnak nagy érdeme, miért nincs meg őbenne. Máskor pedig arra célzott, hogy bizonyára John is, csakúgy mint ő, sajnálkozik kollégái szellemi szegénységén. John kelletlenül hallgatta és egyszer kurtán azt felelte, hogy ő igenis szereti a munkáját és nagyon örül, hogy ide került a Worrell utcai iskolába.

Miss Alcock iránt hasonló részvétet érez, bár az ő kudarca egészen más természetű. Ő szentül hiszi, hogy jobb iskolában eredményesebben dolgozna. Alcock tevékeny, erélyes nő, ért is a tanítás elméletéhez, és John szívesen vett át tőle nem egy ötletet. Tervezetét, amelyet Gubb annyira kicsúfolt, John ötletesnek és megvalósíthatónak tartotta, a gyerekek bizonyára meg is értenék, persze ha meg nem akadályoznák, hogy keresztülvigye, amit akar. Nem boldogul, mert nincs benne megértés. Nem tud közelebb kerülni a gyerekekhez, mert nem ismeri külön világukat, régen elfelejtette már, milyen is az. Tudja, meddig terjed értelmi látóhatáruk, de nem ismeri ösztönvilágukat, amely szűkre szabja ezt a látóhatárt. A gyerekeket az iskolai kimutatások kétes értékű beskatulyázásában látja. A tanulók többfélék, mégpedig „gyenge felfogásúak", „lusták" vagy „hiányzik belőlük a lelkesedés". Ezt a nőt egyféleképpen lehetne megváltani: ha neki is lennének gyermekei. Egyébként sorsa elvégeztetett. Visszavonhatatlanul és megmásíthatatlanul, messziről felismerhető tanbanya lesz belőle!

Nem tesz úgy, mint Bickerstaff tanár úr, aki az osztálya komiszkodását elkerülhetetlen kísérőjelenségnek tekinti és legfeljebb dohog magában vagy a szemöldökét vonja össze. Alcock tanárnő megtorol. John kétszer is látta, hogy Alcock tanárnő osztályabeli fiúk igazgatói botozásra várakoznak, a lányok pedig Pondnétól kapják meg büntetésüket.

Talán még Murry a tantestület legrokonszenvesebb tagja, valószínűleg ezért, mert jobbnak látja, hogy sohasem árulja el a gondolatait. Egyszer kifejezésre juttatta ugyan abbeli szándékát, hogy kitekeri a nyakát bizonyos leányzóknak, akik, míg ő a nehézkedés elméletét igyekezett minél érthetőbben megmagyarázni, hisztérikus nevetőgörcsben fetrengtek. Hangjának színezete azonban kétségtelenné tette, mennyire komoly ez a kijelentése. Alapjában véve olyasféleképpen fogja fel az

iskolát, mint valami közismert viccet, amelynek a csattanóját leginkább még a kollégák lövik el. John sohasem tudott elbeszélgetni vele, mert Murry minden megjegyzésre egyetlen lakonikus vakkantással válaszol, vagy pedig azonnal a maga témáira tereli a szót, mégpedig rendszerint a tanítás nem várt örömeire vagy ritkábban a külön felelősségi alapra, amelynek Gubb tanár élvezi a juttatásait, holott rendszerint ő tényked ik Gubb tanár úr helyett felelősen és külön. John szeretett volna Murryról ennél többet is megtudni. Ő azonban óvatosan a sáncai mögé húzódik, és nem közelíthet hozzá senki.

Dabbott tanárnővel éppen fordítva állt a helyzet. John, amennyire csak lehet, igyekezett minél távolabb tartani magát tőle. Csakhogy ez a nő mindig sarokba szorította, kezét lengetve ujjal mutogatott, hogy nyomatékot adjon a magánéletéből előadott történetek egyes részleteinek, amelyek, véleménye szerint, John különös érdeklődésére tarthatnak számot. Időközönként erőt gyűjtött, hogy a soron következő történetet előadja: ilyenkor John ösztönszerűen még jobban a falhoz húzódott, és mikor a fáradhatatlan mutatóujj feléje bökött, úgy kapta hátra a fejét, mint a bokszoló, mikor védhetetlen állonütést vár.

Még olyankor is, amikor gondolatvilágát látszólag teljesen lefoglalják a Vasárnapi Iskola legutóbbi eseményei, vagy a Tanáregyesület nőbizottságának az a jóvátehetetlen balfogása, hogy nem fogadta meg tanácsát, hirtelen félbeszakította önmagát és dühösen belekezdett az óráján elkövetett pimaszság ecsetelésébe, majd leszögezte, mit kellene tenni.

Úgy beszélt Johnhoz, mintha az osztályának magyarázna; ő pedig olyasféle érzések között hátrált a támadás elől, mintha eltűntek volna az évek, és ő itt kisfiú lenne megint.

2

Ebédidőben, amikor John délutáni óráira készül, Gubb tanár úr is többször felbukkan, hogy barátságot kössön vele. Mint aki éppen csak hogy véletlenül toppan be, érdeklődik, hogyan halad John munkája, aztán megkérdi, belátja-e már, mennyire fontos annak a bizonyos valaminek a kiirtása, amit ő „reformtébolynak" nevez.

Az a tragikus a dologban, hogy ha egyszer bekerülnek ide a kótyagos fejűek, soha többé, semmiképp sem szabadulnak meg tőlük. Ez az egyetlen foglalkozás, ahol sohasem kötnek útilaput az ember talpa alá. No, természetesen, ha csak nem köpi valaki szemközt az igazgatót. Vagy nem követ el erőszakot a lányokon — nem mintha azok nagyon sokat törődnének az ilyesmivel. Mégis, tudja az ördög, mért ne csíphetnénk ilyesmin Bickerstaffot vagy az Alcockot. Elég baj ez nekünk, tette hozzá.

John nemsokára megtudta, miért olyan elégedetlen Gubb. Apró töredékekben maga mondta el élete históriáját.

Gubb asztalosmester volt valaha, és sokat adott a szakmájára. A harmincas évek gazdasági pangása azonban őt is kitessékelte az iparból, és még örült is, hogy elmehetett tanítónak. Amióta a Worrellben tanít, több ízben vissza akart térni a gyalupadjához, de sohasem sikerült, mikor pedig kitört a háború és megtollasodhatott volna egy kicsit, a családjáért való aggódás tartotta vissza. mert attól félt, hogy a háború után itt áll majd munka nélkül; nyugton maradt hát, és itt ragadt az iskolában. Ma már öreg ahhoz. hogy pályát változtasson. tanít inkább, míg megérik a nyugdíjjogosultságra és szépen visszavonulhat.

Ilyenformán az évek során minden mesterségbeli öröme ne-

vetségesen összezsugorodott a szakma kezdeti fogásaira; gyakorlatok a gyalukkal, a görbe szögek kiegyenesítése, a tantermi esztergapad működtetése. Semmibe vették a szakértelmét, tudását. Elfecsérelte az életét, hogy mások csuklóvasait illesztgesse helyre.

Nem leli örömét sem a műhelyében, sem a tehetségesebb tanítványai munkájában, pedig abban megláthatná tanítása eredményét, ígéreteket, melyekhez hasonlók őt is kecsegtették sok-sok évvel ezelőtt. Az évek során felgyülemlett sok méltánytalanság miatt megsavanyodott a lelke, elkorhadt a képzelete. Ha egy-egy fiú kicsorbít valami szerszámot, mindig az életben elszalasztott lehetőségek jutnak az eszébe. Az egyetemről frissen kikerült minden új tanár elfuserált életére figyelmeztette.

John megértette, hogy nem részvétet vár tőle ez az ember, nem is feloldozást, hanem elismerést.

John az ő embere, különösen hivatott arra, hogy néhai dicsőségét méltányolja. A testület többi tagja réges-rég tud mindent, de ő új ember, általa száll majd a híre nemzedékről nemzedékre!

Bár meglehetősen bosszantották ezek a próbálkozások, John mégis igyekezett rokonszenvet érezni. Végül azonban, ha egy-egy pillanatra sikerült is közelebb kerülniök egymáshoz, Johnnak mindig eszébe jutott az a megdöbbentő jelenet a folyosón, iskolai pályafutásának első napján.

Ha visszagondolt rá, olyan valószínűtlennek tűnt, mintha képzeletének beteges szüleménye lenne. Valahogy nem igen vall erre az önhitt, szószátyár emberre, aki becsületesen néz rá két nagy, fáradt szemével, és oly szánalmasan jár a nyakára nap mint nap, hogy kivívja az ember elismerését. Márpedig azt a képet nem szabad elfelejtenie. Nem képzelt betegségről volt itt szó, hanem valóságos, virulens bajról, és meg-

bocsátani Gubb tanár úrnak annyi lenne, mint elárulni önmagát.

Nem vitatkozhat Gubbal arról a jelenetről, hiszen azt sem tudja, hogyan hozhatná szóba. Hiszen, ha megkérdezi, miért tette, azzal máris lehatol lelkiismeretének zaklatott mélységeibe; arra kényszeríti, hogy letépje a kemény külső kérget, ami megvédi a kíváncsi szemek elől, és feltárja a belső kelevényt; vagy pedig nem kapna egyebet, csak ostoba, semmitmondó választ. Egyszóval nem tehet mást, ki kell térnie Gubb elől; ennek pedig egyedüli módja, hogy ezentúl másutt tölti az ebédidejét.

3

John lassanként őszintén megkedvelte Jenks igazgatót. Nem olyan kegyetlen, kellemetlen alak, mint első találkozásra hitte, inkább zavaros, elgyötört ember, aki keserves küzdelem árán tartja azt a látszatot, hogy megállja a helyét, jó szándékú, de olyan nehézségekkel kell megküzdenie, amihez természetes adottságai nem elegendők.

Módszerei olyanok bár, amilyenek, és ha igaz is, hogy zsarnoki uralmat akar, mégis maga szenved tőle legjobban. Az iskola valóságos áldozata. Ordítozásai és kirohanásai sokkal jobban megerőltetik őt, mint a gyerekeket, pedig azok reszketnek tőle. Ideges, életerejét felemészti, lelkivilágát feldúlja, ha csak egy hajszálrepedést is felfedez a zord kőfalon, amely mögött uralkodni akar és védelmet keres.

Milyen lehet ennek az embernek az iskolán kívüli élete, milyen a felesége, a kertje, amelyről mesélt egyszer? Megadatott neki, hogy élvezze az életét, vagy eltompul tanítás végeztére?

Estéről estére él? Vannak-e még reményei, vagy réges-rég kihalt önbecsülése, becsvágya? Milyen viszontagságok során sérült meg, esett kelepcébe, hogyan indult meg lefelé a lejtőn?

Arról beszélt már, hogy pályája kezdetén voltak eszményei, de arról soha, hogyan váltak semmivé. Tizenegy éve igazgató a Worrellben. Vajon ezek az évek egyformán lélekölő óraadásban, egyforma napi robotban teltek el, és lélegzethez nem jutott soha, csak ebédszünetben; egyedüli vigasza csupán a Fogg kisasszony nyújtotta csésze tea?

Minden reggel, kerékpárját vezetve, úgy megy keresztül az iskolaudvaron, fürge, egyenetlen járásával, száját összeszorítva, tekintetét a kormányra szegezve, mintha minden erejét összeszedné és valami kimondhatatlan megpróbáltatásra készülne.

Szívélyesen üdvözli a tantestületet, de John mégis érzi, hogy voltaképpen jelenlétük nem jut el tudatáig. Gépiesen hangzanak a szavai. Valósággal számlálja az óra ketyegését, acélozza idegeit az elkerülhetetlenül elkövetkező pillanatra, amikor megszólal a csengő. Amint az felhangzik, mintegy vészjelre felpattan, hogy őrködjön a folyosókon, és amikor a gyerekek a tantermekből istentiszteletre gyülekeznek, ő még mindig ott áll a vártán, míg a folyosókról el nem tisztul mindenki.

Az istentisztelet alatt állnak a gyerekek, hármasával-négyesével egy-egy asztalnál, külön a fiúk, külön a lányok. Az osztályfők osztályaik mögé húzódnak, csak éppen Gubb tanár úr helyezkedik fenyegető állásban az élre. Jenks igazgató vezeti a kart, széken állva, és minden áldott reggel dühösen néz végig a termen, mielőtt megszólal, mintha harcra hívná a gyerekeket. Ha megcsosszan egy láb, ha egy pisszenés hallatszik, tekintete fenyegetően villan a hang irányába. Ha tudja, ki a tettes, rögtön megtorlás következik, vagy rapportra rendeli. Ha nem biztos a merénylő személyében, akkor ordít:

— Mi lesz, mit csináltok ott! — majd így folytatja:

— Nos, megjárjátok, ha nem vesztek tudomást arról, hol vagytok?! — Vagy:

— Megint igen nagyra vagytok, úgy látom! Nos, ha velem kezdtek ki, én egy-kettőre megtanítlak benneteket arra, kik vagytok ti voltaképpen.

Míg Alcock tanárnő a zongorát veri, a gyerekek komoran igyekeznek a nyomában járni, Jenks szemét lassan, tévelygő fénycsóvaként hordozza körül a teremben. Amint úgy látja, hogy a részvétel valahol nem kielégítő, előrehajolva, feszült figyelemmel hallgatja az éneklést, aztán a zsoltárt megszakítva közbeszól és név szerint követeli meg mindenkitől, hogy a karénekben részt vegyen. Mire az imádsághoz érnek, már úgy méregbe lovalja magát, és oly dühösen bömböl, mint mikor súlyos büntetést oszt ki.

Még a harmadév kezdetén olyan esemény történt, melyből világosan látni lehetett, hogy Jenks igazgató hosszú küzdelme épp annyira tragikus, mint amennyire hiábavaló. Rosszul kezdődött a nap. Két idegen iskolából való tanárnő bejelentette, hogy az elmúlt este három fiú megdobálta őket narancshéjjal. Aztán az egyik lányka anyja azzal jött be az iskolába, hogy valamit tenni kell a lányával, mert minden este kétes alakokkal járkál és az Arcade-ban mulatozik, Gubb pedig azzal jött, hogy este sokáig dolgozott bent, s amikor haza akart menni, kiderült, hogy a biciklijéből kiszedték a szelepet, és leeresztették a belső gumit.

A tantestület nagy felháborodással értesült a dologról, csak Murry tanár úr jegyezte meg, hogy Gubb a külön pótlékából vehet magának új szelepet. Pondné pedig azt fejtegette, hogy manapság a lányok sokkal több kísértésnek vannak kitéve, mint az ő idejében. Még kínosabbra fordult a helyzet, mikor Jenks igazgató elcsípett a folyosón három kislányt. Elkéstek és most iszkoltak befelé az osztályba. Ma még John is későn

ért le az istentiszteletre az osztályával, mert aznap sehogy sem boldogult az ebédpénz elszámolásával.

Az iskola valamikor az Anglikán Egyházé volt, de most már éppen csak az Apostoli Hitvallás felmondásával ápolta az egyházi kapcsolatokat.

Aznap reggel alig hallhatóan kezdték a gyerekek az imát mormolni. Jenks hirtelen félbeszakította őket:

— Mi van veletek?! — kérdezte. — Egyeseknek nincs talán nyelve? Pedig ugyancsak forog, amikor semmi szükség rá! Tessék, kezdjétek újra, de ezúttal minden szót hallani akarok!

Az újabb kezdés már hangosabb volt, de a szöveg összefolyt. Jenks megint megállította őket:

— Rám nézni!

— Hát ti? — ordított a Murry osztályából való három kamaszra. Leugrott a székről, odarobant, mellbe taszította a srácokat, aztán elkapta és a válluknál fogva dühösen rázni kezdte őket.

— Nem tudjátok, hogyan kell viselkedni ima alatt?! Mit gondoltok, meddig várok rátok! Azt hiszitek, az egész napot itt akarom elpocsékolni!

A gyerekek némán a padlót nézték:

— Hát nem — ordított tovább — nincs elpocsékolni való időm, de nektek sincsen — körülnézett a teremben — senkinek sincs közülünk!

Kilódította a srácokat a padból.

— Ki veletek, ostoba fickók, ide előre! Hadd gyönyörködjön bennetek mindenki! Hadd lássák, miféle hülyékkel vagyunk megáldva itt az iskolában!

Sorjában felállította őket maga mellett.

— Itt álltok szem előtt, majd később ellátom a bajotokat.

Ismét körülhordozta dühös tekintetét az iskolai gyülekezeten:

— Kezdhetjük! És Isten irgalmazzon annak, aki nem tudja, hogy viselkedjék!

„Hiszek egy Istenben, Mindenható Atyában" kezdték a gyerekek. Ezúttal, aki csak tudta a szöveget, emelt hangon mondta az imádságot, nemcsak azért, hogy a többiek utánuk mormolhassák, hanem még inkább, hogy megvédjék társaikat. Dabbott tanárnő belső énjének legmélyére hatolt, s úgy látszik, nem remélt érctelérre lelt, mert kiengedte a hangját, és olyan döntően uralkodó szerepet vívott ki magának, mint eddig soha. A gyerekek most kivételesen örömest haladtak a nyomában.

Egy pillanatra újabb válság fenyegetett, amikor egy kotnyeles kamasz átugrott néhány szót, a többi meg körülötte ingadozva megállt, nem tudván, hol kapcsolódjék a szövegbe. Dabbott tanárnő azonban rendíthetetlenül haladt az élen, utat mutatva a tévelygőknek, támogatva az elesetteket. Pondné is hathatós segítséget nyújtott. Természetes, kedves hangját felvitte a magasba, mígnem éles csikorgás lett belőle, és bár itt-ott egykét szóval túlhaladt Dabbott tanárnőn, csakhamar észbekapott és megfelelően lassított ütemben haladt tovább. Ha észrevette, hogy az osztályból valamelyik gyerek megakad, rögtön feléje fordult és hangját még magasabbra emelve, tagoltan mondta a szöveget, míg a veszély el nem múlt. Bickerstaff tanár úr a terem legtávolabbi sarkában lehajtott fejjel, lehunyt szemmel recitált, mintha Jenks igazgató tűzteréből húzódna félre. Gubb közbelépésre készen az utakat tartotta szabadon, bár eddig még nem avatkozott az eseményekbe, Murry keresztbefont karral állt és szemét merőn az ablakra szegezte. Jenks igazgató magát kihúzva, feszesen ült a székén és olyasféle tekintettel szemlélte a terepet, mint egy hadvezér csúfos vereség után, és véres megtorlásra készült.

John csak állt. Régen megtagadta ő már magában a Hiszekegyet, mégis bosszantotta, hogy megcsonkítják a szöveget, és

minden erejével igyekezett leküzdeni viharos belső ellenkezését. Legszívesebben odarohanna most Jenkshez, kirántaná alóla a széket, elhallgattatná Dabbott kisasszonyt, még a jámbor Pondnét is, megálljt kiáltana ennek a szégyenletes, otromba ceremóniának. Tudta ő jól, hogy mindezen mitsem változtathat. Részese ő is ennek a reggeli áhítatnak, csakúgy, mint a többi, mint Jenks igazgató, aki ezt kötelességének tartja, s egyben alkalomnak is a fegyelem gyakorlására, vagy mint Gubb, aki egyszerűen a mindennapi teendők közé sorolja, és mint Pondné, aki nemcsak hisz, hanem még halvány vigaszt is talál ebben az üresség ben.

Vajon nem kapott-e már figyelmeztetést az első napon, amikor megállt kint és várta a szertartás végét, az ajtó előtt hallgatta a kiszűrődő siralmas hangokat. Visszaemlékezett, milyen határozottan eltökélte akkor, hogy nem vesz részt az istentiszteleteken. Eszébe jutott Jenks, amikor eléje sorolta a teendőit: beírja az osztálykönyvet, beszedi az ebédpénzt, s máris vezeti gyorsan az osztályát le a reggeli hálaadásra, ő pedig már akkor meg akarta neki mondani, hogy nem hisz az istentiszteletben, de az Üreg sietett és nem hallgatta végig. Több olyan eset is eszébe jutott, amikor belekezdett ebbe a témába, de valaki mindig megzavarta, vagy Jenkst szólították el egyéb teendői. Így aztán, amint teltek a napok egymás után, s ő nem tudta magát távol tartani, jelenlétével maga is szentesítette ezt a szégyenletes, ostoba csalást.

No de mit számít mindez? — gondolta magában. „Óvjad Urunk királynőnket" — üvöltötte Jenks „és hallgasd meg imánkat, kik Hozzád fohászkodunk", mormogták a gyerekek. Hát számít ez? Sem a keresztyén istentisztelet, de még Jézus maga sem jelent többet a gyermekeknek, mint egy nyomorúságos szertartást, a napi robot egy teendőjét; el kell végezni, formaság, be kell tartani, előre látott megpróbáltatás: el kell

viselni, szükséges rossz, átesik rajta az ember s utána megkönnyebbül és mehet a dolgára! Igen, mindez csak üres szó, a szertartás maga gépies formaság. Megnyomsz egy gombot, és formát öltenek a szavak, nyomd meg a másikat, és más körvonalak bontakoznak ki előtted.

„Mert te vagy a mi oltalmazónk, ó, Urunk Istenünk..." Bánják is, hogy így csak megtagadni lehet Krisztust, nem rátalálni. Természetesen még mindig nem késő, még mindig kérheti, hogy mentsék fel az istentiszteletek alól. De érdemes-e vajon? Félreértenék; arra magyaráznák szavait, hogy az istentisztelettel, nem pedig a megalázó gépiességgel áll szemben. Okosabb, ha nem szól semmit, csak megáll közömbösen, szórakozottan, mint Murry, vagy ha meg tudná tenni, amit Pondné, és legalább a saját tanítványait megvédhetné az igazgató dühétől.

„...a Szentlélek Istenének nevében most és mindörökké. Ámen." — Vége a megpróbáltatásnak. Az utolsó téglát is felrakták, kész az épület! A rabszolgák mohón várják a rabtartó jeladását: most pihenhettek. De Jenks igazgató úr fáradhatatlanul feszes vigyázzban áll. Szembeszegzi akaratát a többiekével és győz. De ez még nem elég: a korbácsot még mindig nem ereszti el.

Nem néz senkire. Dühös tekintete elsiklik felettük a szemközti falra, a Hősi Halottak megfakult névsorára, amely gyászos sivárán terpeszkedik ott, mint a sírbaszállt ősök elárvult fegyvere. Várjanak a sorukra!

A gyerekek érzik, hogy még nem jutottak túl a válságon.

Valahol a terem végében egy kislány köhög. Erőlködik, szegény, hogy visszafojtsa, de annál rosszabb, egyre görcsösebben köhög, asztmás köhögése felkavarja a fojtott csendet, mintha üveg csörömpölne egy mikrofon előtt. Egy lány idegesen hátrafordul, de senki más nem mozdul. A kisebb gyere-

kek megrettenve néznek az igazgatóra, a nagyobbak, akik egyébként már réges-rég az élen rohannának kifelé, most roszszat sejtve merednek maguk elé. John gyerekei majdnem egytől egyig mereven állnak a padban, néhányan lehajtott fejjel a padlót kémlelik, mintha azt várnák, hogy lecsap a korbács. Mikor végre megszólal Jenks, fel sem néznek:

— Véget ért a türelmem — kezdte — és most aztán jól figyeljetek rám, mind, ahányan vagytok. Amit most mondok, mindenkinek szól! Gondolhattok, amit akartok, nem valami kellemes témáról lesz szó.

Senki se moccan. A szemek konokul a padlót vizsgálják. Nem tudni, odahallgat-e valaki, de nincs más mód, hogy ezt a jelenetet elviselje az ember.

Jenks igazgató úr most elősorolja, milyen panaszokat hallott. Vállát felhúzva és fejét indulatosan előrevetve, először a nagyobb lányok magaviseletét ecseteli. Recseg, pattog, amikor esti esztelen magaviseletüket teszi szóvá. Aztán emlékeztet a szülők iránti kötelességükre és megkérdezi, vajon kinek jutott eszébe, hogy annak eleget tegyen.

— Jutott ilyesmi eszetekbe valaha is? — kérdezi s szemével szinte átdöfi az egész termet. — Már hogy is jutott volna, persze, hogy nem jutott. Egészen elmerültök az önző élvezetekben. Nincs a ti fejetekben egyéb gondolat, mint hogy az ostoba képeteket naphosszat bámuljátok a tükörben, aztán elrohantok csak azért, hogy jól megtömjétek a fejeteket mindenféle ócska maszlaggal a moziban. És még mindezen felül értelmes lányoknak tartjátok magatokat. Persze, ha így képzelitek el az értelmességet, hiába minden, még ha itt köpöm is ki a tüdőmet.

Most az általánosságról a gyakorlatra tér az igazgató úr és bizonyos rég elhangzott intelmeket ismétel meg.

— De minek mondani bármit is, hiszen ti mindent nagysze-

rűen tudtok, ugyebár? Kívületek senki más nem tud semmit, mert ti, mint felsőbbrendű lények, csak a magasból tekinttek le minden földi halandóra. De jól figyeljetek rám, mert egyeseket igen hamarosan kiábrándítok majd! Ki bizony. Akkor aztán jöhettek hozzám könyörögni. „Igazgató úr kérem, nem tudtuk", mert — és most, mint a marni kész kígyó, előre hajol, és csökkentett hangerősséggel adja elő a borzalmas végkövetkeztetést: — Mert megmondtam! Igenis tudjátok! Figyelmeztettelek benneteket, és jó lesz vigyázni!

Nem nevezi meg pontosan, mi vár rájuk, hátrahúzza a fejét, egyik lábát kissé a székhez támasztja és lassan, kimérten körülnéz, mérlegelve szavai hatását. Most már túl nagy a feszültség a nagyobb diákok között, és halk csoszogás hallatszik.

— Ne higgyétek, hogy elmehettek — ordít megint — szó sincs róla, még nem végeztem! Egyáltalán nem! Van még egy-két szavam a híres fiatalurak viselkedéséről is!

Most idézi bizonyos rég elhangzott intelmeit valamiről, amit az iskola hírnevének nevezett. Néhány fiú már megkapta a magáét, mert iskolán kívüli ostoba magatartásával csúfot űzött ebből a hírnévből. Emlékeztet arra, hogy az elmúlt harmadban azért működtette a pálcáját a fiúkon, mert cigarettacsikket halásztak ki a szemétládából a hátsó bejáratnál. Azután rátér arra, hogy bizony többször csíptek lopáson ideváló kölyköket a cukorkaüzletben, meg akadtak, akik azzal szórakoztak, hogy macskát követtek meg a játszótéren. És bizonyára mindenki emlékszik még arra, hogy két ostoba fajankót a nyilvános illemhelyen kaptak el, mert szépírást gyakorolt a falon. És most, két héttel a tanév kezdete után, megint csak ugyanezt csinálták.

Amikor a narancshéj hajigálásról beszél, felháborodása a végsőkig fokozódik. Ordítása őrjöngésbe csap át. Szavai lesújta-

nak megdöbbent hallgatóságára és darabokra szaggatják őket, időnként dobbant a lábával, belerúg a székbe, és egész teste rázkódik falakat rengető dühöngésében.

— Mit képzeltek, kik vagytok ti tulajdonképpen — üvölt — mi az isten csodája történt veletek? Nem is iskolában van a helyetek, bolondokháza, az igen, az való nektek! Ott aztán csinálhattok, amit akartok. A bolond az tehetetlen, nem is felelős semmiért. Tőletek azonban elvárjuk, hogy tanult emberek módjára viselkedjetek. Tanult emberek! — mennydörgi. — Nézzetek csak szépen egymásra! Inkább üvöltő sakálcsordának néznélek benneteket, no persze azok sokkal szelídebbek!

Szája reszket, feje előrehanyatlik, de egyre szikrázik, pattog tovább, míg végre kijön a nagyágyúval, hogy miféle gyalázatos gazemberséget műveltek Gubb tanár úr kerékpárjával. Most már ismétli önmagát, de minden erejét összeszedve fog a befejező akkordba, s most hirtelen megtörik a hangja, fájdalmasan, görcsösen levegőért kapkod, feje lecsuklik, és ösztönösen megkapaszkodik a szék karjába, hogy el ne essék.

John egy pillanatra azt hiszi, hogy szorítja a gallérja, de amikor meglátja a nyakán a kidagadó vérvörös csíkot, meg hogy a vér az arcába tolul, odarohan és segíteni akar. Jenks azonban leinti.

Kiegyenesedik és ismét a gyerekek felé fordul.

— Pusztuljatok a szemem elől — kiáltja — mind ahányan vagytok! És Isten irgalmazzon annak, aki nem szívleli meg, amit mondtam!

Kábultan, fellélegezve indul vissza az életbe a gyereksereg. Csak a folyosón szólalnak meg. John meghallja, hogy egy srác megjegyzi:

— Azt hittem már, megfullad!

— Hol van nekünk olyan mázlink? — felelt rá a másik.

Az Üreg visszamegy a szobájába, Gubb meg Pondné kísére-

tében, aztán bemegy hozzá John, megnézni, nincs-e szükség valamire.

— Semmi bajom — mondja Jenks — csak le kell ülnöm egy kicsit.

— Hogyne — kezdi Pondné — becsületes pihenés kell magának! Ki ne mozduljon egész délelőtt! Vigyázzon rá, Gubb! Megteszi, ugye?

— Ne nyugtalankodjék miattam, Pondné — makacskodik az Üreg. — Okosabb, ha mindenki visszamegy szépen az osztályába, különben egy-kettőre mind itt lesznek az ajtó előtt.

— Nem első eset — mondja Pondné, miközben Johnnal együtt felmentek az osztályba. — De sohasem nyugszik, nem is tudja, mi fán terem a pihenés! Tíz ember helyett dolgozik, és méghozzá izgul is örökké. Attól tartok, maholnap összecsuklik.

De a szünetben, mintha semmi sem történt volna, Jenks járkel, mint rendesen és megelőzve Fogg kisasszonyt, forró teával várja a tantestületet. Az esetet az Üreg jelenlétében nem említette senki, sem aznap, sem máskor nem került szóba a tea melletti csevegésnél.

4

John mégis fel tudta kelteni a fiúk érdeklődését azzal, hogy a földrajz-órán elmesélte nekik, hogyan hajózta körül egy rombolón Egyiptom partjait. Ennyivel be sem érték, tovább kérdezgették, merre járt még, milyen hadműveletekben vett részt? John tehát nem tartotta magát az előírt anyaghoz, inkább elmondta, milyen volt a háborús világ a Földközi-tengeren. Gondolta, ez is ér annyit, mintha bármi mást magyarázna.

A lányokkal nem ment olyan könnyen a dolog. Minden látható ok nélkül, a legváratlanabb pillanatokban, egyszer csak kitör rajtuk a vihogás, vagy azzal zavarják a gondolatmenetét, hogy sustorognak egymás között. Ilyenkor abbahagyja a mondatot, megáll és vár, míg észbe nem kapnak, gúnyosan megköszöni, hogy voltak szívesek elhallgatni, és folytatja az elbeszélést. Ez a módszer meglehetősen bevált, csak akkor nem, ha dolgozatot írnak. Nincs több, csak egy-két megrögzött rendzavaró, és John eleinte nem is bosszankodott miattuk. Nagy csacsik, az biztos, de kedvesek, és éppen azért van olyan szükségük őrá, mert olyan csacsik.

Az igazgató azt a jelzőt alkalmazta rájuk, hogy „nehézfejűek", csakhogy így van ez legalább az osztály felével, mert legalább a fele jár-kel látszólag céltalanul a világban, csak él és nem emlékezik semmire. Ha olyasmit kérdez tőlük, amit már számtalanszor elmondott, felszegik gondterhelt fejüket, de egy mukkot se szólnak. Még annyi se telik ki tőlük, hogy kimondják: nem tudom! John ilyenkor türelmesen vár és igyekszik kisegíteni őket: kérdve kifejtő módszerrel segít, mint a rádióriporter, aki nagyképűen jutalmat oszt szájba rágott feleletekért.

A legjobban az döbbentette meg Johnt, hogy az osztálya nem tudja megtanulni, hogy kell leírni a legegyszerűbb szavakat. Azt már megszokta, hogy nem beszélnek helyesen, és többnyire mulattatja is, ha hallgatja őket. Legalább van bennük valami eredetiség, és nem beszélnek olyan öntelten finomkodva, mint sokan náluk a gimnáziumban, de nem is tetszelegnek a hibás beszédben, mert sejtelmük sincs róla, mi helyes, mi nem. Ha kijavítja a beszédüket, szabadkoznak azzal, hogy verést kapnának, ha otthon így beszélnének. De a legcsodálatosabb az, hogy miféle gondolatokat vetnek papírra. „Élettörténetem" címén, dolgozatában ezt írta egy gyerek:

„Az ugyvót hogy munkás eber montam is nektek Dougalba szok meni de nemjöt visza a fater"

Ír még vagy féloldalt, aztán a befejezés következik:

„Tempom vanot meg iskola és fiuknak de lányoknak mer igen Dougal ésén sokmindet tunék a Dougalról."

Így ír Dodd, az a jóképű gyerek ott az első sorban. Megkérdezte, nem magyarázná-e meg, amit írt; a fiú azonban szomorúan szemlélte művét a füzetben, de a világon semmi közelebbit nem tudott mondani.

Annál félreérthetetlenebb volt Norah Higgins, az osztálytársainál teltebb idomú süldőlány, aki nyers őszinteséggel fejezte ki magát. Dolgozatának tárgyát maga választotta és „Hogy töltöm a hétvégi pihenőmet" címmel négy tömör mondatban a következőkben foglalta össze tevékenységét:

„Szombaton délután kirakatokat nézek. Szombaton este moziba megyek. Vasárnap délután látogatóba megyek. Vasárnap este megyek a Főutcára."

John már régen észrevette, hogy Norah mindig utolsónak marad az osztályban, sőt egyszer-kétszer valami kifogással visszsza is jött, mikor már mindenki elment. John nem tudta mire vélni a dolgot. Egyszer a csitri távozóban visszaszólt:

— A haja nem valami rendes, tanár úr!

John meglepődve nézett rá, Norah pedig kifutott az ajtón. John az eset után többször észrevette, hogy tanítás alatt Norah még akkor is, ha körötte fecsegnek a lányok, a legnagyobb figyelemmel hallgatja. Mikor pedig John arra néz, a kislány szeme tágra nyílik, ajka elégedett félmosolyra húzódik, ez a félmosoly azonban legkevésbé sem a tanulságos előadást élvező tanítványra vall. Hiába fordul el John, a lányka nem veszi le róla a szemét, és bár ezentúl szándékosan nem néz arra, mégis jó ideig bosszantja a dolog.

Még jobban kihozta a sodrából egy cédula, amelyen Norah anyja a következőket közölte:

„Kérem, tanár úr, nézze el, ha Norah ma nem jól érzi magát, és engedje haza. Ez a megszokott rosszullét. Bizonyára érti, miről van szó."

John nagyon is jól tudta, miről van szó, de eddig egy pillanatra sem jutott volna eszébe, hogy azzal is foglalkozzék, vajon egyik-másik tanítványánál fennforog-e a „megszokott rosszullét", avagy sem. Tanácsot kért az Öregtől, és a probléma rögtön leegyszerűsödött.

— Nem tehetünk semmit — mondta — lehet, hogy valóban úgy van. De arra is kell gondolni, hogy akad, aki az ilyesmivel falhoz állítja az embert. Ha az anyjuk vásárolni akarja küldeni őket, vagy a gyerekre kell vigyázni otthon, ilyesmivel jönnek. De könnyen kideríti, ha visszalapoz az osztálykönyvben.

John szívesen vette a tanács első felét, a másodikat azonban eszeágában sem volt megfogadni.

A délelőtti tanítás mindig bibliaolvasással kezdődött. Jenks azt ajánlotta, hogy olvassanak fel egy részt, és közben magyarázza meg John a nehezen érthető verseket. E célra felszerelte a Vallástanítás Kézikönyvével, de John arra gondolt, hogy a feltétel nyilván a betű szerinti hit a Bibliában, és ezért nem akarta használni a kézikönyvet. Elhatározta, hogy inkább irodalmi, mint történeti értékű dokumentumként kezeli a Bibliát, ha meg ebből valami zavar kerekedik, azt rábízza a papra, hozza helyre ő a Vasárnapi Iskolán.

Az igazgató tanácsára Mózes halálával kezdte a tanítást. Megkérdezte az osztályt, megértették-e a felolvasást. Néma fejbólintás volt a válasz, de hasonló némasággal feleltek akkor is, mikor kérdezgetni kezdett a szövegből. Hiába erőlködött, nem tudta felkelteni a gyerekek érdeklődését és belátta,

hogy ez a feladat meghaladja az erejét: valami megfoghatatlan és át nem hidalható űr tátong a gyerekek képzeletvilága meg az Ótestamentum eseményei között.

Azt is megpróbálta John, hogy bizonyos párhuzamot keres a zsidók történetének alakjai és a mai élet hősei között; így talán élénkebb lesz az órája. Hiába, ez a fogás sem sikerült. Amikor kissé túlbuzgó fantáziával a pusztában bolyongó Mózest a sarkvidéken eltévedt Scott kapitányhoz hasonlította és beleesve saját vermébe, most már kénytelen volt tovább beszélni a tragikus expedícióról, mindössze egyetlen kérdés hangzott el:

— Minek tőtötte az időt, hogy ott mászkát összevissza?

Félretette hát az analógiákat és hagyta, hadd menjen minden a maga útján, csak itt-ott tett néhány megjegyzést, magyarázatot a szöveghez, amikor éppen jónak látta. Ennek aztán az lett a következménye, hogy Doris Hope fennhangon olvasta Józsué könyvét, amit John nem ismert, és egyszer csak eljutott a jerikói tömeges körülmetélési jelenethez, a gyerekeken azonban most sem látszott se kíváncsiság, se meglepetés; a felolvasó egyhangúan darált tovább!

Vajon ez az érdektelenség a reggeli istentisztelet eredménye-e, ösztönös ellenszenvnek, elődei, talán Dabbott tanárnő emelkedett bibliamagyarázatának köszönhető-e, avagy ama kegyes, de rendkívül kimerítő szentbeszédeknek, amelyek az ellenszenves és közutálatnak örvendő Vasárnapi Iskolán elhangzanak, azt már John nem tudta, de nem is igen volt rá ideje, hogy kiderítse.

5

Az első napon így foglalta össze az Üreg a jó tanítás titkát: — Sose feledkezzék meg róla, az órája akkor eredményes, ha négy dologhoz tartja magát: előkészítés, az új anyag átadása, az ismeretek kibővítése és a kikérdezés. De az is lehet — tette hozzá barátságosan — hogy ezek után még egy következik: a kétségbeesés.

Eddig úgy tapasztalta John, hogy sikerült a négy fődologhoz tartania magát, anélkül, hogy az ötödik is bekövetkeznék. Annyi bizonyos, hogy a lányok irodalmi érdeklődése valahogy egészen más, mint a fiúké. A lányok ásítoztak, sugdolóztak, mozogtak, mikor a „Greenmantle" című kalandregényből olvasott, de a Romeo és Júlia történetét nagy lelkesedéssel hallgatták.

E kisebb bosszúságokért bőven kárpótolták azok az órák, amikor érezte, hogy sikerült valamennyiükben bizonyos szunnyadó érdeklődést felébreszteni. Még jobban érezte, mikor váratlanul megcsillant a humor, és jöttek a képtelen kérdések, a jóindulatú megjegyzések, a félreértett magyarázatain alapuló furcsa feleletek, és hébe-hóba még a nehéz felfogású gyerekeknél is egy-egy merész ötlet. Amint John megígérte az osztályának, meg is engedte, hogy rajzórán hajót rajzoljanak. Csakhogy a Jenks-féle képanyagban nem talált mintát, és kénytelen volt maga rajzolni egyet a táblára. Bár a hajótest kissé különös, a távlat meg rossz volt, mégis azt hitte, megfelel majd a gyerekeknek. Körülnézett és észrevette, hogy Hoole még mindig nem rajzol, hanem tanácstalanul nézi a táblát.

— Mi a baj, Hoole? — kérdezte John.

A nebuló a fejét rázta, fogta a ceruzáját és dolgozni kez-

dett. Alig volt meg néhány vonás a rajzlapján, mikor újra felvetette a fejét és felkiáltott:

— A tanár úr ugye a haditengerészetnél szolgált?

John helyeselt, hogyne, ott!

— Nos — kérdezte a fiú — hát akkor hol látott ilyen hajót?

John nem tudta, mit válaszoljon, de nem is igen volt érdemes a fejét törnie, mert mindössze Harkness meg Kite fogta fel a tréfát, és Hoole hangjában is inkább meglepetést, mint gúnyt érzett. John örült, hogy a gyerek bízik a humorérzékében.

Pedig ilyesmit nem minden gyerek feltételez róla. Számtanórán észrevette, hogy Doris Hope Gladys Waddel haját ráncigálja; nem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék, s abban a pillanatban Margaret Bone rámutatott és meglepetésében felkiáltott:

— Né, mosolyog a tanár úr!

Pat Green meg, ugyancsak fennhangon, megjegyezte:

— Először csinát ilyet!

John megkérdezte, hát csakugyan olyan zord képpel járkál közöttük, mire a lányok kórusa visszazengte: igen, valóban nagyon szigorúan szokott rájuk nézni. Az az egy még vigasztalhatta Johnt, hogy elődjét, Riley tanár urat soha senki nem látta mosolyogni, és nagyon is rossz volt a gyerekekhez. Kénytelen volt azonban elzárkózni a további tréfálkozás elől, amikor Norah Higgins csak úgy egyszerűen kijelentette, hogy Riley tanító úron rögtön meglátszott, hogy egy „igazi ronda dög!"

John nemcsak a saját óráit találta érdekesnek, hanem az Öregnek egy-egy óráját is.

A gyerekeket csütörtök délután mindig Jenks vette át, ő tanította a természettant. Azt tanácsolta, hogy legalább eleinte, John is vegyen részt az órákon s akkor majd meglátja, milyen egyszerű ez az egész dolog.

Aznap éppen a színképről volt szó, és az Üreg felállította a készüléket, amely a fényt színeire bontja.

— Nincs ebben semmi nehézség — mondta az osztálynak, de hozzátett még valamit. John úgy érezte, ez tulajdonképpen neki szól: — Aki pedig nem tudja követni, legjobban teszi, ha sürgősen megvizsgáltatja az agyát.

A fiúk nagy érdeklődéssel állták körül az asztalt. Leeresztették a függönyöket, és az Üreg elkezdett pepecselni a prizmával. Lám, sorra megjelennek a színkép színei a vetítővásznon: ibolya, indigó, kék, zöld... és most egyszerre elmosódik a kép. Sehogy sem sikerül többé különválasztani a színeket. Az Üreg megigazítja a vásznat, helyes szögbe fordítja a prizmát meg a fényforrást mögötte, mégis homályos a kép. Odalép Johnhoz, és — egészen fölöslegesen — odasúgja, hogy valami még sincs rendben. Aztán, miközben Harkness és Shrubb gyakorlati tanácsokat adnak, a többi fiú meg reménykedve tekinget a vászonra, Jenks dühöng és izgul és sikertelenül bár, tovább igazgatja a készüléket.

Hirtelen kiegyenesedik, a vászonra tekint és felkiált:

— Most már jobb!

Aztán, mielőtt még más is megállapíthatná, mennyivel jobb, átrohan a termen, meggyújtja a villanyt és helyreparancsolja a társaságot. A gyerekek kissé megzavarodva ülnek vissza a padba.

Az Üreg szigorúan néz körül és kijelenti:

— Nos, most magatok is láthattátok a színképet, elég, ha ennyit tudtok róla. Vegyétek elő a füzetet és pontosan rajzoljátok le a készüléket.

Egyik reggel John újabb furcsaságot fedezett fel a Worrellben. A gyerekek sorra újságpapírba csavart csomaggal állítottak be az osztályba.

Nagy meglepetésére ételhulladék meg csont került elő a papirosból. A vidám kis Hatchett meg is mondta, mit jelent ez:

— Ma van Gubb tanár úr csontnapja!

John tovább érdeklődött.

— Van egy vén kutyája, annak köll, tanár úr — magyarázta a srác. — Nem teccik tudni róla? Valami baja van, oszt örökké eszik, mi meg minden szerdán be szokjuk hozni neki, ami így megmarad. Hisz teccik tudni, hogy van az a jegyekkel, hát nem hagyjuk éhen dögölni!

John rögtön sejtette, hogy más is rejlik a féltő gondoskodás mögött, és finoman megjegyezte:

— No de Gubb tanár úrnál mégiscsak könnyebb az élet, ha gondoskodtok a kutyájáról?

— Nem a, tanár úr! — felel a kis kópé. — De ha nem csinálnánk, még sokkal nehezebb volna.

6

Annyit már világosan látott John, hogy Gubb azért nem állhatja Harknesst, mert a fiú nem szokik le arról, hogy akkor is beszél, ha nem kérdezik.

Nem múlik el egyetlen óra sem anélkül — panaszkodott Gubb — hogy valami ostoba megjegyzést ne tenne, méghozzá mindig olyankor, mikor valami fontos dolgot csinálok. Erre aztán persze verés következik! Az a baja ennek a kölyöknek, hogy igen nagyra van magával. No de én letöröm a szarvát, még mielőtt innen kikerül! Kettőnk közül valamelyik alulmarad, de hogy az nem én leszek, annyi szent!

Bár John maga sem tudja, hányadán áll vele, elhatározza, hogy erről a dologról beszél a fiúval. És sokkal hamarabb sor került rá, mint gondolta!

Harkness meg Shrubb mindig tovább maradt az osztályban rendet csinálni. Egyszer, mikor már végeztek, Harkness odalépett a katedrához és tisztelettudóan várta, hogy John megszólítsa.

A tanár megkérdezte, van-e valami baj, és a fiú két könyökét az íróasztalra támasztva előrehajolt, közelről a szemébe nézett és izgatottan kérdezte:

— Volt a tanár úr hadifogságban?

— Nem voltam — felelt John vontatottan. — De miért kérdezed?

A fiú habozott egy pillanatig, aztán válaszolt:

— Mert a bátyám hadifogoly volt!

Lesütötte a szemét, de továbbra is az asztalra támaszkodott. Volt valami különös a modorában, ami óvatosságra intette Johnt.

— Hát, ez bizony baj — mondta gyöngéden. — Tudom jól, mi ez!

— Bizony, tanár úr. — A fiú elpirult és zavarba jött. Idegesen babrálta a tollat az íróasztalon. Felnézett megint, kereste a szavakat, aztán hirtelen kimondta:

— Nem is jött haza a bátyám.

Szeme megértést keresve mélyedt John tekintetébe, aztán elfordult megint.

John csendesen, mereven ült a helyén. A fiú szavai áttörték a válaszfalat kettőjük között. Milyen jelentős nap lett ez a mai, mennyire megtelt tartalommal. Egy másodperc alatt úgy eltűnt a formális kapcsolat tanár és tanítvány között, mintha soha nem is lett volna. Hát miért mondja neki ezt el a fiú? Miért támaszkodik az asztalára, miért éppen ma, péntek délután, egy egyhangú, unalmas tanítási nap után történt ez így? Ezt John nem tudta és eszeágában sem volt megkérdezni. A fiú szavai mélyre hatoltak emlékeibe, felkavarták régi szo-

morúságát, bánatát, múltban gyökerező érzéseit. Egy megjegyzés hangzott csupán el, de ez elegendő volt ahhoz, hogy felidézze a múltat. A fiú szavai John háborús éveinek mindennapos élményeit elevenítették fel.

És John nem tehetett mást, mint ugyancsak egyszerű szavakkal ennyit válaszolt:

— Sajnálom, nagyon sajnálom, hogy így történt, kegyetlen dolgokat művelt a háború, s ez bizony soha sincs rendben, mindig a legjobb emberek pusztulnak el.

Látta, hogy a fiú tovább szeretne beszélni, megkérdezte tehát. mi történt a bátyjával?

— Árkász volt — felelt Harkness — és Salernónál esett fogságba, onnan Németországba vitték.

Most már túlesett a nagy izgalmon, nem sütötte le a szemét, hanem könnyedén, szinte boldogan beszélt.

Shrubb mögötte ült ünnepélyes arccal, semmi meglepetést nem mutatva, sőt szemmelláthatóan örömmel, hogy a barátja elmondhatja a történetét.

— Eleinte havonta rendszeresen kaptunk hírt róla. Mindig megvártam a postát az iskola előtt, mikor jött a levél. És ha egy-két napot késett, mama már annyira kétségbeesett, hogy otthon kellett maradnom, nem hagyhattam egyedül. Aztán egyszer nem jött meg a levél, és mama szörnyen odavolt. Tudja, tanár úr, nekem nincs apám, és így még annál rosszabb. Vártunk, vártunk, de csak nem jött semmi. Aztán mama rászánta magát és írt a hadügyminisztériumba. Nem tudta, ér-e valamit, de írt. Aztán másnap hallottuk, hogy Harry meghalt. Hosszú ideig nem mondtak semmi többet.

John szavak után kutatott. Mit feleljen a fiúnak, mivel vigasztalja? Bölcs, bátorító szavakat keresett, de csak a régi, megszokott, elcsépelt szólamot ismételhette, ahogy háborúban fogadták az ilyesmit.

— Mintha már nagyon régen történt volna — kezdte — olyan volt, mint egy államköltségen rendezett kirándulás, de soha senki sem tudta, hová megy és visszatér-e valaha?

— A bátyám is így beszélt — mondta Harkness. — Amióta a tanár úr elmesélte, hogy Olaszországban szálltak partra, mindig el akartam ezt mondani, gondoltam, hátha ismerte a bátyámat?

— Nagyon jól tetted, hogy elmondtad — felelt John. És csakugyan örült is, hogy nem szakította félbe, hagyta a fiút beszélni. Harkness pedig, mint aki biztos abban, hogy szívesen meghallgatják, a családjáról beszélt, az anyjáról, aki küszködve tartja el őket. Elmondta, hogy reggel újságot hord ki, este pedig, négyszer hetenként, patikában dolgozik; és még azt is, hogy a háború elején kibombázták őket, és hajléktalanok lettek. Az apja ivott és reméli, John nem iszik, mert jól látta ő, mit művel az ital az emberrel. Bevallotta, hogy utálja az iskolát, és elég baj, hogy tizenöt éves koráig itt kell ülnie, pedig már kereshetne és haza adhatná a pénzt. Alig várja már, hogy kiszabaduljon innen és elmehessen asztalosinasnak. John érezte, most itt az alkalom, és félbeszakította a fiú elbeszélését.

— Szereted a kétkezi munkát? — kérdezte.

— Igen, tanár úr — felelt a fiú. — Jobban érdekel, mint akármi más. De egy héten csak egy délelőtt vagyunk műhelymunkán, és akkor is örökké baj van Gubb tanár úrral.

— Hát mért nem fértek meg egymással?

Harkness gondolkozott, mit válaszoljon. John arcát vizsgálgatta, aztán úgy döntött, hogy őszinte lehet:

— Mert egy vadállat! — felelte. — Csak azért mondom így, hogy finom legyek.

— Sajnálom, hogy így beszélsz, de tulajdonképpen mi a baj?

— Nincs semmi baj, ami engem illet, csak vele van baj, s lesz is mindig, amíg itt leszek.

— Na igen, tudom, hogy nem nagyon kedvel téged, de most tudni szeretném, miért van ez? És te biztosan nem vagy oka, hogy ennyire nem szível?

— Dehát nem szível az senkit — kiáltott a fiú. — Nem lehet annak a kedvére tenni. Már az is baj, ha csak lélegzik az ember, amikor ránéz, és már jön is a bottal! Tudom én nagyon jól, hogy én jobban izgatom, mint a többi, de mit tehetek róla, ha nem érti a tréfát!

— Miféle tréfáról beszélsz?

— Hát én egyszerűen torkig vagyok az ő beszédével. Amikor megmutatja, hogy kell valamit csinálni, rögtön rákezd a meséire, hogy milyen munkákat csinált, mielőtt idejött, menynyit keresett és aztán elkezd szidni bennünket, hogy nem tudunk semmit. Vagy pedig a nagy háborúról beszél, meg arról, hogy mások kaptak kitüntetést olyasmiért, amit tulajdonképpen ő vitt véghez. Mi pedig azt sem tudjuk, tréfál-e vagy sem, mert azt hisszük, nincs is annyi idős, nem is lehetett a háborúban. De az is baj, ha nem nevetünk, az meg még nagyobb, ha igen. Az ember már azt se tudja, mit csináljon. Akármit mondok, már nekemugrik.

— No jó, de hát mit szoktál mondani?

— Csak olyasmit, amit mindenki más tréfának venne. Csak egyetlenegyszer húztam fel állatian. Ez úgy volt, hogy Hatchett röhögött valamin, amit Gubb mondott, akkor rám mutatott és azt mondta az osztálynak:

— Ebben az osztályban elég egy bolond is!

Nem tudtam uralkodni magamon, a szeme közé néztem és megfeleltem neki:

— Úgy van, és én nagyon jól tudom, hogy ki az! Tudom, akkor megérdemeltem a verést, de akkor is ő kezdte, miért

nevez engem bolondnak. És méghozzá minden órát ugyanazzal az ócska maszlaggal fejez be:

— Mindenre megtanítottalak benneteket, amit tudok, ti meg mégsem tudtok semmit.

Én pedig ráfeleltem.

— Hát akkor megtarthatná a tudományát magának. — Persze ezért csúnyán megrakott.

John nem gondolta, hogy így áll a dolog, és most nem is talált megoldást. Hiábavaló lenne azt magyarázni Harknessnak, hogy értse meg Gubbot, másképp kell ezt megfogni.

— Meddig leszel még itt az iskolában? — kérdezte.

— Vagy kilenc hónapig még!

— És addig mindig hetenként egyszer háborúskodni akarsz Gub-bal?

— Ennek biztos így kell lenni, nincs mese!

— Én ebben nem vagyok annyira biztos. Benned több józan ész van, mint soknak a te korodban. Csaknem egy teljes esztendő áll még előtted és tőled függ, kellemes év lesz-e? Okosabb lenne, ha feltennéd magadban, valahogy kihúzod az időt Gubb-bal és nem hozod dühbe. Nem mondom, hogy könnyű dolog, de erős akarattal meg tudod csinálni!

— Nem csinálom! — A fiú indulatosan visszahúzódott az íróasztaltól és szenvedélyesen visszautasította John tanácsát.

— Sőt mi több, nem is tudnám megcsinálni! Rá se tudok nézni, ha csak látom, szeretném hasba rúgni! És legyen nyugodt, meg is teszem, bármi is történik velem!

Bal kezét John elé tette az asztalra:

— Ide nézzen!

Élénk vérvörös hurka futott végig a tenyerén.

— Ezt csinálta ma, mert nem álltam fel abban a pillanatban, amikor mondta. De nem én voltam az egyetlen, csak persze pikkel rám!

Shrubb elérkezettnek látta az időt, hogy ő is közbeszóljon:

— Igen, tanár úr, mindig kiszúr Harkness-szel, s mindig jobban megrakja, mint mást. Mindig rajta tartja a kést.

— Nem engedek neki! Soha, míg élek! — tört ki Harkness. — Gyűlölöm, és ezen nem lehet segíteni!

— Helyes! — felelt rá John megadással. — Velem is előfordult már ilyesmi, csakhogy ez nem jó dolog! Az emberekkel boldogulni kell valahogy. De — ne beszéljünk erről többet!

Harkness kiadta a dühét és szemmelláthatóan lecsillapodott. Shrubbra mutatott aztán és szelíd udvariassággal megszólalt:

— Mennünk kell már, tanár úr, dolgom van hat órakor, és még előbb meg is kell főznöm a vacsorát. Jóestét, tanár úr!

— Jóestét, fiúk! — búcsúzott John és még hozzátette: — Nem szólok semmit Gubb tanár úrnak, ne nyugtalankodj!

— Köszönöm, tanár úr — mondta Harkness mosolyogva — de azt hiszem, tudja ő nagyon jól, mit gondolok róla!

7

John aggasztotta ez a Harkness-ügy, de nem talált megoldást. Leküzdhetetlen kölcsönös ellenszenvről van itt szó. Ilyesmi minden iskolában előfordul, és megkeseríti mind a két fél életét. Iskolában talán még keservesebb dolog ez, mint másutt, mert mind a kettő kényre-kedvre ki van szolgáltatva a másiknak. A gyereknek talán még könnyebb, mert ha akarja, megjátszhatja a mártírt, vagy adhatja akár a hőst is. De a tanár kénytelen elviselni a megaláztatást, ami annál kínosabb, minél többen tudnak róla.

Céltalan dolog lenne beszélni erről Gubb-bal, a legokosabb,

amit tehet, ha a háttérből védi Harkness ügyét, mikor módja van rá. Annyit elért, hogy a fiú bizalommal közeledik hozzá, bár most sem tudja, mi indította erre.

A harmadik héten más problémákkal kellett szembenéznie, és ezek háttérbe szorították a Harkness-ügyet.

Az első vészjel akkor mutatkozott, mikor az igazgató kívánságára a tankerületi főigazgatóságnak kimutatást készített a növendékek életkoráról. A lányok között nagy izgalom támadt. Vitatkoztak, hangosan számoltak, kiabáltak, és Johntól várták a döntést. John végül kénytelen volt az osztálykönyvből kiírni a tanulók születési évét. Az osztállyal ezalatt írást gyakoroltatott, csakhogy a gyerekek sehogy sem maradtak csendben. Állandóan figyelmeztetni kellett őket, hogy ne mászkáljanak és ne kiabáljanak, végül felállt és dühösen rájuk kiáltott:

— Az isten szerelmére, maradjatok csöndben! Így nem lehet dolgozni!

Pár percre elhallgattak, de egy fiú vonalzóval elkezdte verni az asztalt, a többiek meg utána. John nagyot csapott az asztalra és rájuk förmedt:

— Nem könyörgök tovább, ha nem maradtok csendben, majd meglátjátok, mi következik. Nem lesz valami kellemes, az bizonyos!

Maga sem tudta, mit tenne, és nyilvánvalóan nem tudta az osztály sem, mert bár elcsendesedtek, Hoole széles vigyorral a szomszédjához, Spindlehursthöz fordult:

— Ne félj semmit, lefogadom, hogy csak beszél!

John szeretett volna odarohanni és megpofozni a kölyköt, de fékezte magát.

— Hallgass! — mordult rá. — Mert majd megmutatom neked, mit tudok!

Visszafordult az asztalához, de észrevette, hogy Kite meg Hoole összenéz és vigyorog.

— Úgy látom, nem értettétek meg, mit mondtam. Dolgom van nekem is, nektek is, és azt szeretném, hogy mindegyikünk tisztességesen végezze a magáét.

Szemmeltartotta Hoole-t; a fiú megszeppenve nyúlt a tolla után és írni kezdett.

Számtanóra következett. A gyerekek megint csak nem maradtak nyugton. Míg a könyveket osztották, John még nem szólt semmit, de mikor azután is tovább folyt a terefere, kijelentette, hogy ez az utolsó figyelmeztetés, most már csend legyen!

Az osztályt számtanórára csoportokra osztotta. Ma a második csoportban szorzást akart tanítani, egyjegyű szorzóval. Felírt egy számot a táblára és megmutatta, hogyan kell szorozni. Megismételte a magyarázatot, de Doris Hope, akinek a harmadik csoportban írásbeli munkán kellett volna dolgoznia, az asztalra csapta a tollát és felkiáltott:

— Torkig vagyok már, nem is csinálom tovább!

John nem vette tudomásul a közbeszólást, de mikor a kislány elkezdett előre-hátra hintázni a székén és közben még dúdolt is, rászólt, hogy maradjon veszteg.

— De megakadtam — felelt vissza — és nem is tudok semmit csinálni, míg a tanár úr nem segít!

— Helyes — válaszolt John — de várd meg szépen, míg ezt befejezem!

— De, tanár úr! — nyafogott Doris. — Ez nem jól van így, semmit se tudok csinálni! Miért nem tetszik nekem valami mást adni?

Most már Gladys Waddel is kiabálni kezdett:

— Én is megakadtam, tanár úr!

És még három kislány nyújtogatta a kezét, hasonló ürügygyel.

John habozott egy pillanatig: az állandó bajkeverők! Persze,

el akarják vonni a figyelmét, aztán a második csoport ezt rögtön kihasználja, és kész az általános cirkusz.

— Még nem érek rá — szólt fáradtan. — Várjatok egy pár percig, rögtön odamegyek!

Fecsegéssel, vihogással húzták az időt, míg John végre elkészült. Akkor Gladys Waddel azt panaszolta, hogy 221-et nem tud elosztani 15-tel. Doris Hope-nak pedig semmiképp se sikerült $9\frac{1}{4}$-ből $8\frac{3}{8}$-ot kivonni. John tudta, hogy már jó ideje foglalkoznak ilyesmivel, és megnézte a füzetüket: csakugyan számtalan hasonló példát kifogástalanul megoldottak.

— Úgy látom, meg se próbáltátok! — mondta nekik.

— Dehogynem! Próbáltam — kényeskedett Gladys Waddel — és igyekezett Dorris is!

— Én mindig igyekszem, tanár úr — dorombolt Doris.

— Hát mért ment azelőtt?

— Igen, de ez most más, tanár úr! — mentegetőzött Gladys. — Most már mindent összekavartam.

— Nézd ezeket a számokat... — John nem folytatta, mert ebben a pillanatban Beryl Stubbins leverte az asztalról Evelyn Baker táskáját, a tartalma pedig, az osztály nagy derültsége közepette, szanaszét gurult a földön. Evelyn törékeny kislány volt, bár írni-olvasni nem tudott, mégis kétségbeesett erőfeszítéssel igyekezett a tanítás menetét követni. John most nem tudta, véletlen volt-e ez a baleset, vagy pedig azért sodorta le a csitri a táskát, hogy neki meg Evelynnek kellemetlenkedjék vele. Nem hagyhatta hát szó nélkül a dolgot.

— Erre meg mi szükség volt? — kérdezte.

— Nem tehetek róla — mondta a kislány — éppen csak fölemeltem a kezemet, és már puffant!

— Kis ártatlan! — csúfolódott Hatchett.

— Mi van a karoddal? — vihogott Kite.

— De nem tehet róla! — mentegették kórusban a lányok.

— Csönd! — kiáltott John. — Mindegy, ki tehet róla, összeszedni a könyveket, és többé ilyesmi ne forduljon elő!

Folytatta a munkáját, de mikor feltekintett, észrevette, hogy Hoole bicskával faragja az asztalt.

— Tedd el azt a bicskát! — szólt rá.

A srác tovább farigcsált. A gyerekek Hoole-t nézték és röhögtek.

— Hoole!

— Igen, tanár úr! — szólt a fiú és csendesen zsebre tette a bicskát.

— Igenis, neked szólok! — kiáltott John. És megint elfutotta a méreg. — Mi a fenét csinálsz ott?

Erre a kitörésre néhány gyerek nevetni kezdett, meg kiáltoztak.

— Nahát! Miféle szavak! — méltatlankodtak a lányok. De John nem vette tréfára a dolgot.

— Ha még egyszer meglátom, hogy ilyesmit csinálsz — fordult a fiúhoz — meglátod, abból nagy baj lesz!

John elfordult, de ebben a pillanatban fütyült valaki valahol az első sorokban. Körülnézett, kétségtelen, csak Hoole lehetett. Az osztály abbahagyja a munkát és felváltva Hoole-t meg a tanárt nézi feszült várakozással, hogy mi lesz most? Nemcsak az a baj, hogy Hoole fütyült, hanem, amit éppen fütyült. Nem slágert, nem is valami egyszerű magakomponálta dallamot, hanem egy közismert dicséret néhány taktusát, amelyet a Vasárnapi Iskolán meg az Üdvhadseregben gyakorta énekelnek, sőt a reggeli istentiszteleten is. Merészen választotta meg erre az alkalomra a *Miért csüggednék félve én a bajban* egyszerű dallamát.

Nem fütyült hangosan, de mégis mindenki hallhatta, és elég magabiztosan ahhoz, hogy John dühbe guruljon. Nem tudta, mihez fogjon? Most többfélét cselekedhetne: kiküldhetné

a kölyköt a teremből (semmi értelme, még örülne is neki). Kiállíthatná a padból (gyerekes dolog, és biztosan még mókázna is). Mi lenne, ha ő is ugyanezt fütyülné! (Lehetetlen, nincs olyan hangulatban, no meg hol marad a megtorlás?) Vagy pedig, mert a fiú még mindig fütyült — már meg is tette — felháborodásában odarohan a kölyökhöz és alaposan kupán vágja! Hoole megdöbbenve és ijedten, a fiúk komoran merednek maguk elé, a lányoknak eláll a lélegzete. Rövid feszült csend következik. Ezt Stake töri meg, odasúgja a szomszédjának:

— Ezt mégsem kellett volna!

Helyénvalóbbat is mondhatott volna, mert John most már nem hátrálhat meg. Gyorsan odalép Stake-hez és a hajába markol. Alaposan megrázza és most már nemcsak hozzá, hanem az egész osztályhoz beszél:

— Sok olyan dolog van, amit nem kell, sőt senkinek sem szabad csinálni! Például, nem kell ostoba megjegyzéseket tenni, nem kell fütyülni az osztályban, és nem lehet semmibe venni a figyelmeztetést!

Elengedi a gyerek haját és a padsorok elé lép. A gyerekek feszülten figyelik a mozdulatait.

— Most pedig figyeljetek ide — kezdte. — Nem tudom, mi történt veletek ma? De egyik-másik kereste a bajt. Nos, most már elég volt! Vége legyen ennek, nem tűröm tovább! Már tudhatjátok, mit szeretek és mit nem! Megértem a tréfát, hiszen ezt már mondtam, de nem tűröm, hogy valaki állandóan marháskodjon. Azt is elhiszem, hogy valaki unja a számtant, néha unom magam is, csakhogy a feladatot el kell végezni, és ez nagyon jól van így. Nem kívánok tőletek lehetetlent, bizonyára nem könnyű csoportokban dolgozni, de egyszerre valamennyiőtökkel nem foglalkozhatom. Én sem vagyok varázsló, és nektek sokkal nehezebb lenne, ha mindnyájatokkal

egyszerre ugyanazt végeztetném. Nem is kívánok tőletek mást, csak hogy maradjatok nyugton, míg foglalkozhatom veletek!

Nem is volt már aznap semmi baj.

John meglepődött, hogy az óra végén Hoole anélkül, hogy felszólította volna, odavitte a füzetét osztályzásra. Rendszerint a fiú két példát szokott megoldani, de azt is rosszul. Most négyet mutatott be és készséggel fogadta John javításait.

Később, mikor tejosztás után a gyerekek kimentek az osztályból, John magához intette a fiút.

— Nagyon felbosszantottál ma — szólt hozzá. — Tudod, ugye?

— Sajnálom, tanár úr — felelt Hoole — nem szándékosan tettem.

— Na, jól van — mondta John. Tetszett neki a fiú egyenessége, hogy belátja a hibáját. Tudta, hogy a gyerek valóban nem gondolta meg, mit tesz, csak egyszerűen szembeszállt az iskolai fegyelemmel. De azt is tudta, hogy a fiú őt még mindig zsarnoknak tartja, született ellenségnek, aki csak arra jó, hogy üssék, rúgják, ahol érik. Ez él benne, ezt még nem tudta kitörölni belőle.

— Nem valami nagyon szereted a számtant, ugye? — kérdezte.

— Nem, tanár úr, sohasem bírtam megbirkózni vele.

— Jól van, amíg azt látom, hogy igyekszel, addig nincs baj! — Felkelt az íróasztaltól és az első pad tetejére ült. Maga mellé intette a fiút és közvetlenül, bátorítón szólt hozzá, türelmetlenül várva a gyerek válaszát:

— Nagyon jól tudod, hogy nehéz dolgom van ezzel az osztállyal. De még sokkal nehezebb, ha akad, aki nem hajlandó segíteni nekem. Te nagyon rendes gyereknek látszol, és azt szeretném, ha velem lennél, nem pedig ellenem!

— Nem vagyok én a tanár úr ellen! — tiltakozott a gyerek.

— Csak azt hiszed, hogy nem vagy! De egyszer csak eszedbe jut, felállsz és keresztülmész a termen, hogy beszélgess Spindlehursttel, vagy hogy egy kicsit mókázz a lányokkal. Akkor aztán elkezdődik a rendetlenkedés, ugye?

— Igen, tanár úr.

— Nos, arra kérlek, ne csináld ezt! Nem szeretnék folyton ordítani veled. Az ilyesmi nem kedvemre való. És ha nem akarsz együttműködni velem, tudod nagyon jól, abból csak baj lehet!

— Igen, tanár úr.

John rámosolygott.

— Nos, mi lenne, ha megpróbálnád és inkább segítenél nekem?

A fiú nem mosolygott vissza. Láthatólag meg volt lepve és nem tudta, mit tegyen.

— Megpróbálom, tanár úr.

— Helyes. Majd meglátjuk, sikerül-e?

Kezét a gyerek vállára tette és megindult vele az ajtó felé.

— Most már rád bízom a dolgot!

Teázás közben elmondta az esetet az igazgatónak, de amint kimondta, már meg is bánta.

— Éppen egy jómadarat fogott ki — mondta az Üreg. — Hoole mindig nyakig benne van az ilyesmiben!

— Nem lehet azzal másképp boldogulni — szólt közbe Gubb — kiadós verés kell neki, azt legalább megérti, mást úgyse!

— Még azt se mindig — mondta az Üreg.

Megszólalt a csengő, és John elindult vissza az osztályba, de Jenks visszahívta:

— Nem akartam a többiek előtt szóvá tenni — figyelmeztette — de fejbe ütni sohasem szabad gyereket. Akárhol, csak a fején nem! Az ember nem tudhatja, de abból baj lehet. Lehet valami a fejével, nem is szólva arról, hogy mi van belül.

Baj lehet a fültővel vagy kelés a nyakon, de ha nincs, akkor is hozhatnak orvosi bizonyítványt, hogy történt valami.

John később gondolkozott a dolgon, és nagyon bántotta, amit tett. Ha csakugyan baj történt volna a fiú fejével? És ha kórházba vitték volna, még rendőrség, bíróság elé is kerülne az ügy, a vasárnapi lapok pecsenyét sütnének belőle. Az lenne csak szép dolog és méghozzá, micsoda ellentmondás! Hát így végződnek az ő ragyogó tervei! Idejut minden jó szándéka? Ez lesz belőle, éppen őbelőle, aki azt hitte, hogy megérti az ifjúságot, és sikerült is bejutnia az ő világukba!

Jól emlékszik, maga is kapott a fejére az iskolában. Álmában sem jutott volna eszébe bíróság elé citálni a tanárait. Annyit tudott csak, hogy bármikor felpofozhatják. Egy ostoba válasz, egy lassú mozdulat vagy nem helyénvaló megjegyzés és püff, még észbe sem kapott az ember, máris csípős, égő fájdalmat érzett a füle táján, sajgott a kobakja. Jól emlékezett a várakozás pillanataira is, mikor azt sem tudta, melyik oldalról kapja az ütést, védekezésül odatartotta a karját, mikor a tanító cselezett az ütéssel, gyorsan emelte a másikat, némelykor még idejében, de sokszor már későn. Miért borzasztóbb dolog, ha a fején ütik meg a gyereket, mint ha elnáspángolják? És éppen az, aki már annyi erőszakoskodást látott, miért idegenkedik annyira ettől? Annyira helytelen ez? És miért az? Helytelen bizony, valóban az! Szabad megverni valakit, aki nem védekezhet? Szabad-e nekimenni, megalázni az élő testet, megcsonkítani, végignézni, hogy reszket a félelemtől, hallani a jajgatását, amikor lecsap rá az ütés? Szabad-e szembenállni egy szűkölő gyermekkel, mint a könyörtelen isteni igazságszolgáltatás maga? Szabad-e szétzúzni a bizalmat, szétszakítani kötelékeket, félelmet és gyűlöletet kelteni? Mindezt nem szabad! De legkevésbé szabad ilyesmit tenni önmaga miatt, megalázni magát, kegyetlenné, embertelenné válni!

És mégis megütötte Hoole-t, biztosan fájdalmat is okozott neki. Meg is félemlítette. Abban a pillanatban nem érezte, hogy ezt nem szabad. Rákényszerítették, amit tett, és nem szégyellte magát, amiért megtette, tehát helyesen cselekedett!

Jól tette-e valóban? Nem kellett volna még türelmesebbnek lenni, fékezni az indulatát? Hiába, ő nem az az ember, nem tűr el többet! Hagyja magát tönkretenni az osztályától? Ott van Bickerstaff. Micsoda elrettentő példa! Nem. Ő szelíd lesz és megértő, de nem tűri, hogy visszaéljenek a jóságával. Nem lesz szenvedő Krisztus, csak azért, mert sajnálja a gyerekeket! Segít rajtuk, többet elvisel, mint mások, de nem hagyja, hogy bolondot csináljanak belőle, sem azt, hogy tönkretegyék.

De az erőszakoskodásból elég volt! Más módszereket kell találnia. Hamarabb fel kell ismernie a veszélyt, tudnia kell, mikor engedhet, mikor lehet keményebb, mikor figyeljen jobban, hogy kitérő válasszal meghátrálhasson. És meg kell találnia a szelíd hangot. Még nem vert gyökeret és túl gyorsan akart előrehaladni! Többet kell eltűrnie és megértőbbnek lennie. Ha több bizalommal fordulnak feléje, akkor jön az ő ideje, akkor dolgozhat majd úgy, ahogy szeretne. De ez sokkal messzebb volt még, mint gondolta!

8

John tanvázlatot készített olyasféleképpen, ahogy Alcock tanárnő ajánlotta. Nagy-Britannia külkereskedelmi kivitelével akart foglalkozni, elmondani, hogyan jut el egy autó a dougali gyárból a külföldi piacokra. Az igazgató egyetértett vele abban, hogy ez biztosan érdekli majd az osztályt.

— Természetesen — tette hozzá — nem kell azt hinnie, hogy ez nagyon sokat jelent. — Aztán még figyelmeztette Johnt, hogy ha valóban le akarja kötni az emlékezetüket, nem tehet mást: be kell vágatnia az ő földrajzi táblázatait.

Ezek a hatalmas betűkkel nyomtatott táblázatok ábécé sorrendben tüntették fel a Brit-Szigetek kikötőit és hegységeit.

— Ennél egyszerűbb dolog nincs a világon! — magyarázta az Üreg. — Felakasztja a táblázatot, és addig mondatja velük sorban a neveket, míg betéve nem tudják! Ez éppen olyan, mint verset tanítani, és igen sok munkától megmenekül ezzel. Én hosszú éveken át alkalmaztam ezt a módszert.

John készségesen elfogadta a táblázatokat, de hanyagul eldugta őket a földrajz-szekrény mélyére, a rongyos könyvek mellé, és elhatározta, hogy sohasem veszi elő.

A legtöbb fiú csakugyan szemmelláthatóan érdeklődött a téma iránt, de egy-kettő gyakran félbeszakította, a lányok közül pedig jóformán senki sem figyelt oda. Hiába kért csendet, nem boldogult, végre eszébe jutottak a táblázatok. Morgás és méltatlankodás közepette felakasztott egyet a táblára.

Húsz percig nem tett mást, mint újra meg újra hangosan ismételtette ötven angol hegység nevét. Azon tűnődött, vajon a gyerekek is annyira kimerültek-e ebben az egyhangú fölsorolásban, mint jómaga?

Az igazgató arra kérte fel Johnt, hogy egymás után két napon kísérje ki a fiúkat a játszótérre futballozni, harminckilenc fiút Pondné meg Bickerstaff osztályából. A Fő-utcán kellett végigmenniök a nyilvános játszótérig.

A fiúk semmiképpen sem akartak rendes sorban menni. Volt, aki megállt a kirakatok előtt, aztán előrerohant, egy csomó fiú meg az úttesten mászkált; válogatott jelzőket kiáltoztak a motorosokra, azok pedig csak saját testi épségük kockáztatásával kerülték el, hogy el ne gázolják a kamaszokat. John hiába kö-

nyörgött, nem maradtak együtt; az útjelzéseknél akadályozták a forgalmat, percekig tartott, míg eldöntötték, hajlandók-e végre átmenni a túlsó oldalra, vagy sem.

A legtöbbnek sem futballcipője, sem sportöltözéke nem volt. A rendes ruhájukban játszottak, sok még a kabátját, sőt a nyakkendőjét sem volt hajlandó letenni. Az egyik kamasz azon jajgat, hogy hideg van és csak nagy nehezen sikerül meggyőzni arról, hogy felöltözve nem lehet játszani. Van, aki fürdőpapucsban akar játszani, bár a cipőben játszó fiúk rúgásai észre téríthették volna, és a ruhájának sem nagyon válik előnyére, hogy belefekszik a sárba.

A játékban is különbözőképpen vesznek részt. Nagyon kevés ügyes játékos van köztük, és több mint a felét az egész ügy csöppet sem érdekli. És még ez a jobbik eset, mert ezek legalább nem fokozták a zűrzavart. A buzgóbbja mindig a labda után lohol, de sok csak egy helyben áll, és ha útjába kerül, tessék-lássék rúg egyet, de az már nem nagyon érdekli, hová repül. Néhány gyerek hűségesen mindig az erősebb játékosok nyomában futkos, de arra gondosan ügyel, hogy sem a labdával, sem a játékosokkal semmiféle testi érintkezésbe ne kerüljön. Egy csapat meg ordítozik, üvöltözik és tanácsot osztogat, de eszeágában sincs részt venni a játékban. A játékosok megunják és sárral kezdik dobálni egymást. Felhangzik egy-egy jajgatás vagy káromkodás is, mikor valakinek belerúgnak a sípcsontjába, vagy fellökik a lassan mozgó csatárt és keresztülrohannak rajta a nagy tülekedésben.

John hátranéz és észreveszi, hogy öt-hat kamasz kergeti egymást a kapufa körül, két másik pedig a pálya bejárata felé lopakodik. Belefúj a sípjába, de még mielőtt abbamaradna a játék, valaki a partvonalon túl rúgja a labdát, amely a pálya mögött a folyóba repül. Vész- és diadalordítás közepette rohannak a fiúk a labdát menteni.

John visszahívja a lógni készülőket és megszervezi a mentést. Az ár gyorsan sodorja lefelé a labdát, de a fiúk úgy látszik, már tudják, mit kell ilyenkor tenni, mert azonnal ágakat törnek a partmenti fákról és elhelyezkednek a pálya végén a töltésnél. Az egyik fiú lecsúszik a töltésen és hajszálon múlik, hogy egy másikat magával nem ránt, de így legalább nem merül mélyen a vízbe. Hatalmas éljenzés fogadja a labdát, csakhogy egy ugrifüles nagy szelesen kirúgja a másik kezéből, vissza a folyóba.

A második mentés után John felsorakoztatta a fiúkat a kapufa előtt és néhány szót szólt hozzájuk.

Lehetetlen valamennyi fiút a csapatba beosztani, ezért azt tanácsolta, hogy mindenki tartózkodjon a pálya egy bizonyos részén és kapcsolódjon be a játékba, amikor a labda odaér. Összeszidta azokat, akik semmiképpen nem akartak játszani, de a gyerekek egyre jobban panaszkodtak, hogy fáznak és nem szeretnek futballozni. John szívesen elfogadta ezt a kifogást, mert legalább egy csomó fiút leküldhet a pályáról. Kilencnek azt mondja, hogy szaladgáljanak föl-alá a partvonalon kívül, míg haza nem mennek.

Újra kezdődik a játék, de John rögtön látja, hogy ez rossz intézkedés volt. A társaság a vonalon kívül sárral kezdi dobálni egymást, és mikor ezt megunják, az üvegházat veszik célba a folyó túlsó partján. John a sípjába fúj és megfenyegeti a fiúkat, hogy aki nem tér vissza a pályára, azt másnap az igazgatóhoz küldi. Az egyik azzal jön, hogy levált a cipője talpa, a másik, egy alacsony, kemény arcvonású kölyök, Gurney, aki már az előbb is lógni próbált, kijelenti, hogy utálja a futballt és nem hajlandó játszani. John az egyik gyereket a partvonalra állítja, de Gurneyt visszaparancsolja a pályára. A fiú nem engedelmeskedik.

— Maga nem kényszeríthet engem! — mondta,

Szikár, sovány gyerek, és úgy látszott, testileg nincs vele semmi baj, de John szinte hallja az Üreget: szellemileg persze, az már más!

A fiúk, hiába figyelmezteti őket John, megint csak sárral dobálóznak. John unja már valamennyiüket, torkig van a futballal, a kényszerjátékkal, hisz ez neki sem kedvérevaló; torkig van az örökös kergetéssel, fütyüléssel, kiabálással és harminckilenc szófogadatlan, haszontalan kölyök terelgetésével, akiken meglátszik, hogy elhatározásuk hajthatatlan és könyörtelen: őt állítják gyerekes dühük, tudatlanságuk és megvetésük céltáblájául.

— Van valami különös okod rá, hogy nem akarsz játszani? — kérdezte Gurneyt.

— Egyszerűen nem akarok és kész, és hazamegyek, ha megpróbál kényszeríteni.

John érzi, hogy elhagyja az önuralma. Odalép a kölyökhöz, átfogja a derekát, fölemeli és visszaviszi a pályára. A srác üvölt.

— Engedjen el, maga disznó! És mégsem fog kényszeríteni, hogy játsszam! — És belerúg John sípcsontjába. John mégsem enged. Odaállítja Gurneyt a kapufa mellé, jól megrázza a vállánál fogva és ráordít:

— Játszol vagy nem játszol, itt fogsz állni! És ha azt látom, hogy elmászkálsz, holnap reggel az igazgató elé mész!

Kedvetlenül indította meg újra a játékot. Kétségtelenül volt némi hatása, ahogy Gurney-vel elbánt, mert az ordítozás és a dobálózás megszűnt. De amikor a túlsó kapufa felé nézett, megdöbbenve látta, hogy Gurney otthagyja a pályát és hazafelé indul.

Dühösen fújt a sípjába.

— Azonnal gyere vissza! — kiáltotta.

A fiú visszafordult, ránézett és futni kezdett.

„Ha utána futok, két percen belül elcsípem — gondolta John — megfogni a gyereket, éppolyan egyszerű, mint addig verni az ostoba fejét, míg kegyelemért nem könyörög. No de hogy tetszene ez neked, John, és mit szólnának hozzá a többiek? Micsoda nagy zrí lenne ez, hogy sikerült kihozni a sodrából a tanárt, az őrjöngésig feldühíteni, amíg zihálva fut egy kölyök után és látni, mekkora bolondot csinál magából! Csakhogy ebből nem esztek! Nem sétálok be az otromba csapdátokba!"

Újra belefújt a sípjába.

— Gurney! — kiáltott utána. — Utoljára mondom, ha nem jössz vissza azonnal, meglátod, abból baj lesz!

A fiú megint visszafordul és szemtelenül odakiáltja:

— Várj csak, szólok a papámnak, majd idejön és szétveri a pofádat!

John elfordul. Már nem irányítja a játékot, hanem kedvetlenül szaladgál fel-alá a pályán. Mikor az utolsó füttyjel felhangzik, a legtöbb gyerek lefut a pályáról és megindul a kapu felé, de egy-kettő tovább játszik, bár a tanár számtalanszor kérte őket, hogy adják már oda a labdát, mert vissza akarja vinni az iskolába. Végre mégis megelégelték a dolgot. Az egyik egy tócsába rúgta a labdát a pálya közepén, aztán elszelelt. John visszaparancsolta, de már nem törődött vele, szót fogad-e vagy sem?

Végre megszabadul és hazamehet ő is a lakására.

Se kedve, se ereje nem volt hozzá, hogy derűsebbé tegye a szobáját, fázósan ült, nézte a kihűlt hamut, a takarítatlan kandallóban. Szobája a dougali vasútállomásra néz, át- meg áthatja a teherforgalom förtelmes zaja meg füstje. Házigazdája ócska holmival kereskedik, és a szobát eladhatatlan limlommal rendezte be. A csúf székek rozzantak, a pamlag bőr áthuzata rongyos, csupaszon meredezik előre a két karfa, néhol a ló-

szőr is kilóg. Az ablakon a poros, kifakult, zöld függöny túlságosan kicsi ugyan, de csodálatosan beleillik az egész szoba hangulatába.

John azért választotta ezt a lakást, mert olcsó és kényelmes, s amikor beköltözött, még mulattatta is ez a kelléktár. Eleinte azt gondolta, hogy helyrehozatja és megjavíttatja majd ezt a holmit és azt hitte, kellemes, otthonos környezetet teremt, de ma keserű megelégedéssel tölti el, hogy körülötte minden olyan, amilyen.

Aznap este nem ment sehova, csak üldögélt a vigasztalan kandallóráes előtt; cigarettázott, olvasni próbált és igyekezett nem gondolni arra, milyen problémákkal kell még szembenéznie.

9

Másnap reggel arra kérte az igazgatót, hogy másként foglalkoztassa azokat a fiúkat, akik nem akarnak futballozni. Csakhogy nem volt szabad tanár, és — mondta az Üreg — ha a fiúk magukra maradnak az osztályban, négy órára minden romhalmaz lesz körülöttük.

John megemlítette a Gurney-esetet, de elhallgatta, hogy a fiú átkozódott. Nyilván ilyen beszédhez szokott otthon, és bizony John maga is közel állt a káromkodáshoz.

Az Üreg, mikor meghallotta, kiről van szó, összeszorította az ajkát, nagyot ütött az asztalra, aztán megszólalt:

— Ha ez a fiú bármi zavart csinál, azonnal küldje hozzám!

— Mi baj van ezzel a gyerekkel? — kérdezte John.

— Nehéz eset — mondta az Üreg. — Mondhatnám úgy is, hogy a legsúlyosabb eset ebben az egész bandában!

— Mi van vele tulajdonképpen?

— Nem fenyegetőzött az apjával?

— De megfenyegetett!

— Helyes, akkor behívatom ma délelőtt. Az elődjét is megfenyegette, sőt egyszer engem is! Elég volt, ennek véget kell vetni!

— Mutatkozott már itt az apja?

— Azt mégsem meri! Mellesleg nem valami gyakran tartózkodik otthon. Többet van börtönben, mint szabadon. És attól tartok, ez lesz az ifjabb Gurney sorsa is, ha meg nem állítjuk. A Gyermekbíróságnak már volt vele dolga. A kedves pajtásával, Hatchett-tel együtt, a maga osztályából. Betörtek egy trafikba. Megúszták volna, ha nem csípjük őket dohányzáson az iskolai vécében. Azt hittük, hogy az öreg Gurney vitte rá őket, csakhogy az éppen bent volt akkor. Hatchett legalább mindent beismert — ő egész más eset persze, nem tehet róla. Mindenesetre jelentettem a dolgot a rendőrségnek. Kétezer cigarettát találtak Gurney szenespincéjében.

— Gyakran előfordul itt ilyesmi? — kérdezte John.

— Van ilyen eset több is — mondta az öreg. — Ott van például Angell a maga osztályából, legközelebb ő kerül a bíróság elé. Nála is ez a baj. Rossz anyag és rothadt környezet. Senki se törődik vele, otthon van-e éjszaka, vagy sem. Aztán a másik jómadár, az a Kite! Olyan, mintha kettőig se tudna számolni! Ott is bajok vannak otthon. Amint kinyitja a száját, rögtön kirúgják hazulról. A mostohaapja nem foglalkozik vele. Majdnem minden este láthatja az ember, ott lófrál a biliárd-termek körül. Sajnos, a lányok sem sokkal jobbak. Jó lesz, ha szemmel tartja Norah Higginst. Már többször is vádolták lopással, de van vele még más baj is. Örökké férfiakon jár az esze, különösen az amerikaiakra bukik. Kilenc óra körül csodára kikenve-fenve láttam sétafikálni a Plaza körül. Pedig

ő jó családból való. De ha az anyja nem bír vele, isten tudja, tehetünk-e valamit!

— Nem is gondoltam, hogy így állunk — mondta John.

— Még ennél is rosszabbul, majd meglátja. Nekem elhiheti, Sanders tanár úr, itt ezermesternek kell lenni, a tanítás még a legkisebb feladat. A mi iskolánk javítóintézet, őrültekháza meg egy állatsereglet keveréke. Mesélhetnek nekem, amennyit akarnak a Városi Tanácsban, meg a tanügyi értekezleteken a modern gyermek lelkének fejlesztéséről. A világnak erre a zugára mindaz nem áll! Huszonkilenc éve istápolom ezt a lelket, de most már elhiheti, ezeknek ilyesmijük nincs is. Persze nem minden iskolában van így. A maguk gimnáziumaiban, technikumaiban és reform-iskoláiban — én ugyan nem tudom, hogy mit reformálnak ott — más a helyzet. De ilyenfajta iskolában, mint a miénk és ilyen környéken az iskolák ötven százalékában semmi közünk a lélekhez. Legfeljebb ösztönökhöz, abból is a rosszfajtákhoz, sok esetben állati ösztönökhöz. Ha a legelemibb emberi viselkedésre meg tudja őket tanítani, és még hozzá írni-olvasni is, akkor óriási eredményt ért el! De nem hiszem, hogy a legtöbbnél ennyit is elérhetne. És őszintén szólva még azt se tudom, hogy nagyon sok hasznát vennék-e.

— Képesítési bizonyítványt nem adunk?

Egy pillanatra elhallgatott az Üreg. Szomorúan mosolygott, hunyorgott, aztán válaszolt:

— Néha sikerül néhány tanítványt technikumba bejuttatni, de a mi bizonyítványunk nem képesít felsőbb iskolára. Középiskolának neveznek bennünket, de akárhogyis nézzük, nem más ez, mint elemi iskola, sőt még annál is elemibb. De ne sokat törje a fejét a bizonyítványokon, Sanders tanár úr, van annál nagyobb baj is! Élvezze a hétvégi pihenőt, gondoljon a szabadságára s legokosabb, ha nem törődik semmivel, csak az egészségével, és él egyik napról a másikra!

Akkoriban John kezdte megkedvelni az igazgatót. Látta, hogy egyenes, őszinte ember, bár őszinteségének megnyilvánulásai nem mindig voltak inyére. Tetszett neki az Üreg fanyar cinizmusa és az a keserű humor, amivel minden nehézséget elvisel.

John szó nélkül hallgatta végig, amikor az Üreg kérdőre vonta Gurneyt a délutáni viselkedése miatt. Részvétlenül nézte azt is, hogy verést kapott. Valamit kellett vele tenni és jobb, hogy Jenks megszabadította ettől a feladattól.

A késő délelőtti órákban Murry osztályában olvasás-órán kellett felügyelnie. Nem tanított semmit, csak ült bent az osztályban és foglalkozhatott a saját dolgával. Dolgozatjavításra akarta felhasználni az időt.

Tizennégy-tizenöt éves fiúk voltak ebben az osztályban. Rövidesen kikerülnek az iskolából és most már, mintha tűkön ülnének, olyanok. Nem törődnek semmi mással, csak, ahogy ők mondják: „klasszul agyonütni az időt!"

Az olvasás-óra erre éppen kapóra jött! Mikor azt látták, hogy John mással foglalkozik, csoportokra szakadtak és detektívregényt olvastak, kártyáztak, vagy beszélgettek. Az egyik fiú megkérdezte, nem dolgozhatna-e a repülőgép-modelljén? John készségesen beleegyezett. Rosszul tette, mert az osztály nagy része azt arra használta fel, hogy papírból repülőgépet csináljon. Ezekkel dobálóztak keresztül-kasul az osztályon és diadalüvöltéssel jutalmazták, ha egy „gép" a mennyezetet érte. John egy fél óra alatt mindössze négy füzet javításával végzett. Arra figyelt fel, hogy a kártyázók között hangos veszekedés tör ki. Haragosan szólt az osztályra, hogy maradjanak csendben.

— Most már egy szót sem szólhattok az óra végéig — parancsolt rájuk.

Tíz perc múltán úgy gondolta, folytathatja a munkáját. Egy-

re több suttogás hangzott az osztály mélyéről. Egyre hangosabban sustorognak, közben egy-egy röhögés, vihogás hallatszott, nem lehetett kétsége afelől, hogy ez mit jelent! Két fiú kigombolkozott és az osztály döntésére bízta, hogy a természet melyikükkel bánt adakozóbban.

John mereven a füzetre szegezte tekintetét. Nem mert felnézni, míg el nem döntötte, mit tegyen, vagy egyáltalán tegyen-e valamit? Eszébe jutottak az Üreg megjegyzései az iskolán kívüli teendőkről. Kutatott az emlékei között, mi történt hasonló esetekben az ő gyerekkorában! A nemrégiben olvasott lélektani könyvekre gondolt, aztán minden logikát félretéve, azt latolgatta, mit tenne most Dabbott tanárnő? Végül mégis segítette az emlékezete, újra felötlöttek előtte rég elfelejtett internátusi jelenetek, nyári táborozások eseményei, a pubertáskor izgatott órái. Most már döntött, mit mondjon.

— Nem tudom, mit csináltok ti ott hátul — szólalt meg lassan válogatva szavait — de lekötelezn étek, ha abbahagynátok!

A fiúk kipirulva és bűntudattal izegtek-mozogtak a székükön és nem mertek ránézni.

— Amennyire én tudom — folytatta — most olvasás-óra van. Ha már nem akartok olvasni, többféle dologra adtam engedélyt. Ha bármi mást akartok csinálni, azt hiszem, tisztességesebb, ha odakint csináljátok. Nos, most már az óra végéig itt kell ülnötök és nem csinálhattok semmit!

Megint a munkájába mélyedt, a fiúk vihánc oltak és röhögtek. John belátta, hogy lehetetlen magukra hagyni őket, abbahagyta tehát az osztályzást, mereven ült a katedrán és figyelte, mit csinálnak. Így kellett ülnie, míg a csengő meg nem szólalt, és John belátta, hogy a saját büntetésének áldozata lett. De most már nem bánt semmit, most már csak az a fontos, hogy az osztály ne hozza ki a sodrából és ne kényszerítse, hogy megtorláshoz, büntetéshez folyamodjék.

Végre felhangzott a megváltó csöngetés, a fiúk kimentek a folyosóra, és John meghallotta az egyik kamasz megjegyzését:

— Mit képzel ez, kicsoda ő? Úgy kezel bennünket, mint a taknyos kölyköket! — A barátja ráfelelt:

— Várj csak jövő hétig! Megfingatjuk a pasast!

John borús hangulatban lépett be az igazgató szobájába, ahol megtudta, hogy mára őt osztották be ebédügyeletre.

10

Aznap délután, beszélgetés-órán Hoole úgy látta, itt az ideje, hogy bebizonyítsa Johnnak: nála a lelkére-beszélés nem sokat ér.

Észrevette, hogy Spindlehurst nadrágján egy szál kihúzódott. Le akarta tépni a szálat, közben pedig úgy belecsípett Spindlehurst comjába, hogy a srác először lehanyatlott a székre, aztán a földre zuhant. A jelenet nagy derültséget keltett az osztályban, és ettől kezdve lehetetlen volt lecsillapítani őket.

John megkönnyebbülten ült le az asztalához, amint a csengő megszólalt, és elővette az osztálykönyvet. Ezután még két olvasás-óra következik, ha minden jól megy, az elsőn végezhet az osztálykönyvvel, a másodikon pedig osztályozhat.

Hogyne, csak arra nem gondolt, milyen szegényes az osztály könyvkészlete! Csupa ócska, ütött-kopott, rongyos könyv! Voltak ott Henty meg Westerman regények, egy-két kötet Scott, Dickens, gyermekeknek való elbeszélések köntösébe öltöztetett vallásos eszmefuttatások, elavult enciklopédiák, mesék és tizenkilencedik századbeli kalandos történetek. A gyerekek panaszkodtak, hogy ezt már majdnem mind olvasták, amit nem, arra meg nem kíváncsiak.

Nagy veszekedés tört ki amiatt, hogy kié legyen egy humoros könyv, és John felnézett az osztálykönyvből, hogy csendet teremtsen. Még szóhoz sem jutott, mikor Norma Benson odavitte hozzá a „Mit művelt Kati" című könyvet és megmutatta, milyen ocsmányságot írt valaki a belső címlapra. A felirat bizonyos angolszász szavakból állott, amelyeket nem éppen olvasó könyvbe való módon fűztek egymás mellé. John rákiáltott, kár volt ezt megmutatni, nem ő írta bele és ezzel kitépte a lapot a könyvből. A kislány méltatlankodott, miért tette ezt, mikor azt a lapot ő még nem olvasta, és most egyszerre három lány jött oda és mutatott hasonló épületes széljegyzetet könyvében.

John fölállt és rájuk kiabált: hagyják őt békében, nem ér rá most az osztállyal foglalkozni, és ne jöjjön oda hozzá senki, még akkor se, ha akár meztelen holttestet találnak is a könyvszekrény mögött.

Ezt a megjegyzést általános üdvrivalgás fogadta, közben azonban John észrevette, hogy Angell az asztal alá mászik és Stake lábikráját veri a vonalzóval.

John felugrott és nagyot csapott az asztalra:

— Csönd legyen! — ordította. — Egy-kettő a helyére mindenki! — Kissé vonakodva Angell is a helyére ment.

— Mozgás! — kiáltott rá John.

— Sietek, amennyire tudok — felelt a fiú.

— Meglátjuk, hogy nem tudsz-e jobban! — rivallt rá John.

Elérkezett tehát az a pillanat, ami, úgy hitte, sohase jön el. Sarokba szorították. Belekényszerítették, hogy ő is a megszokott nyelven beszéljen.

— Harkness — mondta és elszántan, fenyegetően halkította le a hangját: — menj az igazgatóhoz és mondd meg, kéretek egy botot!

Morgás támadt az osztályban, mely egyre halkult, majd vég-

képpen lecsendesedett, amint Harkness visszatért a bottal. A fiúk egymásra néztek és gyorsan mély olvasásba merültek.

John odaszólt Harknessnek, hogy tegye a botot a könyvszekrényre, oda az íróasztal mellé.

— Nem szeretnék ehhez folyamodni — intette őket — és csakis tőletek függ, hozzányúlok-e vagy sem!

Most már csöndesen telt el a délután.

11

Ezek után néhány napig a bot ólomsúllyal nehezedett John lelkére, ott feküdt a görcsös sárga bot a könyvszekrényen; nem tudott hozzáérni, de eltenni mégsem akarta.

Mikor ismételt figyelmeztetését kutyába se vették, nem bírta tovább, belső harca eldőlt. Inkább lesüllyed a náspángolásig, de nem lesz mártír, nem tűri a szótlan szenvedést! Mikor Hatchett vígan gurigázott a földön a tintatartóval, John felkapta a botot és úgy vágott az asztalra, hogy az ütés hajszálra a fiú feje mellett csapott le. Dermedt csend lett az osztályban, senki se moccant!

— Üljetek le! — mennydörgött John .

Az osztály egy csapásra engedelmeskedett.

— Vegyétek tudomásul, véget ért a türelmem! Most már nem figyelmeztetek senkit; aki nem teszi meg, amit mondok, azt megtáncoltatom!

A gyerekek fogták a tollukat, rögtön megtalálták, hol kell folytatniok, és a legnagyobb csendben tovább írtak.

A délutáni rajzórán megint sok mindent művelhettek. Kidöntötték a vizet az asztalra, festéket fröcsköltek a székre, és

a gyerekek örömujjongása kísérte a bútorrongálást, de ha az ő holmijukban esett kár, üvöltve tiltakoztak. Johnnak sikerült valamelyest rendet teremteni azzal, hogy Harknesst megbízta, ügyeljen fel a festékekre, a legfőbb rendzavarókat pedig kidobta az osztályból. Három kislányt elküldött, hogy jelentkezzenek Pondnénál. Rövidesen gondterhelt arccal tértek vissza. Pondné azt üzente, hogy aki nem viselkedik rendesen, legközelebb nem vehet részt a kézimunka-órán. A fiúk persze fütyültek erre, és nemsokára betoppant az igazgató. Csak úgy ontotta az intelmeket és a fenyegetést.

Ismételten figyelmeztette Johnt, hogy szigorúnak kell lennie.

— Rövidre fogni a gyeplőt! — mondta. — Ha csak egynek is enged, úgy elbánnak magával, mint annak a rendje! A fejére másznak, a nadrágját is lehúzzák! Tudom, hogy nem könnyen szánja rá magát a verésre — tette hozzá részvéttel — hiszen ez a legkényesebb életkor, de higgye el, bot nélkül nem boldogul velük! Még akkor sem, ha az első osztálytól kezdve tanítaná őket! Mi is tudjuk, hogy ez visszás dolog, de sajnos így van! Csak akkor használja persze, ha másképp nem megy! Akkor pedig keményen! No meg — tette még hozzá: — ne nagyon küldje ki őket az osztályból, abból sokféle baj lehet.

— Azért küldtem ki őket — szabadkozott John — mert zavarták az órát. Azt gondoltam, ha megszabadulok a legkomiszabbaktól, háromtól-négytől, könnyebben boldogulok a többivel!

— Hogyne, értem — mondta az üreg keserű mosollyal. — Jobb lenne, ha sok be se jönne! Csakhogy a minisztérium más véleményen van, és sajnos a városi tanács is. Ha a felügyeleti hatóságtól betoppan valaki és azt látja, hogy a tanítványai kint csellengnek a folyosón, megkérdezi majd, miért nincsenek inkább az osztályban, és miért nem tanítják őket? Hogyne, tudom — intette le Johnt, mikor felelni készült — ezeket nem

lehet tanítani! És ha lehet, az se ér semmit! De nekünk ehhez mégis alkalmazkodnunk kell. Ez az osztály, ez itt a csatatér, Sanders tanár úr! És állni kell a harcot! A hasznavehetetlen katonától ugyanúgy nem lehet megszabadulni, mint ahogy nem lehet remélni, hogy a fejesek maguk vegyék kézbe a dolgot, és megpróbáljanak ők boldogulni velük.

John elgondolkozott, mikor vége volt ennek a napnak. Vajon igaza volt-e az Üregnek? Csakugyan van olyan gyerek, akin nem fog a nevelés? Vagy az mentegetőzik így, aki kudarcot vallott velük?

De hogyanis lehetne tanítani ebben a szörnyű zsúfoltságban, ilyen kényelmetlen, rossz iskolaépületben? És mi jó származik abból, ha este hazamegy a gyerek, mikor otthon nyilván erény a tudatlanság, és ha egyik-másik magasabbra tör, veréssel, büntetéssel térítik jobb belátásra.

„Ha igaza van az Üregnek — forgatta magában John — az nagyon szomorú. Siralmas fényt vet az egész társadalomra! Megcsúfolása ez a demokratikus eszmének! Ez azt jelenti, hogy az egyszerű ember szilárd politikai érzéke óriási ostobaság! Ezek a gyerekek a holnap városnyosai. Ők a jövő választó polgárai. Róluk készíti majd kimutatásait a közvéleményt kutató Gallup-intézet, politikai ítéletüket ostoba vezércikkekből alakítják ki, vagy a televízió ernyőjéről rájuk vigyorgó közéleti személyiség kijelentéseiből. Életükben döntő fontosságú lesz a hatalmas példányszámú újságok sportrovata. Megmásíthatatlanul, bármi történik is, ők lesznek: a Nép!"

Akárhogyis van, ezt a problémát ő nem oldhatja meg. Nem építhet fel más rendszert, a bajokra nem tud gyógyírt, nem teremthet jobb iskolákat. De még egy osztályt sem tud megfékezni. Nem tehet mást, csak dolgozik a maga módján, megvívja a maga apró kis harcát, a maga szűk területén, olyan dolgokért, amelyekben hisz! Többet nem tehet, de nem tesz

kevesebbet sem! Ott van Harkness, Shrubb meg talán Hoole is és még néhány kislány. Velük indult meg a munkája, ők már megtették a fele utat. Bárcsak a többiek is lehetővé tennék a haladást... Ha csak egy kicsit iparkodnának...

12

Harcra készen tért vissza munkájához reggel és egyelőre talán el is ért valamit.

Egyszer azonban, mikor játszótér-ügyeletes volt, fájdalmas jajgatást hallott a fiúk vécéjéből. Benyit. Látja, hogy Alcock tanárnő osztályából való két kölyök a falhoz szorítja az üvöltő áldozatot, egy kamasz meg csomózott kötéllel veri a nemiszervét. John kikapja a kezéből a kötelet és bár legszívesebben jól megrakná őket, dühösen kilöki a kölyköket a vécéből azzal, hogy azonnal jelentkezzenek az igazgatónál. Méltatlankodva mentegetőztek, hogy a srác ellopta a labdájukat.

Az eset egész nap nem ment ki a fejéből. A legkisebb rendetlenkedéstől egyre ingerültebb lett, a gyerekek pedig egyre több kellemetlenséget okoztak neki. Mikor délidőben becsukódott mögötte az iskola kapuja, felsóhajtott: „Bárcsak soha többé ne lépnék be rajta!"

Kapkodva, türelmetlenül nyelte le az ebédjét, mint aki siet, vagy még inkább — gondolta magában — mint aki menekül. Mozogni kell most, járni egyet és nem gondolni arra, hogy ma még egy délután áll előtte.

Végigment a Worrell utcán, befordult a szűk ösvényre, a folyó partján. A túlsó oldalon unalmas, egyforma házak sorakoznak, csúf, komor udvarok, fakó, ütött-kopott falak. Akadt

egy-kettő, ahol a bérlő igyekezett üde színfoltot varázsolni a nagy egyformaságba, és valami kertfélét telepített oda, vagy egy furcsa ablakvályúval enyhítette a borzalmas szürkeséget. John mégis mindent egyhangúnak látott, vigasztalannak, sivárnak, jelentéktelennek.

A túlsó parton a déli jazz lélektelen hangjai harsognak soksok rádió hangszóróján.

Az egyik udvaron egy asszony ruhát tereget. A kislánya belekapaszkodik és próbálja lerángatni a kötélről, amit az anyja feltesz. Az asszony megveri és durván belöki a gyereket a házba. A szomszéd kapuban két pletykázó asszony. Újságosfiú jön futva. Odaszól az egyik asszonynak:

— Gyere mama, kihűl a röseibni!

Középkorú férfi meg egy fiatalember lép ki egy másik házból, kezeslábas van rajtuk, szerszámtáska a vállukon és sietve indulnak a város felé.

A folyó innenső partján földek és munkástelkek húzódnak, de John mindezt nem látja. Nem tudja levenni a szemét az ocsmány lakóházakról, és csak azon töpreng, milyen lehet az élet a falakon belül. Mert jól tudta, van ott melegség és szeretet is. Családiasság, gyöngédség árad a takaros konyhából, a fényesre dörzsölt tűzhely ontja a meleget. Meghitt az ócska párnázott karosszék, a stoppolásra váró harisnyaköteg, az egyszerű ételek illata, a tányércsörömpölés, sőt még a gőzölgő konyhai kiöntő is. És milyen kedves otthonossággal térnek meg a férfiak a munkából, már a tűzhelyről kapják be a párolgó ételt. Nagy robajjal jönnek meg a gyerekek az iskolából, és egy órára kirekesztik a külvilágot valamennyi parancsával együtt, mert itt most felsőbb parancsnak hódolnak.

Kerékpáros fiú robogott el mellette csöngetés nélkül, a kormány valósággal a karját súrolja. John éppen utána akar szólni valamit, mikor egy másik húz el és rákiált:

— El az útból, naccságos úr! Minek tart fel?!

Gyorsan elkarikáztak, visszafordultak és nevetve nagyokat csengettek. John utánuk bámult és arra gondolt, milyen jó lenne most felkapni valami járműre és száguldani egy nagyot. Bizony van melegség és szeretet ezekben a házakban, de ő most legfeljebb az öklét rázza feléjük és szeretné kiadni a mérgét azért, ami vele történt, megkönnyebbülni a dühtől, lerázni magáról a rákényszerített tehetetlenséget.

Kisüt a nap, fénye ráesik a szemközti házsorra, de ettől még csak mocskosabb a mocsok, még feketébbek a falak, még ocsmányabbak a lomtár-udvarok. A távolban, a folyó kanyarulatánál magányos hattyú úszik feléje, de mintha megriadna a látásától, csapkodja szárnyával a vizet és felemelkedik lassan, megfontoltan, majd hirtelen íveléssel eltűnik a háztetők felett.

John jeladásnak vette a hattyú menekülését, és nehéz léptekkel megindult vissza az iskola felé.

13

A délutáni tanítást szemrehányással kezdte, hogy az osztály mennyire elrontotta a legutóbbi földrajz-órát.

— Nem szeretnék veletek megint táblázatokat magoltatni — mondta — de persze csakis tőletek függ.

Ismét a Dougal-kocsi útját kezdte leírni, a gyártól a teherhajóig. És bevonta a gyerekeket a tanításba azzal, hogy kérdéseket tett fel a helyi viszonyokról, és elmondatta velük megfigyeléseiket. A lányok hamarosan unták a dolgot, és fecsegéssel zavarták az órát. A figyelmetlenség terjedt, és Angell meg Hatchett kezdte megjegyzésekkel kísérni az elhangzottakat.

— Maradjatok csendben, vagy szóljatok hozzá értelmesen! — figyelmeztette őket John.

— Nem is mondtam semmit — tiltakozott Angell.

— Én sem! — szólt Hatchett.

— Helyes, de vegyétek tudomásul, hogy mind a kettőt figyelmeztettem!

A két kamasz, mintha mi sem történt volna, tovább mormogott. Johnnak véget ért a türelme. Gépiesen, meg sem fontolva, mit mond, feléjük fordult és megfenyegette őket:

— Ha még egyszer zavartok, megkapja a botot mind a kettő!

Kimondta! Azt a szót, amit nem akart és nem mert kimondani, amiből most már nem engedhet. Felemelte a sorompót, de hogyan jut át rajta? Megtegye most azt, amitől annyira fázik?

Egy pillanatra úgy látszott, mégis ért valamit a figyelmeztetés. De az első padból hirtelen éles nyávogás hallatszik, mint mikor a macskának a lábára lépnek. John megfordul és látja, hogy Angell tollal szurkálja Hatchett kezét, az meg igyekszik visszaadni a kölcsönt. Tudja jól, hogy most figyeli az osztály, most válik el, mennyire volt komoly az előbbi fenyegetés, ha pedig nem az, általános támadás következik! És mégsem tudta megtenni! Mintha valami belső hang tiltakozna ellene!

John úgy tesz, mintha nem hallott volna semmit és újra figyelmezteti az osztályt:

— Még mindig akad itt egy-kettő, aki nem akar nyugton maradni! Utoljára mondom, még egy ostobaság, és magolhatjátok megint a táblázatokat!

Újra kezdte az elbeszélést, elmondta, hogy működik az emelődaru a berakodásnál. És Hoole, aki az egész órán feszülten figyelt, közbeszólt és megkérdezte, milyen terhet bír el egy daru?

John egyenesen Hoole felé fordulva válaszol, de közben meglát, inkább megpillant egy apró fehér tárgyat, amely az asztal túlsó végéről repül feléje. Szünetet sem tart, hanem folytatja, mintha nagyon belemelegedne a témájába és az asztal fölé hajol. A galacsin elröpül mögötte, a könyvszekrénybe. Mikor felegyenesedik és tovább megy, ártatlan szórakozott arcukról meg az asztal alatt mozgó vonalzóról, rögtön tudja, hogy Angell vagy Hatchett hajította feléje a papírlövedéket.

Még mindig Hoole-ra néz, és mintha semmit sem vett volna észre, folytatja a magyarázatot. De mikor beszéd közben odapillant és azt látja, hogy a srácok készítik az újabb lövedéket, és Angell vigyorog, hirtelen olyan dühös lesz, amilyen nem volt, amióta átlépte az iskola küszöbét. Elszánt volt és tudta, mi fog történni. Lépésről lépésre, szeme előtt hajtották végre a csínyt. Ha most negyven fokos szögben hirtelen megfordulna, egyszerre leleplezhetné az egész bűnszövetkezetet. Most már kérlelhetetlenül dühös, mert amit a két fiú tesz tudatosan vagy nem — az kihívás! Vakmerő játékba kezdtek. Nagyon jól tudják, hogy ezt nem ússzák meg szárazon, és ha rajta csípik őket, el nem nézik nekik!

Torkig van mindkettőjükkel, unja az örökös piszkálódásukat, belefáradt, nem tűri tovább apró kis sértéseiket, és túlságosan ingerült ahhoz, hogy mentegesse magában, amit tesznek. Ennek most véget kell vetni! Vagy hagyja, hogy víz alá nyomják ma, holnap és ezután mindennap, vagy pedig visszaüt! Félreteszi a megértést meg a részvétet, visszaüt, és elviseli a gyötrelmes ütést maga is!

Egy pillanatra eszébe jut, mit olvasott a tanítók kézikönyvében. Sohase üss meg egy gyereket haragodban, csak ha már nyugodtan meggondoltad a dolgot. — Másutt viszont azt olvasta: Csakis haragodban üsd meg a gyereket! — De erre az esetre egyik szabály sem illik, a kézikönyvek más malomban

őrölnek. Ő most haragjában üt, de nagyon is megfontolt haragjában! Annyira, hogy ez már könyörtelen elszántsággá tompult. Meggondolta azt is, amiről a kézikönyvek úgy látszik megfeledkeznek: a maga esetét. Ha szenvedésről van szó, hát abból kijutott neki is!

Visszament a katedrára.

— Egy jó teherhajón — kezdte — hat rakodótér van és három fedélzet különböző helyiségekkel. Mikor berakják a gépkocsikat...

Nem fordult meg, de látta, hogy Hatchett lövésre készen áll, Angell pedig a kezében tartja a vonalzót, hogy bekapcsolódjék a műveletbe.

Mikor lövésre emelik a vonalzót, elfordul és megindul az íróasztal felé. Látja, hogy a két lövedék a falat éri, aztán leesik a földre. A gyerekek vihognak, és Angell foga közt morogja:

— Nem találtunk!

És Hatchett ráfelel:

— Majd legközelebb!

— A kocsikat a három rakodóhelyiségbe kikötőmunkáscsoportok rakják be — folytatta. — Bizonyára hallottatok mostanában a kikötőmunkásokról, mert sztrájkoltak. Egyszer majd beszélek erről részletesebben, de e pillanatban — és most rendkívül lágyan beszélt — e pillanatban kénytelen vagyok abbahagyni: beáll a sztrájk!

Odalép a szekrényhez és kézbe veszi a botot. Jobb kézben tartja, a vége a föld felé mutat, mereven áll az íróasztala előtt. A lányok most nem fütyülnek, a fiúk kihúzzák magukat, keresztbefont karral ülnek, magatartásukkal kifejezve, hogy ők nem csináltak semmit. Egyszerre csönd lett a teremben, olyan csönd, hogy sérti a fülét. Most mindenki ránéz, zavartan, megszeppenve. Most már nincs út visszafelé! Eb-

ben a pillanatban, bár hirtelen valami lehetetlen figurának látja önmagát egy ostoba képrejtvényben, a rövid idő alatt elviselt sok megaláztatás olyan erővel tör fel benne, hogy elmossa ezt a képet; ismét elönti a harag és az indulat.

— Hatchett, Angell! Gyertek ide!

Halkan, elszánt hangon beszél, olyan szigorúan, hogy a fiúk ijedten néznek rá, a lányoknak meg eláll a lélegzete.

A két fiú egymásra néz és készülődik kifelé. Aztán meggondolják a dolgot és a helyükön maradnak.

— Én nem csináltam semmit, tanár úr! — szólal meg Hatchett színlelt meglepetéssel.

— Miért pikkel rám, tanár úr? — panaszkodik Angell. — Egész órán figyeltem.

Tiltakozásuk megingatja John elszánt nyugalmát és kis híja, hogy meg nem töri. Meddig tart még ez a megpróbáltatás? Mindig újra kell szenvednie amiatt, amit tenni készül? Ha nem jönnek ki, odarohan és kirángatja őket a padból.

Szorosabban markolja a botot, felemeli a hangját és nyersen, szigorúan rájuk szól:

— Idejönni, szó nélkül!

Felállnak és vonakodva indulnak kifelé, közben méltatlankodva hajtogatják, hogy azt sem tudják, miről van szó? John rájuk néz, mit sem törődve azzal, mit mondanak, méregeti a távolságot, hová álljon és az Üreg intelmeire gondol:

„Ügyeljen rá, hogy csak a bal kézre szabad ütni! Jól nyújtsa ki a kezét a gyerek, a hüvelykujját húzza vissza. A törzsétől kifelé sújtson le!"

Az is eszébe jutott, hogy az Üreg szerint nem szabad a fiúkat a lányok jelenlétében megverni, mert megöli az önbizalmukat, de most már nem törődik semmivel. Most elintézi ezt az ügyet, ha meg izgulnak emiatt a lányok, annál jobb!

Szembeáll a két bűnössel.

— Elég a magyarázkodásból! — mondja elszánt hangon. És most először látja, hogy félelem csillan meg a szemükben. — Lejárt az ideje! Ha nem tudjátok, miért vagytok itt, megmondom, nemcsak nektek, mindenkinek! — Ez már az osztálynak szólt. — Akkor talán ezentúl majd tudjátok, mihez tartsátok magatokat!

— Azért álltok itt, mert hiábavaló volt minden figyelmeztetés, mert örökké bolondoztatok, amikor dolgozni kellett volna. Azért álltok itt, mert mindent elkövettetek, hogy zavarjátok az órát, de nemcsak ezt, hanem minden más órát is. Azért álltok itt, mert ide akartatok kerülni, mert elhárítottatok minden figyelmeztetést, és hiába mondtam, mi következik, nem fogadtatok szót. És végül — tette hozzá dühöngve nem volt elég, hogy ti bolondoztok, azt hittétek, bolondot csinálhattok belőlem is! Óra elején figyelmeztettelek benneteket, kutyába se vettétek! — Végignézett az osztályon. — És nemcsak ti, akad ilyen több is! Ami nektek szól, szól a többinek is!

Beszéd közben egyre indulatosabb lesz, és most már nem is akarja fékezni magát. A saját szavaiban az Üreg visszhangját hallotta, de tudta, hogy ez egészen más eset. Nem használta a szokásos szólamokat: fogjátok be a mocskos szátokat; vagy kiverem belőletek és más efféle. Ő a szívéből beszélt, nem a tanár hangján, aki megköveteli a fegyelmet; sarokba szorított ember volt, megvert ember!

— Mindennap — idézte emlékezetükbe — újra meg újra ugyanaz! Egy-két kivétellel, mindnyájan lehetetlenné akarjátok tenni a munkámat. „Ő csak tanár — gondoljátok magatokban — nem számít, mit művelünk vele! Ronggyá kell tépni, ízekre kell szaggatni! Gyerünk csak, pokollá tesszük az életét!" Nos, a tanár is ember, úgy mint akárki más! És jó lesz,

ha gondoltok erre. Számos dolog van, amit eltűrök, de van olyasmi is, amit nem nyelek le! — Most a két fiúra mutatott.

— Ilyen például, amit ti ketten műveltetek ma délután! Gyertek ide mind a ketten!

Hatchett szót fogad csendesen és megszeppenve, de Angell még mindig ellenkezik:

— Kiszúrtak — motyogja — olyasmiért, amit nem is csináltam!

Szánalmas a gyerek: ideges, megfélemlített, közel áll a síráshoz. De John legyűri a feltörő részvétet és haragosan ráförmed, hogy maradjon csendben.

— Tartsd fel a kezed! — parancsol Hatchettra. — A bal kezedet — szól rá, mikor a fiú a jobbját tartja oda.

Kiméri a távolságot, felemeli a botot, alacsonyan tartja a gyerek ujjai fölött, nézegeti a helyet, hogy hová üssön, aztán lassan felemeli a fenyítés eszközét magasan a válla fölé. A fiú elfordítja a fejét, hátratartja, megfeszíti az izmait. John magasra lendíti a pálcát, és hirtelen lecsap a feléje nyújtott kézre. Hatchett feljajdul, ösztönszerűen előrehajol, és sajgó kezét két térde közé szorítja. Aztán felegyenesedik, a szájához emeli a kezét, és jól a tenyerébe fúj.

— Menj a helyedre! — parancsolja John.

Angell még mindig megpróbál kibújni:

— Nem teszem többet! — könyörög. — Csak most az egyszer ne bántson! Megígérem, tanár úr, jó leszek, ha most elenged!

— Fel a kézzel! — szól rá John könyörtelenül.

Még mindig ellenkezve, rángó mozdulattal emeli a srác a kezét. Reszket a feje, mikor John felemeli a botot, megint visszahúzza a kezét, és egy utolsó kísérlethez folyamodik:

— Nem igazság — motyogja — nemcsak én voltam a rossz!

— Ne feleselj! Tartsd a kezedet! — mordul rá John.

Angell hősiesen újra odatartja a kezét — John elhelyezkedik,

de amikor lesújt a bot, a kölyök megint visszarántja. John visszahúzza a botot és tántoríthatatlanul mondja:

— Nem beszélek többet, Angell, ha megint visszarántod, máris mész az igazgatóhoz.

A fiú szűköl és szipog, a könnyek potyognak a szeméből, de elhallgat és kinyújtja a kezét. A kéz reszket, amikor John ütésre készül. És mikor a bot lefelé suhint, mielőtt még megállíthatta volna, a fiú előre löki a karját, azt remélve, hogy az ütés a kabátja ujját éri majd. John legnagyobb megdöbbenésére, nem a ruháját, hanem a csupasz csuklóját érte. Bőgve, jajgatva kapta el a gyerek a csuklóját és előrehajolt.

Tiltakozó moraj tört ki az osztályban. Méltatlankodva támadtak Johnra mindenünnen:

— Ezt nem kellett volna! Piszok disznó! Mit művelt ez a dög! Ezért kirúgatjuk!

John lefejti Angell jobb kezét a bal csuklójáról és látja, hogy vastag vörös hurka dagad ki a piszkos bőrön. Legszívesebben bocsánatot kérne a fiútól, kivinné innen, bekenné a kezét, persze a srác a hibás, de mégis fájdalmat okozott neki. A jajgató, bőgő gyerek az ő indulatos fenyítésének az áldozata.

Mikor azonban kivágja:

— Megmondom a papámnak, ne féljen! — a többiek is méltatlankodva morognak. John szánalmát új indulathullám mossa el, dühös saját magára, ezért az újabb megaláztatásért, dühös a kölyökre, mert ilyen helyzetbe kényszerítette, dühös az egész osztályra, mert ingerelték, végignézték a dolgot és most még meg is vetik érte.

— Bánom is én az apádat! — förmed Angellre. — És elég a fecsegésből! Mars ki az osztályból! Egy-kettő! — ordít, mikor a kölyök még mindig az apjáról motyog. — Ki veled! És csak akkor gyere vissza, ha összeszedted magad!

Nagyon dühös volt. Mikor a fiú becsukta maga mögött az

ajtót, és részvevő felkiáltások kísérték, John ököllel verte az asztalt és mennydörgő hangon ordított: csend legyen! Megfontoltság, önfegyelem, méltóság, mit se számított most. Ezek juttatták ide, hallgassanak érte!

— Elég volt! Olyanok vagytok, mint a seggfejű hülyék!

A fiúk ránéztek, elnémultak a jelző hallatára. A lányok lélegzeni se mertek.

— Mától kezdve más lesz itt az élet! — üvöltött. — Majd megmutatom, hogy rend lesz ebben az osztályban! Van valaki, aki nem tudja, hogy ez mit jelent? Helyes! — folytatta, minthogy senki sem jelentkezett. — Elkezdhetjük! Az óra végéig karbafont kézzel csendben ültök, senki sem mozdulhat, amíg nem mondom!

Megállt előttük, míg a parancsát nem teljesítették. Semmi nesz! Se mozgás, se méltatlankodás, se suttogás, de még egy csosszanás sem!

Magába roskadva ült vissza az asztalához, még mindig mérgesen Angell miatt, de megkönnyebbülve, szinte boldogan, hogy túlesett a dolgon. Borzalmas volt, de nem hátrált meg!

Öt perc telt el így. „Csak nem ülök itt és nézem őket" — gondolta magában. Úgy tett, mintha füzeteket osztályozna, de egy szót sem értett abból, amit olvasott. Az osztály meg se moccant, és mikor megszólalt a csengő, még mindig csak suttogva mertek beszélgetni.

A rajzóra zavartalanul telt el. John azt az utasítást adta, hogy mindenki folytassa a munkáját. Néha-néha kérdeztek tőle valamit, különben nem zavarta senki. Harkness kiosztotta a festékeket, és Johnt meglepte, hogy a fiú a legkevésbé sem viselkedik ellenségesen. Jólesett neki, hogy odatámaszkodik az asztalára és tanácsot kér, hogyan keverje a színeket.

Angell visszajött az osztályba, nem szólt semmit. John habozott, ne nézze-e meg újra a gyerek kezét. Később kihívta és

mogorván rászólt, hogy mutassa. Még ott volt az ütés helye, a csúnya piros folt, de a bőr nem repedt ki. A gyerek egészen jól mozgatta a csuklóját.

— Tudod, hogy te voltál a hibás! — szólt hozzá John.

— Nem tehetek róla! — felelte Angell. — Nem csináltam én semmit!

— Jól van, de okosabb lesz, ha ezentúl még ennyit sem csinálsz!

Tanítás után John elmondta az Öregnek, mi történt, és azt is megemlítette, hogy Angell az apjával fenyegetőzött.

Az Öreg eloszlatta az aggodalmát.

— Sose törődjön ezzel, Sanders tanár úr! Meg sem meri mutatni a kezét otthon az apjának, mert az tönkreveri a másikat is. Ismerem én Angellékat! Csúnya társaság! A fiú egy kis hülye, az apja meg nem is ember: vadállat! Soha se hall többet erről a dologról.

John — annyira, amennyire — megnyugodva tért haza a szállására.

Olvasni próbált, de nem tudott odafigyelni. Bekapcsolta a rádiót, de sehogy sem talált kedvére való műsort. Nem nyugtatta meg még Chopin sem. Felkereshetné a barátait, hiszen néhány hét alatt már szerzett ismerősöket a városban, de tudta, hogy ez sem érne semmit, még rájuk ragadna az ő rossz hangulata.

Ült a karosszékben és cigarettázott, aztán színes fedelű amerikai folyóiratokból detektívregényt kezdett olvasni. Keserű elégtétellel kiolvasta az egészet. Az első betűtől az utolsóig. Nem hagyta ki még a hirdetéseket sem.

HARMADIK RÉSZ

1

Az első testi fenyítéssel nem ért el semmit. Megvert két fiút, de ez csak ideig-óráig hatott. Harcban állt az osztállyal, időnként önmagával is, és most már belső remegés nélkül, lelki vívódás nélkül fenyegette őket azzal, hogy a bot következik. Nemsokára nyugodtan, csaknem szenvtelenül, mintha csak nézője lenne saját cselekedetének, kihívta a komisz Hoole-t meg Kite-et és sajgó tenyérrel küldte a helyükre.

A fiúk hamarosan megszokták az új módszert, és verés után még több bajt okoztak, mint azelőtt; John pedig, minél kevesebbet ért el a bottal, annál gyakrabban folyamodott hozzá.

A lányokkal azonban nehezebb dolga volt! Pondné ugyan rájuk ijesztett, hogy majd a kézimunka-órán megkapják méltó büntetésüket, de ebből sohasem lett semmi, John tehát kénytelen volt maga büntetni. Egyszer tanítás után bentfogta a lányokat, mire három haragos mama kérte tőle számon, miért nem jött haza a lánya?

Az új bánásmód során mégis meglepően változott meg a gyermekek magatartása John iránt. Kevésbé tisztelettudók voltak, de egyre barátságosabban fordultak feléje. Gyanakvásuk eltűnt, bizalommal közeledtek hozzá, nemcsak tanítás után, mint Harkness, hanem az órákon is.

Először a lányoknál tapasztalt ilyesmit. Megint elrontot-

tak egy történelemórát, és úgy felbosszantották, hogy odacsapta a könyvet és dühösen felkiáltott:

— Ha most megmondanám, mit gondolok rólatok, sírva futnátok haza az anyátokhoz!

Ez a megjegyzése tetszett a lányoknak, és megértőn sóhajtoztak:

— Szegény jó tanár úr! Igazán sajnáljuk magát!

Johnnak jólesett a kedves humor, és mosolyogva válaszolt.

— Nem részvét kell a tanárnak! Nem kell ide más, csak egy pár rendes jó diák! — Mire Margaret Bone így felelt:

— Hát mi nem vagyunk jók, tanár úr? Pedig igazán igyekszünk, higgye el!

John szomorúan rázta a fejét, és Norma Benson megkérdezte:

— Hát miért nem szeret bennünket, tanár úr? — Norah Higgins pedig ravaszul hozzátette:

— Szerethetne bennünket, mert mi is szeretjük magát, igazán, tanár úr!

Gladys Waddel, aki vezetett a gyöngédségben meg a butaságban, csatlakozott a kórushoz:

— Maga sokkal rendesebb, mint az a pofa, aki azelőtt tanított! Az egy szörnyeteg volt!

— Az egy vadmarha volt! — erősítette meg Doris Hope.

— Nem csodálom — mondta John, megértően. — Ti egy szentből is vadállatot tudtok csinálni! Ezt teszitek velem is!

— A tanár úr nem csinálna olyasmit, amit ő csinált! — mondta Norma Benson, és kényeskedve dőlt a padra.

— Dühbe jött és jól fejbe vert bennünket! Aztán belekapott a hajunkba, és addig rángatta, míg nem ordítottunk.

— Az egy dög volt! Igazán! — kiabált Doris Hope. — Egyszer úgy megcibált, hogy a hajam tönkrement! Este a fiúm nem akart elvinni, vízbe hagyott.

John megdöbbent, de elgondolkozott, mi lenne, ha ő is így bánna velük, aztán így felelt:

— Ha késsel esik nektek az ember, és leskalpol benneteket, még az sem lenne elég! Még akkor is könnyen úsznátok meg a dolgot!

John örült, hogy róla jobb véleménnyel vannak, ez látszott a megjegyzéseikből, de nem tudta, hogyan vehetné ennek gyakorlati hasznát. Nemcsak a lányok keresték a barátságát. A fiúk otthonukról kezdtek neki mesélni: hányszor kapnak verést, hogyan keresnek pénzt, újságkihordással meg árukézbesítéssel, és ebből hetenként hány cigarettára telik? Megtudta, hogy hármuknál otthon felborult a családi élet. A nagyhangú Stake elmondta, hogy az apja csak hébe-hóba jelenik meg otthon, mert Fred bácsi költözött hozzájuk. Jól tudja ő, mi megy ott, mert ő is abban a szobában alszik a spanyolfal mögött és mindent hall. Gátlás nélkül beszéltek a durva környezetről, zűrzavaros családi viszonyokról és John, ha tanítás közben ezt nem is mutatta, igyekezett megértő lenni. Még akkor sem undorodott, csak keserű részvéttel hallgatott, mikor Kite röhögve mesélte, hogy nem is olyan rossz együtt hálni a lánytestvéreivel, mert mind a kettő idősebb nála, és sok mindent tanulhat tőlük az ember.

Nyomorúságos életükre következtethetett egyik-másik óraigazolásból is. Hatchett anyja a következő pár sorral okolta meg fia hiányzását:

John nem vót ben, mer kellései vannak a nyakán, és aszíszem ez azér van, merhogy lakók vannak, és énmentem a városba, mer kiköl őket teni és aszongyák, úgyis lesz nekik egy újházuk ésakor John kibírja maj és nekem odafen van három gyerekem és még egy van utban májusra, reméllem nincskifogása elene.

Nem szégyellték az iskolán kívül elkövetett becsületbe vágó

dolgaikat sem, azt is elmondták. Stake és Griffiths büszkén magyarázták, milyen módszerrel rabolják ki a kasszafiókot szórakozóhelyeken, és legújabb sportjuk a telefonfülkék kifosztása. Elmondták, hogy Kite barátjuk igyekezett őket beszervezni a bandájába, amely főleg nagy üzletekben szokott lopásokat elkövetni. Ez nekik nem tetszik, mert az egyszerű rablás, de amit ők csinálnak, ahhoz vakmerőség is kell.

Hoole meg Kite, akik mindig együtt mászkáltak, elmesélték, hogy kedvenc sportjuk mozikba belógni, előadás végén a hátsó ajtón, aztán az ülések alá bújnak a hátsó sorokban. Ott nyugodtan ülhetnek és figyelhetik, mit csinálnak a szerelmes párok.

Harkness és Shrubb nem kedvelte az ilyesmit. De abban sem sok örömük telik, ahogyan el szokták tölteni az estéket. Harkness belépett egy kerékpáros-egyesületbe, de nemsokára otthagyta, mert amint mondta, rájött, hogy a tagokat nem a kerékpározás, hanem inkább a nemi dolgok érdeklik. Később egy ifjúsági klubba iratkozott be, de ott se csináltak mást, és méghozzá azért veszett össze a kislánnyal, mert ráfogta, hogy megcsalja a klubestéken. Shrubbot mindennél jobban érdekli a cserkészcsapat, és sokat bosszankodik, mert alig egypár fiú tartja fontosnak, hogy igazi jó csapattá forrjanak össze.

Természetesen a fiúk az iskoláról is beszéltek, és szemérmetlenül ki akarták szedni Johnból, mi a véleménye a kollégáiról. Mikor nem nyilatkozott, próbáltak megjegyzéseket tenni, hogy szóra bírják, John leintette őket, és akkor már beérték azzal, hogy régi tanárokról beszéltek. Sok mindent tudott meg elődjéről, Rileyről, aki idegösszeomlást kapott a tanév végén. Hoole meg Riley elődjéről is beszélt, aki mindig azzal kezdte a napot, hogy rájuk ordított.

— Hallgassatok mocskos kis kölykök és ki ne nyissátok az ostoba kis szátokat, míg meg nem engedem! — És milyen öröm volt, amikor sikerült úgy felbosszantani, hogy újra csak

szitkozódott. Stake-nek még ennél is jobb története volt egy tanárról, aki tavaly ment el innen. Ez mindig azt mondta, hogy jó barátságban akar lenni mindnyájukkal, azért szólítsák egyszerűen Franknek. Barátságát azzal tetézte meg, hogy autózni hívta a fiúkat este, ők meg egyre azon gondolkoztak, Stake megfogalmazása szerint, hogy:

— Ennek az embernek hun-feje van; hun fej, hun segg!

Végül inkább mégis fejnek bizonyult, és ebben meg is állapodtak. De azért ugratták Franket, ha túl sokat engedett meg magának. Frank csak egy évig volt itt, aztán javítóintézetbe ment tanítani. Mindenki sajnálta, hogy elment, mert jó pofa volt, és míg Frank itt volt az iskolában, mindig meg lehetett szerezni a mozira valót!

De valamennyi tanáruk közül legjobban Chisholmot szerették, aki azelőtt a légi haderőnél szolgált, és a dougali futballcsapat bal hátvédje volt. Minden második órán valóságos villanyműszerész üzemmé alakította az osztályt, és a fiúk boldogok voltak, ha közreműködhettek a kísérleteiben. Alig készült el egy műszerrel, máris másikba kezdett, és így természetesen időnként kifogyott a szerelési anyagból. Ilyenkor aztán a fiúk azzal mutatták ki hálájukat, hogy mindenféle alkatrészt cipeltek az iskolába, amit otthon a villanykészülékekből kiszereltek. A szülők otthon váltig csodálkoztak, mi történt a villanykészülékekkel, de a fiúk nem hagyhatták cserben Chisholm tanár urat, és most már villanyszerelő üzletekben kezdtek alkatrészeket csórni. John megkérdezte, mit csináltak a lányok az ilyen órákon, Hoole megnyugtatta, hogy egész jól eltöltötték az órát: kötöttek meg disznó vicceket meséltek egymásnak.

Az osztály magatartása valósággal schizofrénes volt, mert egyre jobban elleneszegültek, mikor munkára akarta fogni őket. John nem tudta, hogyan viselkedjék, mikor a fiúk, akik

egy órával azelőtt verést kaptak, az asztalára támaszkodva, bizalmas dolgaikról kezdtek vele beszélni. Némelykor ilyenféle megjegyzéssel vezették be a beszélgetést:

— Nem volt valami nagy az ütés, tanár úr — vagy: — most is fáj a kezem, tanár úr! Tüzel a tenyerem, azt hittem, lecsapja az ujjaimat, tanár úr!

John ilyenkor kényszeredetten mosolygott és megborzadt magában. Nem szerette a bizalmaskodást ebben a kérdésben, de leinteni sem akarta őket.

2

Néhány nap óta új beszédtárgy került napirendre a tea melletti társalgásban. Az új téma a kerületi tanfelügyelő küszöbönálló látogatása volt.

Csak Murry tanár úr meg Pondné néztek egykedvűen az esemény elé. Murry kifejtette, hogy ő a tárgyát olyan jól előkészítette, hogy a gyerekek bizonyára többet tudnak, mint a tanfelügyelő. Pondné viszont azt jegyezte meg, hogy ha a tanfelügyelőnek kifogása van a munkája ellen, azzal se sokat törődik, kiöregedett ő már az ilyesmiből. Annyi bizonyos, hogy olyan tanfelügyelővel még nem találkozott, aki egy kedves mosolyra és egy jól időzített csésze jó teára ne reagált volna.

Alcock tanárnő új terveinek körvonalait vázolta fel. Többek közt azt is, hogy a legjobb tanítványaival előadatja a Julius Caesar szenátus-jelenetét, melyet ebben az iskolaévben remekül megtanultak, már betéve tudják. Gubb tanár úr közbeszólt, mi az ördögnek tölti az időt ilyen ócskaságokkal, és ismét leszögezte azt a véleményét, hogy a kótyagos idealisták teszik

lehetetlenné a tanári pályát. Ha a tanfelügyelő bármilyen maszlagot akar megetetni vele, ő bizony egy percig sem habozik majd, felkap egy kalapácsot, ami éppen a keze ügyébe esik és jól fejbe csapja. Bickerstaff tanár úr is rendezte már az elgondolásait, csak éppen senki sem adott neki alkalmat, hogy kifejtse őket. Dabbott tanárnő viszont megígérte, ha a tanfelügyelő nem ért egyet a tanítási módszerével, ő szépen kisétál az osztályból, tanítson tovább maga. Elhatározása mit sem változtatott azon, hogy egy teljes hétig mást sem csinált, mint rajzokat függesztett ki és kiállítást rendezett egy év munkájából az osztályában.

Jenks igazgatónak az ellenőrzés nem jelentett többet, csak eggyel több kellemetlenséget. Nem látott benne semmi félelmeteset, az sem egyéb, mint amivel úgyis mindennap szembe kell néznie. Az előző tanfelügyelő ritkán látogatta meg az iskolát, mert, mint mondotta, úgysem láthat olyasmit, amit eddig még nem tapasztalt volna. Az Üreg már jó előre tudta, mit mondhat a tanfelügyelő, a tanfelügyelő meg éppolyan jól tudta, mint az Üreg, s hogy sem a bírálat, sem a tanács nem ér semmit.

— Mindig a régi nóta! — mondta az igazgató. — Kevés az iskola, kevés a tanerő, csak a rossz fajtából van elég, túl sok a gyerek, és alig akad köztük valamirevaló. Tudja ezt nagyon jól a tanfelügyelő is, csak úgy kell tennie, mintha nem tudná, mert különben nem szólhatna egy szót sem. Az iskolát a legjobb formájában látják, a kirakat gondosan el van rendezve, a modellek kiállítva, rajzkiállítás készen, színészi műolvasás betanítva, minden tanuló frissen mázolva és előkészítve, és ők is nagyon jól tudják, hogy ez színház, de eszükágában sincs törődni a valósággal, amit mindez takar.

— Fafejű teoretikusok — morgott Gubb tanár úr. — Csak azért jutottak olyan pozícióba, mert meggyőzték a többi hó-

lyagot, hogy valami különleges dolgot tudnak, kidolgoztak valamit, amihez más nem ért. Mindegy, hogy az micsoda — fazekas mesterség, népi tánc, vagy valami kacafántos új dolog, mint önképzés meg gyermekpszichológia — csak az a fontos, hogy nagy feneket kerítsenek neki, a többi hólyag meg bevegye a maszlagot.

— Végül is — mondta az igazgató — azzal keresik a kenyerüket, hogy a magunkfajta szegény ördögöket meggyőzzék: kövessük csak a tanácsaikat, és egy csapásra kitűnő lesz minden!

John elgondolkozott, vajon csakugyan olyan lehetetlen-e a helyzet, ahogy mondják? Gyakran hallotta, hogy támadják az új nevelési elméleteket, de olyan iskoláról még sosem hallott, ahol ésszerűen valósították volna meg ezeket az elméleteket. A dougali iskolák meg annyira zsúfoltak, hogy azokkal még kísérletezni sem lehet! Igen, gondolta, még a legkótyagosabb idealisták sem — akikről Gubb beszélt — a legfantasztikusabb tervek sem juthatnak gyászosabb eredményre annál, ahol most tartunk.

A közelgő tanfelügyelői látogatás még fokozta kedvetlenségét. Eddig legalább csak a gyerekek tudták, hogy kudarcot vallott, de most már hivatalosan is megállapítják majd, és jelentést tesznek róla. Az Üreg beszélt egy tanfelügyelőről, aki nyíltan támadta az iskola egész tantestületét, miközben együtt teázott velük. Egy másik — mondta — félbeszakította az órát, és a gyerekek nagy derültsége közben jól megkritizálta a tanárt. Gubb tanár úr élesen jegyezte meg, Bickerstaffra célozva, hogy csak egy dolog vigasztalja: tanárt még sohasem rúgtak ki azért, mert tehetetlen. De mi rosszabb? — kérdezte magától John. — Ha elküldik az embert és arra kényszerítik, hogy szakítson meg minden kapcsolatot azokkal, akik tudnak a kudarcáról; vagy hagyják tovább kínlódni, és kénytelen eltűrni

olyan kollégák alig leplezett gúnyolódását, akik úgy képzelik, hogy sikeresen dolgoznak? — Na igen, természetesen le is mondhatna az állásáról, de minek? Még ha félredobja is a büszkeségét, akkor is mi másba fogjon? Sohasem tudja elvezetni az osztályát a maga kis ígéretföldjére, de honnan veszi az erőt, hogy újrakezdjen mindent, ha már az első vészjelre meghátrál a csatából? Nos, jöjjön hát a tanfelügyelő, szembenéz vele, és olyannak mutatja be a gyerekeket, amilyenek: mindennapi szánalmas koldus rongyaikban.

3

Aznap, mikor a tanfelügyelő érkezését várták, Jenks igazgató tizenöt percre összehívta az egész iskolát. Ez új téma volt a gyerekeknek, és figyelmesen hallgatták. Nem szabad szaladgálni a folyosókon, és nem szabad kiabálni, énekelni meg éppenséggel nem, szünetben nem szabad vad játékot játszani. Órák alatt nem szabad beszélgetni, de hanyagul ülni sem, még egy percre sem. Mindig ki kell nyitni az ajtót és készenlétben állni, amikor meglátják, hogy jön a tanfelügyelő, minden óra előtt mindenki tisztességesen üljön a helyén és állandóan gondoljon arra, mi következik azután, ha ez utasítások bármelyikéről megfeledkezne.

— Nem mintha számítana valamit, hogy mit mondtam — magyarázta az Üreg, amikor szélnek eresztette a gyerekeket — de ha jól megy, annyit ér, hogy a fiúk majd meggondolják, kifosszák-e a tanfelügyelő zsebeit, a lányok meg talán nem meresztgetik rá a szemüket!

Csodálatosképpen azonban a prédikációnak mégis volt ha-

tása. Mikor John az első órán belépett az osztályba, a gyerekek csendesen ültek a helyükön, és mindenki előtt ott volt a könyv. Harkness őrséget állt és vészjóslóan nézett végig az osztályon, mielőtt leült a helyére. Ilyen csöndet nem tapasztalt John az első tanítása óta.

Az osztály elmélyedést színlelve, egykedvűen látott neki a számtannak, Harkness a legkisebb zavaró neszre felkapta fejét és fenyegetően odanézett. Egyszer még az öklét is rázta Sheila Mullins felé, mert a szék lábát rugdosta. John fel-alá járt az osztályban, segített és javított. Figyelte az órát és azon gondolkozott, milyen kiszámíthatatlan a gyermeklélek.

Elérkezett a tejosztás ideje, és a gyerekek kissé felengedtek. Harkness mindaddig nem adott szalmaszálat Norma Bensonnak, míg nem ült tisztességesen a helyén, Spindlehurstnek pedig odasózott egyet, mikor le akart kapni egy üveget a tálcáról. Az osztály szép csendben ment ki a folyosóra.

Az igazgatói szobát Fogg kisasszony gondosan rendbehozta és letörölgette, de így is elég zsúfolt és ütött-kopott volt, mikor John belépett. Most nem járta a szokásos szalmacséplés, hanem mindenki csöndesen az őszhajú, fáradt tekintetű férfit szemlélte, aki az Üreg helyén ült, és Fogg kisasszony csésze teája felett borongott. Mindenki, azaz akadt egy kivétel, Bickerstaff tanár úr ugyanis nagy hévvel magyarázta, micsoda lélektani oknál fogva lett rosszul az egyik tanítványa, mikor a tanfelügyelőt meglátta.

A tanfelügyelő barátságosan kezet fogott Johnnal, és még mielőtt Bickerstaff elmélkedésének végére ért volna, Dabbott tanárnő is megérkezett. Azonnal felfedezte, hogy a tanfelügyelő valamikor egy londoni iskolában tanított, és egyszer kalauzolta is őt, még hozzá többfelé, mikor a Női Hockey Egyesülettel Londonba rándult. Az Üreg csak állt és várta, hogy szóljanak hozzá, a testület többi tagja pedig egyszerre két do-

loggal igyekezett megalkudni, egyrészt hálásak voltak Dabbott tanárnő fecsegéséért, másrészt halálosan unták a kirándulásait.

A tanfelügyelő nem sokat beszélt, nem is nagyon jutott szóhoz, mert Gubb tanár úr és Pondné nagyon is követte Dabbott tanárnő példáját. A tanfelügyelő derekasan helytállt. A fejét rázta és bólogatott, amint a téma és az alkalom megkívánta, és egyszer, amikor Gubb egy szokatlanul lapos történet végére ért, észrevette John, hogy bólogat is, meg a fejét is rázza.

A szünet végén csendesen közbeszólt és közölte a tantestülettel, melyik órán, melyik osztályt látogatja meg. John megkönnyebbülten vette tudomásul, hogy rá csak a délutáni utolsó órán kerül sor, mégpedig történelem-órán.

Napközben nem nagyon látta a tanfelügyelőt, bár a legkülönbözőbb jelenségekből és hangokból lehetett következtetni arra, hogy az épületben tartózkodik. Például, ha elment az ember Bickerstaff osztálya előtt, nem döbbent meg, hogy miféle lárma hallatszik ki. Az egyik órán a folyosó végéről lelkes szavalat hallatszott Pondné osztályából:

„Az emberek dolgának árja van,
Mely habdagállyal boldogságra visz..."

John csodálta Pondnét, milyen érzékkel választotta ki a Julius Caesarból, mi felel meg erre az alkalomra, és maga is megindult, hogy szembenézzen az árral.

Mikor a tanfelügyelő belépett, John maga is csodálkozott a nyugalmán. A tanfelügyelő megkönnyítette a helyzetet, hogy azzal kezdte: nem akar zavarni, hátul helyezkedett el az osztályban és bocsánatot kért. John éppen az Ipari Forradalom hatását fejtegette, de Stillthorpe történetéhez alkalmazva akarta bemutatni a dolgot. Persze, hálás téma, de az osztály még sohasem adott neki módot rá, hogy előadja. Most megtehette.

Amint nőtt az önbizalma, annál világosabban és könnyedébben magyarázott, és nemsokára észrevette, hogy a gyerekek nem ülnek olyan feszesen, kissé elengedik magukat, mint az első órán, amikor Erzsébetről meg a spanyol Armadáról beszélt. Előrehajolnak, az állukat a kezükbe támasztják, minden mozdulatát követik a szemükkel. Visszatértek a régi reményei, első szép ábrándjai. Most a közelükbe férkőzött és mindig tudta, hogy ezt lehet. Még azt is megkockáztatta, hogy humoros történetekkel fűszerezze magyarázatát, a régimódi farmerekről, akik szembeszálltak az iparosítással. Egyszer még aktuális példához is mert folyamodni. Aztán olyan dolgokról beszélt, amitől Stillthorpe megmenekült: itt nem dolgoztattak gyermekeket bányákban. A gyermekmunka alkalmazásából az következett — mondta — hogy kereseti szempontból akartak sok gyereket.

Erre a lányok vihogni kezdtek és lökdösték egymást. John a tárgynál maradva, visszavágott:

— Nem is olyan nevetnivaló, ha valakinek gyermekei vannak, ezt majd magatokon is fogjátok tapasztalni, vagy legalábbis, remélem, hogy így lesz.

A lányok abbahagyták a vihogást és megdöbbenve, komolyan néztek maguk elé. A tanfelügyelő elmosolyodott, a kezét a szája elé tartotta, és elgondolkozva szemlélte a padlót.

Csak Hatchett és Angell nem vett tudomást a jelenetről. John figyelmét elkerülte eddig, hogy suttognak maguk elé, most pedig, amikor az asztaluk fölé hajolt, nagy megdöbbenéssel vette észre, mit művelnek. Félbehagyta a magyarázatát és várt. A két fiú idegesen tekintett fel.

— Lehet, hogy unjátok az órát — mondta — én viszont unom az ilyen viselkedést! Igyekszem, hogy megtanítsalak benneteket valamire, persze, csak akkor megy, ha ti igyekeztek idefigyelni. Szóljatok, ha készen vagytok, akkor folytatom.

A két kamasz elpirult, a gombjukat babrálták, John pedig újra a tárgyra tért.

Az óra végén pár percet arra tartott fenn, hogy kikérdezze az osztályt. Úgy gondolta, hogy csak az értelmesebbekkel próbálkozik, de sokan minden kérdésnél izgatottan jelentkeztek, többen pedig felvilágosítást kértek. Johnt meghatotta a viselkedésük. Most már nem törődött vele, helyesli-e a tanfelügyelő, amit csinál, vagy sem, ismét megtalálta önmagát, a munkájába vetett hitét. Még ha megvesztegette volna az osztályát, akkor sem érhetett volna el többet.

Óra után a tanfelügyelő sok mindent kérdezett tőle a tanulókról meg az ő érdeklődési köréről. Rokonszenves volt a magatartása. Barázdás arcán sokat látott emberre valló kifejezés ült, lassan beszélt, gondosan válogatta meg a szavait. Nyugodt és inkább közvetlen, mint tartózkodó modora erőre vallott, olyan emberre, akiről az első pillanatban érezni, hogy megbízhat benne, mégis a sok figyelmeztetésre emlékezve, óvatosan felelgetett.

— Hol végezte a gyakorló-iskoláit? — kérdezte a tanfelügyelő.

John bevallotta, hogy nem volt gyakorlóiskolán.

A tanfelügyelő elfordította a tekintetét, kinézett az ablakon, mintha valami iskolán kívüli dolgon gondolkoznék.

Johnt idegesítette a csend.

— Remélem, idővel beletanulok... — mentegetőzött.

A tanfelügyelő félbeszakította, visszafordította a fejét és mert kissé magasabb volt, fölülről egyenesen John szemébe nézett:

— Nincs mit izgulnia, ez a mai óra a legjobbak közé tartozik, amit valaha is hallottam!

John zavarba jött, elfordult. Tiltakozni akart, megmondani neki az igazat, vallomást tenni, segítséget kérni!

A sokat tudó szemek válaszoltak neki. A megértő hang elébe vágott.

— Szeretném, ha elhinné, amit mondok!

John nem felelt semmit, a tanfelügyelő pedig folytatta:

— Nagyon jól tanít, de ez csak addig lesz így, míg bízik magában, sőt nemcsak magában, hanem a gyerekekben is! Talán már rá is jött erre? Nehéz iskolában van itt, és csak akkor boldogul, ha a hitét nem veszíti el!

Melegen megrázta John kezét:

— Nagyon köszönöm! Igazán örömet okozott nekem az órája. És ha bármikor tanácsra, segítségre van szüksége, örülök, ha hozzám fordul! — Megfordult és kiment az osztályból.

John elgondolkozott a szavain. Sajnos, hiába minden, a valóságon nem változtat semmit. Harkness sugárzó arccal rohant az ajtóhoz, John elé állt és fölkiáltott:

— Micsoda klassz óra volt, tanár úr! Borzasztó jó volt! — Karját John válla köré fonta: — Lefogadom, a szava is elállt a tanfütyülőnek.

— Köszönöm, Fred! — motyogta John. — Nagyon örülök, hogy tetszett!

Most először szólította keresztnevén a fiút. Harkness megint megveregette a vállát és áradozott:

— Meg akartam ezt mondani magának tanár úr! És Franknek is az a véleménye, ami nekem. — Megragadta John karját:

— Most el kell rohannom — mondta kedvesen — de nem tudtam addig, míg ezt meg nem mondom! Pompás volt, tanár úr! Viszontlására reggel!

— Helyes, majd reggel! — mondta John. Jólesett a fiú együttérzése, de kissé zavarba hozta, ahogyan ezt értésére adta.

4

Még Gubb tanár úr is elismerte, hogy egészen elviselhető volt a tanfelügyelő. Megtekintette a fiúk mintamunkáját és nem jött azzal, hogy rossz módszerekkel dolgoznak. Tudta, hogyan kell bánni az esztergapaddal és megígérte, közbenjár, hogy új felszerelést kapjanak. Meg sem próbálta Gubbra hárítani a felelősséget a jelenlegi hiányosságok miatt.

Pondné annak örült, hogy az osztálya és különösen a lányok megkedvelték a tanfelügyelőt, és amikor átvette tőle a tanítást, ezt egyáltalán nem úgy tette, mintha nem tartaná megfelelőnek erre a feladatra.

Alcock tanárnő meg Bickerstaff tanár úr külön-külön és együttvéve áradoztak, mert megvitatta velük a terveiket: Dabbott tanárnő pedig szeretetre méltó tapintatával megjegyezte, micsoda öröm végre egy pedagógussal találkozni, aki egyszersmind úriember is.

Murry tanár úr nem szólt semmit. Jenks igazgató készséggel ismerte be, hogy meglepetés érte. Nem számított rá, hogy olyan ember jön ki, aki ennyire érti az iskola problémáit. Elragadtatása már a reggeli istentisztelet vezényletében megnyilvánult. Egyszer sem tett szemrehányást amiatt, hogy a gyerekek nem elég érzéssel éneklik a „Téged Isten dicsérünk..”-öt. Istentisztelet után lelkesedése tréfálkozásba ment át. Erkölcsi tanulságot látott a nap sikerében, aztán hirtelen saját gyerekkoráról kezdett beszélni, amit eddig még sohasem tett, és a gyerekek szinte el sem hitték, hogy ő is járt iskolába. Mindenki nagy megrökönyödésére — mármint Murry tanár urat kivéve — aki hirtelen olyan trombitálással fújta ki az orrát, amihez hasonlót még senki nem hallott — egyszer csak

rászólt Gubb tanár úrra, hogy szögezze meg Dabbott tanárnő székét, méghozzá minél előbb.

A gyerekek nem osztoztak az általános örömben. Hamarosan megmutatták, hogy borsosan meg kell fizetni ezt a különleges színielőadást, amit eljátszottak. Az Üreg számított erre, és azt tanácsolta a tantestületnek, hogy lazítsanak egy kicsit a fegyelmen egy ideig — mint mondta — míg minden vissza nem tér a rendes mederbe.

John osztálya nem adott magyarázatot a minta-tanítás alatti viselkedésére, inkább teljes gőzzel készült a hosszabb hétvégi pihenőre, amit minden félév közepén megkapnak. Még két nap volt hátra, és John a tanfelügyelő szavait jelmondatként írta zászlajára! Rongyos, tépett volt ez a zászló, vihar marta mindenfelől. A botot eltette szem elől, a könyvszekrény mögé dugta, és ott is marad most már, bármit művel az osztály.

5

Bár nyilvánvalóan fölösleges volt a figyelmeztetés, az Üreg mégis a lelkére kötötte, hogy a szünetben tartsa magát távol az iskolától, amennyire csak tudja.

John úgy tervezte, hogy a szünetet egy dombos kis faluban tölti, vagy harminc mérföldnyire innen, de csak szombaton reggel indulhatott. Az iskolából hazatérve, még mindig a problémáival vívódott és azt gondolta: ma este megpróbál szabadulni tőlük, elmegy, iszik egyet!

Némelykor szívesen járt egyedül inni, éppen mert társaságkedvelő ember, és élvezte a kocsma-társalgást, ha maga nem vett is benne részt. Dougalban azonban még erről az élvezet-

ről is lemondott, mert azt tapasztalta, hogy kikapcsolódás helyett csak még jobban ráébred a magányosságára.

Elsétált az állomásépület mellett a városszéli kiskocsmába, a Tanyai Rózsába. Ez a kis vendéglő alig változott valamit a régi idők óta, amikor még vásárosok jártak ide.

Ivott és éppen fizetni akart, amikor egy kéz ránehezedett az övére, és a háta mögött megszólalt Murry parancsoló hangja:

— Tedd el a pénzedet, öregem! Nagy öröm nekem, hogy itt látlak, és hagyd ezt most rám. — Majd a pincérlányhoz fordult:

— Kérünk még két korsót!

John megadással fogadta el az italt, nem nagyon lelkesedett Murryért. Annyit tudott csak, hogy Murry is azok közé tartozik, akiket nem kíván látni szünidő alatt. Gyorsan kiitta a sörét és mentegetőzni kezdett, hogy mennie kell.

— Nagyon helyes — szólt Murry, mintha belelátna a gondolataiba. — Tedd le gyorsan a poharat, hadd rendeljünk másikat. Ha tudtam volna, hogy benne vagy az ivásban, már hetekkel ezelőtt hívtalak volna!

Az ivópulttól egy üres asztalhoz vezette Johnt, elmondta, hogy a Tanyai Rózsa a legkedvesebb kocsmája, bár nem nagyon gyakran jár ide, mert a felesége nem hajlandó vele tartani, de pénteken este, mikor az asszonynak whist-napja van, bármi történik is, eljön ide.

Tovább beszélt és méltatta a Tanyai Rózsa érdemeit, aprólékosan összehasonlítva a város más kocsmáival, közben pedig gondos figyelemmel kísérte a folyadék szintjét John poharában, ő pedig kezdte belátni, nem is olyan szerencsétlen találkozás ez. Most egész más Murry ült vele szemben, nem az a zord, cinikus, egykedvű ember, akinek az iskolában ismerte. Kiderült, hogy megszokott magatartása csak álarc, fel-

vette és viseli — pedig rendes ember van mögötte, akit — úgy látszik — érdemes megismerni.

Lassanként a tartózkodása csakúgy eloszlott, mint borús hangulata, és a két férfi nekilátott az ivásnak, mintha ünnepelnék, hogy egymásra találtak. Murry elmesélte élete történetét. Beszélt az apjáról: tengernagy volt és egy fillér nélkül halt meg. Elmondta, hogy fiatal korában gazdászkodott és sportkedvelő volt, a Testnevelési Főiskolára járt, a háború alatt a tengerész vezérkarnál szolgált. Kis habozás után említette meg, hogy megkapta az amerikai tengerész kitüntetést, ami nagyon kevés angolnak jutott ki. Úgy mondta ezt, mint valami jó tréfát, holott nem ingyen kapta: élete kockáztatásával mentett meg egy amerikai ágyúnaszádot, amelynek elmenekült a legénysége.

Később már azt is elmondta, hogy vélekedik a Worrellről. Azzal kezdte, hogy gratulált Johnnak. Az a helyes bánásmód, ahogy ő kezeli az osztályt.

— Te vagy az ő emberük, éppen ilyen kell ide! — jelentette ki. — Végre valaki megérti őket és nem beszél velük úgy, mint az óvodásokkal. — Leintette John tiltakozását. — Igen-igen! Tudom, hogy mehetne jobban is, de így van mindnyájunkkal. De mihelyt belátja az ember, milyen rosszul állunk, máris lemond arról a vigaszról, hogy lehetne még rosszabbul is!

— De — erősködött John — kicsúsznak a dolgok a kezemből! Minden óra merő időpocsékolás! A gyerekek nem is akarnak tanulni semmit, amit mégis megtanulnának, arra meg én nem tudom tanítani őket.

— Hogyne, az érdekesebb figurákra, mi? — kérdezte Murry. — Vagy a kevésbé ismert perverzitásokra. Miért is ne? Úgyis kipróbálják előbb-utóbb — többnyire előbb — tehát helyes, ha megfelelően tájékoztatjuk őket. — Cserzett arca kisfiús mosolyra húzódott. — Én magam persze nem csinálom. Elég

nagy fáradságomba kerül fegyelmezni a lányokat. Bár igaz, ami igaz — vallotta be — sokszor már nem tudom, kiben bízhatom meg kevésbé, a lányokban vagy saját magamban!

— És a fiúkkal hogy állunk? — kérdezte John és a fegyelemre gondolt.

— Ha lehet, az még nehezebb eset! — mondta Murry, nagyon élénken, félreértve a kérdést. — Mit bánom én, ha a lányok körülöttem sündörögnek, de ha a fiúk kezdenek tapogatni, nem állok jót magamról. Gyere egyszer velem, mikor úszni megyek az osztályommal.

John nem válaszolt, Murry pedig gonoszkodva folytatta:

— Persze te a tengerész-tapasztalataiddal könnyen elbánsz velük!

— Remélem, erre nem kerül sor! — mondta John. Aztán feltételezve, hogy Murrytól még sok mindent megtudhat, visszatért az iskolai munka témájára.

— Minden próbálkozás hiábavalónak látszik — ismételte — hogy tanítsa az ember akármire is őket!

— Bizony, hiábavaló! — helyeselt Murry melegen. — De mondd, öregem — kérdezte meglepődve — csak nem próbáltad komolyan tanítani őket? Mindennap tanítani azt a bandát, azt a te osztályodat.

John bólintott, mintha kissé szégyenkezne.

— No, erre csak azt mondhatom — összegezte Murry — hogy rászolgálsz a további italra. — Rendelt és rátért nevelési elméletének kifejtésére.

— Most már értem, miért voltál se eleven, se holt a legutóbbi pár hétben — mondta egykedvűen. — A legelső, amit tudni kell egy olyan iskolában, mint a mienk, hogy mindegy, mit tanít az ember, csak az a fontos: lekötni valamivel az osztályt. Bármi is az, egyremegy! — ismételte nyomatékkal és szavait élénk kézmozdulatokkal támasztotta alá. — Bármi-

lyen téma, csak ne legyen a tantervben! Beszélhetsz női divatról, a gyors pénzkeresés módszereiről vagy éppen a jó öreg emberi természetről, a srácok kapnak rajta és kedvelnek érte! Ami a lányokat illeti, fogd be nőnemű barátaidat, hogy vágják ki a képeslapokból a legújabb divatképeket: aztán a kikészítésről és a hajviseletről szóló cikkeket, meg a szerkesztői üzeneteket a testszagról meg a szép alak kifejlesztéséről. Ha van elég lapkivágásod, köröztesd az osztályban, s ha jó anyagot szedtél össze, órákon át csendben maradnak. Persze fontos, hogy sok legyen a kép. Jó nagy színes képek, és mellette szöveg. Akkor van is mit kimásolniok. És ha összehasonlítják a rajzokat, akkor még hosszabb ideig lekötötted őket. Látod milyen egyszerű ez, öregem? Ha mindig új anyagot adsz nekik, sosem unják meg! De persze, ha úgy látod, hogy elegük van ebből, akkor más tárgykörre kell áttérni. Filmfolyóiratokra, esetleg kisebb novellákra. Ha elég vonzó a címkép, beveszik még akkor is, ha nem tudnak olvasni.

— Na, és közben mit csináljak a fiúkkal? — kérdezte John szerényen.

— Mi sem egyszerűbb annál — oktatta Murry — az nem is probléma. A fiúknak akár beszélhetsz is valamiről. Mindenkinek megvan a maga módszere, természetesen, csak az a fontos, hogy megmaradj az érdeklődési körükben! A futball például, azzal jársz még a legjobban. Hétfőn reggel azon kezdheted, hogy a szombati meccsek hibáit fejted ki, közben mérlegeled az erőviszonyokat, megjósolod a legközelebbi eredményt, és már itt a kedd délután. Amint föllkeltetted az érdeklődésüket, nyugodtan leülhetsz és magukra hagyhatod őket egész nap. Persze, ha vége a futball-idénynek, ez baj, de akkor rátérhetsz a futó- és motorversenyekre.

— Ez az egész? — kérdezte John. — Mást nem lehet?

— Lehet, öregem! Van még egy pár dolog, amit csinálhatsz!

Ott van a repülőgép-modellezés, csakhogy azt nem mindegyik szereti. Ennek az a veszélye, hogy akik unják, összetörik a kész modelleket. Ezt a kockázatot vállalnod kell! Ugyanez vonatkozik a kártyára is. Ahol kártyáznak az iskolában, ott mindig csalnak is! De ha a kényelmesebb játékosok közül megbízol egypárat, hogy a csalóval bánjanak el, akkor már minden rendben van! Hát igen, úgy segít magán az ember, ahogy tud. Ezt nevezik nálunk haladó oktatásnak, így neveljük a gyerekeket állampolgárokká, így fejlesztjük ki bennük a felelősségérzést!

— Csakugyan ez a dolog titka? — kérdezte John erőtlenül.

— Ez a lényeg, öregem! Ehhez nem sokat kell hozzátenni! De egy pillanatra se lankadj el! Éberen figyelj a legkisebb jelre, és ha a legkisebb ellenkezést látod, gyorsan tömd be a rést valami új maszlaggal! Sohase dobj oda nekik mindent egyszerre! Mindig legyen valami csemegéd dugaszban; egy képes folyóirat például, amit még nem láttak; egy versenyló, amelyről még sose hallottak. Az érdekes lapkivágást soha ne dobd el, bármilyen régi is! Másrészt ne maradj el az eseményektől! Ha csak egyszer is szabadjára engeded őket, egész napra véged van!

— De te egyáltalán nem tartod magad a tantervhez? — kérdezte John. — Mit szólt ehhez a tanfelügyelő?

Murry elnézően mosolygott.

— Éppen ez az, a módszerem kitűnően bevált! A minimumot el kell végezni, öregem! Egy pillanatra se feledkezz meg a tanítás abécéjéről: írás, olvasás, számolás! Ha rászánsz egy-két számtanórát az alapműveletekre, nyert ügyed van! És ezzel az egyetlen tanítással többet érsz el, mint más egy egész nap alatt! Fogadd meg a tanácsomat, öregem! Az a fontos, hogy ne unatkozzanak! Ne felejtsd el, az egész iskolából egyetlenegy dolog érdekli őket, és ez az a nap, amikor szabadul-

nak innen, amikor munkába állhatnak egy gyárban vagy mosodában, vagy valamiféle saját „vállalkozásba" foghatnak. Ezellen pedig se te, se én, nem tehetünk semmit! Ilyenek és nem mások, és többnyire ezt akarják a szüleik is! Az apjuk mindent megadna, ha kiszedhetné őket az iskolából, bennünket meg egyszerűen felbérelt paliknak néz, mert bent tartjuk a srácokat.

Johnt felbátorította Murry barátságos őszintesége, de a maga problémáit ezek a módszerek nem oldják meg. Murry most elmondta a véleményét a tantestületről is. Megint csak visszatért Gubb külön felelősségi pótlékára, ami szerinte nemcsak őt illetné egyedül. Megint elmondta, hogy kétszer is átvette Gubbtól a felelősséget, de nem részletezte a dolgot, John nem akarta firtatni. Megvárta, míg mindent elmond, mi baja van Gubb-bal, aztán a tárgynál maradva, tapintatosan megkérdezte, nem tudja-e, mi az oka az ellenségeskedésnek Gubb és Harkness között.

— No, az aztán külön fejezet! — kiáltott fel Murry. — Örülök, hogy észrevetted, mert Harkness nagyon derék gyerek. Rendben tartja nekem az egész futball-felszerelést, még a javításokat is elvégzi.

— A maga jószántából, vagy kötelessége?

— Egy szóval se kényszerítem, mégis szívesen csinálja! De Gubb nem szereti a rendes fiúkat, Harkness pedig egyike a legrendesebbeknek valamennyi között! A kézügyessége meg különösen kitűnő! Láttam a mintamunkáit! Nemcsak más gyerekek munkájához képest nagyszerű, de különb, mintha Gubb csinálta volna! Örökké ez volt a baj, de egyre romlott közöttük a viszony, mert a fiú kezdett keresztüllátni Gubbon. Harknessnek remek humorérzéke van, Gubb pedig — pótlék ide, pótlék oda — fafej! Mindenáron nevetségessé akarja tenni a fiút az osztály előtt, de sehogy se megy, aztán nemhogy

abbahagyná a vén szamár, lovagol rajta, mint egy őrült és nem enged.

— És nincs megoldás?

— Addig nem, míg egyikük el nem megy innen. Gubb nem hagyja békében, a kölyök meg éppen olyan makacs. Inkább megfojtják egymást, mintsem engedjenek! Régóta figyelem ezt a dolgot, de egyre rosszabb! Egyszer próbáltam már beszélni erről Gubb-bal, de nem ér semmit! Annyira gyűlöli azt a fiút, hogy nem is akar változtatni a helyzeten. Jenks jól lát mindent, de már évek óta együtt dolgoznak, nem akar közbelépni.

— Így teremtsünk ígéretföldjét... — motyogta John, kissé kapatosan.

— Mit mondtál?

— Csak gondolkoztam valami távoli dolgon— felelt John. — Sajnálom ezt a Gubbot!

— Sose sajnálj te senkit, se őt, se mást! — mordult rá Murry. — Ha mindenáron működtetni akarod a részvétedet, sajnáld csak saját magadat! Igaz, erről jut eszembe, mit csinálsz te esténként, mikor kiszabadulsz abból a bolondokházából?

John most bevallotta: rendszerint semmit. Murry tovább szorongatta és kiderült, hogy baj van a társas élete körül. Az asztalra csapott és diadalmasan kiáltott fel:

— No most már tudom, miért járkálsz olyan fancsali képpel! Ebben nemcsak a második osztály a hibás! A régi nóta, öregem: nő kell neked, semmi más! — Felrángatta az asztaltól Johnt!

— Gyerünk csak! — parancsolt rá. — Majd segítek én a te bajodon. Idd meg gyorsan, éppen jókor megyünk!

Szívvel-lélekkel hajtotta végre küldetését, rá sem hederített az enyhe tiltakozásra, és kivezette Johnt az ivóból. Átmentek

a vasúti hídon, túl a raktárakon, és befordultak egy mocskos mellékutcába. Zsúfolt, lármás kiskocsmába nyitottak be, az emberek énekeltek, kurjongattak, családias volt a hangulat.

Murry körül sem nézett, utat tört magának a sarokasztalhoz, ahol igen vegyes társaság iddogált.

— Itt van egy neked való! — kiáltotta és rámutatott egy dúskeblű, kanárisárga hajú tündérre. — Nincs senkije. Heves vérű és egészséges!

— Halló — szólt oda, túlkiabálva a zajt. — Halló! Peggy, Kath! Gyertek csak, itt van John, az én kedves John barátom! A ti kedvetekért jött ide. Nagyszerű gyerek ez a John és most szórakozni akar!

Most már valóban nem volt szüksége az Öreg intelmére Johnnak, eszébe se jutott a Worrell egész éjszaka.

6

A szünidő alatt, mintha még jobban eltávolodtak volna tőle a gyerekek. Lappangó harc folyt közte meg az osztály között, és amint John megújult ereje egyre lankadt, úgy lángolt fel a gyerekeké, felőrölték a már ismert és eddig még nem tapasztalt módszerekkel. Nem sok idő tellett bele, máris úgy látta, hogy nem megy semmire, sem a tanfelügyelő dicsérete, sem Murry tanácsa nem ér semmit. Újabb kudarc ez! Nem tehet semmit, tudomásul kell vennie a keserves valóságot.

Hét eleje volt, és erre a hétre később csak így gondolt vissza: fekete hét! Hétfőn korán délelőtt úgy kezdődött, hogy Alcock tanárnő meg Bickerstaff osztályának kellett közös tornaórát tartania az iskolaudvaron. Ez a munka mostanában sza-

kadt a nyakába. Bickerstaff tehetetlennek bizonyult, mert nem tudta összefogni a társaságot, és az osztály fele eltűnt a közeli vécékben.

Tornacipőjük volt a gyerekeknek, de tornaruhájuk nem, és már ott kezdődött a kellemetlenség, hogy sokan nem akarták letenni a kabátjukat azzal, hogy fáznak. John rájuk mordult — nemsokára melegetek lesz, ha sokat jár a szátok, de az biztosan nem lesz kedvetekre való! Végre négy csoportban felálltak.

Nem volt tornaszer, John tehát minden sarokba küldött egy-egy csoportot és különbözőképpen foglalkoztatta őket. Kötélre másztak, futballoztak és teniszlabdával játszottak.

Nem dobálták egymásnak a labdát, hanem összevissza rugdosták és végül Pye — egy analfabéta, farkastorkú gyerek — a beszédét alig lehetett megérteni — az iskola falán túl, a szomszéd kertbe rúgta a labdát. John intézkedni akart, de közben Gurney meg Spinks a másik csoportban összeverekedett, és egy csomó lókötő percek alatt beleavatkozott. A harmadik csoport meg belegabalyodott a kötélhúzásba. Több se kellett, máris összekötötték a kötél két végét, a negyedik csoport meg teniszlabda-golyózáport zúdított a gyűrűbe zárt srácokra.

John e pillanatban azt sem tudta, mihez kezdjen dühében. Legszívesebben nekirontott volna a ziháló, ordító kölyköknek és földhöz vágta volna valamennyit. Csakhogy most tornaóra van. A testgyakorlást szabályszerűen, nyugodtan, módszeresen le kell vezetni, a szomszédság az ablakból nézi, mi történik az iskolaudvaron, és bizonyára felfohászkodik magában: „Istenem, milyen jó is a mai gyerekeknek, bezzeg más volt az én időmben. Testgyakorlás kétszer hetenként: ..." Még csak az kéne, hogy több legyen ... Most hirtelen élesen belefújt a sípjába.

Egy-két fiú megáll, a többi a fülebotját sem mozdítja.

Újra sípol.

Ennek már van némi hatása, de a labdák még röpködnek, az öklök dögönyöznek tovább.

— Nyugton marad mindenki! — kiált John. — Senki ne moccanjon! Ez rád is vonatkozik, Spinks!

Szatyorral a karján megáll két asszony a kerítés mellett, benéz az udvaron, Johnt nézik és nevetnek. „Mit gondolnak ezek magukban — füstölög magában John. — Micsoda nyomorúságos figura lehetek én, pojáca, itt ugrálok jobbra-balra. Csúfolódjatok, röhögjetek csak! Úgy kell, a ronda disznónak! Kell neki az a nagy fizetés ezért a semmi munkáért?! Gyerekkoruk jut az eszükbe és visszasírják az iskolát, azaz dehogyis sírják vissza! Attól függ, milyen hangulatban vannak ma délelőtt. Helyes, hölgyeim! Gyertek csak ide, a helyembe, ugorjatok csak át a kerítésen! Nyugodt vagyok, az édes kicsikék majd gondoskodnak róla, hogy ne unatkozzatok."

Elrendeli, hogy a csapatok sorakozzanak fel.

— Mozgás! — förmed a körülötte lődörgő gyerekekre. — Fedezni, egy-kettő, most gyakorlat az óra végéig!

Pye, Spinks, meg két másik kamasz azon vitatkozik, melyik csoportba tartoznak. John kijelöli a helyüket, de a vitának csak nem szakad vége. Végre csendet teremt és kargyakorlatokat meg törzshajlítást végeztet velük.

Most egy idegen megy ki az iskola kapuján, megáll a falnál és nézi, mi történik. Úgy látszik érdekli a dolog, túlságosan érdekli — gondolja John.

John újabb gyakorlatra tér át, karlendítés előre-hátra! A fiúk felhasználják az alkalmat, és fejbe-hátba vágják egymást, közben morognak és ki-kiugrálnak a sorból. Most Spinks, egy sovány, kisnövésű gyerek elvágódik és azt állítja, hogy hátulról fellökték.

— Hazudik, tanár úr! — tiltakozik a másik. — Hozzá sem értem!

— Nem igaz, tanár úr! — kiabál Spinks. — Ő hazudik!

Egyre több fiú hagyja abba a tornát, állást kell foglalni a vitában.

John újra sípol és rájuk szól: elég volt a bolondozásból!

Némi morgás után folytatják a törzshajlító gyakorlatokat. Egy-két gyerek szívvel-lélekkel tornászik. Jól lehajol, míg a lábujját nem éri, de sok morog, félúton abbahagyja, ő bizony nem tud ennél jobban hajolni. Gurney meg Pye nem is próbálkozik. Csak állnak és megvetően nézik a többit.

— Nos, mi lesz, Pye? — kérdezi tőle John.

A fiú motyog valamit, mire John odalép hozzá és újra megkérdezi. A fiú csúnya ugató hangot ad, nem lehet megérteni. Hirtelen elhallgat és elneveti magát, mire az egész osztály röhögni kezd. Egypár kölyök otthagyja a csapatot és ide-oda lődörög, fecseg, kiabál. John visszaparancsolja őket a sorba, Pyet meg kiállítja a fal mellé az óra végéig.

Most Gurneyhez fordul.

— Hát veled mi a baj?

— Fáj a hátam, tanár úr!

— Mitől?

— Nem tudom, nem tudok hajolni, és mindig fáj, ha megpróbálom. Csak ma reggel óta, és a mamám azt mondta, hogy vigyázzak.

Johnnak semmi kedve sincs vitatkozni és még kevésbé újra hadakozni Gurneyvel.

— Helyes — mondta — állj oda Pye mellé, majd később beszélgetünk.

Úgy látszik, a fiúk belefáradtak a gyakorlatozásba. Egykettő még mindig becsülettel csinálja, de a legtöbb már alig mozgatja a karját, lagymatagon ingatja a törzsét jobbra-balra.

— Alapállás! — vezényel.

— Fázom, tanár úr! — tiltakozik Spinks.

— Én is, én is! Elegem van ebből! — hangzik mindenfelől.

— Helyes! — pattog John. — Akkor helybenfutást végzünk! Helybenfutás térdütögetéssel, rajta!

Az osztály mozgásba lendül.

— Gyorsabban! Ahogy csak tudtok! — hajtja őket.

Egy-kettő csakugyan rákapcsol, de a legtöbb alig-alig emelgeti a térdét, annyira sem, mint lassú járásnál. Egy pár kimozdul a sorból, belesodornak más csapatbelieket. Mikor azt hiszik, hogy John nem néz oda, megállnak zsebre tett kézzel.

John még mindig hajtja őket: gyorsabban, gyorsabban. Gurney közbekiált, hogy fázik és be akar menni. John nem vesz róla tudomást, de Pye makacskodik, előrejön és John fülébe dadog. John visszaparancsolja a fal mellé, de hirtelen ráébred, hogy itt a tejosztás ideje. Nagy megkönnyebbüléssel szedi be a csapatzászlókat és elbocsátja az osztályt. Gurneynek meg Pye-nek még odaszól, hogy később majd tárgyal velük. (Nem tárgyal természetesen, ha csak egy mód lesz rá.) És ez egyszer vágyakozva gondol az Üreg dolgozószobájára és Fogg kisasszony teájára.

Megindul, át az udvaron, és most az idegen, akinek a jelenlétéről már meg is feledkezett, hozzálép és megszólítja:

— Sokat kell még tanulnia, ugye?

John első pillanatra felismeri a tájszólását. Jellegzetes, birminghami, nyers, színtelen hanglejtéssel beszél, a modora meg éppenséggel nem tetszik. Márpedig ő ad az ilyesmire. Négyöt évvel lehet idősebb Johnnál és körülbelül vele egymagasságú. Nagy, szögletes feje van, hiúzszerű, barna szeme és csúf szája. De a legcsúfabb mégiscsak a modora.

— Nagyon kedves! — válaszol John. — De lenne szíves megmondani, miért tartozik ez magára?

— Rám tartozik bizony, nagyon is rám! — felel a férfi. — Garrett a nevem, én vagyok a testnevelési szakfelügyelő.

John hallott már testnevelési szakfelügyelőkről, de sohasem tudta, mit csinálnak. Bánja is ő, de az az egy bizonyos, hogy ilyen fölényes modorban nem lehet beszélni.

— Nos, nagyon érdekes — mondja — de mivel szolgálhatok?

Garrett szakfelügyelő úr, úgy látszik, nem vette észre az ellenséges hangsúlyt, vagy ha igen, megszokta már az ilyesmit és nem törődik vele.

— Húsz perce figyelem magát — mondja. — Remélem, maga is tudja, hogy fogalma sincs a tornatanításról.

John bosszúsan néz rá.

— Tudom én azt nagyon jól — feleli. — Most még csak azt mondja meg, hogy mi köze hozzá?

Garrett szakfelügyelő úr nem zavartatja magát, hanem nyugodtan, kellemetlenül folytatja:

— Nekem az a dolgom, hogy sorra járjam az iskolákat és megnézzem, hogy a magához hasonlók rendesen végzik-e a dolgukat. Maga például nem végzi rendesen!

„Na tessék, itt a nagy szakértő! — gondolja John. — A szervező, a tanfütyülői lángelme, a *carte blanche*-sal ellátott fürkésző besúgó, az utazó csodalény, aki rögtön kitapogatja a gyenge pontokat, felfedezi a bajt okozó kelésecket! Itt a »nagy szakember«, aki felügyel, mikor jólesik; mondja, ami jólesik, annak, akinek kedve tartja és úgy, ahogy kedve tartja! Helyes, Garrett szakfelügyelő úr! Mondd csak a magadét, de aztán menj, és hagyj engem békében! Azért jó lesz vigyázni, hogy mit mondasz!"

— Kezdjük azon — mondja Garrett — hogy évek óta divatjamúlt gyakorlatokat végeztetett. Egy helyben tartotta a fiúkat, pedig állandóan mozogniok kellett volna. Nem csopor-

tosan foglalkoztatta őket, de még azt sem ellenőrizte tisztességesen, amit csináltak.

„Óriási, nagyszerű! Milyen igazad van! És hogy értesz hozzá! Csakugyan szégyellhetem magamat. Bűnös vagyok! Nincs rá kifejezés, mennyire. Elvesztettem az önuralmamat, de ha te, te érzéketlen fajankó, nem mész rögtön a pokolba, mindjárt meglátod, mennyire kijövök a sodromból megint!"

Garrett szakfelügyelő úr tovább fejtegette, milyen gyakorlatokat kellett volna végeznie az osztálynak, főleg olyanokat sorolt fel, amiket John az óra elején csináltatott. Megmagyarázta, hogy a tornaóra elengedhetetlen része az egészséges gyermek kifejlesztésének; mennyire kiegészítik egymást a test és a lélek, milyen fontos, hogy egy növésben levő fiú megtalálja a helyét úgy is, mint egyén, úgy is, mint a csapatnak egyik tagja.

John mindezt számtalanszor hallotta már, sok mindenben hitt is. Hitt benne csakugyan? Hát nem azt tapasztalta, hogy minden más, mint amilyennek valaha elképzelte, hogy a körülmények határt szabnak az elképzeléseknek és parancsolólag meghatározzák, mit tehet, mit nem! Mindenesetre ösztönösen megvetette ezt az öntelt, fölényes frátert, aki nem számol a körülményekkel és még annyi fáradságot sem vesz magának, hogy udvariasan beszéljen!

Végighallgatta Garrett szakfelügyelő úr elméletét, de végül is elfogyott a türelme. Dühösen félbeszakította és megmondta neki, hogy itt, a Worrellben más dolga is van az embernek, nem éppen csak az az egy, hogy a testnevelés legtökéletesebb gyakorlatát kidolgozza.

— Nem erről van szó! — mondta Garrett felügyelő úr. — Arról van szó, hogy maga minden hónap végén szabályszerűen felveszi a fizetését, ennélfogva tennie is kellene valamit, amivel megszolgálja!

John úgy nézett rá, mint aki nem hisz a fülének. Fölemelt öklöllel melléje lépett, aztán nagy erőfeszítéssel megfékezte magát, belátta, nincs értelme, hogy megüsse! Eltávolodott, leeresztette a kezét és kereste a szavakat, hogy kiöntse dühét és megvetését.

Garrett szakfelügyelő úr rendületlenül folytatta:

— Van az iskolában Testnevelési Kézikönyv, és legfőbb ideje lenne, hogy egy kicsit lapozgassa!

— Nagyon helyes! — vágott közbe John. — Köszönöm a jó tanácsait! Emlékezetembe vésem minden szavát! De ajánlom, hogy mielőtt ismételten meglátogat és kitanít, hogyan szolgáljam meg a fizetésemet, tanuljon egy kis modort. Vegyen néhány órát a legelemibb illemszabályokból! Nem tudom, maga miért kapja a fizetését, nem is sokat törődöm vele, de annyi bizonyos, nem azért fizetik, hogy kellemetlenkedjék!

Nem volt kíváncsi, mit felel Garrett, sarkon fordult, otthagyta és megindult az Üreg dolgozószobája felé.

Olyan lendülettel nyitott be, hogy kis híján kiverte Dabbott tanárnő kezéből a teáscsészét.

— Jóságos Isten! Sanders tanár úr! Mi van magával?

John megkérdezte, miféle jogcímen nézte végig az óráját Garrett, és elmondta, hogyan bírálta a munkáját.

— Mit mondott? — kérdezte az Üreg, és nagy felháborodással hallgatta végig John elbeszélését.

— Ezt már nem tűröm! — jelentette ki. — Még csak ez kéne! Idejön valaki és így beszél! Legyen nyugodt, Sanders tanár úr, ma délután bemegyek a Tankerületi Főigazgatóságra, elintézem én ezt a dolgot hamarosan! Nem is hallottam ilyesmit, mióta tanítok!

Tovább dohogott és ingerülten tett-vett az íróasztalán. John nem látta ilyen dühösnek az Üreget még a rakoncátlan gyerekek között sem.

— Az a dolga, hogy segítsen magának! — háborgott. — Nem pedig az, hogy sértegesse! Bízza csak rám! Majd ellátom én annak a baját! A legszebb a dologban, hacsak nem tévedek, hogy ez ugyanaz a szakfelügyelő, aki egy osztályt a múlt félévben Saint-Johnba vezetett, hogy bemutassa a tornatanítást. Nem lehetett kivárni, az egész osztállyal lehorgonyzott az úttest közepén, a Fő utcán. Az igazgatónak kellett közbelépni, mert egészen megakadt a forgalom. Biztos vagyok benne, hogy ez ugyanaz a pasas! Bízza csak rám, elbánok én vele! Hiszen járt már náluk szakfelügyelő, szakértő, tanácsadó, mindenfélefajta! Csak úgy nyüzsögnek a Tankerületi Főigazgatóságon. De ha arról van szó, hogy nekik kell elvégezni valamit, azt se tudják, hogyan fogjanak hozzá! A régi nóta! Aki nem tud tanítani, az tanácsot ad annak, aki legalább megpróbálja! De, hogy valaki így merészeljen beszélni, ilyet eddig soha nem hallottam!

Johnt meglepte ez a kitörő, őszinte együttérzés. Az Üreg megértő szavai lecsillapították feldúlt lelkét és visszaadták az önbizalmát. Bár még mindig utálta a tea melletti társalgásokat, semmi kedve nem volt tetemrehívást tartani az eset felett, sem végighallgatni Gubbot, amint ismét kikel a fafejű teoretikusok vérgőzős elgondolásai ellen, meg Dabbott tanárnőt, aki kijelenti, hogy némely embernek jót tenne, ha egy kicsit idejönne az ő helyükbe — és mégis úgy érezte, hogy idetartozik ehhez a tantestülethez, ehhez az iskolához, és hirtelen forró hálát érzett az Üreg iránt.

7

Garrett képe — nagy lapát fogai, barna nyírott bajusza, kinosan rendes inggallérja és baromi magabiztossága — egész nap nem ment ki John fejéből. Nem fogott az agya, mint máskor, időbe tellett, míg felelt, lassabban kapcsolt. Az osztály gyorsan észrevette, hogy ma gyenge és ingerlékeny, és olyan komiszkodással válaszolt, amilyenre az első botozás óta nem volt példa. Még Harkness meg Shrubb is élénk társalgásba merült.

A napnak nem akart vége szakadni és John hagyta: hadd kiabálják túl, de mikor az utolsó órán Hatchett és Kite kergetőzni kezdtek a teremben, csüggedten elővette a pálcát és megverte őket. Az óra végéig három srác kapott tenyerest, és maga se tudta, hányra, nyersen ráförmedt.

„Mit gondolhatnak ezek most rólam? — rágódott magában, és rosszkedvűen üldögélt este a szállásán. — Hogyan állok talpra, mivel hassak rájuk?! Nincs ember, aki erre válaszolna, de még olyan sincs, akinek érdemes ezt a kérdést feltenni!"

Másnap reggel a gyerekek új támadást indítottak, és John maga adott rá okot a magatartásával. Összeesküdtek ellene, meg nem alkuvó általános ellenállásra, most lehetetlenné teszik a tanítást, megdöntik a tekintélyét.

John visszaütött! Kegyetlenül, kíméletlenül, kérlelhetetlenül! Egész héten minden nap reggeltől estig üvöltött és megtorolt tehetetlen dühében! A fiúk szövetkeztek és ellenálltak, és mikor lecsapott a bot, úgy fogadták, mint a fizetséget. Legalább megpróbálták lehetetlenné tenni hatalmi tébolyát! A lányok meg gúnyolódtak és vihogtak, mikor üvöltött és acsarkodott rájuk. Már meg sem gondolta, mit mond, kátyúba esett, az őrület köde szállt rá, elvesztette a célt a szeme elől, és nem

látta megaláztatásának félreérthetetlen jeleit. Nem vette észre, milyen kárt okoz, csak azzal törődött, hogy őt milyen sérelem éri. A sok apró csíny olaj volt a tűzre, újabb tápot adtak jogos felháborodásának, csak arra nem gondolt, hogy ő hajszolja őket ellenállásba kegyetlen megtorlásaival! Lassanként egy sem menekült, csak Harkness meg Shrubb! Ők sem azért, mintha gáncs nélküli lovagok lettek volna, hanem, ha féktelen dühe őket is utoléri, áttöri a gátat és a teljes romlásba zuhan!

Mikor már elhagyta az ereje, és nem tudott tovább harcolni az osztállyal, magára erőszakolta, hogy nem vesz róluk tudomást. Egy pénteki napon olyan üvöltés volt az osztályban, hogy az igazgató kénytelen volt benézni, mi történik ott? Azt kellett látnia, hogy John csak áll tehetetlenül a katedrán és bámulja őket. Az Üreg addig ordított, míg csend nem lett:

— Az Isten szerelmére! Törje le őket! — szólt szemrehányóan Johnhoz, már kint a folyosón. — Itt magánál már akkora a ricsaj, hogy Bickerstaff osztályán is túltesz!

A gyerekek alig várják, hogy becsukja maga mögött az ajtót. Megvetés árad feléje, ez tovább is hajszolja, részben vissza is löki, csúfot űz belőle!

— Hatchett, Kite, gyertek ide! — ordít John. — Először veletek bánok el! — És már rohan is feléjük, bottal a kezében.

— Igaza van, tanár úr! — mondja most Hatchett. — De mi lesz Harkness-szel? Ő talán kivétel?

— Őt se hagyja ki! — üvöltenek a fiúk. — Még többet lármázott, mint a másik kettő!

— A tanító bácsi kedvence! — csúfolódnak a lányok. — A legkomiszabb az egész bandában!

Tudja ezt John is nagyon jól! Látja, hogy Harkness megfordul és hátrafelé kiabál.

— Fogja be a száját mindenki! — ordít John. — Maradjatok a helyeteken és csend legyen. Eleget lármáztatok!

Harkness feláll. Vérvörösen, büszkén várja, mi történik most. Magatartása elsöpri John önuralmát. A gát átszakadt.

— Gyere ide, Harkness! Neked is kijár a tenyeres!

Nem néz Harkness arcába, szemét a fiú eléje nyújtott tenyerére szögezi. Nagyot csap rá! Egyetlen hang sincs a teremben, mikor lesújt a bot, s csak akkor hallatszik halk moraj, mikor csattan! John nem mozdul, csak áll, a botot két térde közé szorítva. Harkness leengedi a kezét lassan, könnyedén, mintha zsebkendőért nyúlna a zsebébe. A zsebében tartja, mintha mi sem történt volna. Aztán nem néz Johnra, megvető tekintettel méri végig az osztályt, felemeli a másik kezét, kifeszíti az ujjait és odanyújtja a tenyerét.

— Menj a helyedre gyorsan! — motyogja John és botját máris másik két fiún táncoltatja. Harkness vállat von, megfordul és a helyére megy.

A moraj elül. Az osztály utasítást várt, és csak lassan tér magához. John elfordul, hogy ne lássák, mennyire reszket. Megint morognak. John visszaül az asztalához, térdét megtámasztja, kezét is fölteszi.

— Egy szót sem akarok hallani! — mondja. — Folytassátok az írásgyakorlatot!

Úgy tesz, mintha füzeteket osztályozna. Kinyitja, becsukja egyiket a másik után, ide-oda mozgatja a ceruzáját a lapokon. Előtte a füzet, nézi a lapot, de nem lát semmit. Egyszer sem néz az osztályra, és a gyerekek sem akarják magukra vonni a figyelmét. Csend van a teremben, és a délelőtti tanítás végéig semmi sem hallatszik, csak székrecsegés meg a vonalzók húzogatása.

Mikor ebédszünetben kimentek az osztályból, John meghallotta, hogy Harkness fojtott hangon morogja:

— Ez a dög! Hisz ez már Gubbon is túltesz!

John meg se mozdult, míg mindenki ki nem ment. Aztán felállt és leroskadt a fűtőtestre. Ujjai rátapadtak a csövekre, szíve táján fájdalmat érzett, és bármennyire igyekezett is uralkodni magán, sírás szorongatta a torkát. Ököllel verte a fűtőtestet, aztán felugrott, a könyvszekrényhez rohant és megragadta a botot. A válla fölé emelte, föltartotta a tenyerét és nagyot csapott rá! Elhibáza az ütést! A bot lesiklott a tenyeréről és a hüvelykujja csontját érte. Fölrántotta a kezét és tenyerét a mellére tapasztotta. Arca eltorzult a fájdalomtól, és ebben a pillanatban nyílt az ajtó, csak annyi ideje volt, hogy a botot visszategye a könyvszekrénybe, Harkness belépett az osztályba.

A fiú tétován megállt, elpirult, szólni készült, de meggondolta magát. A helyére ment, és keresgélni kezdett a holmija között. Nem találta, amit akart, letérdelt és alaposabban kutatott. John tudta, hogy előbb neki kell megszólalnia, de nem találta a szavakat. Odament egészen a fiú közelébe és szorosan mellette megállt. Harkness tovább matatott, mintha észre sem venné.

— Nem akartam megtenni — szólalt meg John.

A fiú abbahagyta a keresést, de nem nézett fel.

— Szeretném, ha megértenél — folytatta John — nem tehettem mást! Ha te kivétel vagy, az osztály ellened fordul és énellenem is! Próbáld megérteni!

A fiú felállt.

— Megértem! — mondta, de még mindig nem nézett rá. — Csakhogy én nem tettem semmi rosszat!

— Azt hiszem, mégis tettél. Te is kiabáltál a többivel.

A fiú hátat fordított Johnnak, lehajtotta a fejét, előrehajolt és mindkét kezével az asztal szélébe kapaszkodott, alig észrevehetően reszketett a feje.

— Csak azért kiabáltam, hogy maradjanak csendben — mondta alig hallhatóan.

John nem tudott felelni, félretolta a széket kettőjük közül, és kezét gyöngéden a fiú vállára tette. Harkness feléje fordult, sápadt volt és könnyezett. John megfogta a kezét:

— Ülj le! — mondta gyengéden és odanyújtotta neki a zsebkendőjét. — Nagyon sajnálom, tudhattam volna!

Egymás mellett ültek, míg a fiú abba nem hagyta a sírást.

— Tedd túl magad rajta! — szólt hozzá John. — Felejtsd el a dolgot! Tudnom kellett volna, miért csinálod!

— Majd csak elfelejtem! — mondta és most már mosolygott.

— Köszönöm! — felelt John. — Nagyon örülök, hogy visszajöttél! — Átkarolta a fiú vállát, az ajtóig kísérte és gyengéden mondta:

— Ne törődj vele, ha az osztály nem viselkedik tisztességesen!

— Megpróbálom, de ezt már nem ígérem! — felelt Harkness most már a megszokott, vidám hangján.

Gubb tanár úr feltűnő kedvességgel üdvözölte Johnt ebéd után:

— Hallom, megmutatta Harknessnek a botja végét! Jól ellátta a baját ma délelőtt! Végre! Ez az, így kell bánni vele! De azt még mindig nem értem, mért csak most? Előbb megtaníthatta volna már kesztyűbe dudálni! Mindegy, ami késik, nem múlik! A jó pap holtig tanul! Ezt mondom én mindig!

8

Aznap este John leverten üldögélt otthon a szállásán, és fejében rajzottak az elmúlt hét eseményei. A büntetések, számtalan kirohanásának egy-egy részlete, szavai, hanglejtése, a fenyegetések, az arckifejezése, egy-egy mondatának végső csattanója, mindaz, amit meg sem gondolt előre, rátört most, felzaklatta lelkiismeretét, megbénította, kétség és önvád gyötörte. Csakugyan legjobb lenne, ha abbahagyná a tanítást! Nem is tehet mást, csak így menekülhet! De ez nem megoldás, ezt csak a kétségbeesés diktálja! Nem akar meghátrálni, még mindig hisz a hivatásában, hiszi, hogy megfelelő körülmények között még boldogulna. De itt a Worrellban, a második osztállyal, Jenks hiábavaló üvöltözései és Gubb durvasága közepette, mit remélhet?

A gyötrő képek egyre visszatértek, bárhogy hessegette is, a bosszúállás angyala nem hagyta nyugodni! A sivár, kényelmetlen szoba, a poros ablakok, a mocskos tapéta, az ócska pamlag rongyos huzatán kikandikáló lószőr méltó keretet adott nyomasztó gondolatainak. Nem bírta tovább, elment hazulról és járkált az utcán.

Hideg novemberi este volt, besötétedett, és lassan ereszkedett le a köd. John elhaladt a teherpályaudvar mellett, majd jobbra fordult, bekanyarodott az Arany térre, a régi vásártér irányában.

Az Arany teret magas, erkélyes, valaha kényelmes házak szegélyezték, most azonban ütött-kopott és sivár valamennyi, a padlás tetejétől a pince mélyéig minden lakásban egy vagy több család abból a számtalanból, amely itt nőtt fel Dougalban az utolsó harminc évben, az első olcsó automobil véletlen melléktermékeként. Az ablakok sötétek, az emeletek csende-

sek, és a gomolygó köd gyászfátyolba burkolja a fagyos házfalakat. John bekanyarodott egy mellékutcába, és tekintetét egy kirakat reszkető lámpafénye vonta magára, mint valami kikötő világítótornya.

Halat meg szalmakrumplit sütöttek az üzletben, előtte sor állt, az emberek vágyakozva néztek be a párás kirakatüvegen át, arra gondolva, de jó meleg lehet odabenn! Az ingerlő ételszag meg a forró zsír sistergése, az étvágygerjesztően szeletelt hal meg krumpli hirtelen elterelte John borús gondolatait és odacsalogatta a sor végére.

Amint odaállt, üdvözlő kiáltást hallott az utcasarokról, és két kislány rohant feléje, kiáltozva és integetve. A kirakat lámpafényében Norma Benson és barátnője, Margaret Bone mosolygó képe bontakozott ki.

— Láttuk magát, tanár úr! — kiáltott Margaret. — Azon tanakodtunk, vajon ideáll-e?

— Csak nem áll itt ilyen hidegben sorba? — kiáltott Norma és John orra alá tartott egy nagy csomó szalmakrumplit. — Tessék, tanár úr! Vegyen az enyémből!

— És az enyémből is! — kiáltott Margaret. — Nem valami jó, de szívesen adom!

— Köszönöm! Nagyon kedvesek vagytok! — mondta John és átkozta magában a kísértést, amely a sor végére csábította. Hogy is utasíthatná el a két kislányt, hogy meg ne sértse őket? Mégis a legfontosabb, lerázni őket minél előbb!

A kislányokhoz fordult:

— Szívesen várok néhány percig.

— Remek ötletem van! — kiáltott Norma és nem hagyta szóhoz jutni. — Jöjjön velem haza, ott kényelmesen megehetjük, főzök egy finom teát! De lesz még más is, a fater ad majd a jóféle erősből. Jöjjön! — mondta, mert John habozott. — Örülni fog magának, annyit beszélek otthon a tanár úrról.

Olyan váratlan a meghívás, hogy John már-már elfogadta. Néhány héttel ezelőtt ilyen alkalmat nem szalasztott volna el, hiszen így kitöltheti a rést, megtudhatja a történetnek azt a részét, amire a tanteremben nem talál megoldást, ami azonban, ha tudja is, legfeljebb módosítja, meg nem oldja az ő súlyos problémáját. De ma este nem, ez ma lehetetlen! Olyan közeliek a mai nap eseményei, ma ilyen meghívást nem fogadhat el!

Elszontyolodtak, de tovább unszolták, legalább a krumplit fogadja el tőlük. John ezt már nem utasíthatta vissza, de dühös volt magára, miért nem vágott jó képet a találkozáshoz, miért hallgatta hidegen lelkendező fecsegésüket, és fogadta bosszúsan vidám üdvözlésüket, kacagó kedveskedésüket.

Most Johnra került a sor, és ők is bementek az üzletbe, vidámságuk a vásárlókra is átragadt, John pedig csak még rosszkedvűbb lett tőle. Kint a bolt előtt, esetlen kifogást motyogott és abban a reményben, hogy most már nem mennek utána, elsietett.

De később a Tanyai Rózsában, míg Murry vidám asztaltársaira várakozott, már szívesen gondolt vissza a találkozásra, még hálás is volt a két csitrinek a közvetlen meghívásért.

Elég sokat ivott aznap este, de reggel tiszta fejjel ébredt. Nem, még nem bukott el! Megmarad a tanításnál! Nem töri meg a hitét sem a Worrell, sem a tanítványai, de még a kollégái sem.

Korán ment be az iskolába, erőt meríteni! A tantestületből nem volt bent még senki. Elővette a botot a szekrényből. Meg nem semmisítheti, de sutba dobja! Fogta és ment vele az Öreg dolgozószobájába. Székre állt a nagy könyvszekrény előtt és mögötte hátul leeresztette a keskeny résbe, a fal mellett. Ezt a szekrényt nem mozdítják ki egykönnyen a helyéből. Nem is akad rá senki a botra sokáig, lehet, hogy hosszú évekig sem. Akkor meg talán azok is szégyenkezve gondolnak majd vissza

rá, akik délelőttönként itt gyűlnek össze egy csésze teára, ebben a kis szobában.

John új módszerekkel próbálkozott. Mikor az osztály annyira zajongott, hogy szavát sem lehetett érteni, felemelte a hangját, túlkiabálta a kölyköket, és önuralmának erejével igyekezett legyűrni őket. Látta, hogy ilyenformán a tanítás lassanként hangerősségi versennyé fajul a tanár és az osztály között, és megint más módszerre tért át. Közvetlenül, társalgó modorban szólt hozzájuk, és némelykor egy-egy szónoki kérdést vagy utasítást közbevetve, sikerült néhány percnyi csendet teremtenie. Bevezette a notesz-rendszert, beírt mindenkit, aki rendetlenkedett, és ha valakinek a neve már többször szerepelt, azt megfenyegette, hogy legközelebb megy az igazgatóhoz. Ez aztán egy időre hatott is, de John a végrehajtást egyre halogatta.

Murry olyan módszert ajánlott, amit John aljasnak tartott és ritkán alkalmazott.

— Mondd nekik, hogy szétugrasztod a bandát — tanácsolta Murry. — Ha attól kell tartani, hogy kisded játékaikban elvesztik a megszokott partnerüket, rögtön úgy megszelídülnek, hogy térden állva könyörögnek majd kegyelemért.

Az iskolán kívüli események néha némi derűt hoztak a falak közé.

Megtörtént az évvégi orvosi vizsgálat; megnézték, nem tetvesek-e a gyerekek, és tizenegy lány meg három fiú vonult be nagy kedélyesen a klinikai fertőtlenítőbe.

Következett három gyermekbírósági tárgyalás minden izgalmával együtt. Norah Higgins és Doris Hope különböző üzletekben retikült lopott — próbaidőre szabadon bocsátották őket. Gladys Waddelt egy napra el kellett engedni tanúskodni a testvére mellett, akit egy éjszaka a kocsi hátuljában egy teherautó-sofőr megerőszakolt. Jenks az esetre azt a megjegyzést tette, hogy aki egy ujjal is hozzányúl egy Waddel-lányhoz, az

csak hülye lehet! Murrynak viszont az volt a véleménye, hogyha Gladys lett volna a testvére helyében, nem így esett volna az eset! Aztán ott volt a Hatchett-ügy. A fiút gyógypedagógiai kezelésre ajánlották, és a tanári kar reménykedett, hogy eltávolítják az iskolából. De füstbe ment a reménység, a fiú lelkendezve tért vissza a tárgyalásról, levelet hozott, melyben az állt, hogy mindaddig kár lenne a kezelésért, míg a szülők hasonlónak nem vetik magukat alá.

Ott volt még Harkness, aki lassanként megengesztelődött. A verés után egy ideig nem szólt Johnhoz, csak akkor, ha iskolai teendői megkívánták. Egyszer John verset olvasott föl az osztálynak. Day Lewis verse volt a tengerről, „The Nabara". Óra után Harkness a katedrához lépett és fesztelenül mondta:

— Tetszik nekem ez a vers! Nem kaphatnám kölcsön a könyvet?

John kölcsön adott neki más könyveket is, és tanítás után elbeszélgetett róluk a fiúval. Másoknak is fölajánlott olvasnivalót, de nem nagyon érdeklődtek. Csak Hoole meg Griffiths vitt haza egy-egy regénynél többet.

John már azt hitte, nyert ügye van, aznap már nem hozzák ki a sodrából. Korai volt az öröme!

Megint lépre ment, beugrott Stake-nek, aki egész délelőtt fütyült és bohóckodott. John igyekezett rá sem hederíteni, túlkiabálni a fiút, de egyszer csak nem ment tovább, betelt a pohár, a két hang ellenséges éllel csapott össze! John nem intette, maga sem tudta, mi következik. Átrohan a szobán, megragadja a fiú vállát, átkarolja, szembenéz vele. Most felemeli a két vállánál fogva és odavágja a székre, hogy majdnem összecsuklik. A gúnyos vigyor a kölyök arcán még fokozza John dühét, ököllel veri a fiú vállát, mintha szuszt sem akarna benne hagyni. A fiú az asztalra veti magát és karját védekezőn a feje

fölé tartja. Mintha álomból ébredne, John hirtelen meglátja, hogy a gyerek tehetetlenül fekszik a padon és most szégyelli magát, hogy ott áll ütésre készen, ökölbeszorított kézzel.

Valósággal rosszul lesz, furdalja a lelkiismeret, és rádöbben, mi minden lehetne még ebből, akár törvényes eljárás is, ha megsérül a gyerek. Ebből a csávából az Üreg se húzná ki.

Hirtelen elfordul a padtól, de a gyerek nem mozdul. Néma csend! Végre John megtalálja a szavakat, megjön a hangja:

— Amint mondottam, itt az a legfontosabb...

A fiú óvatosan feltekint, de még mindig nem szól semmit, lassanként magához tér, és a tanítás folyik tovább.

Johnt nagyon meglepte, hogy az óra végén Stake mosolyogva, szokás szerint jóéjszakát kívánt neki, mielőtt hazament.

Az eset után John még azzal sem könnyített magán, hogy önmagában keresse a hibát. Csúnya jelenet volt, hihetetlen, hogy megtörténhetett. Jobb nem is gondolni rá, hogy eshetett meg mégis.

9

Másféleképpen, de ugyancsak megalázottnak érezte magát, amikor megpróbálta az osztály érdeklődését felkelteni a Korinthusbeliekhez írott levél 13. része iránt.

—„A szeretet hosszútűrő, kegyes..." — olvasta. — Ezek a szavak talán nem sokat jelentenek nektek, de nézzük csak a dolgot így...:

Csakhogy sem Szent Pál, sem John szavai nem keltettek visszhangot. A fiúk játszottak a pad alatt, a lányok vihogva tárgyalták esti élményeiket.

— „A szeretet hosszútűrő : : ." — Nem tudta folytatni, rettenetes dühbe gurult. Az indulat elsöpörte önuralmát, szidni kezdte a gyerekeket, szavainak már nem tudott gátat vetni, Jenks szidalmain is túltett. A gyerekek rémült csodálkozással néztek rá.

— Mi a fészkes fenét csináltok?! — ordított és földhöz vágta a bibliát. Már nem is tudta, mit beszél, azzal sem törődött, milyen hatással lesznek a szavai, egészen elengedte magát a dühös szóáradatban.

— Rosszabbak vagytok, mint az utcakölykök! — üvöltött. — Csak a mocsokban érzitek jól magatokat, hozzátok képest a legmocskosabb csatorna legkoszosabb söpredéke kismiska! Mit gondoltok, mik vagytok ti tulajdonképpen? Miféle fajzat! Igen, igen, nézhettek rám! — kiabált tovább, a gyerekek dermedt rémülettel bámulták.

— Eddig még nem mondta meg nektek senki az igazat? Nem döbbentetek rá, mik vagytok ti tulajdonképpen? Nem mondták meg még a szüleitek sem! De hát miféle apátok-anyátok van nektek! Csak az Isten a megmondhatója! Ha nálatoknál különbet nem tudnak produkálni, jobb lesz, ha a születés szabályozásához folyamodnak — és minél előbb, annál jobb!

A gyerekek csak ültek némán, rémülten, föl sem vették a sok sértést. Talán nem is érezték szavainak otromba hiábavalóságát. John dühe tetőfokára hágott, kezdett lecsillapodni, de nem merte abbahagyni a beszédet, kétségbeesetten kapkodva küszködött, valahogyan tompítani akarta, amit mondott, józanul és tárgyilagosan akart beszélni, hogy megtalálja a kiengesztelés útját. Magyarázgatta, hogy még mindig nem adta fel a reményt. Nem is kíván valami tökéletességet, becsületes viselkedést kíván csak, semmi többet. Jó modort, egyenességet. Mindezt elmondta már többször is, de most, ha üresen kongtak is a szavak, nem mondhatott mást.

És mégis, aznap délelőtt a gyerekek valami egészen újfajta figyelmességet tanúsítottak iránta. — Többen soron kívül segítettek a könyvek kiosztásában-beszedésében, és rendbe tették a tantermet. Nyugodt, halk hangon beszélgettek és minden órán figyeltek. Beryl Stubbins-t és Doris Hope-ot a barátnőik kétszer is leintették, mert mozgolódtak magyarázat közben. Hasonlóképpen viselkedtek a fiúk is, és miközben csendesen telt a nap, Johnt belülről égette a szégyen.

A különös hatásra egy ugyancsak különös esemény következett. Másnap reggel az Öreg levelet nyújtott át Johnnak, amely postán érkezett. John felnyitotta és azt gondolta magában, hogy bizonyára valamelyik gyalázott szülő méltatlankodik. Tévedett! Ez állt a levélben:

„Kedves Sanders tanár úr!

Nagyon köszönöm, hogy jó modorra tanít bennünket. Megfogadom, amit mondott és igérem, hogy mától kezdve jobb leszek."

Aláírás nem volt rajta, de John megismerte az írást. Olive Thompson írta a levelet, a göndör hajú félvér kislány. Ő az egyetlen gyerek, akivel soha nem volt semmi baj, az egyetlen, aki komolyan veszi a tanulást. John nem értette, miért nem írta alá a nevét. Most meg sem köszönheti ezt a levelet, amelynek szavai, nyers költőiségükben annyira meghatották, hogy csaknem könnyezett.

10

Az osztályból néhány kislány arra kérte Johnt, adjon nekik házi feladatot, olyan anyagból, amiben a leggyöngébbek. John nem is sejtette, hogy trükk van a dologban, és megtette. Eleinte megcsinálták a feladatot és bemutatták munkájukat, hamarosan beleuntak, csakhogy már megszokták, hogy tanítás után körülállják az íróasztalát. Kérdezgették, az asztalára támaszkodtak, kemény, fiatal kis mellüket az íróasztal lejtős tetejének szorították, és John akárhogy is mozdult, mindenképpen hozzáért testükhöz.

Norah Higgins, a legvakmerőbb valamennyi között, könyökkel utat tört magának, és fejét gyöngéden John vállára hajtotta.

John felegyenesedett és elhárítóan mondta:

— Sajnálom, lányok, menni kell, menjen mindenki friss levegőre!

Nem jól választotta meg a szavait.

— Nem sietek, tanár úr! — dorombolt Norah. — Leszek még eleget friss levegőn este.

Jó időbe tellett, míg kikergette őket a teremből. De másnap a lányok megint ugyanezt csinálták. Most Norma Benson vezette a rohamot:

— Láttuk, tanár úr, moziban tegnap este. Szép haja van a nőnek! — John még szóhoz sem jutott, mikor Margaret Bone hozzátette:

— Szeret udvarolni, tanár úr, ugyi! Lefogadom, régen szok udvarolni! Talán nem volt még annyi idős, mint én, mikor kezdte.

Erre nem tudott mit válaszolni, csak erőltetetten mosolygott és sürgette, hogy menjenek már!

— És moziba menni ugye, jó? — erősködött Norah Higgins.

— De ez itt most nem mozi — felelt John kissé ijedten. — Sietni! Egy-kettő! Már otthon lenne a helyetek a mamátoknál!

— De, tanár úr — tiltakozott Norma Benson — hát egy cseppet sem törődik velünk! Nem érdekli, el akartam mondani, hogy randim van ma este!

— Ha nem sietsz, nem vár meg a fiúd! — mondta John.

— Dehogynem! Megvár az! Megszokta a várást, ő is a tengerészeknél szolgál, ahol maga volt!

John kereste a szavakat, de a lány nem hagyta szóhoz jutni.

— Értem jön, és kimegyünk az erdőre ma este.

— Jó mulatást! — szólalt meg végre John. — De nehogy valami bolondságot csinálj!

— Sose féltsen engem! — felelt és grimaszt vágott a barátnőire.

— Kifelé mindenki! — parancsolt rájuk John és az ajtóra mutatott.

A kislány nem mozdult.

— Azt hiszem, maga is szívesen jönne velem — mondta — ha pár évvel idősebb lennék.

— No de csak annyi vagy, amennyi... — kezdte, de nyílt az ajtó, és Harkness meg Shrubb lépett be.

Harkness ingerülten förmedt a lányokra:

— Még mindig itt vagytok! Mars ki, gyorsan! — kiáltott és nem vett tudomást Johnról.

A lányok morogtak, dohogtak, de a két fiú az ajtóhoz terelte őket. Harkness még utánuk is ment, nehogy még ott lődörögjenek tovább is a folyosón.

— Nem értem, minek tölti velük az időt? — mondta Johnnak, mikor visszatért. — Hiszen éppen ezek okozzák mindig a legtöbb bajt!

— Talán éppen ezért! — felelt John.

— Nem érdemlik meg! — mondta a fiú. Ezt én mondom magának! Mellesleg, tanítás után senkinek sem szabad a teremben maradni, csak Franknek meg nekem! Nem tudunk rendet csinálni, ha itt nyüzsögnek!

Hirtelen jobb kedvre derült és fütyörészve rendezgetett, míg John beírta az osztálykönyvet. A két fiú mindent elintézett és megvárta, míg John elkészül, aztán Harkness melléje lépett. A zsebében kotorászott és egy csomag olcsó cigarettát húzott elő, és odanyújtotta Johnnak a csomagot.

— Vesz egyet? — kérdezte.

John nem tudta, hogyan hárítsa el.

— Köszönöm — mondta. — De most nem gyújtok rá.

— Jó, értem! — mondta a fiú. — De a mamám tudja, hogy dohányzom, a saját pénzemen veszem, a kihordásból. Azt mondta, nem bánja, ha csak hármat-négyet szívok egy nap. Tessék, tanár úr, itt egy egész csomag!

— De csakugyan most nem gyújtok rá! — mondta John. — És mert a fiú nagyon elkedvetlenedett, hozzátette:

— Majd egy más alkalommal! Nem itt az iskolában!

— Mondok valamit — szólt a fiú és az egész csomagot John kezébe nyomta. — Tegye el, tanár úr! Igazán! — mondta és áthajolva az asztalon, John vállára tette a kezét. — Fogadja el ajándékba tőlem!

Amint az ajándék szót kimondta, John előtt nyitva volt a menekvés útja:

— Igazán köszönöm, de nem fogadhatom el! A tanár csak hivatalos alkalomból fogadhat el ajándékot. Még baj lenne belőle!

Kifogásnak jó volt, mert Harkness gondterhelten nézett és zsebre tette a cigarettát.

— Talán nemsokára egyik este találkozunk iskolán kívül — mondta — és akkor majd megkínálom.

Volt valami komikus Harkness magatartásában, de közvetlenség, melegség áradt belőle. Johnt kissé zavarba hozta, hogy a fiú folyton barátkozni próbál, és az esetleges következményekre gondolt, de elhatározta, nem tesz semmit, amivel elbátortalanítaná. Ha visszariasztja, az bizonyosan káros következményekkel járna.

11

Úgy látszott, John túljutott a kritikus napokon. A gyerekek csak hébe-hóba közeledtek hozzá, de inkább barátságosan, mint ellenségesen. Akadt egy-két lappangó ellenség is, de egységesen többé nem állt szemben vele az osztály. Nemrégen még boldog lett volna, ha egy negyvenperces órából csak tízet zavartalanul taníthatott volna. Most annyira javult a helyzet, hogy ha nem is rendszeresen, húsz-harminc percnyi munkát néha mégis engedélyeztek neki.

Az idegei nem feszültek meg annyira, és most az órák derűs hangulatban teltek el. Óra közben tréfálkozott a gyerekekkel, és ha nagyon sokat engedtek meg maguknak, csipkelődve terelte vissza őket az eredeti tárgyhoz. A gyerekek megértették és elfogadták módszerét. Egyszer, mikor John elment az iskolából, hallotta, hogy Hoole meg egy munkaruhás fiatal fiú, aki kívül a kerítésnek támaszkodott, róla beszélgettek.

— Ez az? — kérdezte a fiú.

— Ez! — felelt Hoole, amint elhaladt mellette. — Csodapofa! Tűzbe mennénk érte! Mind az egész osztály!

Ez már siker, de milyen árat fizetett érte! Esténként most is kimerülten ért haza, és egyre jobban nyugtalanította, hogy nem

tudja kiszakítani magát az osztály légköréből, nem tud beleilleszkedni személyes környezetébe. Egyre gyakrabban látogatott el a Tanyai Rózsába és állandó tagja lett a teherpályaudvar mögött meghúzódó kiskocsma vidám társaságának. Sokkal egyszerűbb dolog egy-egy estére alkalmazkodnia a hangulathoz, mint szembenézni a maga problémáival. Egyszerűbb dolog megbeszélni az iskolai ügyeket Murryval, mint vigaszt keresni más barátoknál, akik megértők ugyan, de egy másik világból valók.

Murryhoz fűződő barátsága olyan volt, amilyennek éppen szükségét érezte, de közelebb nem kerültek egymáshoz, csak annyira, mint az első este. Bár Murry kívánta a társaságot, nem erőszakolta rá a bizalmát. John nem tudta, félelemből-e, vagy mert ilyesmire képtelen. Murry mindenesetre jókedélyű, és vidámsága másokra is átragad, természeténél fogva élvezi az életet, de aki nem élvezi, az sem szomorkodik az ő társaságában. Cinikus megjegyzéseivel felpezsdíti a hangulatot, és aki hallgatja, szórakozik, akár akar, akár nem. Az iskolában a két tanár nagyon keveset beszélt egymással, néha egy-egy mosollyal vagy szemhunyorítással adtak jelt egymásnak a tea melletti társalgás közben.

John bizalommal fordult Murryhoz tanácsért, az pedig fölényesség nélkül szívesen adott, és azt sem vette rossz néven, ha John nem fogadta meg. Murry tekintélyes tanár volt, jónak talán nem lehetett nevezni, ha az a jó tanár, aki a helyes dolgokat tanítja. Csakhogy John már régen nem tudja, mik ezek a helyes dolgok. Annyi bizonyos, hogy Murry emberségesen kézben tartja az osztályát anélkül, hogy önuralmát elvesztené.

Murry sok mindent tudott John gyerekeiről. John fel is használta barátja tapasztalatait, ez segítségére volt a tanításban, és amint múltak a hetek, már kissé könnyebben vehette a dolgát. Többszörösen bebizonyosodott, hogy előretört.

12

December elején leesett az első hó. Még tíz nap, és vége a félévnek.

John leverte cipőjéről a havat az öltözőben, és megindult az osztálya felé. Az Öreg ott állt Gubb-bal a mintaműhely ajtaja előtt és megszólította.

— Egy pillanatra, Sanders tanár úr! Jöjjön csak, nézze már ezt az ocsmányságot!

Kinyújtott karral, messze eltolva magától, tejesüveget tartott a kezében, olyat, amilyet mindennap használnak az iskolában a tejosztásnál. A kartonlemez ott volt a helyén, le volt zárva az üveg, de az alján az oldalához lapulva egy darabka ürülék díszelgett. Az üveg nyakán hosszú madzag lógott.

— Ez fityegett ma reggel a táblán a szobámban! — morgott Gubb, és vérvörös volt a dühtől. Mérgesen nézett az üvegre, hol meg fenyegetőleg Johnra, mintha őt tenné felelőssé az esetért.

— Ilyet még nem tapasztaltam, mióta itt vagyok! — mondta Jenks. — Mocskos alakot láttam eleget, de aki a saját piszkát a táblára akasztja, olyat még nem! Megértem, hogy úgy viselkednek, mint az állatok, ha meggondolom, miféle otthonból jönnek ide, de ilyet nem tesz még egy állat sem! Akárhogy eldöngetjük, az mind kevés annak a hülyének, aki ezt csinálta!

Murry megérkezett és csendesen hitetlenkedve szemlélte a tejesüveget. Megcsóválta a fejét, és mindössze ennyit mondott:

— Sajátságos! Ez engem is meglep!

Gubb az eshetőségeket kezdte latolgatni.

— Nem nehéz megtalálni, ki volt — mondta. — Ma reggel nem csinálhatták, mert már nagyon korán itt voltam! Tehát csak tegnap történhetett, mielőtt lezárta az épületet.

— Feltéve, hogy nem mászott be valaki! — vélte Murry tanár úr.

— Nem valószínű, de az bizonyos, hogy a műhelyajtót bezártam — mondta az igazgató.

— Nem törhettek be a szobába — folytatta Gubb tanár úr. — Az ablakok nagyon magasak! És semmi jel nem mutat rá, hogy erőszakkal hatolt volna be valaki. Szűkül a kör! Csak azt kell megállapítanunk, ki volt az épületben tegnap délután, négy és öt között.

Az Üreg egy csomó nevet sorolt fel, kit látott.

— De kikergettem őket! — tette hozzá. — Nem ők lehetnek a ludasok!

— Nem is! — mondta Gubb tanár úr és oldalvást Johnra nézett.

— Nos, Sanders tanár úr! Nem is sejti, ki lehetett? — kérdezte. — Nem lődörgött senki a szobája körül abban az időben?

John abban a pillanatban tudta, hányadán áll. Megütötte a ravasz bizonyosság, ez a számító rosszindulat, és reszketett a dühtől. Hajszálon múlt, hogy ki nem mondta: „Gonosz, vén marha..." Visszaszívta. Elnyomta a haragját, összeszorította a száját, elfordította a fejét, hogy ne is lássa Gubbot, és az Üregre nézett, aki ott állt kétségbeesve, felvilágosítást várva, mellette Murry, aki megvető tekintettel mérte végig Gubbot.

— Shrubb és Harkness ott foglalatoskodtak a szobámban! — felelte óvatosan. — Shrubb előbb elment, és Harkness még ott maradt velem, könyvekről beszélgettünk. Háromnegyed ötkor ment el, egyenesen haza.

— Honnan tudja ezt olyan biztosan? — faggatta Gubb tanár úr. — Figyelte talán, hová megy?

— Semmi szükség rá, hogy figyeljem! — csattant fel John. — Eddig nem tudtam, hogy az iskola börtönné változott! Ha

olyan nagyon sokat tud Harknessről, amint állítja, tudhatná azt is, hogy öt órától már dolgozik! Nem volt annyi ideje, hogy bemenjen a maga szobájába! És ha azt képzeli, hogy ilyen ocsmányságra képes, akár a maga szobájában, akár máshol, erre csak azt felelhetem, megérdemli, amit kapott!

Most már az Üreg is felélénkült.

— Nyugalom, nyugalom, Sanders tanár úr! — És megragadta John karját. — Még csak az kéne, hogy egymással veszekedjünk! Egy percig sem állítom, hogy Harkness képes ilyesmire, de azt el kell ismernie, hogy ő az egyetlen diák, aki abban az időben az iskolában tartózkodott!

— Az egyetlen, akiről tudunk! — szólt most közbe Murry. — Egy okkal több, hogy azt mondjam, nem ő volt! Ha Gubb nem gyűlölné annyira, nem is beszélne ilyen badarságot!

— Ha pedig maga úgy ismerné azt a kölyköt, ahogy én — ordított Gubb — inkább hallgatna és nem beszélne marhaságokat!

— Na de Arthur! Arthur! — csitította Jenks. — Ne veszítsd el a fejedet! Senki sem beszél itt ellened!

De Gubb tanár urat nem lehetett megenyhíteni.

— Mondjanak, amit akarnak! — hajtogatta. — Csak Harkness képes ilyesmire, senki más! Megátalkodott az a kölyök! Talán ő maga sem tehet róla! Csakhogy ezt nem viszi el szárazon! És ha tudni akarják, azt is megmondhatom, miért vagyok annyira bizonyos benne, hogy ő volt — tette hozzá dühöngve. — Csak az nem érti meg, aki nem akarja. Megvertem tegnap, mert nem fért a bőrébe. Ezúttal nem kíméltem! Kapott mind a két tenyerére. Nem nagyon tetszett neki, csöppet sem tetszett! Morgott valamit, mikor elment, és csaknem adtam neki még egyet a szájalásért. Hát ebből tudom, hogy ő volt! — Meglökte a tejesüveget a kezefejével. — Ilyesmit mormogott erről a mocsokról az üvegben!

Nyílt az ingóajtó a folyosó végén, és Pondné lépett be rajta. Lerázta a havat a kabátjáról és kedvesen odaszólt:

— Általános jó reggelt kívánok! Itt a karácsony a kertek alatt.

Gubb tanár úr kényszeredetten nézett rá és a foga közt morogta az igazgató felé:

— Később visszatérünk a dologra!

— Én is foglalkozom vele — mondta az Üreg — addig odateszem ezt az izét a szemétkosárba.

Végigment a folyosón, háta mögé rejtve az üveget, amint elment Pondné mellett, majd ismét maga elé tartotta, hogy Pondné ne lássa.

A férfiak ott álltak szótlanul.

— Adjon Isten vidám pihenőt, uraim — zengte Pondné. — Még egy hét, és maguk is olyan frissek, mint a tanév első napján.

— Csodálatos ez a nő! — sóhajtott fel Murry. Karon fogta Johnt és megindult vele az Üreg szobája felé.

13

Aznap imádság után az Üreg olyan heves szónoklatot vágott ki, amilyet már régen nem hallottak. De nem volt nagyon hatásos, mert nem nevezte nevén, miféle gaztettről van szó. Csak nagy általánosságban szólt mindenféle mocskos szokásokról, szennyes lelkekről meg arról, hogy mindez rányomja bélyegét az iskolára, de ő könyörtelen lesz és megtalálja majd azt a hülyét, aki a legújabb aljasságot elkövette! A gyerekek nem értették ezt a köntörfalazást és az osztályban találgatták, mi

lehet ennek az oka? John nem tiltotta meg, hogy beszéljenek a dologról. Nem volt veszteni való ideje.

Harknesst kihívta a katedrához.

— Ne bajlódj most a könyvekkel! — kezdte. — És most egy pillanatra felejtsd el, hogy iskolában vagyunk. Hallottad az igazgató urat ma az istentiszteleten. Feltétlenül tudni akarom, tudod-e, mire célzott? Egyenes választ kérek! A részletekre nem vagyok kíváncsi!

A fiú egyenesen állt az asztal előtt, nyíltan, kicsit sértődötten nézett John szemébe.

— Nem! Nem tudom! — felelt nyugodtan.

John tudta, hogy a fiú igazat mond, benne bízott csak, magában nem.

— Ha mégis tudod — unszolta — mondd meg őszintén! Köztünk marad, biztos lehetsz benne! Én egy percig se hiszem, hogy te vagy a hibás, de vannak, akik azt hiszik! Ezért kérlek, ha tudsz valamit, mondd meg nekem őszintén.

A fiú keményen állta a tekintetét.

— Mondtam már, nem tudom! — felelt hidegen.

John felállt és mellé lépett:

— Sajnálom — mormogta — de meg kellett kérdeznem.

Járkált a padok előtt, fontolgatta magában, mit tegyen? Harknessnek teljes elégtételt kell szolgáltatni! Végsőkig fokozódott az ellentét a fiú és Gubb között, itt az ideje, hogy lezárják ezt az ügyet. John nagyon jól tudta, mivel jár ez. Harcolnia kell tanítványáért, egy fiúért, akit szívébe zárt. A gyerek barátságos modora, mozdulatai, hirtelen ölelése — természetes egyenessége tetszett neki, mindez azért talán, mert mind a ketten keresik a melegséget. szeretetre vágynak. John maga se tudta, miért van ez így, de mindegy, nem is fontos. Sokkal jobb bizalommal viszonozni a gyermeki közeledést, mint részvétlenül végignézni egy felnőtt igazságtalanságát. „Csaknem ad-

tam neki még egyet a szájalásért...” ezek a szavak kopogtattak a lelkiismeretén, sürgették elhatározását. Nem! Nemcsak Harknessért harcol, hanem önmagáért is!

Számtani feladatot adott az osztálynak, de nem törődött vele, csinálják-e vagy sem, és az Üreg szobájába sietett.

— Beszéltem Harkness-szel, és bizonyos vagyok benne, semmi köze az egész dologhoz! — jelentette ki.

— Más bizonyíték nincs, csak az ő szava? — vetette oda az Üreg kurtán. — Nem hiszem, hogy ez teljesen elfogadható.

— Tudomásom szerint az. A fiú még sohasem hagyott cserben!

— De semmi bizonyítéka nincs, Sanders tanár úr! Nekünk pedig bizonyíték kell! Nem tudhatja, mit csinált a fiú, miután kiment a maga szobájából!

— Úgy tudtam eddig, hogy a vádlott mindaddig ártatlan, míg rá nem bizonyítják bűnösségét.

— Én is részt vettem már esküdtszékben — mondta az Üreg — ott valóban így van, de ez a szabály iskolában nem érvényes! Üljön le, Sanders tanár úr, és hallgassa meg az álláspontomat.

John türelmetlenül leült és figyelt.

— Az ilyen okos és határozott gyereknek, amilyen Harkness, lehet két teljesen különböző arculata is! Maga csak az egyiket ismeri, és Gubb évek óta kénytelen elszenvedni a másikat!

— Ez még mindig nem bizonyít semmit! — szólt közbe izgatottan John.

— Ne olyan hevesen, Sanders tanár úr! Annyit mindenesetre bizonyít, hogy nem maga a legilletékesebb, ha azt kell eldönteni, megbízható-e a fiú vagy se. Most nem arról van szó! Nem tudjuk, hogy ő a tettes, de az adott körülmények között mégis ez a legvalószínűbb!

Folytatta volna, de John nyersen megkérdezte:

— Ne kerteljen, igazgató úr! Személy szerint ön mit gondol?

— Nem gondolok semmit! — felelt az Üreg. — De engem meg lehet győzni! Sajnos, a maga puszta kiállása nem győz meg engem! Ebben az ügyben nem! Hiába beszél.

— De Gubb ugye nem beszél hiába?

— Ő természetesen nyomozni akar, és nekem számításba kell vennem a kívánságát. Kénytelen vagyok tekintettel lenni az érzelmeire is!

— Azt hiszem, erre épp eleget tekintettel voltak! — vágott vissza John, most már tartózkodás nélkül. — De az a véleményem, ha józan esze volna, elfelejtené az egész esetet és úgy tenne, mintha semmi sem történt volna!

Az Üreg védekező álláspontja ingerelte, eddig még sohasem hallotta vitatkozni és nem hitte, hogy ilyen kétszínűségre képes. John szenvedéllyel válaszolt a köntörfalazásra, hevesen fordult szembe az Üreg nyugalmával. Igazságot követelt és megértést kért. Minden mondatával támadta az igazgatót. Mikor befejezte, az Üreg karonfogta és az ajtóig kísérte.

— Megértem az érzelmeit, Sanders tanár úr! — mondta, de a szavaiban nem volt melegség. — Talán a legokosabb lenne, ha azt tanácsolnám, nézzen körül, nem mehet-e át más iskolába. Nem akarom letörni a lelkesedését, de saját érdekében arra kellene törekednie, hogy az érzelmei ne legyenek úrrá maga fölött! Egyről biztosíthatom, nyugodt lehet, Harknessszel igazságosan fogunk elbánni.

John most visszamegy az osztályába, benyit és visszahőköl, annyira meglepi a mélységes csend. A gyerekek dermedten ülnek a helyükön, ijedt arckifejezéssel merednek a terem egyik sarkába. John követi a tekintetüket: látja, hogy Gubb bottal üti-veri Harknesst. A fiút a fűtőtest felé szorítja, Harkness egyik karját védekezően a feje fölé tartja, másik kezével Gubb

torkát szorongatja a gallérja fölött. Gubb nem törődve a szorítással, még kétszer lesújt a fiú vállára. S amint a botot megint ütésre emeli, John keresztülfut a termen, megfogja az ütésre emelt botot és tanár meg tanítvány közé veti magát. Jobb vállával olyan erővel löki mellbe Gubbot, hogy a szekrénynek lódul és estében kezével támaszt keres. Könyöke a táblát éri, az csikorogva mozdul meg a tokjában. A gyerekek ujjongva üdvözlik a csattanást, amint lecsapódik. John pedig csak most ébred tudatára, mit cselekedett.

Harkness zihálva áll a fűtőtest mellett, melléhez szorított ököllel, szorosra zárt szájjal, csikorgó fogakkal, szemét félig lehunyja és gyilkos gyűlölettel nézi Gubbot, ugrásra készen, mint egy megsebzett fiatal párduc.

— Menj a helyedre! — parancsol rá John. — Bízd rám a dolgot!

A fiú nem mozdul, egy szót sem szól, zihálva lélegzik. Kissé megbillenti a fejét válaszul, de szemét nem veszi le Gubbról.

— Menj a helyedre! — förmed rá John. — Nem érted, mit mondok! A helyedre! Egy-kettő! — kiáltja és mellé lép, eltakarva Gubbot. Fejét előrehajtja és megismétli a parancsot, szembeszegezi akaratát a fiúval.

— A helyedre! Azonnal leülni!

A fiú leejti az öklét és megrezzen. Lehajtott fejjel, nagyon lassan megindul a padja felé. leül és fejét kezébe temeti.

Gubb megáll a terem közepén és két öklét a csípőjére szorítja. John hátat fordít az osztálynak és feléje indul:

— Menjen ki innen! — mondja nyugodtan. — Menjen, mert olyat teszek, hogy magam is megbánom!

— Az is elég, amit eddig tett! — felel Gubb tanár úr reszkető ajakkal. — Befejezte pályafutását ebben az iskolában!

— Ki innen! — szól ismét John, de nem emeli fel a hangját. — Mit áll itt? Ki innen!

— Megyek — mondja Gubb tanár úr. — De jól jegyezze meg: bolondot csinált belőlem, de még nagyobbat saját magából, majd meglátja! — Lassan, cseppet sem sietve, elmegy.

— Egy szót se halljak! — szól most az osztályra John. — Szünetben megbeszélhetitek az ügyet, de itt most nem!

A gyerekek megértik a szavak mögött rejlő kérést és csak csendes pillantásokat váltanak egymással.

— Gyorsan! — sürgeti őket — Azt akarom látni, hogy mindenki dolgozik!

A gyerekek lassan, szó nélkül füzetük fölé hajolnak.

Harkness is előszedte a könyveit és írni kezdett. John nem vett róla tudomást, végigment a termen, nem tett megjegyzést a gyerekek munkájára, talán azt sem tudta, mit csinálnak. Mikor a tejosztás ideje elérkezett, még mindig nem engedte meg, hogy beszélgessenek, kiterelte a gyerekeket az osztályból, aztán odaintette Harknesst a katedra elé.

— Most mondd el, mi történt? — kérdezte John.

— Bejött és azzal vádolt, hogy tanítás után tegnap összepiszkítottam a szobáját. „Nem voltam a szobájában" — mondtam neki, ő meg rám förmedt, hogy nem hisz nekem. Aztán tenyerest ígért. „Nem fogadom el" — feleltem, mire rám csapott a bottal. Mondtam, hagyjon békében, de megint rám csapott. Ezt már nem tűrtem el, kijöttem a sodromból és káromkodtam. Megint felemelte a botját, és én az arcába ütöttem. Aztán megint nekem esett a bottal, a vállamat verte, és én vissza akartam ütni, de nem tudtam a közelébe férni a bottól, már azt hittem, az arcomba csap vele.

— Hányszor ütött meg?

— Nem tudom! Nyolcszor-kilencszer, nem számoltam!

— És káromkodtál? Szidtad?

— Nem is tagadom! Kikényszerítette belőlem! Ha most belépne ide, most se tennék mást!

— Helyes! — mondta John. — Nem hibáztatlak, de ezt nem kellett volna tenned! De most fogadd meg, amit mondok!

— Nem kérek bocsánatot! — kiabált Harkness.

— Nem is kívánom! Mindössze annyit tégy, hogy térj ki az útjából. Ne kerülj a közelébe. Ha érted küld, vagy csinál veled valamit, azt szeretném, ha nyugodtan szót fogadnál, de engem mindenről értesíts! Meg tudod ezt tenni?

— Nem tudom, sikerül-e, tanár úr! De megpróbálom!

— Talán legokosabb lenne — szólt elgondolkozva John — ha most hazaküldenélek.

— Nem, tanár úr! Köszönöm! — ellenkezett a fiú. — Itt maradok!

— No jó, de fogadd meg a tanácsomat! Én sem tudom, mi történik még, de ennyi is elég, ne rontsd el még jobban a dolgot.

14

Szünetben az Üreg egy csésze teával köszöntötte Johnt, és közhelyeket mondott az időről. Gubb tanár úr komoran a sarokba húzódott, és az Üreg tudomást sem véve róla, élénk beszélgetésbe bocsátkozott a nőkkel, mekkora havazások voltak a múlt télen. Murry megérezte, hogy történt valami, mert kérdő pillanást vetett Johnra. Megitta a teáját, aztán elhúzódott a faltól és megszólalt:

— Jöjjön velem a szobámba, Sanders tanár úr, keressük ki a könyveket, amiről beszéltünk.

— Harkness-szel volt valami? — kérdezte, amint kívül voltak.

John elmondta, mi történt: Murry csöppet sem lepődött meg.

— Helyben vagyunk! — jegyezte meg. — Mit akarsz tenni?

— A fiú mellé állok! — felelt John. — A segítségeddel természetesen. Gubb meg Jenks magukra vessenek, s ha bíróság elé kerül a dolog, annál jobb.

— Hát azért ez nem olyan egyszerű — felelt Murry — csak nem látod a nehézségeket.

— Miért ne, ha megmagyarázod!

— Először is, ott kezdődik, hogy a fiú nem viszi a dolgot bíróság elé. Vagy helyesebben, az anyja nem viszi, mert a fiú egy szót sem fog elmondani neki az egészből.

— Ez nem akadály! Attól én még odavihetem!

— Hogyne, csakhogy nincs bizonyítékod!

— Az én vallomásom elég! Fontold meg, nem csak egy gyerek tanúskodik ellenük!

— De mire jó ez? Te állítólag szemtanúja voltál egy tettlegességnek, csakhogy az nem kitalált ürügy miatt történt, mint te gondoltad, hanem vérlázító sértés megtorlása! Kihívó magatartás, éveken keresztül; igen, erről van szó, ezt fogja vallani Gubb, az idősebb tanár, akit teljes súlyával támogat — és erről meg ne feledkezz egy pillanatra sem — Jenks igazgató. Mi vagy te? Új fiú, egy kis senki! Teoretikus vagy, könyvember, ilyenek csinálnak játszóteret az osztályból! Gondolj csak az itteni bíróra, öregem, te nem ismered ezt az alakot, de én annál jobban! Ez még mindig nem törődött bele a korbácsolás eltörlésébe. Éppen az ilyen ügyeket élvezi a legjobban. Itt van egy fiú, nem ellenőrzik megfelelően, szülői irányítás nélkül nő fel, nincs erkölcsi támasza, az ilyennek mindennél nagyobb szüksége van a fegyelemre. És a Harkness-gyereket javítóintézetbe küldik, még mielőtt kinyitnád a szádat. Ha véletlenül megértő bíró elé kerül az ügy, akkor is mit tehetsz Jenks tanúvallomása ellen? Gondold meg, milyen képet fest Jenks a

fiúról az első naptól kezdve, ahogy az iskolába betette a lábát? Mi nagyon jól tudjuk, hogy mindez nem jelent semmit, de képzeld el, milyen vészjóslóan hangzik, ha a bíróság előtt felolvassák? Esetleg lesz melletted némi rokonszenv, mert olyan embernek néznek talán, akit magával ragadott a buzgóság, de sokkal valószínűbb, hogy jól leszidnak majd, amiért bíróság elé vitted az ügyet.

Murry érveinek súlya alatt John megdöbbenve hallgatott.

— Egy dologról megfeledkeztél — szólalt meg végre — és ez az, hogy te is tanúskodhatsz mellettem, ha akarsz!

Murry habozás nélkül felelt:

— Nem ér az semmit, öregem! A világon semmit!

— De te évek óta vagy itt, te nagyon jól tudod, hogy mennek itt a dolgok. A te szavad mégiscsak nyom valamit a latban.

— Ha volna érdemleges mondanivalóm! — mondta Murry sajnálkozóan. — De mit tudok én az egészről? Csak amit a diákoktól hallottam. És azt tulajdonképpen meg se lenne szabad hallgatnom. Hisz, amit ők mondanak, az gyanús. Az vagy túlzás, vagy rosszmájúság, vagy kísérlet arra, hogy az egyik tanárt a másik ellen hangolják. Magam az egészből nem láttam semmit! Csak arra támaszkodhatom, amit a fiúktól tudok. És mit érhetnék el? Sajnálkozó mosolyt, semmi mást!

— Na és amit Gubbról tudsz?

— Az semmi, öregem! Az csak az én véleményem! Nem ér semmit, hidd el! — ismételte és részvevőn fogta át John vállát. — Gubb talán enyhe kis dorgálást kapna az erőszakoskodásért, de mindenki vele érezne. Ha Harkness kis gyerek volna, az más! De ő nagy ahhoz, hogy részvétet keltsen. Vesztett ügy! Biztos, hogy az! És őszintén szólva, nincs is semmi kedvem most állást keresni.

— Helyes, értem! — szólt John. — Felteszem, hogy igazad

van! Csakhogy Harknessen mindez nem segít, neki ki kell még itt húzni az időt valahogy! Mit tehetek, hogy megjavítsam a helyzetét?

— Nem látok megoldást, öregem! Jenks mindenesetre kérni fogja, hogy menj el innen, és ezzel már kicsúszott a dolog a kezedből.

— Nos, akkor tennem kell valamit, még mielőtt elmegyek innen! És ha csak egyszerűen bírósággal fenyegetném az Öreget?

— Zsarolás! Meggyűlölne téged, öregem. Irtózna az egész ügytől, de nem engedne! Látott ő már tárgyalást, voltak ügyei szülőkkel, ismeri a dörgést. Sőt mi több, a bíróság tudja, milyen eset ez az iskola. Azt ajánlom, hagyj nekem egy kis időt, hadd gondolkozzam a dolgon. Nem hinném, hogy most azonnal csinálnak valamit. Jenksnek semmiképpen sem valami nagy gyönyörűség ez az ügy, és bizonyára örülne valami megoldásnak. Ha te is úgy gondolod, beszélek vele még előtted és igyekszem megértetni vele a fiú helyzetét.

15

Emberiesség? — kiáltott fel Jenks, mikor a délelőtti tanítás után John szemben ült vele a szobájában. — Az emberiesség valóban nagyon szép dolog, de ami bennünket illet, csak másodsorban lehetünk rá tekintettel, első a kollegiális magatartás. A kollegiális magatartás a legfontosabb a tantestületben, ha azt akarjuk, hogy az iskola teljes csődöt ne mondjon.

— Az embernek a meggyőződése mellett is ki kell tartania! — érvelt John. — Ha nem teszi, akkor hiába minden, a munkájának semmi értelme!

— Ha a meggyőződése összeütközésbe kerül az iskola elveivel, akkor vagy sikerül összhangba hoznia a kettőt, vagy pedig elmegy máshová dolgozni.

— Úgy tudom, hogy az iskola elveinek is van erkölcsi alapja! Sőt keresztény alapja is!

— Lehetséges, de ha így van, most hallok róla először! Az iskola elveiben az első szabály önmagunk megvédése. Egyébként az elvek napról napra változnának, és ebben az iskolában nem lenne más, csak csupa negatívum. De kedves Sanders tanár úr, az semmiképpen sem tartozik az iskola elvei közé, hogy a tantestület egyik tagja mindenki szeme láttára megtámadja a kollégáját!

— De ettől függetlenül...

— Mindentől függetlenül! — kiáltott fel az Üreg és indulatosan felugrott. — Nézzük csak a tényeket, Sanders tanár úr! Felejtse el a meggyőződését egy pillanatra, sőt azt is felejtse el, amit az imént az iskola elveiről mondottam. Maga nagyon jól tudja, miféle iskola a miénk. Tudja, milyen gyilkos harcot kell vívni itt minden nap, minden órán, már azért is, hogy ép idegekkel, ép elmével átvergődjön rajta. Maga nagyon jól tudja, hogy a nevelés — legalábbis az, amit nevelésnek szoktunk nevezni — itt teljesen reménytelen. Maga egy félévet végigdolgozott itt, ennélfogva tudnia kell, hogy ha csak egyetlenegyszer is lazítunk a fegyelmen, ha bármilyen kis rést ütünk is a tekintélyen, vagy a legcsekélyebb jelét adjuk annak, hogy nincs meg közöttünk az egység, magunk ácsoljuk magunknak a bitót, hogy a diákok aztán felhúzzanak rá bennünket. Csak egy intés kell, és már hozzák is a kötelet, és készen állnak, hogy szembeköpjenek bennünket. És ezek után fontolja meg, mit cselekedett! Itt nemcsak az történt, hogy nem értett egyet egy másik tanárral. Nyilvánosan megakadályozta, hogy végrehajtson egy fenyítést, és méghozzá testileg meg is támadta. Azonosította

magát a diákokkal egy tanárral szemben, ami az ő szemükben annyit jelent, hogy az egész tantestület teljes tekintélyével szemben. De értse meg, ez csak a kezdet! A következmények, ha lehetséges, ennél is rosszabbak! Gubb ezentúl nevetséges figura, maga pedig a népszerű bálvány! Ami annyit jelent, hogy a maga tekintélyének éppúgy vége van, mint az övének! A diákok most már magától azt várják, hogy tartson ki mellettük és azonosítsa magát velük. És amennyiben mégis kénytelen lenne szembeszállni velük, egyszerűen kiverik a fogát és betörik az orrát, a meggyőződését pedig megláthatja sárba taposva!

— Lehet, hogy igaza van! — szólalt meg John. — De ezzel még mindig nem igazolta Gubb magatartását. Márpedig ebből kell kiindulni, mert azért, amit tettem, ő a felelős!

— Nem is próbálom őt igazolni! — mondta az igazgató. — Nekem az a kötelességem, hogy megvédjem! Bizonyára megérti az álláspontomat. Gubb évek óta teljesít szolgálatot ebben az iskolában, és azok közé tartozik, akik legjobban fegyelmeznek. A minősítése elsőrendű, igazság szerint már régen igazgatónak kellene lennie. Maga belép egy osztályba és azt látja, hogy ver egy gyereket, aki őt megtámadta és szidalmazta. Teljesen mindegy, hogy mi okból! Magának, mint kollégának az lett volna a kötelessége, hogy ha már nem áll mellé, legalább nem avatkozik a dologba!

— Ürülök, hogy beleavatkoztam! — vágott közbe John hevesen. — Sose fogom megbánni!

Ezt olyan meggyőződéssel mondta, hogy az Üreg sem maradhatott érzéketlen. Visszaült a helyére és fejét két keze közé fogva, egy ideig hallgatott. Mikor újra megszólalt, hangja szelíd volt és barátságos.

— Hát meg sem kísérli, hogy megértsen engem? — kérdezte csendesen. — Azt szeretném, ha most, mikor tőlem elmegy, el-

gondolkozna azon, amit mondtam. A kollegialitás kérdésén is! Ne felejtse el, hogy magának éppolyan szüksége van a mi részünkről kollegialitásra, mint ahogy mi elvárjuk azt magától — és a logika szabályai alól nincs kivétel! Amikor a testnevelési szakfelügyelő megsértette magát, emlékezzék csak vissza, senki sem akadt ebben a szobában, akinek eszébe jutott volna, hogy az igazság netán az ő oldalán áll, a támadást, amely magát érte, úgy tekintettük, mintha valamennyiünket támadták volna meg!

John megingott egy pillanatra. Nagyon jól tudta, hogy ez hamis okoskodás, de túlságosan ügyes ahhoz, hogy szembeszállhasson vele.

— Lehetséges, hogy jogos volt a támadása — kezdte bizonytalanul. — Sőt alapjában véve talán a szakfelügyelőnek volt igaza és nem nekünk!

— És alapjában véve — mondta az Üreg — talán jobb, ha az embernek nincs igaza, mint ha igaza van!

— Abban az esetben talán így volt! De még ha így volt is, akkor sem látom a legcsekélyebb erkölcsi összefüggést sem a két eset között! Mi köze van annak az ügynek ahhoz, amit Harkness-szel művelnek?!

— Nem is állítottam ilyesmit! Az összefüggést nem itt kell keresni, hanem a mi kollegiális magatartásunkban maga iránt és a maga felelősségében velünk szemben!

— Na és a diákok? — kérdezte John. — Nekik nem tartozom felelősséggel?

Az igazgató részvéttel nézett rá és újra megszólalt, de ez most már inkább védőbeszéd volt, mint támadás.

— Sanders tanár úr! Mikor én tanítani kezdtem, csaknem ugyanezt tapasztaltam! Csodákat vártam és azt képzeltem, hogy ugyanazt várja mindenki más is. Úgy éreztem, küldetést teljesítek, míg egyszer csak rá nem jöttem, hogy általatom magam.

Rájöttem, hogy az eredményes tanításnak semmi köze a ragyogó ábrándokhoz és a jó szándékhoz, hanem egyszerűen arról van szó, hogy az ember a lehető legtöbbet hozza ki a rendelkezésére álló eszközökkel a rendelkezésére álló emberanyagból. Kemény munka volt, nagyon csekély ellenszolgáltatásért, szüntelen megalkuvás közepette. Csak akkor értettem meg teljes egészében, mennyire elkerülhetetlen a megalkuvás, amikor igazgató lettem. És ezzel eljutottam következtetésem végpontjához. És ez — őszintén szólva — nagyon fájdalmas pont!

— Ez azt jelenti, hogy adjam be a lemondásomat?

— Higgye el, nincs más választásunk! Sajnálom, nem akarok rosszat magának. Maga keményen dolgozott itt és minden képessége megvan, hogy jó tanár váljék magából!

— Ne mártsa cukorba a keserű pirulát! — szabadkozott John.

— Talán többet tudok magáról, mint sejti! — szólt az Üreg. — Rosszul kezdte nálunk, és egy időben már azt hittem, nem lesz kitartása. Aztán szépen talpra állt, és még most is azt hiszem, sikeres pályafutás előtt áll.

— Feltéve, hogy nem felejtem el az itteni tapasztalatokat!

— Nem akarok epéskedni! — mondta az Üreg. — De maga nincs segítségemre ebben!

— Bocsásson meg! — mondta John. — Hálásnak kellene lennem, hiszen maga tanított meg, mennyire nem vagyok alkalmas az úgynevezett sikeres pályafutásra. Maga tanácsolta, hogy csak a megalkuvás ér valamit, de legjobban a ravasz képmutatás visz előre, és ez a kettő valóban elválaszthatatlan egymástól. Nem kérek az effajta sikerből, sem a mi hivatásunkban, sem bármi másban.

— De fontolja meg a dolgot, Sanders tanár úr! — tartott ki konokul az Üreg. — És főként arra kérem, ne forgassa ki a szavaimat! Én segíteni akarok magán! Remélem, a félév vé-

gén majd másképp gondolkozik! Az én ajánlatom nagyon egyszerű! Nehéz sora volt ebben a félévben nálunk, amint az első napon megjósoltam, de másutt több szerencsével dolgozhat! Azt tanácsolom, forduljon a Tankerületi Főigazgatósághoz és kérje, helyezzék át olyan iskolába, ahol nagyobb lehetőségei vannak. Megígérem, hogy én is melegen, nyomatékosan támogatom! Biztos vagyok benne, hogy azonnal talál magának új beosztást.

John elgondolkozott az ajánlaton. Jóakarat van mögötte vagy csalétek? Ha bíróság elé kerül a dolog, az Üreg biztosan felülkerekedne, de a nyilvánosságnak nem nagyon örülne. Meg akarja most vesztegetni? Befogni a száját?

— Akkor is ezt ajánlaná — kérdezte — ha jelenteném a Harkness-ügyet a Tankerületi Főigazgatóságnak?

— Ha ezt tenné, Sanders tanár úr, hihetetlen ostobaságot cselekedne! De tegye, ha megnyugtatja a lelkiismeretét! A fiúnak semmi haszna sem lenne a dologból, és engedje meg, hogy azt mondjam, csak arra lenne jó, hogy maga szellőztesse az elégedetlenségét! De nagyobb távlatból nézve a dolgot, maga se nyerne vele semmit, s hamarosan rájönne, hogy egy fiú kedvéért nagy fájdalmat és végeláthatatlan kellemetlenséget okozott tantestületünk valamennyi tagjának!

„Egy fiú kedvéért — gondolta John — meg is tenném!" — De az Üreg őszinte magatartása meggyőzte. Az Üreg sokat beszél, de tettetni nem tud, még egy kis képmutatás is nehezére esik.

— Köszönöm! — mondta John őszintén. — De úgy érzem, befejeztem tanári pályafutásomat.

— Amit mondtam, fenntartom! — felelt az Üreg. — Ami pedig Harknesst illeti, nem lesz semmi bántódása, hacsak újabb bolondságot nem csinál! Murry szeretné, ha a következő félévben áttennénk az ő osztályába, s magam is azt hiszem, ez a

legokosabb. Majd a műhelymunka alól felmentjük. Azt úgysem akadályozhatjuk meg, hogy meg ne sértse Gubbot, de legalább távol tartjuk őket egymástól. Minthogy ez megalkuvás — tette hozzá ravaszul — ez a megoldás biztosan nem nagyon tetszik magának!

— Belátom, hogy vannak előnyei — mosolygott most már John — bár elég siralmas, hogy szükség van ilyesmire.

16

Az iskolából nem ment rögtön haza, járta az utcákat, nem tudott dönteni. Elfogadja az Öreg ajánlatát, vagy fordítson inkább örökre hátat a tanításnak? Jó ideig járt-kelt, nem talált megoldást. Megszólaltak a gyári szirénák, jelezték, hogy aznapra vége a munkának. Fizetési nap volt, és amint a kürt felhangzott, tolongva, könyökölve özönlött kifelé a tömeg a gyár kapuján. Egy munkást lesodortak a kerékpárról, lökdösődve tolongtak az autóbuszmegálló felé. Fiatal lányok üdvözöltek kezeslábasba öltözött munkásasszonyokat, boldogan, hogy kiszabadultak. Jó éjszakát kívántak, aztán még tréfálkoztak, otrombán célozgattak arra, mit hoz majd az éjszaka. Egy öreg munkás elcsúszott és háttal a hóba esett. Tehetetlenül kapálózott, társai meg rá se néztek, csak elrohantak mellette. John odalépett, lehajolt és talpra segítette. Az öreg érthetetlen köszönetfélét mormogott, és már rohant is keresztül az úttesten, sorbaállni a buszmegállóhoz. Befutott a busz, és most kezdődött a közelharc a fölszállásért. Már nem fértek fel többen, és most szidalmazták a kalauzt, mert a lépcsőre nem engedett fel senkit, csak megnyomta a csengőt és indított.

John lehangoltan ment haza, hogy tovább töprengjen a jövőjén. Latolgatta a lehetőségeket. Visszatérhet az újságíráshoz. Elhelyezkedhet az iparban. Az egyik barátja állást ajánlott egy hirdető irodában. Elmehet megint tengerésznek is. Nem volt kedve egyikhez sem, nem érzett semmiféle lelkesedést.

17

Az utolsó napok az iskolában csak hátráltatták John elhatározását. Az osztály rajongással vette körül, ez éppenséggel nem volt kellemes, és mint az Üreg előre látta, lassanként aláásta a tekintélyét.

— Maga is közénk tartozik, ugye tanár úr? — mondta neki Stake, és mivel John nem akarta hűteni az érzelmeit, lassanként beletörődött, hogy az ilyesmi sokszor rendetlenséget szül az osztályban. A gyerekek kezüket-lábukat törték, hogy segítsenek neki iskolai és iskolán kívüli teendőiben: fölajánlották, hogy küldöncszolgálatot teljesítenek számára, hozzák-viszik a dolgait. Meghívták az otthonukba, lesték a parancsait mindaddig, amíg nem a tanítással kapcsolatos dologról volt szó.

Harkness megfogadta John tanácsát és kerülte Gubbot. Közölte Johnnal, hogy az Üreg igazságos volt hozzá. Johnnak kissé rosszul esett, hogy olyan készségesen ismerte ezt el, de aztán belátta: a fiú vele született józan ítélőképességénél fogva hamar eljutott oda, ahova ő csak hosszú, kínos töprengés után juthatna el.

Levelet kapott a Tankerületi Főigazgatóságtól. Személyes megjelenését kérték. Meglepődött: az a tanfelügyelő írta alá, aki nemrégiben az iskolában járt. Visszagondolt akkori találko-

zásukra, de mit számít most eltemetett reménységeinek ez a keserű emléke. Elhatározta, hogy nem megy el, betelefonál a Főigazgatóságra és megmondja, hogy nem ér rá. Egyre halogatta a telefonálást, de a levél egész délután csak nem ment ki a fejéből. Miért is hívhatja a tanfelügyelő? Miféle különleges kapcsolatban áll az iskola a Főigazgatósággal, hisz az nem egyéb, mint sóhivatal, ahol egyszer-egyszer megmutatja magát az ember, a neve nem jelent semmit, éppen csak szerepel a kimutatásokon. A kíváncsiság mégis hajtotta. Nem telefonált, de tanítás után azon vette észre magát, hogy ott áll a Főigazgatóság előtt.

A tanfelügyelő egyedül volt egy szerényen berendezett, de igen kényelmes kis szobában. Felállt, üdvözölte Johnt, kérte, hogy tegye le a kabátját, és cigarettával kínálta. Szemmellátható lág örült, hogy eljött, amint végzett a tanítással. Alig telt bele egypár perc, és ugyanolyan nyugodtan, bizalmasan viselkedett, mint a tanfelügyelő. Mielőtt idejött, elhatározta, hogy mereven visszautasítja a tanfelügyelő bátorítását, és nem megy lépre. Nem hisz a barátságos szavaknak.

— Nem veszi rossz néven, ha megkérdezem, miért akarja otthagyni a Worrellt?

Erre John minden keserűség nélkül feleli, hogy összeveszett az egyik kollégájával.

— Sajnálom! — mondta a tanfelügyelő. — Ebből az következik, hogy a Worrell tantestülete defetista, de maga szerencsére, még mindig nem az! Legalábbis remélem!

— Nos, nem. Optimista voltam — mondta John — de elvesztettem a hitemet önmagamban is, meg a tanításban is.

A tanfelügyelő nem vonta kétségbe ezt a megállapítást, látszólag belenyugodott.

— Nehéz sora volt! — mondta. — Bár vannak, akiknek még nehezebb! A Worrell semmiképpen sem kivétel! Ön ismeri a

tanítás problémáit. Sok olyan nehézség van ott, amellyel a tanár nem is küzdhet meg, és ez mindaddig így lesz ebben az országban, ameddig az oktatásügyet legalább olyan komolyan nem veszik, mint mondjuk a pénzkeresést vagy a sportot. Tudja — mondta — az angol ember született nyárspolgár. Utálja, ha tanítják, és minél kevesebb nevelésben részesítik, annál büszkébb arra, mit nem tud. Legalább nagyobb részüknél így van.

Fürkészőn nézte Johnt.

— Természetesen akad nem egy tanár, aki semmivel sem különb. Sok csak tanít kedvetlenül, egyszerűen mert állás kell neki, vagy mert lusta, hogy másba kezdjen, és azt képzeli, hogy a tanítással kényelmesen megússza. Van, aki fél a felnőtt-világtól, és így akar állandóan visszatérni elvesztett ifjúságába. Sok még annál is jobban gyűlöli a tanítást, mint a diákjai — ha a tanításon bizonyos emberi méltóságot értünk, megértést és erkölcsiséget, költészetet és eszményeket, hitet a népben és egy kevés kis felebaráti szeretetet, ami nélkül ez a meggyőződés úgysem ér semmit!

— Ez a helyes megfogalmazás, ilyesmin régen gondolkoztam! — mondta John.

— De ennek csak akkor van értelme, ha alkalmazzák is. Már pedig nem alkalmazzák, mert a mi társadalmunk már nem hisz benne.

— Egy félévet tanítottam a Worrellban, én nagyon jól megértem!

— Egy okkal több, amiért azt remélem, hogy nem hagyja ott a tanítást! Hogyne! Ismerem az aggályait! Tudom, milyen átkos dolgok történnek! De ne felejtse el, ezen a pályán van becsületes ember is, méghozzá több, mint bárhol másutt! És sehol sincs annyi alkalma, hogy jót tegyen, bármit dolgozik is!

— Éppen azok ártanak a legtöbbet, akik azt hiszik, hogy jót cselekszenek! — vitatkozott John.

— Sok esetben így van, de akikre én gondolok, azért tanítanak, mert szilárd bennük az akarat. Mert hisznek az ifjúságban, mert szeretettel gondolnak rájuk. Meg sem kísérlik, hogy egy ostoba elképzelés szerint egy kaptafára húzzák a tanítványokat, nem törődve a jellemükkel; nem veszik el a kedvüket a tanulástól gépies, lelketlen módszerekkel.

— Helyes! — szólt közbe John. — De akkor hogy boldogulnak mégis? Egy félévig tanítottam és mindabban hittem, amiről beszélt, és most úgy látom, hogy ez csak délibáb, ábrándkép, semmi több!

— Én közel harminc évig tanítottam! — felelt szelíden a tanfelügyelő. — Az első két évben éppúgy küszködtem, mint maga most! Már azon voltam én is — éppúgy, mint maga, hogy hátat fordítok az egésznek, számtalan magyarázatot találtam a kudarcra, de főként magamat hibáztattam. Másik iskolába mentem, és ott a tudatlanság meg közömbösség helyett emberségre találtam. Élettel telt meg a tanításom, kezdtem örömet találni a munkámban.

— És a diákok? Ők mutattak-e emberséget?

— Csak azt kívántam meg tőlük, amit nyújthatnak. Jól tudtam, meddig terjednek a képességeik, de nem engedtem elveimből. A gyerekek nem a felnőttek szemével néznek, de el lehet várni tőlük előbb-utóbb, hogy megsejtsék a felnőttek értékét! A felnőtteknek viszont jobban meg kell érteni a gyereket! Ez persze sokkal nehezebb feladat, és ha valaki hibát követ el, nem tehet róla! Mindenesetre végeredményben a felnőttek felelősek. Sok tanár gépiesen végzi a dolgát és nem törődik ezzel. Mindig ez vezetett, és — bizonyos korlátok között — úgy hiszem, értem is el eredményt!

— Nagy erőfeszítés lehetett, és bizonyára belefáradt.

— Az nem számít! Hittem a munkámban.

— Mégis abbahagyta a tanítást?

— És megbántam! Most nincs meg az a mindennapi örömöm, amit a munka nyújt, ha az ember az ifjúsággal dolgozik! De azt hiszem, helyesen tettem, hogy feláldoztam ezt az örömet. Igaz, elvesztettem azt a támaszt, a lendítőerőt, amelyet a munka nyújt. Folytathattam volna tovább, de szánalmas látvány lennék. Engem kielégítene a munka, de ez még nem elég a fiataloknak; mindig jó és buzdító példát kell mutatni nekik. Jelenlegi beosztásom hatáskört ad nekem, de nincs benne öröm! Nagyobb felelősséget hárít rám, de a munkaterületem távolabb esik a tanítástól. A tanítványokkal nincs közvetlen kapcsolatom, csak a tanáraikon keresztül. Viszont módomban van irányítani a diákot azzal, hogy utat mutatok tévelygő tanárának.

— Honnan tudja, hogy érdemes?

— Ebben sohasem biztos az ember! De remélem, maga segítségemre lesz és igazol engem?

John úgy érezte, hogy már sok-sok éve ismeri a tanfelügyelőt. Mintha együtt vagy inkább érte dolgozott volna. Őszinte, magabiztos, megértő tanfelügyelő: vezető, tanácsadó és barát egy személyben. Nemcsak meggyőző, de ellenállhatatlan is! Saját tapasztalatából minden érvnek elébe vág. Ereje előtt semmivé válnak az apró nehézségek és megvilágosodnak a belső összefüggések.

— Megpróbálom! — felelt John nyugodtan.

— Van egy iskola, Dougal mellett, az új lakótelepen — mondta a tanfelügyelő. — Öt éve nyílt meg. A gyerekek ugyanolyan körből valók, mint a Worrellben, de azért van némi különbség. Vegyesek az osztályok, de a tanítás jobban megoszlik egyes tantárgyakra. Több a modern tantárgy, tanulnak drámairodalmat, de zenét és művészetet is. E haladó kísérletek

ellenére is — tette hozzá mosolyogva — még mindig vannak analfabéták az iskolában, ez idő szerint csak kettő. A gyerekek faragatlanok, de barátságosak. Ha ellátogatok az iskolába, közvetlenül beszélnek magukról anélkül, hogy kérdezném őket. Az igazgató nem tűri a testi fenyítést, de egyébként a tanítás problémái ugyanazok, amelyekkel már találkozott. Ehhez még hozzátehetném, az igazgatónak sikerült, ami nagy ritkaság, törődni a gyerekekkel, de egy pillanatig sem feledkezik meg a tanárokról. Ebben az iskolában lesz üresedés januárban. Azt ajánlom az igazgatónak, hogy azt az állást magával töltse be, és a tanácsomat biztosan meg is fogadja, ha maga is úgy akarja.

— Köszönöm! — felelt John. — Szívesen elvállalom.

— Ne legyenek túlzott reményei. Kemény küzdelem vár magára, de remélem, idővel boldogul. Szeretném, ha a félév kezdetén felkeresne itt a hivatalomban.

— A félév elején — ismételte John — itt leszek!

18

Tulajdonképpen már meg is kezdődött a vakáció. A gyerekek egész nap tettek-vettek, fecsegtek és szaladgáltak a tanteremben. Eleinte John mindent rájuk hagyott. Nagyon sok dolga volt, és kellett a segítség. Befogta őket az általános rendcsinálásba és megbízásokat adott nekik. A szekrényeket rendezni, a könyveket kiválogatni; tollat, tollszárat, vonalzót, radírt és ceruzát, mindent összeszedni; minden tanszert vissza kellett szolgáltatni, a limlomot eltüntetni, a táskákat kiüríteni, mindent leltárba venni és helyretenni. Nem tudott minden gyereknek munkát adni, még szemmel sem tudta tartani, ki dolgozik, ki nem.

A legszívesebben John is a gyerekekkel tartott volna, segített volna tönkretenni, ami netán épen maradt az osztályban, de most valami vigaszfélét érzett, hogy elvégzi, amibe belekezdett. Szentül eltökélte, hogy úgy adja át az osztályt, amint az Üreg kedvére való: emberi tartózkodásra alkalmas állapotban. Hízelgett a gyerekeknek, vitatkozott velük, rájuk mordult és a nap vége felé már kiabált is, hogy maradjanak csöndben, viselkedjenek tisztességesen. Eddig nem szólt róla, hogy elmegy innen, talán mindez még nehezebb lenne, ha megmondta volna.

Egyszer a fél osztály nem volt benn, elszéledtek az iskolában, volt, aki megbízásból tornacipőt leltározott, térképet, ábrákat vitt a szertárba; akadt, aki kedvtelésből mászkált, a többi meg bent lődörgött, üvöltözött az osztályban. John azt szerette volna, ha ezt a napot valami különös melegség, emelkedettség tette volna emlékezetessé, de még arra sem volt ideje, hogy szóljon a gyerekekhez.

Egyszer tréfálkozni próbált, de az is ízetlenül és nyersen hangzott, méghozzá kellemetlen következménnyel is járt.

Arra kérte Angellt, hozza rendbe a természettani szekrényt. Már régóta ki sem nyitották, de ez a munka jó volt arra, hogy lekösse a fiút. A kísérleti anyag szánalmas állapotban volt. A lombikokban, kémcsövekben zsíros üledék rakódott le a sokféle, kimondhatatlan színű vegyi oldattól. A fémrudakat vastagon belepte a por meg a rozsda. A szekrényből csak úgy áradt a bomlási termékek szaga. Angell teljes gőzzel látott a munkának. Letérdelt, fejét a szekrény mélyébe dugta, és egymás után kiásta az undorító csodabogarakat. Ujjal turkált a mocsokban és úgy tisztogatta az üvegeket. Némelykor, ha rendkívüli felfedezést tett, vagy valami különösen mocskos lombik került napvilágra, az osztály nagy derültsége közben, felmutatta. John örült, hogy végre sikerült Angellnek kedvére való

foglalkozást találnia. Olyan gyöngéden nézett a fiúra, mint eddig soha, és hirtelen meggondolatlan kijelentést tett:

— Na végre! Valamit csakugyan jól csinálsz, igaz, hogy közben könyékig turkálsz a...

Nem mondta ki a szót, de a fiú megértette és boldogan vigyorgott. Nevetése valami képzettársítást ébresztett Johnban, és inkább csak hogy mondjon valamit, mint gyanakvásból, hozzátette:

— Most már sejtem, te művelted azt a dolgot Gubb tanár úr szobájában.

A gyerek kővé meredt és elvörösödött.

— Nem én voltam, tanár úr! — kiabált kétségbeesetten. — Bizisten, nem én voltam! Nem is csinálnék ilyesmit! Tejesüvegbe, tanár úr!

— Ki beszélt tejesüvegről? — mondta John. Angell máskor ügyesen hazudott, de most szánalmas volt és John tudta, hányadán áll vele. Elfordult a fiútól, nem haragudott rá, de undorodott tőle. Angell egész délelőtt ott ült Harkness mellett, aznap, mikor Gubb olyan durván rátámadt.

Délután John minden figyelmét leköti az orvosi nyilvántartó lapok és az osztálykönyv rendezése. Meg kellett csinálni a jelenléti statisztikát, kiszámítani a százalékokat az egész félévre külön-külön minden egyes tanítványról. Az osztályt már nem tudta foglalkoztatni, és a gyerekek állandóan elvonták figyelmét a munkáról. Nem szívesen bár, mégis odaállította Harknesst, hogy tartson rendet és jelentse, ha valaki túlságosan zajong. Időnként hallotta Harkness néha fenyegetőző, néha könyörgő hangját.

— Maradjatok nyugton! Hát nem látjátok, hogy nem boldogul az osztálykönyvvel! Fölírom a nevedet, ha még egyszer csinálod!

Megszólal a csengő, vége a napnak, de John még mindig

nem végzett. Feláll, megpróbál néhány szót szólni az osztályhoz. Nem tudja megmondani nekik, hogy utoljára szól hozzájuk. Nem szidja őket, nem is tréfálkozik, nem harcol többé sem értük, sem velük, de mégis mondania kell valamit, mégis legalább jelképesen el kell búcsúznia. Nem válhat el tőlük csak olyan egyszerűen, mintha ez a mai éppolyan nap lenne, mint a többi. Küszködve keresi a szavakat, de a gyerekek nem hagyják búcsúzni. Már ott állnak a szék mellett, helyretolják, rendesen, be az asztal alá.

— Kellemes karácsonyt, tanár úr! — kiáltják oda távozóban. — Aztán ne igyék sokat! És vigyázzon a nőkkel!

Elrohannak mellette s máris kívül vannak az ajtón.

Harkness, Shrubb meg Hoole bent maradnak. Hoole megszólal:

— Csak kellemes ünnepeket akartam kívánni, tanár úr! — Elpirul és kimegy.

— Ezt akarjuk mi is, Frank meg én — szólal meg Harkness.

Beszélgetnek egy ideig, és John érzi, most meg kell mondania Harknessnek, hogy elmegy.

— Sejtettem — felel a fiú csendesen. — Egész délelőtt meg akartam kérdezni, de azt gondoltam, talán nem akarja, hogy tudjunk róla.

— Nagyon sajnálom, hogy nem tanítlak többet titeket — mondja John.

Senki sem szól, és most Harkness hirtelen előhúz egy csomag cigarettát.

— De most igazán vegyen ki egyet! — mondja. — Most aztán nincs kifogás!

John kivesz egy cigarettát, a fiú meggyújtja és zsebre teszi a csomagot. Idegesen beszélgetnek, érzik, hogy nincs mit mondaniuk. Szinte jó most, hogy Norah Higgins félszegen belép.

— Jöjjön ki, tanár úr. Várják kint egypáran, beszélni akarnak magával a lányok.

John végigmegy a folyosón, kitekint az ingóajtón: Olive Thompson meg Norma Benson áll kívül, csendesen, a vécé falának támaszkodva. Integetnek és feléje szaladnak.

— Reméljük, jól tölti majd a karácsonyt! — szól Olive komolyan.

— Sajnálom, hogy olyan sokszor rosszalkodtam — mondja Norma — de igazán nem akartam.

Kötekedik, vagy komolyan beszél? — John nem tudja. Megveregeti a két kislány vállát, aztán megszólal:

— Nem is gondoltam rólad ilyesmit soha, Norma!

— Na, és én? — kérdi most Norah. — Rólam mit gondol? Engem rossznak tart, ugye?

— Nem tudom, igazán! — mondja John. — Mindent a jó oldaláról néztem. Isten veletek, lányok! Jó szünidőt!

Integetnek, vissza-visszanéznek és elmennek.

John visszamegy az osztályba, Harkness várja és elkéri a címét. John megadja és elgondolkozik, vajon felhasználja-e a fiú? Egy kicsit talán még reméli is: nem használja fel.

— Jó baráthoz kerülsz jövő évre, Murry tanár úrhoz! — mondja. — Viselkedj vele is úgy, mint velem!

— Most már mennem kell! — szól végre Harkness. — Elkésem a munkából! — Férfiasan kezet nyújt és elpirul.

— Isten veletek! — mondja John és kezet fog mind a két fiúval. — Gondoljatok rám, ha bármit tehetek értetek! És írjatok!

— Írok, feltétlenül! — mondja Harkness és már ott sincs.

Még egy félóráig dolgozott John az osztálykönyvön, aztán vitte az Üreghez. Útközben benyitott a mintaműhelybe. Gubb az íróasztala fölé hajolt. John odaszólt az ajtóból:

— Nem akartam elmenni búcsú nélkül.

Látta, hogy Gubb habozik, mielőtt választ mormog. Gyorsan becsukta az ajtót. Ennyivel tartozott önmagának.

Jenks igazgató átvette az osztálykönyvet és nagyon megdicsérte, milyen pontos, milyen rendes.

— Erről ne feledkezzék meg — figyelmeztette újra — mindig ez az első, ez a legfontosabb! — Aztán karonfogta Johnt és az öltözőbe kísérte.

— Bent voltam délelőtt a Főigazgatóságon — mondta — hallottam az új állásáról. Maga szerencsés ember csakugyan! Nem sok olyan iskola van — legalábbis a mi tanítási fokunkon. Őszintén remélem, megtalálja, amit keres!

— Köszönöm! — mondta John. — És köszönöm a segítségét, ahogy útnak indított. Nagyon sajnálom, hogy ellentétbe kerültünk egymással.

— Azt hamar elfelejtjük, Sanders tanár úr! Nincs oka neheztelésre. De a következő félévben jusson eszébe, bármit csinálhat, de egyet nem! Sohase fenyegetőddzön olyasmivel, amit nem tud véghezvinni! És szorosan kézbe a gyeplőt, az első pillanattól fogva, ahogy az épületbe beteszi a lábát, de okosabb, ha már előbb is!

— Gondom lesz rá! Köszönöm a tanácsot! — felelt John és mosolyogva szorított kezet az Üreggel.

MÁVAUT
166
16. sz. Autóközlekedési Vállalat
4554
KÖNYVTÁR

A kiadásért felel: az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Bartos Tibor
A fordítást az eredetivel egybevetette: Forgács Marcell
A borítólap és kötésterv Végh Dezső munkája
Műszaki vezető: Siklós Béla
Készült 12,37 (A/5) ív terjedelemben, 5000 példányban,
az MNOSZ 5601–54. sz. szabványa szerint
Budapesti Szikra Nyomda, V., Honvéd u. 10. – 2266
Felelős vezető: Lengyel Lajos igazgató

19-FI